Nr 142

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, m. m.; given Stockholms slott den 30 juni 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
2) lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),
3) lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken,
4) lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken,
5) lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
6) lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt,
7) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister,
8) lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,
9) lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
10) lag om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242),
11) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag.

GUSTAF ADOLF

Sven Aspling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, som skall ersätta lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Den föreslagna lagen reglerar alla särskilda omsorger — undervisning, vård och bostad — som det allmänna skall bereda psykiskt utvecklingsstörda.

Huvudmannaskapet för omsorgerna föreslås fortfarande ligga på landstingskommunerna och de landstingsfria städerna. Staten skall dock sörja för undervisningen av blinda eller döva psykiskt utvecklingsstörda.

Ledningen av huvudmans verksamhet för de utvecklingsstörda föreslås skola utövas av en styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Vissa organisatoriska valmöjligheter skall emellertid finnas. För tveksamma eller kontroversiella ärenden om inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus eller utskrivning därifrån m. m. skall enligt förslaget finnas beslutsnämnder för psykiskt utvecklingsstörda. Beslutsnämnd skall bestå av en jurist som ordförande samt två eller fyra andra ledamöter, som i regel skall vara ledamöter eller suppleanter i omsorgsstyrelsen.

Undervisning av psykiskt utvecklingsstörda skall enligt förslaget liksom f. n. meddelas i särskola, som kan vara förskola, skola för grundundervisning, träningsskola eller yrkesskola. Det förutsätts att allt fler av de svårare utvecklingsstörda barnen skall få undervisning. För utvecklingsstörda med anpassningssvårigheter eller vissa komplicerande fysiska handikapp skall meddelas specialundervisning i särskola eller undervisning i specialsärskola. Helt ny är en föreslagen skyldighet för huvudmännen att anordna s. k. särskild undervisning i hemmet eller på en vårdinrättning av utvecklingsstörda, som på grund av rörelsehinder, sjukdom e. d. inte kan delta i särskolans vanliga arbete. Blinda eller döva utvecklingsstörda skall undervisas i den statliga specialskolan för blinda, döva eller talskadade barn. Särskolplikten för utvecklingsstörda föreslås liksom f. n. omfatta åldrarna 7—21 år, i undantagsfall 23 år. Särskolplikten föreslås gälla även för de blinda eller döva utvecklingsstörda.

För vård av psykiskt utvecklingsstörda skall enligt förslaget finnas vårdhem, specialvårdhem, specialsjukhus, daghem för barn och sysselsättningshem. Specialsjukhusen motsvarar i princip de nuvarande särskilda sjukhusen för psykiatrisk vård av psykiskt utvecklingsstörda. En nyhet är att en utvecklingsstörd, som behöver vård enligt lagen men inte bör få den i en inrättning som avses i lagen, skall kunna få vården i sitt hem.

På i huvudsak motsvarande sätt som när det gäller vård av psykiskt sjuka skiljs mellan en fri inskrivningsform och inskrivning oavsett samtycke. Vård oavsett samtycke föreslås kunna beredas en utvecklingsstörd, som fyllt 15 år, i vårdhem eller specialsjukhus. Förutsättningarna för sådan vård preciseras i nära anslutning till lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Bl. a. krävs att vården är oundgängligen påkallad med hänsyn till utvecklingsstörningens grad och till att någon av vissa s. k. specialindikationer föreligger.

Huvudmännen åläggs bl. a. att anordna elevhem och inackorderingshem. Begreppen externat- och internatskola utmönstras. Frågan om var en särskolelev skall bo skall enligt förslaget avgöras särskilt.

De nuvarande reglerna om förfarandet vid inskrivning och intagning för-

enklas. Systemet med både inskrivnings- och intagningsbeslut föreslås borttaget. Omsorger skall kunna beredas utan särskild ansökan eller anmälan. Samtycke till inskrivning skall inte behöva vara skriftligt. Läkarintyg skall dock krävas. Efter mönster av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall föreslås en del nya processuella regler av betydelse från rättssäkerhetssynpunkt.

Nya fullföljdsregler föreslås. Beslut om skyldighet för någon att underkasta sig omsorger skall i regel överklagas hos psykiatriska nämnden, som får en särskild sammansättning i särskolärenden. Mot beslut att vägra omsorg skall talan i regel föras hos huvudtillsynsmyndigheten, som är antingen skolöverstyrelsen eller socialstyrelsen. Psykiatriska nämndens eller huvudtillsynsmyndighetens beslut får inte överklagas.

Omsorger enligt den föreslagna lagen skall i regel vara avgiftsfria.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1968.

Förslag

till

Lag

angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Denna lag avser psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av hämmad förståndsutveckling för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt behöver särskilda omsorger genom det allmänna.

2 §.

Landstingskommun skall bereda psykiskt utvecklingsstörda som är bosatta inom landstingskommunen undervisning, vård och omsorger i övrigt enligt denna lag, i den mån annan icke drar försorg härom.

Staten sörjer för undervisning av psykiskt utvecklingsstörda som avses i 3 § fjärde stycket. I samband därmed bereder staten dem omsorger enligt 5 §.

Lagens bestämmelser om landstingskommun äger motsvarande tillämpning på stad som icke tillhör landstingskommun, om annat ej föreskrives.

3 §.

Undervisning av psykiskt utvecklingsstörda meddelas i särskola. I samband därmed skall eleverna beredas den personliga och medicinska omvårdnad som behöves. Särskola omfattar förskola, skola för grundundervisning, träningsskola eller yrkesskola eller flera av dessa skolformer.

För psykiskt utvecklingsstörda, som kan gå i särskola men har svårt att anpassa sig till verksamheten i skolan eller för vilkas undervisning fordras särskilda anordningar, meddelas specialundervisning i särskola eller undervisning i specialsärskola.

För psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av rörelsehinder, långvarig sjukdom eller liknande omständighet ej kan deltaga i särskolans vanliga arbete, anordnas särskild för dem lämpad undervisning.

Undervisning av sådana psykiskt utvecklingsstörda som på grund av syn- eller hörselskada icke kan följa undervisningen i särskola meddelas i specialskola som avses i 2 a § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)[1].

[1] 2 a § tillagd genom 1965: 247.

4 §.

För vård av psykiskt utvecklingsstörda skall finnas vårdhem, specialsjukhus, daghem för barn och sysselsättningshem. För utvecklingsstörda som behöver vård i vårdhem med särskilda anordningar skall finnas specialvårdhem.

Psykiskt utvecklingsstörd, som behöver vård enligt denna lag men ej bör erhålla den i inrättning som avses i första stycket, skall tillhandahållas vård i hemmet.

5 §.

Psykiskt utvecklingsstörda, som ej kan bo i eget hem men icke behöver bo i vårdhem eller specialsjukhus, skall beredas bostad i annat enskilt hem, inackorderingshem eller elevhem.

Organisation m. m.

6 §.

Ledningen av landstingskommuns verksamhet enligt denna lag utövas av en styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Till sådan styrelse får utses nämnd som handhar andra landstingskommunens förvaltningsuppgifter.

Landstingskommun äger överlåta ledningen av särskola på skolstyrelsen i den kommun där särskolan är belägen.

Landstingskommun äger besluta att ledningen av specialsjukhus skall utövas av landstingskommunens sjukvårdsstyrelse.

Drives inrättning för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda av landstingskommuner gemensamt, får särskild styrelse utses att för inrättningen fullgöra de uppgifter som annars ankommer på styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda.

För vissa uppgifter som anges särskilt i denna lag finnes i landstingskommun en beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda eller, om Konungen bestämmer det, flera sådana nämnder.

7 §.

Hos styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda skall finnas tjänster som särskolchef, vårdchef och överläkare.

8 §.

Landstingskommun skall upprätta plan för ordnandet av omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. I plan skall upptagas de inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda som behöves. Plan kan vara gemensam för flera landstingskommuner.

Plan fastställes av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Plan kan fastställas även om behovet av platser för vissa psykiskt utveck-

lingsstörda i landstingskommunen tills vidare tillgodoses i enskild inrättning, som ej upptagits i planen men som godkänts enligt 10 §.

9 §.

I den mån medel ej tillhandahålles på annat sätt, skall landstingskommun svara för kostnaderna för sådan i plan upptagen inrättning som drives av annan än landstingskommunen i den utsträckning platserna är avsedda för landstingskommunen.

10 §.

Annan än staten får driva inrättning för psykiskt utvecklingsstörda endast om den är godkänd i den ordning Konungen bestämmer. Utan sådant godkännande får annan än staten eller landstingskommun icke heller i övrigt driva verksamhet, som innefattar mottagande av psykiskt utvecklingsstörda för yrkesmässigt bedriven undervisning eller vård som ej meddelas enligt avtal med landstingskommun.

Drives godkänd inrättning eller verksamhet icke på tillfredsställande sätt eller föreligger annat uppenbart missförhållande och sker ej rättelse, kan godkännandet återkallas. Beslut härom går omedelbart i verkställighet, om annat ej förordnas.

11 §.

Särskola skall stå under ledning av en rektor. För vårdhem, daghem, sysselsättningshem, inackorderingshem och elevhem skall finnas föreståndare.

Vid de inrättningar som anges i första stycket skall finnas en läkare som är ansvarig för den medicinska vården.

12 §.

I fråga om specialsjukhus gäller 11—13, 16, 17, 20—23, 33 och 34 §§ sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) i tillämpliga delar. Därvid anses sjukhuset som lasarett samt styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda som sjukvårdsstyrelse, om icke ledningen av sjukhuset på grund av beslut enligt 6 § tredje stycket utövas av sjukvårdsstyrelsen, och som direktion, om icke sjukvårdsstyrelsen utövar ledningen av sjukhuset eller särskild direktion finnes.

Särskilt utsedd direktion kan vara gemensam för specialsjukhus och annat sjukhus.

13 §.

Högsta tillsynen över den verksamhet som bedrives enligt denna lag utövas av skolöverstyrelsen och socialstyrelsen med den fördelning av

uppgifterna som Konungen bestämmer. För varje inrättning för psykiskt utvecklingsstörda skall en av dessa myndigheter vara huvudtillsynsmyndighet.

Under skolöverstyrelsen har länsskolnämnden inseende över den verksamhet som överstyrelsen har högsta tillsynen över.

Styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. m.

14 §.

Ledamöter och suppleanter i särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda väljes av landstinget eller stadsfullmäktige till det antal landstinget eller stadsfullmäktige bestämmer. Antalet ledamöter får dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt om det begäres av minst så många väljande som motsvarar det tal vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val gäller särskilda föreskrifter. Sker val av suppleanter icke proportionellt, skall även bestämmas den ordning i vilken suppleanterna skall inkallas till tjänstgöring.

För särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger i landstingskommun bestämmelserna i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), i Stockholm bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50) och i annan stad som ej tillhör landstingskommun bestämmelserna i 32—42 §§ och 45 § andra och tredje styckena kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) motsvarande tillämpning. I protokoll behöver dock upptagas endast förteckning över närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

För styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda i Stockholm gäller dessutom vad stadsfullmäktige föreskriver med iakttagande av bestämmelserna i kommunallagen för Stockholm.

15 §.

Till sammanträde med styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda skall särskolchefen, vårdchefen och styrelsens överläkare kallas.

Till sammanträde med skolstyrelse, sjukvårdsstyrelse eller styrelse som avses i 6 § fjärde stycket skall särskolchef, vårdchef och överläkare hos styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda kallas, om vid sammanträdet avses skola förekomma ärende som rör inrättning inom tjänstemannens verksamhetsområde.

När särskolchef, vårdchef eller överläkare hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda är närvarande vid sammanträde, äger han deltaga i överläggningarna men ej i besluten och få sin mening antecknad i protokollet.

16 §.

Styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda skall

verka för att psykiskt utvecklingsstörda inom landstingskommunen får de omsorger som de behöver,

planlägga och samordna landstingskommunens verksamhet enligt denna lag samt verka för att den utvecklas på tillfredsställande sätt,

handha ledningen av de inrättningar för utvecklingsstörda som drives och den verksamhet i övrigt för dem som utövas av landstingskommunen, om annat ej följer av beslut enligt 6 § andra, tredje eller fjärde stycket,

utöva lokal tillsyn över andra inrättningar för utvecklingsstörda enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar,

för landstinget framlägga de förslag angående omsorgerna om de utvecklingsstörda som finnes påkallade.

Beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda

17 §.

Beslutsnämnd består av lagfaren ordförande som bör vara eller ha varit innehavare av ordinarie domartjänst samt ytterligare två eller fyra ledamöter, som skall vara ledamöter eller suppleanter i styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, om Konungen ej medger annat. Särskolchef, vårdchef eller överläkare hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda får ej vara ledamot av nämnden.

För ledamot av beslutsnämnd finnes en eller flera suppleanter.

Vid hinder för både ordförande och suppleant för honom kan tillfällig ersättare utses.

Bestämmelserna om ledamot gäller även suppleant och tillfällig ersättare.

18 §.

Ordförande i beslutsnämnd och suppleant för honom förordnas av Konungen för högst fyra år i sänder. Tillfällig ersättare förordnas av länsstyrelsen. Övriga ledamöter och suppleanter för dem utses av landstinget.

Innan ledamot börjar tjänstgöra, skall han ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

Läkare som tjänstgör vid specialsjukhus får icke som ledamot deltaga i handläggningen av ärende som gäller inskrivning i det sjukhus där han tjänstgör eller som rör patient på sjukhuset. Om jäv mot ledamot gäller i övrigt bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

19 §.

Vid sammanträde med beslutsnämnd skall den som ärendet avser vara närvarande, om särskilda skäl icke föranleder annat. Föres talan av vård-

nadshavare eller förmyndare, skall den som för talan beredas tillfälle att närvara, om särskilda skäl icke föranleder annat.

Vid sammanträde med nämnden skall särskolchefen, vårdchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och, om ärendet rör specialsjukhus, överläkaren vid sjukhuset närvara, om särskilda skäl icke föranleder annat. Detsamma gäller annan tjänsteman som med stöd av bestämmelse i denna lag begärt nämndens prövning av ärendet.

20 §.

I ärende hos beslutsnämnd äger den som för talan anlita biträde. Visar biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han olämplig av annan orsak, skall nämnden avvisa honom.

21 §.

I ärende hos beslutsnämnd får förhör anordnas med den som kan antagas ha upplysningar av betydelse att lämna.

Vid förhöret skall den som ärendet avser vara närvarande, om särskilda skäl icke föranleder annat.

I fråga om ersättning till den med vilken förhör anordnas äger bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittnen motsvarande tillämpning. Ersättningen skall stanna på statsverket.

22 §.

Beslutsnämnd får avgöra ärende endast om ordföranden och minst två andra ledamöter är närvarande.

Bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i överrätt äger motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden.

Nämndens beslut skall innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det icke är obehövligt.

23 §.

Kan prövning av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda icke avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, äger nämndens ordförande meddela beslut som avses i 27 §, 28 § första stycket eller 36 §.

Beslut som ordföranden fattat med stöd av första stycket länder omedelbart till efterrättelse och gäller tills vidare i väntan på nämndens prövning. Nämndens prövning skall ske utan dröjsmål och senast tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

Inskrivning i särskola och utskrivning därifrån m. m.

24 §.

Psykiskt utvecklingsstörd, som kan tillgodogöra sig undervisning men icke kan följa undervisningen inom det allmänna skolväsendet, är särskol-

pliktig från och med höstterminen det kalenderår, då han fyller sju år, så länge han behöver undervisning, dock längst till och med vårterminen det kalenderår då han fyller 21 år. Föreligger synnerliga skäl, kan särskolplikten förlängas till och med vårterminen det kalenderår, då han fyller 23 år.

25 §.

Särskolpliktig psykiskt utvecklingsstörd skall inskrivas i särskola, om annat ej följer av 26 eller 33 §. Med inskrivningen får dock anstå under ett år, om särskilda skäl föreligger.

Utvecklingsstört barn som icke uppnått skolpliktig ålder får inskrivas i särskola, om vårdnadshavaren samtycker till det eller om barnet är omhändertaget för samhällsvård.

26 §.

Får psykiskt utvecklingsstörd enskild undervisning, som väsentligen motsvarar den undervisning han skulle ha fått i särskola, skall han befrias från skolgång.

Har psykiskt utvecklingsstörd befriats från skolgång, skall prövas om han får tillfredsställande undervisning. Uteblir han från prövning utan godtagbar orsak eller finnes undervisningen otillfredsställande och vinnes ej rättelse, skall han inskrivas i särskola.

27 §.

Om inskrivning i särskola, förlängning av särskolplikten och befrielse från skolgången beslutar särskolchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda samt, i fråga om inskrivning i specialsärskola, med skolans rektor. På begäran av särskolchefen eller överläkaren eller, i fråga om inskrivning i specialsärskola, skolans rektor eller när vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, icke är ense med särskolchefen, prövas dock frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda. Därvid prövas fråga om inskrivning i specialsärskola av beslutsnämnd i den landstingskommun, där skolan är belägen.

Vad som sägs i första stycket om särskolchef, överläkare och beslutsnämnd skall i fråga om förlängning av särskolplikten för elev i specialsärskola avse skolans rektor och läkare samt beslutsnämnd i den landstingskommun där skolan är belägen.

28 §.

Är det med hänsyn till svårigheter att dagligen färdas mellan hemmet och skolan eller annat förhållande påkallat att den som är inskriven i särskola bor i annat enskilt hem än det egna, i inackorderingshem eller i elev-

hem, får i samband med inskrivningen eller senare beslutas att han skall bo i sådant hem.

I fråga om beslut som avses i första stycket äger bestämmelserna i 27 § om inskrivning i särskola motsvarande tillämpning om annat ej följer av 32 §.

29 §.

Om uttagning till specialundervisning eller hänvisning till annan skolform i samma särskola beslutar skolans rektor. Är vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, om han fyllt 15 år, icke ense med rektor, prövas dock frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda. För elev i specialsärskola prövas frågan av beslutsnämnd i den landstingskommun, där särskolan är belägen.

30 §.

Elev i särskola får utskrivas på försök för prövning av om han kan tillgodogöra sig undervisningen inom det allmänna skolväsendet. Utskrivning på försök får ske även i annat fall, om särskilda skäl föreligger.

Utskrivning på försök skall avse viss tid, högst sex månader, som kan förlängas med högst sex månader åt gången. Eleven får åläggas att iakttaga särskilda föreskrifter och ställas under tillsyn av lämplig person.

Undervisningen i särskola får återupptagas, om förhållandena påkallar det. Därvid får fattas beslut i fråga som avses i 28 §.

31 §.

Elev i särskola skall utskrivas slutligt, när särskolplikten upphör. Med eget samtycke får dock elev beredas tillfälle att efter nämnda tidpunkt slutföra påbörjad yrkesutbildning.

Barn som icke uppnått skolpliktig ålder och ej är omhändertaget för samhällsvård skall utskrivas slutligt, när vårdnadshavaren begär det.

32 §.

Beslut i fråga som avses i 30 § meddelas av särskolans rektor efter samråd med skolans läkare.

Om slutlig utskrivning från särskola beslutar särskolchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. I fråga om elev i specialsärskola beslutar dock skolans rektor efter samråd med skolans läkare. Styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger uppdraga åt rektor för särskola att efter samråd med skolans läkare besluta om slutlig utskrivning.

Fråga som avses i 30 § första eller andra stycket eller i 31 § prövas dock av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda, om

särskolchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, rektorn för särskolan eller skolans läkare begär det,

meningsskiljaktighet i frågan uppstått mellan den som enligt första eller andra stycket äger besluta och vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, om han fyllt 15 år,

nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan.

I fråga om specialsärskola avser bestämmelserna i tredje stycket beslutsnämnd i den landstingskommun där skolan är belägen.

33 §.

För särskolpliktig psykiskt utvecklingsstörd, som avses i 3 § fjärde stycket, gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i skollagen om undervisning i specialskola i stället för 26—32 §§.

Fråga om särskolplikt efter utgången av vårterminen det kalenderår då elev fyller 17 år prövas av den lokala styrelsen för specialskolenheten. Uppstår meningsskiljaktighet i denna fråga mellan styrelsen och vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, prövas frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda i den landstingskommun där specialskolenheten är belägen.

Med eget samtycke får psykiskt utvecklingsstörd elev i specialskolan beredas tillfälle att slutföra påbörjad yrkesutbildning efter det att hans särskolplikt upphört.

Inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus och utskrivning därifrån m. m.

34 §.

Vård i vårdhem eller specialsjukhus skall beredas psykiskt utvecklingsstörd som är i behov därav, efter hans eget samtycke om han är myndig och annars efter samtycke av vårdnadshavaren eller förmyndaren. Den som fyllt femton år och nått sådan mognad att hans vilja bör beaktas får dock beredas vård endast efter eget samtycke.

Psykiskt utvecklingsstörd som är omhändertagen för samhällsvård skall om han behöver vård i vårdhem eller specialsjukhus beredas sådan vård.

35 §.

Psykiskt utvecklingsstörd som fyllt 15 år får oberoende av samtycke som avses i 34 § första stycket beredas vård i vårdhem eller specialsjukhus, om vården är oundgängligen påkallad med hänsyn till utvecklingsstörningens grad och till att han till följd av utvecklingsstörningen

a) är farlig för annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa eller för eget liv,

b) är ur stånd att taga vård om sig själv,

c) är ur stånd att skydda sig själv mot att bli sexuellt utnyttjad eller

d) har ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt.

Vård i specialsjukhus oberoende av samtycke får beredas även när vården är oundgängligen påkallad med hänsyn till, förutom utvecklingsstörningens grad, att den utvecklingsstörde till följd av utvecklingsstörningen är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse som icke avses i första stycket under a. Vården får dock beredas endast med stöd av domstols förordnande enligt 31 kap. 3 § brottsbalken.

36 §.

Om inskrivning i vårdhem beslutar vårdchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och, när det gäller specialvårdhem, med vårdhemmets föreståndare.

Om inskrivning i specialsjukhus beslutar överläkaren vid sjukhuset.

På begäran av vårdchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, föreståndaren för specialvårdhemmet eller överläkaren vid specialsjukhuset eller när vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, icke är ense med den som enligt första eller andra stycket äger besluta, prövas dock frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda. Därvid prövas fråga om inskrivning i specialvårdhem eller specialsjukhus av beslutsnämnd i den landstingskommun, där inrättningen är belägen.

37 §.

Har någon genom lagakraftvunnen dom överlämnats till vård i specialsjukhus skall socialstyrelsen föranstalta om att han utan dröjsmål inskrives i sådant sjukhus. Är den psykiskt utvecklingsstörde redan inskriven i sådant sjukhus, skall han i fortsättningen anses inskriven på grund av domen.

38 §.

Den som inskrivits i vårdhem eller specialsjukhus enligt 34 § skall utskrivas, när han icke längre behöver vården.

Om patienten icke är omhändertagen för samhällsvård skall han också utskrivas när det begäres av vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten själv, om han är myndig eller fyllt 15 år och nått sådan mognad att hans vilja bör beaktas.

39 §.

Den som inskrivits i vårdhem eller specialsjukhus med stöd av 35 § får utskrivas på försök, om särskilda skäl föreligger och det icke medför fara för annans personliga säkerhet eller hans eget liv.

Utskrivning på försök skall avse viss tid, högst sex månader, som kan förlängas med högst sex månader åt gången. Patienten får åläggas att iakttaga särskilda föreskrifter och ställas under tillsyn av lämplig person.

Den som utskrivits på försök får återintagas i vårdhemmet eller på specialsjukhuset, om förhållandena påkallar det.

40 §.

Den som inskrivits i vårdhem eller specialsjukhus med stöd av 35 § skall ofördröjligen utskrivas slutligt, om förutsättningar enligt nämnda paragraf för att bereda honom vård icke längre föreligger. Den omständigheten att patienten är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse, som icke avses i 35 § första stycket under a, får icke utgöra grund för kvarhållande i annat fall än när patienten beretts vård på grund av domstols förordnande.

41 §.

Fråga som avses i 38—40 §§ och som rör patient i vårdhem prövas av vårdchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda eller, i fråga om patient i specialvårdhem, av föreståndaren efter samråd med hemmets läkare.

Fråga som avses i 38 §, 39 § första eller andra stycket eller i 40 § prövas dock av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda, om

vårdchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda eller föreståndaren eller läkaren vid vårdhemmet begär det,

meningsskiljaktighet i frågan uppstått mellan den som enligt första stycket äger besluta och vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten, om han fyllt 15 år,

nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan.

I fråga om specialvårdhem avser bestämmelserna i andra stycket beslutsnämnd i den landstingskommun där vårdhemmet är beläget.

42 §.

Fråga som avses i 38—40 §§ och som rör patient i specialsjukhus prövas av överläkaren vid sjukhuset. Om särskilda skäl föreligger, äger överläkaren beträffande viss patient överlåta på annan läkare vid sjukhuset att besluta om återintagning enligt 39 § tredje stycket.

Fråga som avses i 38 §, 39 § första eller andra stycket eller i 40 § prövas dock av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda i den landstingskommun där sjukhuset är beläget, om

överläkaren vid sjukhuset eller vårdchefen eller överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda i den landstingskommun där patienten är bosatt begär det,

meningsskiljaktighet i frågan uppstått mellan överläkaren vid sjukhuset och vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten, om han fyllt 15 år,

nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan.

Beslutsnämnd prövar alltid fråga som avses i 39 § första eller andra stycket eller i 40 §, om frågan gäller patient, som av domstol överlämnats till vård i specialsjukhus eller som i annat fall beretts vård i specialsjukhus med stöd av 35 § och som under inflytande av psykisk utvecklingsstörning begått brott mot annans personliga säkerhet, för vilket åtal icke väckts, eller som varit intagen i fångvårdsanstalt för undergående av påföljd för brott och under tiden för anstaltsvården eller i samband med att denna upphört inskrivits i specialsjukhus med stöd av 35 § och icke skall återföras till anstalten.

När patient som avses i tredje stycket ger till känna att han icke vill vara inskriven i sjukhuset eller när anledning föreligger till utskrivning av patienten, skall överläkaren ofördröjligen anmäla det hos nämnden.

43 §.

För patient i specialsjukhus vilken avses i 42 § tredje stycket prövar beslutsnämnd i den landstingskommun, där sjukhuset är beläget, fråga om tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet under viss del av dygnet eller tillfälligt under visst antal dygn. Sådant tillstånd får meddelas endast om patientens vistelse utom sjukhusområdet icke medför fara för annans personliga säkerhet eller patientens eget liv. Tillstånd får förbindas med särskilda föreskrifter.

Nämnden äger i fråga om viss patient överlåta på överläkaren vid sjukhuset att besluta om tillstånd.

Överläkaren får återkalla tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet, om förhållandena påkallar det. Om särskilda skäl föreligger, äger han i fråga om viss patient överlåta på annan läkare vid sjukhuset att återkalla tillstånd.

Besvär m. m.

44 §.

Mot beslut varigenom

någon inskrivits i särskola eller vårdhem eller i specialsjukhus i annat fall än som avses i 37 §,

särskolplikt eljest ålagts,

särskolelev ålagts att bo i annat enskilt hem än det egna, i inackorderingshem eller i elevhem,

ansökan om befrielse från skolgången i särskola avslagits,

begäran om tillstånd att vistas på egen hand utom elevhem, vårdhem eller specialsjukhus avslagits helt eller delvis eller sådant tillstånd återkallats,

ansökan om utskrivning från särskola, vårdhem eller specialsjukhus avslagits,

undervisning i särskola återupptagits eller återintagning i vårdhem eller specialsjukhus skett efter utskrivning på försök,

någon i samband med utskrivning på försök ålagts att iakttaga särskilda föreskrifter eller ställts under tillsyn

får talan föras genom besvär hos den psykiatriska nämnd som avses i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Mot beslut som avses i 23 § första stycket får dock talan icke föras.

Mot beslut varigenom omsorg enligt denna lag vägrats eller någon uttagits till specialundervisning eller hänvisats till annan skolform i samma särskola får talan föras hos huvudtillsynsmyndigheten genom besvär, om annat ej framgår av tredje stycket.

Mot beslut av lokal styrelse för specialskolan får talan föras hos länsskolnämnden genom besvär.

I övrigt får talan icke föras mot beslut i fråga om omsorger om någon enligt denna lag.

45 §.

Mot psykiatriska nämndens beslut eller huvudtillsynsmyndighetens beslut enligt 44 § får talan icke föras.

Mot länsskolnämndens beslut får talan föras hos Konungen genom besvär.

46 §.

Talan enligt 44 § eller 45 § andra stycket får föras av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den som beslutet rör, om han fyllt 15 år.

Mot beslut, varigenom inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus vägrats, får talan också föras av skolstyrelsen, barnavårdsnämnden eller socialnämnden.

Talan enligt 44 § första eller andra stycket får föras utan inskränkning till viss tid.

Besvären skall inges till den som meddelat beslutet.

47 §.

Talan mot beslut, varigenom beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda avvisat biträde eller utlåtit sig om ersättning som avses i 21 § tredje stycket, föres hos psykiatriska nämnden genom besvär.

Besvären skall inges till beslutsnämnden.

48 §.

Beslut som avses i 30 § tredje stycket eller 39 § tredje stycket samt beslut av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda länder omedelbart till efterrättelse. Myndighet som har att pröva besvär äger dock i avvaktan på sitt slutliga avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av beslut, som överklagats hos myndigheten.

49 §.

När psykiatriska nämnden handlägger ärende, som rör särskolplikt eller i annat avseende elev i särskola, skall en av läkarna i nämnden ersättas med ledamot som har särskild erfarenhet av undervisning av psykiskt utvecklingsstörda.

Vid handläggning inför nämnden gäller i övrigt i tillämpliga delar 29 och 31—34 §§ lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Övriga bestämmelser

50 §.

Vid bedömning av fråga om inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus skall läkarintyg och de andra handlingar Konungen föreskriver vara tillgängliga. Detta gäller dock icke, när domstol överlämnat någon till vård i specialsjukhus.

För inskrivning i särskola eller vårdhem utan samtycke av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, får icke godtagas läkarintyg som är utfärdat av överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. För inskrivning i specialsjukhus utan sådant samtycke får icke godtagas läkarintyg som är utfärdat av läkare som tjänstgör vid sjukhuset.

Särskolchef, vårdchef och överläkare hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger ombesörja undersökning som behöves för att bedöma fråga om inskrivning som avses i första stycket.

51 §.

Frågan om utskrivning från särskola, vårdhem eller specialsjukhus skall prövas fortlöpande.

Vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, får göra ansökan om utskrivning.

Beslutsnämnd är icke skyldig att pröva ansökan om utskrivning, förrän tre månader förflutit från prövningen av tidigare ansökan.

52 §.

I samband med utskrivning från särskola, vårdhem eller specialsjukhus skall prövas om andra omsorger som avses i denna lag bör beredas eleven eller patienten efter utskrivningen.

53 §.

Skolstyrelse skall vidtaga åtgärder för att den som är i särskolpliktig ålder och kan antagas behöva undervisning i särskola erhåller sådan undervisning.

Barnavårdsnämnd skall, utöver vad som följer av barnavårdslagen den

29 april 1960 (nr 97), vidtaga åtgärder för att den som ej fyllt 18 år och som kan antagas behöva vård enligt denna lag beredes sådan vård.

Socialnämnd skall, om det ej ankommer på barnavårdsnämnden, vidtaga åtgärder för att den som fyllt 18 år och kan antagas behöva vård enligt denna lag beredes sådan vård.

Skolstyrelse, barnavårdsnämnd och socialnämnd äger ombesörja undersökning, som behöves för att vidtaga åtgärd enligt denna paragraf.

54 §.

Polismyndighet skall lämna handräckning på begäran av

1) särskolchef eller rektor för särskola, om den som är i särskolpliktig ålder och inskrivits i särskola icke inställer sig i skolan eller i elevhem där han skall bo eller icke återvänder, sedan beslut fattats enligt 30 § tredje stycket,

2) vårdchef eller föreståndare för vårdhem, om den som inskrivits i hemmet icke inställer sig där eller icke återvänder, sedan beslut fattats enligt 39 § tredje stycket,

3) överläkare vid specialsjukhus, om den som inskrivits i sjukhuset icke inställer sig där eller icke återvänder, sedan beslut fattats enligt 39 § tredje stycket,

4) särskolchef, vårdchef, rektor för särskola, föreståndare för vårdhem eller överläkare vid specialsjukhus för att återföra inskriven, som avvikit från särskola, elevhem, vårdhem eller specialsjukhus eller som icke återvänder till elevhem, vårdhem eller specialsjukhus sedan tid för tillstånd att vistas på egen hand utom inrättningen löpt ut eller tillståndet återkallats,

5) tjänsteman eller myndighet som anges i 50 § sista stycket eller 53 §, om någon icke inställer sig till undersökning som han skall genomgå enligt nämnda lagrum.

Handräckning enligt första stycket 1, 2 eller 3 får lämnas endast om det beslut som den begärda handräckningen avser skall lända till efterrättelse omedelbart.

Om särskilda skäl föreligger får överläkare vid specialsjukhus beträffande viss patient överlåta på annan läkare vid sjukhuset att begära handräckning.

55 §.

Vad som sägs i denna lag om överläkare vid specialsjukhus avser även biträdande överläkare som anförtrotts särskild sjukavdelning.

56 §.

Avgift utgår icke för omsorger enligt denna lag. Av den som icke är berättigad till folkpension i form av hel förtidspension eller ålderspension och

som har inkomst av eget arbete får dock uttagas skälig ersättning för kost och för bostad, som tillhandahålles honom.

Vid tillämpning av 10 kap. 3 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring anses specialsjukhus som annan anstalt än sjukhus.

57 §.

Den som driver enskild inrättning eller verksamhet i strid mot bestämmelserna i 10 § första stycket, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som hjälper någon som är inskriven i specialsjukhus med stöd av 35 § att avvika från sjukhuset, dömes till böter eller fängelse i högst två år. För försök dömes till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

58 §.

Den som är eller varit verksam inom den verksamhet för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda som avses i denna lag får ej obehörigen yppa vad han därvid erfarit om enskilds personliga förhållanden.

Den som bryter mot första stycket dömes, om gärningen ej är belagd med straff i brottsbalken, till böter eller fängelse i högst ett år.

59 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av huvudtillsynsmyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968, då lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall upphöra att gälla.

Psykiskt utvecklingsstörd, som vid ikraftträdandet erhåller sluten psykiatrisk vård på specialsjukhus, skall anses inskriven i specialsjukhuset enligt bestämmelse i nya lagen som motsvarar den med stöd av vilken han intagits på sjukhuset. Är den psykiskt utvecklingsstörde utskriven på försök enligt 19 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, skall han anses utskriven på försök enligt nya lagen.

Har psykiskt utvecklingsstörd genom lagakraftvunnen dom, som meddelats före ikraftträdandet, överlämnats till sluten psykiatrisk vård, äger socialstyrelsen besluta att han skall vårdas i specialsjukhus. Fattas sådant beslut anses som om patienten av domstol genom lagakraftvunnen dom överlämnats till vård i specialsjukhus.

Psykiskt utvecklingsstörd, som vid ikraftträdandet är intagen i särskola eller vårdanstalt, skall anses inskriven där enligt bestämmelser i nya lagen

som motsvarar dem med stöd av vilka han intagits i skolan eller anstalten.

Psykiskt utvecklingsstörd, som vid ikraftträdandet är försöksutskriven eller utackorderad i familjevård enligt 18 § lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, skall anses utskriven på försök enligt 30 § nya lagen, dock för högst sex månader räknat från ikraftträdandet.

Centralstyrelse som avses i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall för återstoden av centralstyrelsens mandatperiod utgöra styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, om landstinget eller stadsfullmäktige ej beslutar annat.

Landstingskommuner som vid ikraftträdandet har gemensam centralstyrelse får ha gemensam styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och gemensam beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda.

Plan som avses i 8 § inges för fastställelse senast den dag Konungen bestämmer.

Godkännande enligt äldre bestämmelser av inrättning för psykiskt utvecklingsstörda skall gälla tills annat föreskrives av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer eller följer av beslut som fattats enligt 10 § andra stycket.

Den som intill den 1 juli 1968 mottagit psykiskt efterblivna för yrkesmässigt bedriven undervisning eller vård utan att verksamheten varit upptagen i plan eller godkänd enligt 2 § fjärde stycket lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall anses ha fått godkännande enligt 10 § nya lagen till och med december månad 1968, om myndighet som har att meddela sådant godkännande icke beslutar annat.

Så länge Vipeholms sjukhus drives av staten får plan som avses i 8 § fastställas, även om den icke upptager platser för sådana psykiskt utvecklingsstörda som kan beredas plats i nämnda sjukhus. Under samma tid skall Vipeholms sjukhus anses som specialsjukhus vid tillämpning av nya lagen, i den mån annat icke följer av bestämmelser som Konungen meddelar.

I fråga om besvär i ärende vari beslut meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger meddela de övriga föreskrifter, som behöves i samband med ikraftträdandet av denna lag.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)

Härigenom förordnas, att 6 § skollagen den 6 juni 1962[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
6 §.	
Med skola — — — — — — — — — — särskilt angivet.	
Vad i — — — — — — — — — — barnet står.	
Beträffande undervisningen av vissa psykiskt *efterblivna gäller vad därom är särskilt stadgat.*	*Om undervisning* av vissa psykiskt *utvecklingsstörda gälla bestämmelser i lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

[1] Senaste lydelse av 6 § se 1965:247.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken

Härigenom förordnas, att 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
30 kap. 7 §.	
Befinnes att den dömde är i varaktigt behov av sluten psykiatrisk vård och beredes honom efter utgången av minsta tiden sådan vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, må interneringsnämnden förordna om interneringens upphörande.	Befinnes att den dömde är i varaktigt behov av sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* och beredes honom efter utgången av minsta tiden sådan vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,* må interneringsnämnden förordna om interneringens upphörande.
31 kap. 3 §.	
Kan den som begått brottslig gärning, enligt vad som framgår av föreskriven medicinsk utredning, beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, må rätten, om den finner behov av sådan vård föreligga, förordna att han skall överlämnas till	Kan den som begått brottslig gärning, enligt vad som framgår av föreskriven medicinsk utredning, beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller vård i specialsjukhus med stöd av 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utveck-*

[1] Senaste lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § se 1966:295.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
sluten psykiatrisk vård. Om gärningen icke begåtts under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må dock sådant förordnande meddelas allenast såframt särskilda skäl äro därtill.	*lingsstörda,* må rätten, om den finner behov av sådan vård föreligga, förordna att han skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.* Om gärningen icke begåtts under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må dock sådant förordnande meddelas allenast såframt särskilda skäl äro därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Innehåller utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning, som avgivits före ikraftträdandet, att den misstänkte kan beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, skall rätten, om skäl föreligger till det, inhämta yttrande av medicinalstyrelsen huruvida vård i specialsjukhus bör komma i fråga.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 20 kap. 7 § rättegångsbalken[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
20 kap.	
7 §.	
Åklagare må — — — väckes; eller	Åklagare må — — — väckes; eller
4. om brottet uppenbarligen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, samt sluten psykiatrisk vård kommer till stånd utan lagföring och åtal ej är påkallat av särskilda skäl.	4. om brottet uppenbarligen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, samt sluten psykiatrisk vård *eller vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* kommer till stånd utan lagföring och åtal ej är påkallat av särskilda skäl.

Beslut jämlikt — — — — — — — — — av riksåklagaren.
Beslut att — — — — — — — — — — finnas föreligga.
Närmare föreskrifter — — — — — — — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

[1] Senaste lydelse av 20 kap. 7 § se 1966:296.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Härigenom förordnas, att 3, 5 och 18 §§ lagen den 4 juni 1964 om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
3 §.	
Förordnande om intagning — — — — — — — — — och säkerhet.	
Ej må — — — — — — — — — arbetsanstalt meddelas	
a) om han är i behov av sluten psykiatrisk vård eller vård på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare,	a) om han är i behov av sluten psykiatrisk vård, *vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* eller vård på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare,
b) om han dömts — — — — — — — — — kan verkställas.	
Förordnande om någons — — — — — — — — — eller internering.	
Om flera — — — — — — — — — för böter.	
5 §.	
Förekommer anledning — — — — — — och övervakningsnämnd.	
Den som avses med utredningen skall, såvida icke anledning uppenbarligen saknas, undersökas av läkare. Av utlåtande över läkarundersökningen skall framgå, huruvida den undersökte är i behov av sluten psykiatrisk vård.	Den som avses med utredningen skall, såvida icke anledning uppenbarligen saknas, undersökas av läkare. Av utlåtande över läkarundersökningen skall framgå, huruvida den undersökte är i behov av sluten psykiatrisk vård *eller vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.*
Den som skall — — — — — — — — — hans inställande.	

[1] Senaste lydelse av 3, 5 och 18 §§ se 1966:297.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
18 §.	
Skall den — — — — — — — — — anses förfallet.	
Om intagen skall undergå fängelse kortare tid än sex månader, så ock om domstol överlämnat intagen till sluten psykiatrisk vård eller vård enligt lagen om nykterhetsvård och han till följd därav skall intagas för sluten psykiatrisk vård eller tvångsintagas på vårdanstalt, skall verkställigheten eller vården så länge den pågår träda i stället för behandlingen i arbetsanstalt.	Om intagen skall undergå fängelse kortare tid än sex månader, så ock om domstol överlämnat intagen till sluten psykiatrisk vård, *vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* eller vård enligt lagen om nykterhetsvård och han till följd därav skall intagas för sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus* eller tvångsintagas på vårdanstalt, skall verkställigheten eller vården så länge den pågår träda i stället för behandlingen i arbetsanstalt.
I kvarhållningstiden — — — — — — — — — villkorligt utskriven.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt

Härigenom förordnas, att 27 § lagen den 6 maj 1964 om behandling i fångvårdsanstalt[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
27 §.	
Sjuknar intagen, — — — — — — — — — — vid anstalten. För undersökning — — — — — — — — — — lämplig vård. När det — — — — — — — — — — särskilda föreskrifter.	
Om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall meddelas bestämmelser i *särskild lag.*	Om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *och vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* meddelas bestämmelser i *särskilda lagar.*
Tid varunder — — — — — — — — — — skäl föreligga.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 27 § se 1966:298.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 22 maj 1963 om allmänt kriminalregister[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
2 §.	
Registret skall — — — — — — — — — — eller internering;	
2. Överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller	2. Överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård *eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller
3. erhållit anstånd — — — — — — — — — — av förvandlingsstraff.	
Har brott, — — — — — — — — — — i registret.	
I registret — — — — — — — — — — eller beslutet.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 2 § se 1966:299.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Härigenom förordnas, att 3, 5 och 7 §§ lagen den 16 juni 1966 om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
3 §.	
Rätten får ej förordna att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård utan att rättspsykiatrisk undersökning företagits. *Detta gäller dock ej beträffande den som* är intagen på sjukhus med stöd av beslut enligt 9 § andra stycket lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller på grund av domstols förordnande eller *som* är utskriven på försök enligt 19 § samma lag, *om det enligt* utlåtande av medicinalstyrelsen är uppenbart att fortsatt vård *kan beredas honom* med stöd av *lagen.*	Rätten får ej förordna att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård *eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* utan att rättspsykiatrisk undersökning företagits. *Förordnande som avses i första stycket behöver dock ej föregås av rättspsykiatrisk undersökning om den misstänkte* är intagen på sjukhus *för sluten psykiatrisk vård* med stöd av beslut enligt 9 § andra stycket lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller på grund av domstols förordnande eller är utskriven på försök enligt 19 § samma lag *eller är inskriven i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda med stöd av 35 § lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. I sådant fall är det tillräckligt att i målet föreligger* utlåtande av medicinalstyrelsen *enligt vilket det* är uppenbart

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
	att *den misstänkte kan beredas* fortsatt vård med stöd av *lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller med stöd av 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.*
5 §.	
Utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning skall, om annat ej följer av rättens beslut, innehålla uttalande dels om förutsättningarna för att bereda den misstänkte vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, dels om den misstänktes sinnesbeskaffenhet vid gärningens begående. Anser undersökningsläkaren att den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet bör bli föremål för annan åtgärd än sluten psykiatrisk vård, skall detta anmärkas.	Utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning skall, om annat ej följer av rättens beslut, innehålla uttalande dels om förutsättningarna för att bereda den misstänkte vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller vård i specialsjukhus med stöd av 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,* dels om den misstänktes sinnesbeskaffenhet vid gärningens begående. Anser undersökningsläkaren att den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet bör bli föremål för annan åtgärd än sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus,* skall detta anmärkas.
Undersökningsläkaren skall — — — — — — — — — — sina uttalanden.	
7 §.	
Den som — — — — — — — — — — — — eller häkte.	
Har misstänkt, som är häktad, för rättspsykiatrisk undersökning förvarats på annan plats än i häkte, skall han återföras till häktet så snart undersökningen avslutats. Är han enligt undersökningsläkarens utlåtande i behov av sluten psykiatrisk vård, skall han i stället förvaras på rättspsykiatrisk klinik.	Har misstänkt, som är häktad, för rättspsykiatrisk undersökning förvarats på annan plats än i häkte, skall han återföras till häktet så snart undersökningen avslutats. Är han enligt undersökningsläkarens utlåtande i behov av sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus,* skall han i stället förvaras på rättspsykiatrisk klinik.

(Nuvarande lydelse)

Har rätten förordnat att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård och därvid förklarat att han skall vara häktad, skall han vårdas på rättspsykiatrisk klinik eller psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong till dess han intages på sjukhus enligt 12 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Han får, även sedan domen i målet vunnit laga kraft, hindras att lämna kliniken eller avdelningen och i övrigt underkastas det tvång som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården eller för att skydda honom själv eller omgivningen.

(Föreslagen lydelse)

Har rätten förordnat att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus* och därvid förklarat att han skall vara häktad, skall han vårdas på rättspsykiatrisk klinik eller psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong till dess han intages på sjukhus enligt 12 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller på specialsjukhus.* Han får, även sedan domen i målet vunnit laga kraft, hindras att lämna kliniken eller avdelningen och i övrigt underkastas det tvång som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården eller för att skydda honom själv eller omgivningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Härigenom förordnas, att 1, 4 och 34 §§ lagen den 16 juni 1966 om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
1 §.	
Den som — — — — — — — — — — under b).	
Med psykisk sjukdom jämställes i denna lag psykisk abnormitet, som icke är psykisk sjukdom eller *psykisk efterblivenhet.*	Med psykisk sjukdom jämställes i denna lag psykisk abnormitet, som icke är psykisk sjukdom eller *utgöres av hämning i förståndsutvecklingen.*
Vård beredes — — — — — — — — — — sådan kommun.	
Vad som — — — — — — — — — — särskild sjukavdelning.	
4 §.	
Ansökan om — — — — — — — — — — om intagning.	
Läkare vid sjukhus eller klinik, där sluten psykiatrisk vård icke meddelas, eller vid sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka eller *föreståndare vid särskola eller vårdanstalt för psykiskt efterblivna* får göra ansökan i fråga om den för vars vård han svarar. Militär chef, dock lägst kompanichef eller motsvarande chef, får göra ansökan beträffande den som står under hans befäl.	Läkare vid sjukhus eller klinik, där sluten psykiatrisk vård icke meddelas, eller vid sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka eller *specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller rektor för särskola eller föreståndare för vårdhem för psykiskt utvecklingsstörda* får göra ansökan i fråga om den för vars vård han svarar. Militär chef, dock lägst kompanichef eller motsvarande chef, får göra ansökan beträffande den som står under hans befäl.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
I fråga — — — — — — — — — — han står.	
Beträffande den — — — — — — — — — — utskriven därifrån.	
Konungen äger — — — — — — — — — — tillhör krigsmakten.	

34 §.

Utskrivningsnämnd eller — — — — — — — — — — äro närvarande.	
Rättegångsbalkens regler om omröstning i överrätt *i fråga om ansvar* äga motsvarande tillämpning på avgörande av utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden.	*Bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken* om omröstning i överrätt äga motsvarande tillämpning på avgörande av utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden.
Innebär beslut — — — — — — — — — — psykiatriska nämnden.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242)

Härigenom förordnas, att 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
1 §.	
3 m o m. Bestämmelserna i denna lag gälla icke sådan vård av psykiskt *efterblivna, varom är särskilt stadgat.*	3 m o m. Bestämmelserna i denna lag gälla icke sådan vård av psykiskt *utvecklingsstörda, som avses i lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, i vidare mån än som föreskrives i sistnämnda lag.*
I fråga om annan vård av psykiskt efterblivna äger Konungen meddela föreskrifter som avvika från bestämmelserna i denna lag.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

[1] Senaste lydelse av 1 § 3 mom. se 1966:625.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 26 juli 1947 om allmänna barnbidrag[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
7 §.	
Där vid — — — — — — — — — — — — den bidragsberättigade.	
Vad i första stycket sägs om kommunalt organ skall, *såvitt avser vård å anstalt för epileptiker,* äga motsvarande tillämpning å landstingskommun eller, efter Konungens bestämmande, annan *som driver sådan anstalt,* oavsett att ersättning *för vården* ej må uttagas av barnet eller annan enskild person.	Vad i första stycket sägs om kommunalt organ skall äga motsvarande tillämpning å landstingskommun *och stad som ej tillhör sådan kommun* eller, efter Konungens bestämmande, annan *huvudman i fråga om allmänt barnbidrag för barn som bor i elevhem, vårdhem, specialsjukhus eller inackorderingshem, som avses i lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, eller åtnjuter omsorger enligt nämnda lag och bor i enskilt hem på huvudmannens bekostnad eller vårdas på anstalt för epileptiker,* oavsett att ersättning ej må uttagas av barnet eller annan enskild person.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 7 § se 1957:173.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 17 februari 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny lagstiftning om undervisning och vård av psykiskt efterblivna* och anför.

I betänkandet Omsorger om psykiskt utvecklingshämmade (SOU 1966: 9), avgivet av rättschefen Stig Nordlund såsom utredningsman samt experter, har föreslagits att en ny lag skall ersätta nu gällande lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Lagförslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Över betänkandet har, efter remiss, yttranden avgivits av riksåklagaren, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, sinnessjuknämnden, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, de medicinska fakulteterna, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, mentalsjukvårdsberedningen, statens handikappråd, förvaltningsutskotten i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings och Kronobergs läns landsting, Kalmar läns södra landsting, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens samt Norrbottens läns landsting, stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg och Malmö, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Svenska läkaresällskapet, Sveriges läkarförbund, Svenska psykiatriska föreningen, Rättspsykiatriska föreningen, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, De enskilda anstalternas förbund, Svenska fackläraförbundet, Vårdföreståndarnas förening, Svenska kommunalarbetarförbundet, Svensk sjuksköterskeförening, Svensk kuratorsförening, Sveriges psykologförbund, Föreningen av kuratorer för psykiskt efterblivna och epileptiker, Legitimerade sjukgymnasters riksförbund, Särskolornas rektors-

förening och Svenska föreningen för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

Förvaltningsutskotten och stadsfullmäktige har bifogat yttranden från centralstyrelserna för undervisning och vård av psykiskt efterblivna. Även vissa andra remissinstanser har bifogat yttranden från underlydande organ m. fl.

Huvuddragen av gällande bestämmelser

De grundläggande bestämmelserna på området finns i *lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna* (ändrad 1960: 112, 1962: 411 och 1966: 624), i det följande kallad 1954 års lag. Med stöd av lagen har utfärdats kungörelsen den 10 december 1954 (nr 734) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, i det följande kallad tillämpningskungörelsen, samt särskolereglementet den 16 december 1955 (nr 730).

1954 års lag inleds med en bestämmelse som anger lagens tillämpningsområde. Enligt denna avser lagen dels barn under skolåldern, som på grund av allmän psykisk efterblivenhet inte kan få tillfredsställande vård i enskilt hem, dels andra barn under 18 år, som av sådan orsak inte kan tillgodogöra sig folkskolans (grundskolans) vanliga undervisning eller hjälpundervisning (specialundervisning), dels personer över 18 år, som av samma anledning inte kan ta vård om sig själva (1 § första stycket). Med allmän psykisk efterblivenhet menas enligt förarbetena till lagen (prop. 1954: 26 s. 71, L²U 27, rskr 239) att någon på grund av brister i det centrala nervsystemet hämmats i sina intellektuella helhetsfunktioner. Lagen gäller således inte fall, där utvecklingshämningen beror t. ex. på miljö eller på kroppsliga sjukdomar som inte berör det centrala nervsystemet, och inte heller fall där hämningen är partiell.

Lagen gäller inte dem som får sluten psykiatrisk vård eller är utskrivna på försök enligt 19 § lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (1 § andra stycket).

Huvudmannaskapet för undervisningen och vården av de psykiskt efterblivna ligger på landstingskommunerna och de städer som inte tillhör sådan kommun. I det följande avses med landstingskommun även sådan stad om inte annat framgår. Staten sörjer dock för viss undervisning av psykiskt efterblivna med syn- eller hörselskada. Bortsett härifrån skall landstingskommun alltså svara för att psykiskt efterblivna inom landstingsområdet får undervisning och vård enligt 1954 års lag och de bestämmelser som meddelats med stöd av denna. För detta ändamål skall landstingskommunen låta upprätta en plan. I den skall tas upp behövliga särskolor, vårdanstalter och organ för öppen vård. Planen behöver emellertid inte omfatta

efterblivna som kan få plats på sådan enskild särskola eller vårdanstalt som godkänts för mottagande av efterblivna från hela riket (riksanstalt). Planen skall fastställas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Två eller flera landstingskommuner kan förena sig om gemensamma anordningar enligt lagen (2 §). Landstingskommunerna skall anordna och driva de särskolor och vårdanstalter som tagits upp i planen (plananstalter), i den mån inte annan gör detta. Även enskilda anstalter kan alltså tas upp i planen och för dessa bär då landstingskommunen ett subsidiärt ekonomiskt ansvar (3 §).

De övriga organisatoriska bestämmelser som lagen innehåller finns i 5—9 §§. Särskola kan vara inrättad antingen för externatundervisning eller som internat. De olika formerna av internat är småbarnshem, skolhem och yrkeshem. Behovet av särskolundervisning skall om möjligt i första hand tillgodoses genom externatskolor eller externatplatser. I stad med minst 25 000 invånare skall externatundervisning alltid vara anordnad (5 § 1 mom.). Vårdanstalter enligt lagen är arbetshem, ålderdomshem, vårdhem för efterblivna barn och vårdhem för höggradigt efterblivna vuxna. Där det är lämpligt bör för öppen vård inrättas barndaghem samt arbets- och sysselsättningsavdelningar (5 § 2 mom.).

För planläggning, ledning och samordning av landstingskommuns verksamhet enligt 1954 års lag skall landstingskommunen utse en centralstyrelse. Denna skall också ha lokal tillsyn över de enskilda plananstalterna. För vissa ärenden, bl. a. de som gäller inskrivning och utskrivning, skall finnas en särskild delegation. Den skall bestå av en lagfaren ordförande, som utses av länsstyrelsen, och två—fyra andra ledamöter, som centralstyrelsen utser inom sig. Landstingskommuner kan, helt eller delvis, förena sig om gemensam centralstyrelse (6 §).

Varje särskola och vårdanstalt skall ha en föreståndare. Landstingskommun skall också ha en rektor för hela sin särskolorganisation samt en vårdföreståndare (7 §). Vid varje särskola och vårdanstalt skall finnas en ansvarig läkare (skolläkare eller anstaltsläkare). Dessutom skall centralstyrelsen ha en läkare till sitt förfogande (centralstyrelsens läkare) (8 §).

Överinseendet över undervisningen och vården enligt lagen utövas av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen med den fördelning mellan dem av uppgifter och befogenheter, som Kungl. Maj:t bestämmer. För varje särskola och vårdanstalt skall en av dessa myndigheter vara huvudtillsynsmyndighet (9 §). Kungl. Maj:t har föreskrivit att skolöverstyrelsen skall vara huvudtillsynsmyndighet för särskolorna och medicinalstyrelsen för vårdanstalterna (se SFS 1965: 469).

Lagens 10 och 11 §§ innehåller bestämmelser om särskolplikt och skyldighet att underkasta sig vård. Psykiskt efterbliven som kan tillgodogöra sig undervisning vid särskola är särskolpliktig fr. o. m. det kalenderår, under vilket han fyller sju år, t. o. m. det kalender-

år, under vilket han fyller 21 år. Särskolplikten varar dock bara så länge den efterblivne behöver undervisning vid särskola. Om det föreligger synnerliga skäl kan särskolplikten förlängas längst t. o. m. det kalenderår, under vilket den efterblivne fyller 23 år (10 §).

Psykiskt efterbliven, som inte är särskolpliktig och som fyllt 16 år, är underkastad öppen vård eller vård på vårdanstalt enligt lagen. Efterbliven får dock inte tas in på arbetshem eller ålderdomshem annat än efter medgivande av den efterblivne eller hans vårdnadshavare eller förmyndare (11 §).

Av det anförda följer, att barn under skolåldern samt barn i åldern 7—15 år, som inte kan tillgodogöra sig särskolundervisning, i princip inte kan tas om hand med stöd av 1954 års lag utan samtycke av vårdnadshavaren. Om emellertid barnet tagits om hand för samhällsvård enligt barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), kan det bli föremål för undervisning eller vård enligt 1954 års lag även på initiativ av barnavårdsnämnden. I sådant fall behövs inte något medgivande av vårdnadshavaren, även om själva samhällsvården enligt barnavårdslagen skulle vara grundad på dennes samtycke (prop. 1954: 26 s. 171). En erinran om omhändertagande enligt barnavårdslagen finns i 11 § andra stycket 1954 års lag.

En psykiskt efterbliven blir principiellt omhändertagen enligt 1954 års lag genom att han skrivs in vid särskola eller vårdanstalt. Hur detta omhändertagande närmare skall gestalta sig — t. ex. om den efterblivne skall tas in på anstalt eller få öppen vård — bestäms särskilt, samtidigt med beslutet om inskrivning eller senare.

Inskrivning vid särskola eller vårdanstalt kan ske endast efter anmälan av någon som är behörig därtill. Behöriga är först och främst vårdnadshavare och förmyndare. Om vårdnadshavaren inte anmäler särskolpliktigt barn för inskrivning vid särskola, skall skolstyrelsen se till att anmälan görs. Efterblivet barn, som tagits om hand enligt barnavårdslagen eller som fyllt 16 år, kan barnavårdsnämnden anmäla för inskrivning vid särskola eller vårdanstalt. Socialnämnden kan anmäla efterbliven som fyllt 18 år för inskrivning vid vårdanstalt. Sådan anmälan kan också göras av centralstyrelsens läkare och i vissa fall av föreståndare för särskola. Det åligger i övrigt barnavårdsnämnd och socialnämnd att vara verksamma för att psykiskt efterblivna får vård enligt 1954 års lag. Dessa nämnder och skolstyrelsen skall vid behov föranstalta om läkarundersökning (12 §). Anmälan sänds till centralstyrelsen för det landstingsområde, där den det gäller är mantalsskriven. Den skall åtföljas av bl. a. läkarintyg (13 §).

I fråga om det fortsatta förfarandet skiljs mellan anmälan som gäller barn och anmälan om inskrivning vid vårdanstalt av den som fyllt 18 år. I det förstnämnda fallet prövas anmälan av rektor efter samråd med centralstyrelsens läkare. Rektor skall ta ställning till om barnet skall skrivas in vid särskola. Finner rektor att barnet är hänförligt under 1954 års lag men

inte kan följa undervisningen vid särskola, går ärendet över till centralstyrelsens läkare och vårdföreståndaren som gemensamt skall besluta, om barnet skall skrivas in vid vårdanstalt. Inskrivningsfråga skall dock prövas av centralstyrelsens delegation, om vårdnadshavaren inte samtyckt till inskrivning eller om läkaren begärt att delegationen skall pröva fråga om inskrivning vid särskola eller vårdföreståndaren och läkaren är oense om att inskrivning bör ske vid vårdanstalt (14 § första och andra styckena).

Anmälan om inskrivning vid vårdanstalt av den som fyllt 18 år prövas av vårdföreståndaren och centralstyrelsens läkare i förening. Ärendet skall hänskjutas till delegationen i samma fall som när det gäller vård av den som är under 18 år och dessutom då den vars inskrivning begärs yrkar det och då denne, om han är över 21 år, eller hans förmyndare inte medgivit åtgärden (14 § tredje stycket).

Om det är centralstyrelsens läkare som utfärdat det läkarintyg som fogats vid anmälan, skall annan läkare som centralstyrelsen utser delta i prövningen av inskrivningsfrågan (14 § fjärde stycket).

Om ett barns psykiska utveckling anses böra prövas ytterligare, innan inskrivningsfrågan avgörs, kan barnet tas in på särskola för observation. Detta kan ske även innan inskrivningsanmälan skett, om vårdnadshavaren går med på det. Observationen skall i allmänhet vara avslutad inom sex månader (15 §).

Den närmare utformningen av omsorgerna om den som skrivits in enligt lagen regleras i huvuddrag i 17—19 §§ under rubriken intagning, öppen vård m. m. Barn som skrivits in vid särskola skall i första hand tas in på externatskola. Endast om detta med hänsyn till barnets bosättningsort och övriga förhållanden inte är lämpligt, skall barnet tas in på internat. Intagning i särskola kan uppskjutas om det finns skäl till det, dock högst två år. Beslut i dessa frågor meddelas av centralstyrelsen eller rektor. Internatelev skall under ferierna om möjligt vistas i föräldrahemmet eller annat lämpligt enskilt hem (17 §). Om det kan antas att en särskolelev kan tillgodogöra sig grundskolans vanliga undervisning eller specialundervisning, kan han försöksutskrivas från särskola för prövning härav. Försöksutskrivning kan också äga rum som förberedelse till slutlig utskrivning. Även s. k. utackordering i familjevård kan ske i sådant syfte. Försöksutskriven kan t. ex. placeras i inackorderingshem eller enskilt hem. Han kan underkastas övervakning och särskilda föreskrifter. Behövs fortsatt utbildning vid särskola, kan den efterblivne åter tas in i skolan. Beslut i nu angivna frågor fattas av särskolans föreståndare med undantag dock för beslut i fråga om försöksutskrivning i vissa fall (18 §).

Den som skrivits in vid vårdanstalt skall utackorderas i familjevård eller försöksutskrivas till öppen vård. Även vid denna försöksutskrivning kan förekomma tillsyn och särskilda föreskrifter. Endast om den efterblivne oundgängligen behöver anstaltsvård får sådan komma till stånd. Han skall

då tas in på en vårdanstalt som är lämplig med hänsyn till hans ålder och vårdbehovets art (19 § första och andra styckena). Som tidigare nämnts krävs härvid enligt 11 § samtycke i vissa fall.

En psykiskt efterbliven kan tas in provisoriskt på vårdanstalt i avvaktan på beslut om inskrivning vid sådan anstalt (19 § tredje stycket).

Beslut om åtgärder enligt 19 § fattas av bl. a. centralstyrelsens delegation eller vårdföreståndaren och centralstyrelsens läkare i förening enligt föreskrifter som Kungl. Maj:t meddelar (19 § sista stycket, jfr 8 § tillämpningskungörelsen). Fråga om försöksutskrivning skall dock i vissa fall prövas av delegationen.

Den som är inskriven vid särskola eller vårdanstalt skall genast u t s k r i v a s slutligt om han inte längre faller under någon av de grupper av psykiskt efterblivna som anges i 1 § (20 § första stycket).

Slutlig utskrivning från särskola skall ske då särskolplikten upphör (20 § tredje stycket).

Utskrivning, slutlig eller på försök, kan påkallas av den inskrivne själv om han fyllt 16 år och av hans förmyndare eller vårdnadshavare samt av centralstyrelsens läkare. Utskrivning kan också ske utan särskild framställning. Det åligger föreståndare och läkare att fortlöpande följa de intagnas psykiska utveckling och vid lämpliga tidpunkter pröva, om utskrivning kan ske. Sådan prövning skall ske ex officio då den som är intagen i skolhem eller yrkeshem fyllt 18 år (21 § första stycket).

Beslut om slutlig utskrivning från särskola meddelas av rektor efter skolläkarens hörande och beslut om sådan utskrivning från vårdanstalt meddelas av vårdföreståndaren och anstaltsläkaren i samråd. Fråga om slutlig utskrivning eller utskrivning på försök skall dock prövas av centralstyrelsens delegation bl. a. om detta yrkas av den som kan påkalla utskrivning. Delegationen kan i viss utsträckning även självmant ta upp utskrivningsfråga till prövning (21 § andra—fjärde styckena).

Omsorger enligt 1954 års lag lämnas i princip utan k o s t n a d för särskolelev och för den som är inskriven vid vårdanstalt och inte fyllt 21 år. I gengäld kan barnbidrag och folkpension tillfalla huvudmannen. Vård på vårdanstalt av efterbliven som fyllt 21 år är avgiftsbelagd (22 §).

Beslut i fråga om omsorger enligt lagen får ö v e r k l a g a s hos huvudtillsynsmyndigheten. Särskild besvärstid behöver inte iakttas. Huvudtillsynsmyndighetens beslut i dessa frågor får överklagas bara om det innebär att någon skall skrivas in vid särskola eller vårdanstalt eller tas in på vårdhem eller att slutlig utskrivning vägrats. Talan förs då hos Kungl. Maj:t (23 §).

Den statliga undervisningen av psykiskt efterblivna regleras av bestämmelserna i *skollagen den 6 juni 1962* (nr 319; ändrad bl. a. 1965: 247) om undervisning i specialskola av barn, som på grund av syn-, hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskolan. Sådant barn är skol-

pliktigt i specialskolan fr. o. m. höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år, t. o. m. vårterminen det kalenderår, då barnet fyller 17 år (30 §). Detta gäller alltså även om barnet är psykiskt efterblivet (prop. 1965: 118 s. 13—15, L²U 53, rskr 318).

Vissa psykiskt efterblivna får — väsentligen på grund av sin efterblivenhet — sluten psykiatrisk vård på särskilda sjukhus. Det gäller företrädesvis dem som är asociala e. d. eller eljest särskilt svårskötta. Dessa sjukhus är Västra Marks sjukhus i Örebro, Västra Ny sjukhus vid Motala, del av Källshagens sjukhus i Vänersborg, Salberga sjukhus i Sala och Vipeholms sjukhus i Lund. De fyra förstnämnda sjukhusen var tidigare statliga men blev den 1 januari 1967 landstingskommunala och provisoriskt inordnade under *sjukvårdslagen den 6 juni 1962* (nr 242; ändrad bl. a. 1966: 625). Kungl. Maj:t kan meddela föreskrifter, som avviker från bestämmelserna i sjukvårdslagen, i fråga om den slutna psykiatriska vården av psykiskt efterblivna (1 § 3 mom. andra stycket). Vipeholms sjukhus är fortfarande statligt och skall övertas av landstingskommunen först den 1 januari 1970. För detta sjukhus gäller ett av Kungl. Maj:t den 16 december 1966 fastställt reglemente. Den slutna psykiatriska vården bereds antingen enligt den fria intagningsformen, som regleras av sjukvårdslagen eller reglementet för Vipeholms sjukhus, eller med stöd av *lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.*

Enligt sistnämnda lag kan psykiatrisk sjukhusvård under vissa förutsättningar beredas oberoende av samtycke av patienten. Lagen innehåller också bestämmelser om utskrivning, besvär m. m. Den är i första hand avsedd att tillämpas vid psykisk sjukdom m. m. och inte vid psykisk efterblivenhet. I övergångsbestämmelserna till lagen föreskrivs emellertid, att psykisk efterblivenhet i princip skall jämställas med psykisk sjukdom vid lagens tillämpning tills Kungl. Maj:t bestämmer annat.

Enligt *brottsbalken* kan domstol i vissa fall överlämna en psykiskt efterbliven till sluten psykiatrisk vård (31 kap. 3 §). Under vissa förutsättningar kan överlämnande till öppen psykiatrisk vård äga rum (31 kap. 4 §).

Utredningen

Personkretsen

Under begreppet psykisk efterblivenhet eller oligofreni som den medicinska termen lyder hänförs enligt utredningen en rad tämligen olikartade tillstånd vilkas orsaker delvis är okända och vilkas gemensamma kännetecken är att de intellektuella funktionerna är under det normala. Denna brist skall vara medfödd eller i vart fall ha manifesterats under utvecklingsperioden dvs. i allmänhet under tiden fram till 16-årsåldern. En motsvarande nedsättning av de intellektuella funktionerna som inträder hos en person efter det han uppnått vuxen ålder, t. ex. i anslutning till en psykisk sjukdom eller som följd av åldersförändringar, hänförs i princip inte under efterblivenhetsbegreppet. Tillstånd av sådant slag benämns demenstillstånd.

Antalet efterblivna som måste tas om hand genom det allmännas försorg eller som inte kan försörja sig torde enligt utredningen uppgå till åtminstone 1 % av befolkningen. Utredningen beräknar att sammanlagt omkring 22 000 efterblivna dvs. inte fullt 0,3 % av befolkningen är föremål för omsorger av olika slag. Av dem får ca 5 000 undervisning i särskola, ca 9 000 institutionsvård och ca 5 000 är omhändertagna i familjevård eller försöksutskrivna.

Psykisk efterblivenhet sammanhänger i betydande utsträckning med att någon skada eller defekt drabbat hjärnan. I dessa fall är ofta efterblivenheten betydande och inte sällan förbunden med kroppsliga defekter av olika slag såsom rörelserubbningar, syn- och hörseldefekter, talsvårigheter m. m. Ibland är sistnämnda symptom dominerande och kan göra det svårt att bedöma graden av efterblivenhet. När nedsättningen av de intellektuella funktionerna inte kan hänföras till någon påvisbar hjärnskada anses efterblivenheten vanligtvis vara ett utslag av den normala variationen i fråga om intellektuell utrustning. Efterblivenheten brukar i sådana fall betecknas som familjär eller konstitutionell. Den är inte förenad med några medicinska särdrag och är i regel måttlig.

Utredningen framhåller att även om allmänna arvsanlag har stor betydelse för utvecklingen av den intellektuella förmågan hos en individ är det viktigt att hålla i minnet att den intellektuella kapaciteten kan växla från tid till annan beroende på inflytelser från miljön eller andra förhållanden. Sålunda kan ett barn som växer upp i en miljö som är fattig på intellektuell stimulans utvecklas betydligt långsammare än det annars skulle ha gjort. Vidare kan partiella brister i nervsystemets funktioner som med-

för exempelvis försämrad syn eller hörsel försena den intellektuella utvecklingen. Samma effekt kan kroppslig svaghet medföra. I dessa fall och även i andra kan betydande sen- och eftermognadsprocesser äga rum.

Utredningen erinrar om att departementschefen vid tillkomsten av 1954 års lag (prop. 1954: 26 s. 71) ansåg, att varken benämningen allmän psykisk efterblivenhet eller något annat av de förslag som hade kommit fram var helt tillfredsställande, men att han stannade för den förstnämnda termen, som rent språkligt syntes honom bäst täcka vad som avsågs utan att därför ha en mera uttalad diskrediterande karaktär. I fråga om innebörden fastslog departementschefen, att med allmänt psykiskt efterbliven skulle avses endast den som på grund av brister i det centrala nervsystemet hämmats i sina intellektuella helhetsfunktioner.

Sedermera har enligt utredningen uttalats önskemål om en ändrad terminologi. Från flera håll, bl. a. av förbundet för utvecklingsstörda barn, har föreslagits att begreppet psykiskt efterbliven skulle ersättas med benämningen psykiskt utvecklingsstörd. Förbundet har motiverat detta särskilt med att det förstnämnda uttrycket numera fått en avgjort nedsättande klang. Vidare har förbundet understrukit att den föreslagna beteckningen accepterats av både barnens föräldrar och allmänheten.

Utredningen anser att en ny lag liksom den nuvarande bör avse endast personer som till följd av nedsättning av de intellektuella funktionerna behöver särskild undervisning eller vård. Med hänsyn bl. a. till vad som anförts mot termen psykisk efterblivenhet finner utredningen önskvärt att ersätta den med en ny, som sakligt kan godtas utan att samtidigt verka förklenande. Efter vissa överväganden kommer utredningen fram till att valet bör stå mellan begreppen psykiskt utvecklingsstörd och psykiskt utvecklingshämmad.

Det kan visserligen ifrågasättas, anför utredningen, om dessa båda uttryck är tillräckligt begränsade till sin innebörd. Av orden utvecklingshämning och utvecklingsstörning framgår sålunda inte att de därav drabbade främst kännetecknas av en nedsättning av de intellektuella funktionerna. Emellertid kan man enligt utredningsmannen inte bortse från att benämningar som intellektuell utvecklingshämning eller intellektuell utvecklingsstörning lätt kan uppfattas som nedsättande. Även om bristerna i intellektuellt hänseende utgör det mest framträdande draget hos det klientel som det nu är fråga om kan dessa för övrigt ofta inverka även på andra delar av själslivet, såsom känslo- och viljelivet.

Ordet utvecklingsstörning täcker enligt utredningen väl de situationer då den intellektuella underutvecklingen kan sättas i samband med någon skada på hjärnan. Däremot anser utredningen uttrycket mindre adekvat för de fall då nedsättningen av de intellektuella funktionerna är att hänföra till allmänna ärftliga faktorer.

Utredningen anser att den beteckning som väljs bör användas endast på dem som omfattas av den nya lagstiftningen. Detta innebär en principiell skillnad i förhållande till 1954 års lag, som förutsätter att det finns andra psykiskt efterblivna än de som lagen är tillämplig på. Enligt utredningens uppfattning bör definitionen bli mindre medicinsk och mera social och pedagogisk. Det sagda talar enligt utredningens mening mot det redan stabiliserade uttrycket psykiskt utvecklingsstörda.

I fråga om terminologin har utredningen vidare haft överläggningar med företrädare för de danska och norska myndigheter som svarar för efterblivenhetsvården. Med hänsyn till vad som förekommit därvid och till de i det föregående angivna skälen föreslår utredningen att uttrycket utvecklingshämmad och avledningar därav används i den nya lagstiftningen.

I begreppet psykisk utvecklingshämning lägger utredningen inte endast att det föreligger en nedsättning av de intellektuella funktionerna, som är hänförlig till utvecklingsperioden, utan även — vilket är en nyhet i förhållande till begreppet allmän psykisk efterblivenhet — att denna nedsättning har sådana verkningar att personen i fråga behöver särskilda omsorger genom det allmänna för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt. Det bör enligt utredningen vara möjligt att bygga upp en ny lag efter huvudsakligen samma principer som utmärker den nu gällande och att därvid uppnå en precisering, som är tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt, av de undervisnings- eller vårdbehov som skall föreligga för att åtgärder av mera ingripande slag skall kunna beslutas.

Även om tyngdpunkten i rättssäkerhetsgarantierna läggs på preciseringen av undervisnings- och vårdbehovet finner utredningen det nödvändigt att närmare beröra vad som bör innefattas i kravet på att en nedsättning av de intellektuella funktionerna skall föreligga. Enligt förarbetena till 1954 års lag omfattar som anförts begreppet allmän psykisk efterblivenhet endast dem som på grund av brister i det centrala nervsystemet hämmats i sina intellektuella helhetsfunktioner. Därigenom utesluts från lagens tillämpningsområde de fall då störningen i den intellektuella utvecklingen beror på miljö- eller uppväxtförhållanden eller står i samband med någon kroppslig sjukdom, som inte berör det centrala nervsystemet eller endast drabbat vissa delfunktioner. Enligt utredningens mening är en sådan avgränsning inte sakligt motiverad. Den utvidgning av tillämpningsområdet för en ny lag som detta ställningstagande principiellt innebär bör enligt utredningen inte inge några betänkligheter. Utredningen anför att nuvarande bestämmelser om intagning för observation i särskola, såsom förordades vid lagens tillkomst, i viss utsträckning torde ha tillämpats i nu berörda fall. Avgörande för om särskild åtgärd skall kunna vidtas bör vara det behov av speciell undervisning eller vård som föreligger.

Utredningen framhåller att i förutsättningen att den utvecklingshämmade skall behöva särskilda omsorger genom det allmänna ligger, att nedsätt-

ningen av hans intellektuella funktioner måste vara av mera betydande grad. Barn i skolåldern som kan tillgodogöra sig den allmänna skolans hjälpundervisning skall inte hänföras under den lag utredningen föreslår. Utredningen har övervägt om den erforderliga nedsättningen av de intellektuella funktionerna kan komma till uttryck i lagen på något sätt, t. ex. genom fixering av gränsen mot normal intellektuell utveckling till viss bestämd intelligenskvot, men har funnit att detta inte är praktiskt möjligt.

Enligt utredningens åsikt bör den nya lagen självfallet inte hindra att psykiskt utvecklingshämmade bereds den specialvård som kan behövas, t. ex. vård på sjukhus i anledning av något psykiskt sjukdomstillstånd. Enligt utredningens uppfattning bör emellertid lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall inte vara tillämplig på andra psykiskt utvecklingshämmade än sådana som samtidigt är psykiskt sjuka eller psykiskt abnorma och på grund därav behöver sluten psykiatrisk vård.

Utredningen erinrar om att när beteckningen sinnesslö genom 1954 års lag ersattes med psykiskt efterbliven det inte ansågs möjligt att göra samma terminologiska ändring i annan lagstiftning där sinnesslöbegreppet förekommer. Utredningen anser att tidpunkten nu är inne för att utmönstra beteckningen sinnesslö ur lagstiftningen. I varje särskilt fall måste dock undersökas om uttrycket sinnesslöhet kan ersättas med något av uttrycken psykisk utvecklingshämning eller brister i förståndsutvecklingen eller någon gradering av dessa uttryck genom tillägget allvarlig eller höggradig.

Huvudmannaskapet

Utredningen erinrar om den s. k. huvudmannaskapsreformen, enligt vilken landstingskommunerna den 1 januari 1967 övertog huvudmannaskapet för den av staten bedrivna mentalsjukvården och vården av epileptiker, inklusive den undervisning och vård av psykiskt efterblivna som meddelats vid de statliga mentalsjukhusen för efterblivna, vid andra statliga inrättningar och vid vissa institutioner till vilkas drift staten bidragit enligt särskilda avtal. Från övertagandet undantogs dock undervisningen av sådana blinda eller döva psykiskt efterblivna som skall tas emot vid specialskolan enligt skollagen.

Från en del håll har, säger utredningen, önskemål uttalats om att särskolan skall samordnas med den allmänna skolan och läggas under primärkommunalt huvudmannaskap. Utredningen anser en sådan uppdelning olämplig redan av det skälet att de nuvarande primärkommunerna i allmänhet inte är tillräckligt stora för att ge underlag för omsorgerna om de psykiskt utvecklingshämmade och att de nya kommunblocken inte heller ger tillräckligt underlag. Eftersom det inte ingått i utredningsuppdraget att ompröva huvudmannaskapet för omsorgerna om de psykiskt utvecklingshämmade, anser utredningen sig emellertid inte behöva närmare utveckla sin ståndpunkt i denna fråga.

Utredningen konstaterar att när landstingen övertagit statens mentalsjukvård m. m. kommer landstingskommunernas huvudmannaansvar i princip att omfatta alla former av sjukvård samt undervisning och vård av psykiskt utvecklingshämmade. Detta innebär emellertid inte att de omsorger som de psykiskt utvecklingshämmade behöver till följd av sin utvecklingshämning kan regleras genom de bestämmelser som gäller sjukvården. Utredningen anser att en särskild lag om psykiskt utvecklingshämmade alltjämt behövs.

Enligt utredningen bör en sådan lag bli tillämplig på alla psykiskt utvecklingshämmade. Därigenom slås fast att landstingen är skyldiga sörja för dem alla och att särskolplikt gäller för alla psykiskt utvecklingshämmade, som kan tillgodogöra sig sådan undervisning, oavsett var de för tillfället vistas. När en psykiskt utvecklingshämmad behöver vistas på sjukhus, t. ex. vid en psykos eller kroppssjukdom, gäller givetvis bestämmelserna om vård för sjukdom, bl. a. i sjukvårdslagen. Men landstingen bör alltjämt ha kvar ansvaret för vederbörande i hans egenskap av psykiskt utvecklingshämmad.

I fråga om blinda och döva psykiskt efterblivna barn grundar utredningen sitt förslag på huvudmannaskapsreformen. Utredningen framhåller dock att en psykiskt utvecklingshämmad, som dessutom har syn- eller hörselskada, givetvis behöver minst lika lång undervisning som andra psykiskt utvecklingshämmade, dvs. till 21 eller i undantagsfall 23 års ålder. Anledning saknas därför att begränsa skolplikten såsom skett i skollagen. Landstingets huvudmannaansvar för en psykiskt utvecklingshämmad, som gått igenom statlig blind- eller dövskola, innebär bl. a. att landstinget om det behövs skall bereda honom fortsatt undervisning eller utbildning. Man får räkna med att undervisningen i en del sådana fall måste meddelas i speciella yrkesskolor inom särskolan. Utredningen föreslår därför att landstingen skall vara skyldiga att anordna sådana specialsärskolor i den mån inte annan drar försorg därom.

De f. d. statliga mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna bör enligt utredningens mening inte vara omfattade av sjukvårdslagstiftningen utan inordnas som specialsjukhus under en ny lag om psykiskt utvecklingshämmade. Denna måste alltså innehålla bestämmelser om intagning, kvarhållande och utskrivning såvitt avser dessa sjukhus. Även i fråga om organisation och förvaltning m. m. behövs nya bestämmelser, antingen i lagen eller i tillämpningsföreskrifter till denna. Enligt utredningen kan vissa av bestämmelserna i sjukvårdslagen om tjänstemän i sjukhusledningen och läkare lämpligen ges motsvarande tillämplighet på specialsjukhusen för psykiskt utvecklingshämmade.

Liksom hittills bör enligt utredningens mening befintliga enskilda institutioner, i den mån de skall bestå, beaktas när landstingen

planlägger undervisningen och vården av de psykiskt utvecklingshämmade. Det rättsliga läget blir således liksom f. n., att de enskilda inte är skyldiga att ombesörja undervisning eller vård men att landstingen äger utgå från de resurser som enskilda ställer till förfogande. Det yttersta ansvaret vilar dock alltid på landstingen.

Platserna på de enskilda institutionerna kommer enligt utredningen att behövas under en lång följd av år, även om man på längre sikt bör räkna med att samhället handhar alla omsorger om de psykiskt utvecklingshämmade. Samma krav på de enskilda inrättningarnas och deras personals standard måste upprätthållas som i fråga om landstingsanstalterna. F. n. kan detta ske genom att den enskilda anstalten tas upp i plan eller godkänns som riksanstalt. Utredningen anför att det emellertid visat sig att enskilda inrättningar för psykiskt utvecklingshämmade drivs fristående och utan godkännande eller tillsyn. Gällande föreskrifter hindrar inte att så sker, till skillnad från vad som gäller om enskilda sjukhem och barnhem. Erfarenheterna beträffande enskilda sjukhem visar enligt utredningen, att det är svårt att upprätthålla skäliga standardkrav på den enskilda verksamheten om samhället inte i förväg får pröva dess förutsättningar. Utredningen föreslår därför att godkännande av statlig myndighet skall fordras för alla enskilda inrättningar som är avsedda för psykiskt utvecklingshämmade och att dessa inrättningar blir föremål för fortlöpande tillsyn.

De ekonomiska relationerna mellan landstingen och de enskilda inrättningarnas huvudmän bör enligt utredningen liksom hittills regleras genom avtal.

Samverkan mellan landsting i fråga om undervisning och vård av psykiskt utvecklingshämmade förekommer, konstaterar utredningen, i olika former med stöd av 1954 års lag (2 § tredje stycket och 6 § tredje stycket). Utredningen framhåller att huvudmannaskapsreformen medför väsentligt ökat behov av samverkan landsting emellan. Mentalsjukvårdsberedningen har i september 1965 lagt fram förslag till regionindelning av vården av vissa grupper psykiskt utvecklingshämmade.

Utredningen framhåller att det tidigare ansetts angeläget att undvika lagstiftning om hur sjukvårdshuvudmännen skall handha regionsjukvården. Den genomförs i stället på grundval av överenskommelser mellan dem och statsmakterna. Sjukvårdslagen innehåller till följd därav inte några bestämmelser om regionsjukvård. Då huvudmannaskapsreformen beslöts, ifrågasattes inte någon ändring i denna princip. Med hänsyn härtill anser utredningen att det inte finns anledning att i lagen om psykiskt utvecklingshämmade reglera den regionundervisning och regionvård, som landstingen måste organisera på detta område.

Olika former av omsorger

Undervisning

Inledningsvis erinrar utredningen om att den undervisning, som enligt 1954 års lag meddelas i särskolan, är förskolundervisning för barn under skolåldern, allmän teoretisk och praktisk skolundervisning för särskolpliktiga barn samt yrkesundervisning för särskolpliktiga som åtnjutit skolundervisning. Förskolundervisning meddelas psykiskt efterblivna barn som är lämpade för sådan undervisning. Teoretisk eller praktisk särskolundervisning meddelas psykiskt efterblivna barn som kan tillgodogöra sig sådan undervisning. Innehållet i de olika formerna av undervisning är således, framhåller utredningen, avgörande för vilka efterblivna barn som skall hänföras till särskolan. Om undervisningen finns det härutöver inte några bestämmelser i 1954 års lag. I särskolereglementet föreskrivs emellertid att det vid skolhem och motsvarande externatskola skall finnas försöksavdelning och skolavdelningar, där skolundervisning meddelas i så nära överensstämmelse som möjligt med vad som gäller för den allmänna folkundervisningen, samt särskild avdelning för sådana elever som huvudsakligen är mottagliga endast för praktisk undervisning. Med stöd av särskolereglementet har skolöverstyrelsen gett ut en läroplan för särskola.

Utredningen anför att utvecklingen inom särskolan sedan 1955 karakteriserats av materiell upprustning och ökat elevantal. Elevantalet i samtliga skolor för psykiskt efterblivna och epileptiker utgjorde läsåret 1955/56 4 002, därav 1 198 externatelever. Läsåret 1964/65 var motsvarande siffror 5 127 och 2 221.

Utredningen framhåller att innan särskolplikten infördes genom 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa endast ett fåtal barn, som inte var mottagliga för undervisning i traditionell mening, kom i åtnjutande av undervisning. Särskolplikten och tillkomsten av särskolornas läroplan har sedan medfört att allt fler barn, som tidigare betraktades som vårdfall, fått praktisk undervisning i särskilda klasser i särskola.

I 1954 års lag dras gränsen mellan undervisning och vård efter förmågan att tillgodogöra sig den undervisning som meddelas i särskola. Numera framhäver man enligt utredningen starkare principen att varje barn skall ha rätt till den undervisning som det kan tillgodogöra sig. Principen tar sig uttryck i en utvecklingsbefrämjande undervisning med syfte att öva upp den allmänna färdigheten och att bibringa förmåga till social anpassning. På samma sätt som inom det allmänna skolväsendet söker man mer än tidigare knyta an till mål utanför skolan. En metodik som den antydda medför, framhåller utredningen, att begreppet undervisning inom särskolan får en synnerligen vidsträckt innebörd, eftersom strävan bör vara att varje barn får den undervisning som är anpassad efter barnets förutsättningar.

Externatundervisningen har under senare år ökat. Utredningen erinrar om att det redan vid tillkomsten av 1954 års lag ansågs angeläget att externatundervisningen byggdes ut i så stor utsträckning som möjligt. Mellan möjligheterna att bereda varje barn adekvat undervisning och lämpligaste boendeform råder enligt utredningen en växelverkan. Vissa barn kan till följd av de stora avstånden i glesbygderna inte förflytta sig till en skola. Undervisningen kan lättare differentieras om många elever undervisas på samma plats. Å andra sidan bör beaktas att internatvistelse kan försvåra den viktiga kontakten med föräldrar och samhälle. Olika synpunkter gör sig enligt utredningen gällande för olika åldrar och utvecklingsnivåer.

Utredningen uppskattar att f. n. endast ca 10 % av antalet efterblivna barn i åldrarna 4—7 år får förskolundervisning. Åren före skolåldern har enligt utredningen avgörande betydelse för individens utveckling. Förskolundervisningen är särskilt för de utvecklingshämmade barnen mycket betydelsefull och ökar i hög grad möjligheterna för dem att bli skolbarn. Sådan undervisning bör emellertid inte begränsas till barn som kan antas bli mottagliga för undervisningen i särskolans teoretiska och praktiska klasser. Enligt utredningens mening bör förskolundervisning vara tillgänglig för alla utvecklingshämmade som är mottagliga för den. En intensifiering av förskolverksamheten är därför nödvändig.

Huvudmännen bör enligt utredningen åläggas att aktivt verka för att utvecklingshämmade småbarn anmäls till och får börja i förskolan. En omfattande information till föräldrarna bör lämnas i detta syfte. Vidare bör man utnyttja den personkännedom som finns hos barnavårdscentraler, barnavårdsnämnder m. fl. Särskilda befattningshavare bör finnas med uppgift att vid behov undervisa psykiskt utvecklingshämmade förskolbarn i deras hem och ge råd och hjälp till föräldrarna.

Utredningen anser att de förskolbarn som kan undervisas i grupp i princip bör hänföras till särskola. Hänvisning till vårdhem bör i fortsättningen inte, såsom enligt 1954 års lag, grundas på bristande förmåga hos barnet att tillgodogöra sig undervisning utan enbart på barnets behov av vård. Det bör uttryckligen föreskrivas att förskolundervisning skall anordnas vid vårdanstalter för barn. Denna undervisning bör formellt hänföras till särskolan.

Utredningen erinrar om att systematiserad skolundervisning eller sysselsättning för psykiskt utvecklingshämmade barn i de vanliga skolåldrarna under senare tid ordnats för allt större grupper av de svårare skadade barnen, vilka tidigare betraktades som obildbara men numera anses mottagliga för praktisk undervisning och social träning. Det är en strävan att göra det möjligt för de psykiskt utvecklingshämmade att leva ute i samhället. Enligt utredningen har det visat sig att även relativt svårt utvecklingshämmade i en utsträckning som för bara en kort tid sedan ansågs helt otänkbar kunnat beredas en meningsfylld sysselsättning i skyddade verk-

städer och i många fall t. o. m. finna anställningar i öppna marknaden. Pedagogiska erfarenheter liksom psykologisk-pedagogisk forskning har lett fram till en metodik som kan tillämpas på sådana utvecklingshämmade som mycket litet eller inte alls kan tillägna sig teoretiska kunskaper.

Verksamheten för de barn som inte kan tillgodogöra sig teoretisk undervisning kan enligt gällande bestämmelser anordnas antingen i form av praktiska klasser vid internat- eller externatskolor eller vid s. k. externa sysselsättningsavdelningar för de barn och ungdomar, som inte går i särskola men inte heller är intagna i vård- eller arbetshem. De praktiska klasserna är en del av särskolan medan verksamheten vid sysselsättningsavdelningarna utgör ett led i vårdanstaltens omsorger. Skillnaden mellan dessa båda verksamhetsformer har i fråga om barn i skolpliktig ålder hittills varit mycket liten. Det har efter hand framstått som alltmer irrationellt att samma huvudman på samma ort anordnar verksamhet av nästan samma slag på två ställen, särskilt som elevunderlaget i flertalet fall är mycket knappt.

I vissa länder har skolverksamheten för barnen differentierats på en teoretisk skola och en arbets- eller träningsskola. Utredningen anser att en liknande differentiering av verksamheten bör genomföras i vårt land. Särskolan för de skolpliktiga i åldern från 7 till omkring 16 år bör i enlighet härmed delas på särskolans grundskola, avsedd för teoretisk undervisning, och särskolans träningsskola, avsedd att ersätta de praktiska klasserna och sysselsättningsavdelningarna.

Till träningsskolan bör enligt utredningen i första hand hänvisas sådana elever, som efter prövning i särskolans grundskola visat sig inte kunna följa med undervisningen där. Till träningsskolan kan också hänföras sådana elever som trots att de uppnått skolpliktig ålder inte nått den mognad som är nödvändig för att de skall kunna tillgodogöra sig undervisningen i första årskursen i särskolans grundskola. Den övre gränsen för placering i träningsskolan torde böra ligga vid den skolförmåga som är normal vid testvärden omkring IK 50 enligt Terman-Merrill-skalan. Det är inte ovanligt att särskolelever hjälpligt kan följa med något eller några år i den teoretiska särskolans lägre årskurser och t. ex. lära sig läsa något men att de sedan kommer in i ett tillstånd då all inlärning av teoretiska skolämnen är omöjlig. Sådana elever bör föras över till träningsskola. De bör emellertid vara så utvecklade att de förstår och följer kollektiva eller individuella uppmaningar och tillsägelser. Däremot torde man inte kunna begära att de alla skall ha en sådan talutveckling att de själva kan tala med läraren eller kamraterna.

Den av utredningen förordade principen att ge varje barn den undervisning som är lämpad för det och därvid anknyta skolplikten till förmågan att tillgodogöra sig undervisningen medför, säger utredningen, att allt fler utvecklingshämmade barn blir skolpliktiga i särskolan. Detta innebär också att förhållandevis heterogena grupper av barn hänförs till särskolan. Ut-

redningen finner det därför nödvändigt att i detta sammanhang behandla vissa organisatoriska frågor.

Utredningen framhåller att man i Sverige försökt samordna de små externatskolorna med den vanliga grundskolan för att få bättre tillgång till personal och materiel för en välordnad pedagogisk verksamhet. Erfarenheterna av en sådan samverkan, som nu pågått i en följd av år, är enligt utredningen utomordentligt gynnsamma.

Viss samverkan mellan primärkommuner och landstingskommuner i fråga om särskolverksamheten förutses i 1954 års lag. Enligt 6 § sista stycket kan ledningen av externatskola överlåtas på skolstyrelsen i vederbörande skoldistrikt. Denna möjlighet har utnyttjats endast i några få fall. Erfarenheterna härav är enligt utredningen hittills inte positiva. Utredningen anför att erforderlig samverkan mellan den vanliga grundskolan och särskolan kan komma till stånd utan att ledningen av särskolexternatet överlåts på skolstyrelsen.

I övrigt anser utredningen att särskolans teoretiska klasser bör anknytas till grundskolan så långt förutsättningar härför finns. När det gäller frågan om träningsskolan också kan anordnas i anslutning till vanlig grundskola gör sig enligt utredningen olika synpunkter gällande. Rent allmänt bör målet vara en sådan samordning. Efter närmare övervägande kommer utredningen fram till att det finns goda skäl att på försök samordna även särskolans träningsskola med den vanliga grundskolan.

Utredningen framhåller slutligen att träningsskola liksom förskola bör kunna inrättas i anslutning till vårdhem för barn.

Utredningen anför att huvudmännen hittills inte ägnat yrkesundervisningen för särskolans elever tillräcklig uppmärksamhet. Åtskilligt brister både kvalitativt och kvantitativt i fråga om anordningar för de utvecklingshämmades yrkesanpassning.

Utredningen framhåller vidare att det blir svårare att placera särskoleelever, som inte fått någon yrkesundervisning, allteftersom mekaniseringen tränger in på flera arbetsområden och rationaliserings- och driftsekonomiska synpunkter tillmäts allt större vikt. Denna hårdnande arbetsmarknad skärper kravet på att särskolans yrkesundervisning byggs ut. Det finns också andra skäl till en sådan utbyggnad, såväl humanitära som sociala och ekonomiska. Det har, framhåller utredningen, visat sig att man genom att intensifiera och förbättra särskolans yrkesundervisning kan få ut väsentligt mera för både eleven och samhället.

Utredningen framhåller att många psykiskt utvecklingshämmade barn, som rätteligen borde undervisas inom särskolan, f. n. av olika skäl går kvar i hjälpklass eller t. o. m. normalklass under hela sin skoltid. Enligt 1954 års lag kan dessa ungdomar inte tas in som elever i särskolans yrkesundervisning. Utredningen föreslår att detta i fortsättningen skall bli möjligt. Förslaget innebär i viss mån ytterligare krav på utbyggnad av särskolans yrkesundervisning.

För särskolans yrkesundervisning förordar utredningen en bred uppläggning så att undervisningen svarar mot elevernas olika förmåga att tillgodogöra sig undervisning och deras förmåga till social anpassning. Undervisningen bör omfatta såväl yrkesutbildning och yrkesträning som fortsatt teoretisk utbildning. Det bör vidare ankomma på särskolan att i samverkan med arbetsförmedlingen och arbetsvården se till att eleverna efter avslutad undervisning placeras i arbetslivet, antingen i öppna marknaden eller i skyddad verksamhet. Denna viktiga del av omsorgerna om de psykiskt utvecklinghämmade måste enligt utredningen ägnas starkt ökad uppmärksamhet.

Psykiskt utvecklingshämmade, som kan gå i skola men har svårt att anpassa sig till verksamheten i skolan eller för vilkas undervisning det behövs särskilda anordningar, skall enligt utredningens förslag få specialundervisning i särskola eller specialsärskola. Här avses bl. a elever med beteenderubbningar och elever, som är syn- eller hörselskadade men inte omfattas av det statliga undervisningsansvaret.

Utredningen framhåller att undervisning i regel bör meddelas kollektivt för utvecklingshämmade barn liksom för andra barn. Endast när skolgång av någon anledning är omöjlig eller av medicinska eller andra skäl olämplig bör hemundervisning komma i fråga. Bestämmelser om sådan undervisning saknas i 1954 års lag. Enligt utredningen tillhandahåller emellertid landstingen i allmänhet sådan undervisning utan att skyldighet därtill föreligger. Utredningen föreslår att landstingen åläggs skyldighet att för alla psykiskt utvecklingshämmade barn anordna särskild undervisning på motsvarande sätt som inom grundskolan gäller för primärkommunerna.

I strävandena att bereda psykiskt utvecklingshämmade så normala livsbetingelser som möjligt måste enligt utredningens uppfattning ingå ökad hjälp i form av vuxenundervisning efter utskrivning från särskola. Undervisningen bör få varierande utformning beroende på omständigheterna. Om dess innehåll och metodik finns endast begränsade erfarenheter. Någon lagstiftning om vuxenundervisning föreslår utredningen inte. Den utgår dock ifrån att de vuxna psykiskt utvecklingshämmades behov av undervisning inte kommer att eftersättas när vuxenundervisningen byggs ut för övriga medborgare. Utredningen förutsätter att tillsynsmyndigheterna lämnar erforderliga anvisningar om undervisning för vuxna utvecklingshämmade.

Vård

Utredningen framhåller att 1954 års lag saknar närmare bestämmelser om innehållet i den vård och sysselsättning som skall beredas vårdklientelet.

Tillämpningskungörelsen har bestämmelser om en del befattningshavares åligganden, som ger viss anvisning i dessa hänseenden. Därjämte behandlas dessa frågor även i instruktioner, råd och anvisningar från medicinalstyrelsen.

Utredningen föreslår att vården av de psykiskt utvecklingshämmade, som inte kan gå i skola, skall omfatta social och medicinsk omvårdnad, lekterapi, arbetsterapi och skyddad sysselsättning. Den anser det angeläget att sistnämnda tre verksamhetsformer byggs ut. För vården bör finnas vårdhem, daghem för barn, sysselsättningshem och verkstäder för skyddad sysselsättning. För vissa kategorier utvecklingshämmade bör finnas specialvårdhem och specialsjukhus. Psykiskt utvecklingshämmad som inte bör vårdas i inrättning bör kunna få vård i hemmet. Utredningen framhåller att vården bör ha en rehabilitering av den psykiskt utvecklingshämmade till mål, dvs. den bör på bästa möjliga sätt anpassa honom till omvärlden. Rehabiliteringsåtgärderna kan utgöras av talterapi, sjukgymnastik, arbetsterapi eller arbetsvård.

Vad särskilt gäller arbetsterapi framhåller utredningen, att denna inte enbart är en sysselsättning för den utvecklingshämmade utan ett viktigt led i övervinnandet av psykiska och fysiska anpassningshinder. Vårdpatienter som man tidigare bedömt oförmögna att delta i någon verksamhet har genom arbetsterapi kunnat aktiveras till sysselsättning. Det är enligt utredningen angeläget att alla möjligheter tas till vara att öka arbetsterapin för vårdklientelet.

I fråga om arbetsvården anför utredningen att placering vid verkstad för s k y d d a d s y s s e l s ä t t n i n g innebär att den utvecklingshämmade inlemmas i en miljö med industriell karaktär, där han i princip skall kunna stanna kvar under obegränsad tid. Skyddad sysselsättning ingår som ett led i den allmänna arbetsmarknadspolitik, som är avsedd för alla partiellt arbetsföra, däribland de psykiskt utvecklingshämmade. Utredningen framhåller att någon lagstiftning, varigenom vissa samhällsorgan åläggs att anordna arbetsvård, inte finns. Exempelvis torde någon skyldighet för landstingen att anordna skyddad sysselsättning inte vara avsedd i eller kunna grundas på 1954 års lag.

Enligt utredningens mening kan den skyddade verksamheten i många fall inte bedrivas på samma sätt för de psykiskt utvecklingshämmade som för andra partiellt arbetsföra. Utredningen förordar därför att det skall ingå i landstingens omsorger om de psykiskt utvecklingshämmade att anordna skyddad sysselsättning, där det lämpligen kan ske. Verksamheten bör skötas av centralstyrelserna. Statsbidrag bör utgå utan villkor att platserna vid verkstad för skyddad sysselsättning av psykiskt utvecklingshämmade skall stå till arbetsförmedlingens förfogande. Det sagda bör emellertid inte hindra att en utvecklingshämmad bereds plats inom den allmänna arbetsvården, när det är lämpligt.

För psykiskt utvecklingshämmade, som inte är intagna i vårdhem och får sysselsättning där och som inte kan delta i skyddad sysselsättning på verkstad, bör enligt utredningen som hittills finnas sysselsättningsavdelningar, lämpligen benämnda sysselsättningshem. Dessa blir externa institutioner som används under dagtid.

För barn som är så gravt efterblivna att de inte kan gå i förskolan eller i träningsskolan bör daghemmen enligt utredningens mening behållas som ett medel att tillgodose önskemålet att barnen får bo kvar i sina hem. Ändamålet med dessa daghem bör vara dels att ge barnen den tillsyn och vård som de behöver under dagen samt sysselsättning i den mån de kan delta i sådan och den stimulans som samvaron med andra barn ger, dels att avlasta föräldrarna en del av deras börda. I områden där daghem på grund av otillräckligt klientelunderlag inte kan inrättas får behovet av sysselsättning och stimulans samt kvalificerad vård för dessa barn tillgodoses genom hemmavård.

I allmänhet bör, framhåller utredningen, sysselsättning eller arbetsträning i grupp äga företräde framför sådan vård genom samhället i den utvecklingshämmades eget hem. Man bör därför vidta särskilda åtgärder för att utvecklingshämmade skall kunna få omsorger tillsammans med andra, t. ex. genom att ordna transporterna för dem. Hittillsvarande erfarenheter visar emellertid enligt utredningen att vård i hemmet med lämpliga samhälleliga stödåtgärder ibland är att föredra. Hemmavården bör ske i den formen att någon som är ägnad att tillgodose det speciella vårdbehovet gör regelbundna besök i hemmet. Landstingskommunen får svara för att vårdbehovet tillgodoses men bör därvid samordna sina åtgärder med dem som olika samhällsorgan vidtar för vård och hjälp åt handikappade som vistas i sina hem.

Fritidsverksamhet

Utredningen anför att det inte framgår av 1954 års lag eller dess förarbeten, om anordnandet av fritidsverksamhet ingår i den vård som det ankommer på landstingen att svara för. I 4 § särskolreglementet föreskrivs emellertid att elever vid internatskola skall beredas lämplig fritidssysselsättning.

Utredningen understryker hur oerhört viktig fritidsverksamheten är. Särskilt i fråga om internatklientelet måste en mycket stor del av de utvecklingshämmades fritidsverksamhet organiseras och ledas. Enligt utredningens mening bör landstingen i ökad omfattning ställa personal, lokaler och materiel till förfogande för fritidsverksamhet bland psykiskt utvecklingshämmade. Verksamheten bör omfatta både dem som vistas i internat e. d. och dem som bor i enskilt hem. Fritidsverksamheten för särskolelever som skrivits ut och arbetar i den öppna marknaden är viktigast men samtidigt svårast att organisera. Utredningen förordar ett nära samarbete med sam-

manslutningar som sysslar med fritidsverksamhet i form av idrott etc. Fritidsverksamheten bör dock inte regleras i lagen.

Boendeformer

Utredningen erinrar om föreskriften i 1954 års lag att behovet av särskolundervisning i första hand skall tillgodoses genom extern undervisning. Tillräckligt befolkningsunderlag för sådan undervisning måste emellertid föreligga. Det är i allmänhet förhållandet endast i större tätorter. I 1954 års lag har detta kommit till uttryck genom föreskriften att externatundervisning alltid skall vara anordnad för stad med minst 25 000 invånare.

På motsvarande sätt skall, framhåller utredningen, vårdbehov i första hand tillgodoses på annat sätt än genom anstaltsvård. Det bör enligt 5 § 2 mom. sista stycket 1954 års lag ske genom att för efterblivna barn inrättas daghem och för vuxna externa arbets- och sysselsättningsavdelningar. För psykiskt efterblivna som får undervisning eller vård utan att vara intagna i internat eller vårdanstalt anger 18 och 19 §§ 1954 års lag följande boendeformer, nämligen utackordering i familjevård samt försöksutskrivning till inackorderingshem, lämpligt enskilt hem eller öppen vård i övrigt. Utackordering i familjevård står enligt utredningen anstaltsvården närmast och innebär att den efterblivne under fortlöpande tillsyn av vårdorganet vistas i ett lämpligt enskilt hem.

Nuvarande lag bygger alltså på uppfattningen att extern undervisning och öppen vård bör äga företräde framför internatundervisning och anstaltsvård. Denna uppfattning, som är grundad på skäl av psykologisk, social och ekonomisk natur, ansluter sig utredningen i princip till. Den innebär, säger utredningen, att de psykiskt utvecklingshämmade i första hand bör bo och vistas i det egna hemmet, i annat enskilt hem eller i någon form av inackorderingshem.

Inackorderingshemmen är en boendeform som står det enskilda hemmet nära. Sådana hem bör enligt utredningen med olika utformning anordnas för vissa särskolelever och för andra psykiskt utvecklingshämmade. Exempelvis behöver äldre yrkeselever och vissa andra yngre vuxna psykiskt utvecklingshämmade ofta särskild social träning innan de kan bo självständigt. För detta ändamål bör anordnas inackorderingshem där de utvecklingshämmade i stor utsträckning får sköta sig själva. En annan form av inackorderingshem bör anordnas för vuxna utvecklingshämmade, som inte kan bo självständigt men dock inte behöver vård och tillsyn i vårdanstalt.

Utredningen framhåller att det slutliga målet i fråga om boendeform för många av de utvecklingshämmade bör vara en egen bostad. Inom några landstingskommuner förekommer också att centralstyrelsen hyr bostäder i hyreshus och sedan upplåter bostäderna till utvecklingshämmade som

bedöms behöva endast ett minimum av tillsyn. Utredningen rekommenderar att sådana åtgärder vidtas i ökad utsträckning.

Utredningen framhåller att det f. n. finns en del alltför små skolexternat. Här är det nödvändigt med en avvägning mellan önskemålen att eleverna bor kvar i sina hem och att de får en effektivare undervisning. Därvid bör man enligt utredningens mening sträva efter att få skolor som omfattar åtminstone två klasser. För att så mycket som möjligt låta eleverna behålla kontakten med det egna hemmet bör vid behov inrättas en form av internat, där eleverna bor endast fem dagar i veckan. För sådana femdagarshem bör gälla samma regler som för de nuvarande skolhemmen. I vissa fall är det omöjligt eller olämpligt för barnen att resa till sitt eget hem över veckosluten. I den mån dessa barn inte kan placeras i annat enskilt hem måste plats beredas dem vid sjudagarshem i anslutning till särskolan. Dessa olika former av e l e v h e m bör göras små och ges en sådan prägel att anstaltskaraktär undgås.

Det finns enligt utredningen inte längre anledning att behålla begreppet e x t e r n a p l a t s e r vid internatskolor. Betraktelsesättet bör i stället vara att särskolundervisning meddelas vid vissa skolor och att eleverna bor antingen i det egna hemmet eller inackorderade på skolorten eller i elevhem som kan vara fristående eller ligga i anslutning till skolan.

Utredningen anser det angeläget att fortsätta den differentiering av vårdanstalterna som man strävat efter under de senaste åren. I den mån en differentiering sker efter åldersgränser bör denna i det enskilda fallet inte tillämpas strikt. Vid alla vårdhem för vuxna bör förekomma arbetsterapi. De som tagits in på vårdhem kan emellertid enligt utredningen syssla med annan verksamhet, exempelvis vid verkstad för skyddad sysselsättning. På grund härav behöver beteckningen a r b e t s h e m inte behållas. Den uttrycker blott en bland många möjliga kombinationer av verksamhets- och boendeform.

För utvecklingshämmade med särskilda komplikationer föreslår utredningen vissa specialinstitutioner.

Utredningen föreslår vidare att det vid vårdhemmen inrättas k o r t t i d s h e m eller korttidsplatser. Syftet med dessa skulle vara dels att bereda de föräldrar och andra, som i hemmen vårdar utvecklingshämmade, möjlighet till avkoppling och dels att tillgodose behov av observation och särskild behandling av utvecklingshämmade som vårdas i sina hem, allt under en tid av i allmänhet upp till två månader. Även för psykiskt utvecklingshämmade som bor på institutioner bör enligt utredningen vidtas åtgärder som bereder dem omväxling i miljön. Detta kan ske främst genom vistelse på k o l o n i e r för dem som inte kan få vistas tillfälligt i enskilt hem. Landstingens planer för omsorgerna om de psykiskt utvecklingshämmade bör enligt utredningen omfatta även korttidshem, korttidsplatser och kolonier. Några lagbestämmelser härom föreslår utredningen dock inte.

Organisations- och personalfrågor

Centralstyrelse m. m.

Utredningen erinrar om att det enligt gällande bestämmelser i varje landstingsområde skall finnas en centralstyrelse för undervisning och vård av psykiskt efterblivna. Centralstyrelsen är en av de nämnder som landstingen enligt 54 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) skall utse för vissa förvaltnings- eller verkställighetsbestyr som anges i särskilda författningar. Några författningsbestämmelser om centralstyrelsens sammansättning finns inte. Landstingen kan utse de personer som anses lämpliga. Formellt möter det inte något hinder att förvaltningsutskottet är centralstyrelse. Två eller flera landsting kan utse en gemensam centralstyrelse. Förutsättningen härför är att de förenar sig om gemensamma särskolor och vårdanstalter.

Centralstyrelsens befattning med ärenden om in- och utskrivning m. m. — i huvudsak ärenden med inslag av tvång gentemot den enskilde — utövas f. n. av en särskild delegation. Den består av en lagfaren ordförande som länsstyrelsen utser samt minst två och högst fyra av centralstyrelsens ledamöter som centralstyrelsen utser.

På detta område innebär utredningförslaget inte några större ändringar i förhållande till vad som gäller nu. Landstingens förvaltningsutskott bör emellertid enligt utredningens mening inte tjänstgöra som centralstyrelse. De uppgifter som kommer att vila på landstingen i fråga om de utvecklingshämmade gör det i regel nödvändigt att inrätta ett särskilt förvaltningsorgan. Det skall dock vara tänkbart att till centralstyrelse utse en befintlig nämnd som inte har alltför omfattande andra uppgifter.

I fråga om sammansättningen av centralstyrelsen och dess delegation har bl. a. Riksförbundet för utvecklingsstörda barn föreslagit ändringar. De innebär att föräldrarepresentanter och viss expertis skulle ingå i organen. Utredningen avvisar dessa förslag bl. a. med hänvisning till vad som i allmänhet gäller för kommunala förvaltnings- och verkställighetsorgan. Behovet av särskild sakkunskap kan enligt utredningen tillgodoses genom de föredragande tjänstemän som är knutna till organet. Centralstyrelsen har f. ö. rätt att till sina sammanträden kalla även andra sakkunniga.

Enligt utredningens mening bör gemensam centralstyrelse för två eller flera huvudmän inte förekomma annat än som en övergångsform utom i det fall att en landstingskommun och en stad utanför landsting har gemensam styrelse. En annan sak är att det i vissa fall är nödvändigt med samverkan mellan två eller flera huvudmän, exempelvis när det gäller regionala specialinrättningar samt skolor för yrkesutbildning. Sådana särskilda samarbetsfall kan visserligen motivera ett särskilt organ för inrättningen i fråga men utgör inte skäl nog för gemensam centralstyrelse.

Den hittillsvarande möjligheten att överföra ledningen av externatskola på den lokala skolstyrelsen föreslås upphävd.

I fråga om centralstyrelsens tillsättning, organisation och arbetsformer torde man, anför utredningen, i allmänhet i brist på särskilda bestämmelser ha följt landstingslagens regler för nämnder. Denna ordning bör enligt utredningens mening lagfästas. Härigenom kommer samma regler att gälla oavsett om särskild centralstyrelse utses eller centralstyrelseuppgifterna anförtros en befintlig nämnd.

För behandling av vissa frågor, där rättssäkerhetssynpunkter gör sig starkt gällande, föreslås en särskild nämndorganisation. En av de föreslagna nämnderna motsvarar centralstyrelsens delegation och föreslås i fortsättningen heta centralstyrelsens nämnd. Enligt förslaget skall den bestå av ordförande, som utses av länsstyrelsen, samt minst två och högst fyra övriga ledamöter som landstinget utser bland centralstyrelsens ledamöter och suppleanter. Ordföranden bör vara eller ha varit innehavare av ordinarie domartjänst. Ledamöterna av nämnden bör ha avlagt domared eller domarförsäkran och bör vara underkastade jävsbestämmelserna för domare i 4 kap. rättegångsbalken. Härigenom kan, anser utredningen, nämnden falla under det domstolsbegrepp som avses i Europarådets konvention den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

För specialsjukhusen föreslås dessutom utskrivningsnämnder med en sammansättning och befogenhet i fråga om utskrivning motsvarande den som utskrivningsnämnderna har enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Personal

Inte heller i fråga om personal föreslår utredningen några större ändringar i lagbestämmelserna.

Enligt 7 § 1954 års lag skall det finnas en rektor för landstingskommuns särskolväsende, en vårdföreståndare för dess vårdanstalter samt en föreståndare för varje särskola och varje vårdanstalt. Dessa tjänster föreslås fortfarande vara obligatoriska. Utredningen förordar att rektorn kallas särskolchef, vårdföreståndaren vårdchef och föreståndaren för särskola rektor. Särskolchefen resp. vårdchefen skall enligt förslaget inte samtidigt behöva förestå någon viss särskola eller vårdanstalt.

Utredningen framhåller att författningsbestämmelser om kuratorer inom undervisningen och vården av psykiskt efterblivna saknas. Det finns emellertid ett flertal kuratorer på detta område. Kuratorn skall representera den sociala sakkunskapen hos centralstyrelsen, särskilt i fråga om den öppna vården. Med hänsyn till att denna vård får allt större betydelse anser utredningen angeläget att kuratorsverksamheten breddas.

I fråga om läkare erinrar utredningen om bestämmelserna i 1954 års lag

om skolläkare, anstaltsläkare och centralstyrelsens läkare. Utredningen föreslår, att motsvarande befattningar alltjämt skall finnas. Vid specialsjukhusen för psykiskt utvecklingshämmade föreslås gälla samma bestämmelser om läkare som vid andra sjukhus.

Utredningen behandlar även personalkategorierna psykologer, förskollärare, lärare i kunskapsämnen, yrkes- och övningslärare, talpedagoger, arbetsterapeuter, föreståndare och arbetsledare vid verkstad för skyddad sysselsättning, vårdpersonal och fritidsledare (s. 115—120 i betänkandet).

Landstingens huvudmannaskap enligt 1954 års lag innefattar enligt utredningen självfallet skyldighet att ha den personal som behövs för undervisningen och vården. Särskolereglementet föreskriver i 4 §, som avser elevernas behandling vid internatskola, att personal skall vara anställd i den omfattning som fordras för att skolan skall kunna drivas på ett tillfredsställande sätt. Enligt 11 § reglementet skall lärare finnas vid särskolorna till det antal som behövs för undervisningen. Som framgått av det anförda upptar emellertid själva lagen bestämmelser endast om några få personalkategorier av alla dem som finns. Skälet till att dessa kategorier behandlas i lagen är att de tillagts viss beslutanderätt och vissa befogenheter i förhållande till de enskilda. Detta skäl för lagreglering gäller enligt utredningen alltjämt. Rättssäkerhetsintresset kräver bestämmelser i lag om de befattningshavare som skall utföra de uppgifter vilka f. n. ankommer på rektor, vårdföreståndare, föreståndare och vissa läkare. Utredningen anser att ytterligare bestämmelser om personal inte bör tas in i lag. Genom föreskrifter för statsbidrag och genom anvisningar från tillsynsmyndigheterna kan landstingskommunerna stimuleras att anställa erforderlig personal.

Statsbidrag

Utredningen erinrar om att enligt kungörelsen den 10 december 1954 (nr 739) om statsbidrag till driftkostnader vid särskolor och vårdanstalter för vissa psykiskt efterblivna bidrag utgår med 95 % av kostnaderna för löner till rektorer och lärare vid särskolor men att sådant personalkostnadsbidrag på vårdsidan inte utgår. Enligt utredningen kännetecknas dess förslag framför allt av att de kräver ökad tillgång på utbildad personal. Utredningens förslag innebär vidare att gränserna mellan undervisning och vård och mellan vad som nu benämns sluten och öppen vård blir svårare att bestämma. Skillnader i statsbidragshänseende kan alltså inte lämpligen grundas på dessa gränser. Utredningen anser därför att det är särskild anledning att nu överväga ökat statligt bidrag till personalkostnaderna inom vården av de psykiskt utvecklingshämmade.

Utöver de statsbidrag som f. n. utgår till avlönande av rektorer och lärare vid särskolan bör enligt utredningen statsbidrag utgå till avlönande av talpedagog, vissa nya lärarkategorier, särskolchef, vårdchef, biträdande sådana befattningshavare, kurator, psykolog och biträdande psykolog, förestån-

dare och biträdande föreståndare för olika inrättningar samt arbetsterapeut. Sätts statsbidraget till 95 %, räknar utredningen med att sammanlagda statsbidragskostnaden på detta område stiger från f. n. 34,5 milj. kr. till ca 50 milj. kr. per år.

In- och utskrivning m. m.

Allmänt

Utredningen knyter an till vad den tidigare anfört om betydelsen av att den utvecklingshämmade redan vid tidig ålder får den vård och stimulans som är bäst ägnad att främja hans utveckling. Det är, säger utredningen, långt ifrån ovanligt att utvecklingshämmade barn uppmärksammas av myndigheterna först i samband med att de skall skrivas in i grundskola. Detta förhållande anser utredningen otillfredsställande. Landstingen bör vara aktivt verksamma för att de utvecklingshämmade skall få den vård och hjälp de behöver. Det är önskvärt att i denna uppspårande verksamhet ett visst samarbete kommer till stånd med barnavårdscentralerna, organen för den psykiska barna- och ungdomsvården, provinsialläkarna, distriktssköterskorna, barnsjukhusen och barnklinikerna. Enligt utredningen bör dessa myndigheter, när de under sin verksamhet kommer i beröring med barn som kan förmodas vara utvecklingshämmade, söka förmå barnets vårdnadshavare att vända sig till centralstyrelsen. Någon skyldighet att göra anmälan direkt till centralstyrelsen vill utredningen inte föreslå f. n. Lösningen av dessa spörsmål bör anstå till dess att ställning tas till frågan om obligatorisk läkarundersökning. Utredningen erinrar om att en särskild sakkunnig förordat att en obligatorisk hälsokontroll av fyraåringar försöksvis anordnas i lämpliga sjukvårdsområden (Stencil S 1965: 2). Vidare har barnanstaltsutredningen (SOU 1965: 55 s. 160) föreslagit att en allmän hälsoundersökning av barn i förskolåldern genomförs successivt. I den mån en sådan kontroll införs är det enligt utredningen naturligt att den utnyttjas så att centralstyrelsen får kännedom om de barn som kan antas vara psykiskt utvecklingshämmade. Förfarandet i anslutning därtill bör behandlas närmare när regler för en sådan kontroll föreligger.

Så snart centralstyrelsen får kännedom om någon som behöver särskilda omsorger torde det, anför utredningen, för att styrelsen på ett ändamålsenligt sätt skall kunna fullgöra sina skyldigheter vara påkallat att den utvecklingshämmade på något sätt registreras eller bokförs hos styrelsen. En registrering som sker vid en viss tidpunkt bör emellertid inte i och för sig utgöra grund för senare beslut. Den registrering som det här är fråga om bör därför inte förbindas med särskilda rättsverkningar och bör över huvud inte regleras i lag. Vid sidan härav måste sålunda för varje särskilt fall tas ställning till vilka åtgärder som bör vidtas för att en utvecklingshämmad skall få den hjälp eller vård som han behöver.

Utredningen erinrar om att gällande lag innehåller bestämmelser om inskrivning, intagning och utskrivning. Inskrivning är det formella förfarandet vilket i regel måste föregå eller sammanfalla med beslut om intagning. Utan föregående beslut om inskrivning vid särskola eller vårdanstalt kan i tveksamma fall intagning i särskola ske för observation. Vidare finns i 1954 års lag bestämmelser om provisorisk intagning på vårdanstalt i avbidan på beslut om inskrivning vid sådan anstalt.

Det bör enligt utredningens mening vara möjligt att förenkla bestämmelserna. Sålunda förefaller det inte nödvändigt med såväl inskrivnings- som intagningsbeslut. Vid hänvisning till särskola bör det alltså räcka att använda termen inskrivning i särskola. Ett sådant avgörande bör dock kunna kompletteras med beslut om den inskrivnes bostad. När vård behövs i vårdhem eller specialsjukhus bör uteslutande användas termen inskrivning. Enligt utredningens mening bör endast de nu nämnda fallen av inskrivning regleras i lag. I dessa fall skall nämligen inskrivningen kunna grundas på särskolplikt eller skyldighet att ta emot vård. Den inskrivning som behövs vid inrättningar där andra omsorger bereds behöver inte lagregleras.

Bestämmelserna om intagning i särskola för observation har enligt utredningen tillämpats i mycket varierande omfattning inom olika centralstyrelseområden. För inskrivning i särskola bör i princip fordras att utredning föreligger om att barnet är psykiskt utvecklingshämmat. Sådan utredning bör enligt utredningens mening om möjligt företas utanför särskola med hänsyn till de diagnostiska resurser som finns framför allt vid de barnpsykiatriska klinikerna. För barn som går i skola sker givetvis den pedagogiska bedömningen där. För alla barn i särskolan är dessutom en fortlöpande pedagogisk observation påkallad under hela skoltiden. Med hänsyn till det sagda anser utredningen det inte behövligt med särskilda regler motsvarande de nuvarande bestämmelserna om intagning för observation.

Provisorisk intagning på vårdanstalt förekommer enligt utredningens uppgift mycket sällan. Utredningen anser att någon motsvarighet till den provisoriska intagningen inte behövs.

Särskolplikt

Den skolplikt till 21 år eller undantagsvis 23 år som gäller enligt 1954 års lag har, framhåller utredningen, sin grund i den försenade mognad som kännetecknar psykiskt efterblivna barn och i angelägenheten att tillförsäkra dem inte bara vissa grundläggande kunskaper utan också en så god yrkesutbildning som möjligt. Dessa skäl för en förlängd skolplikt gäller alltjämt. Särskolplikten bör dock anpassas efter läsåret. Utredningen anser att särskolplikt bör gälla för utvecklingshämmad, som kan tillgodogöra sig undervisning, fr. o. m. höstterminen det kalenderår då han fyller sju år, så länge han behöver undervisning, dock längst t. o. m. vårterminen det kalenderår då han fyller 21 eller i undantagsfall 23 år. Att den utvecklingshämmade

skall kunna tillgodogöra sig undervisning innebär, att han skall vara i stånd att inhämta teoretiska eller praktiska kunskaper, därunder inbegripet även sådana färdigheter som bibringas i förskolan. Undervisningen i särskolan skall, som utredningen förut anfört, i princip anpassas efter de utvecklingshämmades förutsättningar att tillägna sig kunskaper. Termen undervisning får alltså en vidsträcktare innebörd än enligt 1954 års lag. Den nu föreslagna särskolplikten bör gälla även för barn med komplicerad utvecklingshämning, bl. a. syn- eller hörselskadade. Vissa ändringar måste därför företas i skollagen.

Utredningen föreslår att även ungdomar som gått genom den vanliga grundskolan skall kunna skrivas in i särskola till skillnad från vad som gäller nu.

Inskrivning i särskola m. m.

Utredningen anser att inskrivning i särskola i princip bör vara obligatorisk för psykiskt utvecklingshämmade som är skolpliktiga. Utvecklingshämmade barn som inte uppnått skolpliktig ålder men bör gå i särskolans förskola bör kunna skrivas in, om barnets vårdnadshavare samtycker till detta eller om barnet är omhändertaget för samhällsvård.

Utredningen tar upp frågan om anstånd med inskrivning i särskola. Med hänsyn till att undervisningen i särskola bör anpassas efter barnens mognadsnivå och till det angelägna i att utvecklingshämmade barn som kan tillgodogöra sig undervisning även får sådan, kan det enligt utredningens mening sättas i fråga om det över huvud bör vara möjligt att medge anstånd med inskrivning i särskola. Det kan emellertid, framhåller utredningen, inte bortses från att det i vissa fall kan vara olämpligt att sätta ett utvecklingshämmat barn, som bara är sju år gammalt, i skola särskilt om detta innebär att barnet måste skiljas från hemmet. Utredningen anser därför att möjlighet bör finnas till uppskov under ett år, om särskilda skäl föreligger, men uttalar att denna möjlighet bör utnyttjas med stor återhållsamhet.

I likhet med vad som gäller enligt skollagen bör vidare barn kunna befrias från skolgången, om det i hemmet eller på annat ställe får enskild undervisning som väsentligen motsvarar den undervisning som det skulle ha fått i särskolan.

Utredningen anför att inskrivning i särskola liksom f. n. bör grundas på bl. a. läkarutlåtande rörande den utvecklingshämmade. Närmare bestämmelser härom och om de handlingar i övrigt som bör föreligga för att inskrivning i särskola skall kunna ske bör meddelas i tillämpningsförfattning till en ny lag.

Bestämmelser om behörighet att göra anmälan är enligt utredningens bedömande inte påkallade i den nya lagen. Frågan om inskrivning i särskola bör kunna prövas så snart erforderliga handlingar föreligger.

Utredningen anser det inte motiverat att ålägga barnavårdsnämnd att — utöver vad barnavårdslagen kräver — verka för att utvecklingshämmade i skolpliktig ålder får den undervisning och utbildning i särskolan som de behöver.

Kommer undervisning i särskola inte till stånd när den är påkallad bör det emellertid enligt utredningen åligga vederbörande skolstyrelse att vara verksam därför. Denna skyldighet bör som hittills grundas på den särskilda lagen om psykiskt utvecklingshämmade. För att skolstyrelse skall kunna fullgöra sin skyldighet är det nödvändigt att styrelsen är berättigad att ombesörja att vederbörande genomgår erforderliga undersökningar. En uttrycklig bestämmelse härom bör ingå i en ny lag.

Utredningen berör närmare de situationer då skolstyrelsen bör ingripa och framhåller, att det är angeläget att man vid behandling av fråga om uppskov med skolgången i grundskola överväger om det finns anledning att i stället föranstalta om inskrivning i särskola. När barnets utsikter att efter ett års uppskov uppnå sådan mognad att det kan börja i grundskola måste bedömas som ringa, torde det enligt utredningen vara lämpligare att låta barnet börja i särskola än att medge uppskovet. Har ett barn efter uppskov under ett år inte nått tillräcklig mognad för att börja i grundskola bör det åligga skolstyrelsen att göra anmälan för inskrivning i särskola. Med hänsyn till angelägenheten av att utvecklingshämmade barn utan onödigt uppskov får den undervisning som de kan tillgodogöra sig är det, framhåller utredningen, av största vikt att skolstyrelsen noggrant iakttar sin anmälningsskyldighet. Elever i grundskola som inte ens kan följa hjälpundervisningen där bör i regel utan onödigt dröjsmål föras över till särskola. Det bör ankomma på rektor vid grundskola att i nu angivna situationer snarast vidta erforderliga åtgärder. Även i andra fall än de nu nämnda bör det enligt utredningen åligga de allmänna skolmyndigheterna att vara verksamma för att utvecklingshämmade som är särskolpliktiga får den undervisning de behöver. Som exempel härpå nämner utredningen bl. a. ungdomar som fullgjort sin skolgång i grundskolan men inte kan tillgodogöra sig vanlig yrkesundervisning eller sådan särskild yrkesundervisning som anordnas för elever i hjälpundervisning.

Utredningen anför att det i fråga om förfarandet vid inskrivning i särskola på skilda håll ansetts angeläget att proceduren förenklas. Utredningen delar den uppfattningen. Framför allt bör man enligt utredningens mening eftersträva likhet med förfarandet vid inskrivning i det allmänna skolväsendet. Sålunda synes det inte vara påkallat att vårdnadshavares anmälan eller medgivande till inskrivning har skriftlig form. Vidare bör underrättelse om inskrivning i särskola när medgivande till inskrivningen föreligger vanligtvis kunna ske på samma sätt som då meddelande lämnas om inskrivning i grundskola.

I fråga om beslutanderätten bör enligt utredningen, i överens-

stämmelse med nuvarande ordning, som huvudregel gälla att särskolchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare beslutar i frågor om inskrivning. Det bör dock såsom f. n. i vissa fall ankomma på centralstyrelsens nämnd att direkt pröva sådana frågor. Såväl särskolchefen som centralstyrelsens överläkare bör vara berättigad att påkalla nämndens prövning. Liksom nu bör vidare kontroversiella inskrivningsfrågor prövas av nämnden. Utredningen föreslår att detta skall gälla då vårdnadshavaren, förmyndaren eller den utvecklingshämmade, om denne fyllt 16 år, inte är ense med särskolchefen i inskrivningsfrågan. För brådskande fall föreslår utredningen den nyheten att, om nämndens beslut inte kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, dess ordförande skall vara behörig att besluta i ärendet. Ett sådant beslut bör lända till efterrättelse omedelbart och bör gälla tills vidare i avbidan på nämndens prövning. Det nu sagda föreslås gälla även i fråga om förlängning av särskolplikten och befrielse från skolgången.

I motsats till vad som gäller f. n. bör enligt utredningen beslut om inskrivning i särskola avse viss skola. Därmed åsyftas en bestämd organisatorisk enhet inom landstingskommunens särskolväsende (närmast motsvarande skolenhet enligt skolstadgan). Vid överflyttning till annan skolenhet inom eller utom landstingskommunen bör ny inskrivning ske.

Utredningen erinrar om att den som skrivits in vid särskola f. n. kan tas in i internat, om det påkallas med hänsyn till hans bosättningsort och övriga förhållanden. En bestämmelse av motsvarande innebörd bör finnas även i en ny lag. Bestämmelsen bör dock ges en vidare omfattning. Utredningen anser sålunda att det bör vara möjligt att besluta, att en elev som är inskriven i särskola skall vara bosatt i annat enskilt hem än det egna eller i inackorderingshem eller elevhem. Som förutsättning för sådant beslut bör gälla att det påkallas med hänsyn till den utvecklingshämmades hemort eller annat förhållande.

Uttagning till specialundervisning och överflyttning från en skolform till en annan inom samma skolenhet bör enligt utredningen kunna ske genom beslut av skolans rektor. Är vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven själv, om han fyllt 16 år, inte ense med rektorn om beslutet bör dock ärendet prövas av centralstyrelsens nämnd.

Utskrivning från särskola

Utredningen erinrar om att utskrivning från särskola f. n. kan ha karaktären av försöksutskrivning eller också vara slutlig. Utredningen anför att reglerna om utskrivning på försök är att se som ett led i det allmännas strävanden att tillförsäkra psykiskt efterblivna tillräckliga omsorger när de skall lämna särskolan. Genom bestämmelserna om återintagning har det vidare sörjts för att den som är utskriven på försök snabbt skall kunna tas om hand för fortsatt undervisning och utbildning om det behövs.

Det syfte som man avsett att vinna med försöksutskrivning bör enligt utredningen kunna tillgodoses vid utskrivning, som inte har karaktären av försöksutskrivning. Nuvarande bestämmelser om övervakning och särskilda föreskrifter vid sådan utskrivning torde knappast ha tillämpats. Om man tar bort bestämmelserna om försöksutskrivning, torde detta inte leda till att utvecklingshämmade hålls kvar i särskola under längre tid än nu. Med hänsyn till det sagda anser utredningen, att bestämmelser om försöksutskrivning från särskola inte bör tas med i en ny lag, trots att denna skall omfatta bl. a. även asociala utvecklingshämmade.

I fråga om de materiella förutsättningarna för utskrivning från särskola anför utredningen att utskrivning bör ske, då man har anledning att anta att den utvecklingshämmade inte längre behöver undervisning i särskola. Härmed avses såväl de fall då eleven anses i stånd att tillgodogöra sig undervisningen i vanlig skola eller bedöms över huvud inte vara tillgänglig för undervisning som de fall då eleven i särskolan tillägnat sig sådana kunskaper och färdigheter att han inte längre bör gå i skola. I övrigt bör enligt utredningen utskrivning vara obligatorisk vid utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år eller, om särskolplikten förlängts, vid den tidpunkt som angetts i förlängningsbeslutet. En elev bör dock, om han själv samtycker till det, kunna få tillfälle att slutföra påbörjad yrkesutbildning även efter det att han fyllt 23 år. I fråga om barn som inte uppnått särskolpliktig ålder och inte är omhändertaget för samhällsvård bör slutligen den särskilda regeln gälla att utskrivning skall ske då barnets vårdnadshavare begär det.

Enligt utredningen bör det åligga vederbörande befattningshavare att noggrant följa elevernas utveckling och vid lämpliga tidpunkter bedöma om utskrivning kan ske eller annan särskild åtgärd är motiverad. Utredningen anser att en sådan prövning bör ske minst en gång årligen och avse alla inskrivna.

Behörighet att förordna om utskrivning bör enligt utredningen i första hand tillkomma särskolchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare. Beslutanderätten bör dock, om centralstyrelsen så bestämmer, kunna tillkomma rektor för särskola i vilket fall samråd skall ske med skolläkaren. Utskrivning från specialsärskola bör beslutas av skolans rektor efter samråd med skolläkaren. Utskrivning bör kunna ske utan särskild framställning och kunna begäras av eleven, om han fyllt 16 år, eller av hans vårdnadshavare eller förmyndare.

I vissa fall bör enligt utredningen fråga om utskrivning från särskola prövas av centralstyrelsens nämnd. Det bör ske om särskolchefen, centralstyrelsens överläkare, rektorn för särskolan eller skolläkaren begär det, om särskolchefen eller rektorn anser att framställning om utskrivning inte bör bifallas och den som gjort framställningen vidhåller denna samt om särskolchefen eller rektorn anser att utskrivning bör ske men eleven, om han

fyllt 16 år, hans vårdnadshavare eller förmyndare motsätter sig utskrivningen. Dessutom bör nämnden även i andra fall kunna pröva utskrivningsfråga. När det gäller specialsärskola föreslår utredningen, att prövningen av fråga om utskrivning skall fullgöras av nämnden i den landstingskommun där särskolan är belägen.

Den som skrivits ut från särskola bör, framhåller utredningen, kunna skrivas in på nytt, om detta visar sig behövligt. Det innebär bl. a. att i brådskande kontroversiella fall beslut kan fattas av ordföranden i centralstyrelsens nämnd. Enligt utredningens bedömande bör det vara möjligt att besluta om återinskrivning i särskola utan att andra nya handlingar föreligger än sådana som avser förhållandena efter utskrivningen. En förutsättning för återinskrivning bör vara att det visat sig, att den utskrivne behöver fortsatta omsorger i skolan, och att han fortfarande är i skolpliktig ålder.

Skyldighet att ta emot vård

Utredningen erinrar om att enligt 11 § 1954 års lag en psykiskt efterbliven, som inte är särskolpliktig, skall vara underkastad öppen vård eller vård på vårdanstalt efter fyllda 16 år. Det är dock inte möjligt att tvångsvis genomföra åtgärder i öppen vård. Vad som f. n. hänförs till sådan vård motsvarar, anför utredningen, i dess förslag närmast sådana verksamhetsformer som arbetsterapi och skyddad sysselsättning när de förekommer externt samt hemmavård. De bör enligt utredningen inte kunna förbindas med någon form av tvång. Inte heller bör det vara möjligt att utan samtycke placera en utvecklingshämmad som inte är särskolpliktig i enskilt hem eller i inackorderingshem.

Utredningen anför att liksom f. n. vård i vårdhem eller specialsjukhus bör kunna komma till stånd efter medgivande av den utvecklingshämmade om han är myndig eller, i annat fall, av hans vårdnadshavare eller förmyndare eller — om den utvecklingshämmade är omhändertagen för samhällsvård — på begäran av vederbörande barnavårdsnämnd.

Enligt utredningen förekommer det i hela landet bara ett fåtal fall om året, då vårdnadshavare, förmyndare eller den som anses vårdbehövande motsätter sig inskrivning vid vårdanstalt. Även för dessa få fall måste det dock, anför utredningen, vara möjligt att få till stånd ändamålsenlig vård utan hinder av att den utvecklingshämmade eller hans vårdnadshavare eller förmyndare inte samtycker till vården. Det ter sig så mycket mera motiverat som den utvecklingshämmade ofta inte har insikt om sin situation och sitt behov av vården och vårdnadshavare eller förmyndare i enstaka fall kan låta sitt ställningstagande dikteras av ekonomiska skäl. På grund härav finner utredningen motiverat att även i en ny lag ha möjlighet till vård i vårdhem eller specialsjukhus oberoende av om den utvecklingshämmade, hans vårdnadshavare eller förmyndare samtycker därtill. Vårdtvånget bör dock endast avse personer som fyllt 18 år. För dem som inte uppnått den

åldern bör i likhet med vad som f. n. gäller i fråga om efterblivna under 16 år ett tvångsingripande kunna ske endast genom att den underårige tas om hand för samhällsvård enligt bestämmelserna i barnavårdslagen. Utredningen anför att förskjutningen av åldersgränsen är att se mot bakgrunden av att nuvarande barnavårdslag ger möjlighet till omhändertagande, grundat på otillfredsställande vård av underårig, upp till 18 år medan motsvarande gräns i den barnavårdslag som gällde vid tillkomsten av 1954 års lag var 16 år.

Utredningen erinrar om att det enligt 1954 års lag för intagning i sluten vård krävs, att ett oundgängligt behov av anstaltsvård föreligger. Detta krav bör upprätthållas även i en ny lag, såvitt gäller intagning med tvång. Till skydd för den enskildes rättssäkerhet bör därutöver det vårdbehov, som skall föreligga för att vård skall kunna beredas oberoende av medgivande, närmare preciseras i lagen. Därvid måste enligt utredningen beaktas att de särskilda sjukhusen för efterblivna skall inordnas i vårdorganisationen för psykiskt utvecklingshämmade som specialsjukhus. Som en följd härav bör det stadgande i brottsbalken, enligt vilket domstol kan överlämna en för brott åtalad person till sluten psykiatrisk vård, kompletteras så att utvecklingshämmade, som behöver vård på specialsjukhus, skall kunna överlämnas till vård enligt den föreslagna nya lagen. Ett sådant överlämnande, som endast bör kunna avse dem som är underkastade vårdtvång, bör ha till konsekvens att lagöverträdaren utan vidare prövning skrivs in i sådant sjukhus.

Med oundgängligt behov av vård i vårdhem eller specialsjukhus avser utredningen att vårdbehovet är klart dokumenterat och att någon annan utväg än sådan vård rimligtvis inte står till buds. Till precisering av förutsättningarna för vård föreslår utredningen att vårdbehovet skall grunda sig på att den utvecklingshämmade saknar förmåga att ta vård om sig, för ett sedeslöst liv eller är farlig för annans personliga säkerhet eller egendom. Med uttrycket »saknar förmåga att ta vård om sig» syftar utredningen på de fall, då den utvecklingshämmade är ur stånd att sköta sådana personliga angelägenheter som är oundgängliga för livsuppehället. Oförmågan bör dock vara uppenbar för att ett omhändertagande oberoende av samtycke skall kunna ske. Indikationen »för ett sedeslöst liv» avser prostitution eller sexuell lösaktighet i övrigt. Utvecklingshämmade löper enligt utredningen särskilda risker i detta hänseende, eftersom de ofta är lättledda och därför lättare än andra kan utnyttjas av samvetslösa personer. Att det i sådana fall är möjligt att genom vård i vårdhem eller specialsjukhus bereda den utvecklingshämmade skydd anser utredningen väl motiverat. Den sista indikationen, farlighet för annans egendom, bör enligt utredningen bli av praktisk betydelse framför allt för att domstol skall kunna överlämna en tilltalad, som är utvecklingshämmad, till vård i specialsjukhus. Genom de föreslagna indikationerna torde enligt utredningen tillräckliga möjligheter

finnas till vård i såväl vårdhem som specialsjukhus. Som antytts föreslås indikationerna gälla även för att domstol skall kunna överlämna någon till vård enligt den nya lagen.

Inskrivning i vårdhem och specialsjukhus

Utredningen föreslår att det liksom f. n. skall föreligga särskilt läkarintyg, för att beslut om inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus skall kunna meddelas, om det inte är fråga om någon som av domstol överlämnats till vård. Vid sådan inskrivning som inte är att betrakta som frivillig måste givetvis krävas, framhåller utredningen, att läkarintyget innehåller uttalande om att den undersökte är i oundgängligt behov av vård i vårdhem eller specialsjukhus. Läkaren bör också i utlåtandet ange vilken eller vilka av de särskilda specialindikationerna som han anser föreligga. Bestämmelser härom bör meddelas i administrativ ordning.

På samma sätt som i fråga om inskrivning i särskola bör det enligt utredningen vara möjligt att undvara särskilda bestämmelser om behörighet att göra anmälan för inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus. Frågan om inskrivning bör prövas så snart läkarintyget och de övriga handlingar som fordras föreligger.

Även utan att något ingripande enligt barnavårdslagen framstår som befogat skall barnavårdsnämnd enligt förslaget verka för att barn som kan antas behöva vård enligt den föreslagna lagen kommer i åtnjutande därav. I fråga om utvecklingshämmade som fyllt 18 år skall socialnämnd i princip vara skyldig att vidta motsvarande åtgärder. För ändamål som nu nämnts skall barnavårdsnämnd och socialnämnd vara berättigade att föranstalta om behövliga undersökningar.

Utredningen anför att det liksom i fråga om inskrivning i särskola är ytterst angeläget att förfarandet vid inskrivning i vårdhem och specialsjukhus förenklas så mycket som möjligt. Ett skriftligt anmälningsförfarande eller ett skriftligt medgivande bör i allmänhet vara överflödigt, när vårdnadshavaren eller förmyndaren eller, om den utvecklingshämmade är myndig, han själv samtycker till inskrivning. Vad som anförts om underrättelse rörande beslut om inskrivning i särskola bör enligt utredningen äga motsvarande giltighet.

Frågor om inskrivning i vårdhem, som enligt nuvarande lag i vanliga fall prövas av centralstyrelsens läkare och vårdföreståndaren i förening, bör enligt utredningens bedömande lämpligen kunna avgöras av vårdchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare. I vissa fall bör dock prövningen verkställas av centralstyrelsens nämnd. Begäran härom bör kunna framställas av vårdchefen eller överläkaren. Nämnden bör vidare ta ställning till fråga om inskrivning, då den utvecklingshämmades vårdnadshavare eller förmyndare eller han själv, om han fyllt 18 år, inte är ense med vårdchefen om vad som bör beslutas. Nämndens ordförande bör i brådskande ärenden

vara berättigad att interimistiskt förordna om inskrivning i vårdhem.

I fråga om beslutanderätten vid inskrivning i specialsjukhus, bortsett från fall då den utvecklingshämmade av domstol överlämnats till vård i sådant sjukhus, erinrar utredningen om att det enligt sinnessjuklagen ankom på vederbörande överläkare att besluta om intagning i de särskilda mentalsjukhusen för efterblivna. Motsvarande gäller fr. o. m. år 1967 enligt sjukvårdslagen och lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Med hänsyn till att varje landstingskommun efter huvudmannaskapsreformen torde komma att förfoga över ett bestämt antal platser vid specialsjukhus och till det ansvar som landstingskommunerna har för vården av de psykiskt utvecklingshämmade anser utredningen nödvändigt att landstingskommunerna genom sina egna organ kan utöva ett avgörande inflytande på hur platserna skall disponeras. Utredningen föreslår därför att frågor om inskrivning i specialsjukhus skall prövas i samma ordning som föreslagits för inskrivning i vårdhem. Innan inskrivning beslutas bör enligt utredningen samråd äga rum med överläkaren vid sjukhuset. En föreskrift härom bör meddelas i tillämpningsföreskrifter till lagen.

När domstol överlämnat någon till vård i specialsjukhus skall det enligt förslaget ankomma på vårdchefen i den landstingskommun där den dömde är bosatt att utan dröjsmål efter det domen vunnit laga kraft besluta om den dömdes inskrivning i specialsjukhus. Är den dömde redan inskriven i sådant sjukhus skall han i fortsättningen anses inskriven på grund av domen.

Utredningen anför att omplacering av patient mellan olika vårdinrättningar bör ske enligt bestämmelserna om in- och utskrivning. Inom samma vårdinrättning bör omplacering mellan olika avdelningar kunna ske helt formlöst.

Utskrivning från vårdhem och specialsjukhus m. m.

Av samma skäl som i fråga om försöksutskrivning från särskola anser utredningen det inte nödvändigt med regler om utskrivning på försök från vårdhem. Mera svårbedömd är enligt utredningen frågan om försöksutskrivning kan undvaras när det gäller vissa av specialsjukhusens patienter. Dessa sjukhus är avsedda bl. a. för utvecklingshämmade som gjort sig skyldiga till brott eller visat annan asocialitet. Jämsides med de nedsatta intellektuella funktionerna föreligger i nämnda fall inte sällan brister på känslo- eller viljelivets områden. Det ligger i sakens natur, anför utredningen, att detta klientel ofta kräver betydande ansträngningar för en resocialisering. Utskrivning av sådana patienter från specialsjukhus måste förberedas med största omsorg och det är av stor vikt att den eftervårdande verksamheten är tillräckligt effektiv. Med hänsyn till de resurser som centralstyrelserna enligt vad utredningen förutsätter skall förfoga över bör det enligt dess mening vara möjligt att organisera eftervården på ett tillfreds-

ställande sätt. Utredningen anser att regler om utskrivning på försök inte heller behövs när det gäller specialsjukhus. Behovet av snabb återinskrivning kan tillgodoses genom interimistiskt ordförandebeslut.

Slutlig utskrivning från vårdhem och specialsjukhus bör enligt utredningen ske när patienten inte längre behöver vård i sådant hem eller sjukhus. I fråga om barn, som inte fyllt 18 år och inte är omhändertaget för samhällsvård, bör utskrivning vara obligatorisk då vårdnadshavaren gör framställning därom. Utskrivning av den som fyllt 18 år och inte är omhändertagen för samhällsvård bör ske på begäran av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den inskrivne själv, om han är myndig, allt under förutsättning att vården inte längre är oundgänglig. Som en allmän princip för bedömningen av sistnämnda förutsättning framhåller utredningen att en patient inte bör hållas kvar i vårdhem eller specialsjukhus, om sådana anordningar kan vidtas att han rimligtvis bör kunna vistas utanför vårdhemmet eller sjukhuset utan att i nära anslutning till en utskrivning åter bli i oundgängligt behov av omhändertagande. Framstår en motsatt utveckling som sannolik bör enligt utredningen utskrivning inte ske.

Föreståndare och läkare vid vårdhem samt överläkare vid specialsjukhus bör liksom f. n. vara skyldiga att noggrant följa de inskrivnas utveckling och vid lämpliga tidpunkter bedöma om utskrivning kan ske.

Behörighet att förordna om utskrivning från vårdhem bör tillkomma vårdchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare. När det gäller patient i specialvårdhem bör dock utskrivningen ankomma på hemmets föreståndare efter samråd med hemmets läkare. I vissa fall bör det åligga centralstyrelses nämnd att pröva frågor om utskrivning från vårdhem. Detta bör ske enligt regler som motsvarar dem som föreslagits för utskrivning från särskola.

Behörighet att förordna om utskrivning från specialsjukhus bör enligt utredningen i första hand tillkomma den ansvarige överläkaren vid sjukhuset. I särskilda sjukhus för efterblivna vårdas emellertid f. n. ett inte obetydligt antal patienter som tagits in där i anslutning till att de gjort sig skyldiga till brott. Specialsjukhusen kommer enligt utredningens förslag att väsentligen beläggas med samma patienter som f. n. tas in på de särskilda sjukhusen för efterblivna. Det är vid en reglering av behörigheten att förordna om utskrivning från specialsjukhus inte möjligt att bortse från detta förhållande. Utredningen föreslår därför att från överläkarens prövning undantas den, som av domstol överlämnats till vård i specialsjukhus eller som under inflytande av psykisk utvecklingshämning begått mot annans personliga säkerhet riktat brott vilket inte blivit åtalat. I dessa fall skall utskrivningsfrågan prövas av en särskild utskrivningsnämnd vid sjukhuset. Denna nämnd föreslås f. ö. också skola pröva fråga om patient, som tillhör någon av nyssnämnda båda kategorier, skall få tillstånd att — utan utskrivning — vistas på egen hand utom sjukhusområdet. Utskrivnings-

nämnden bör enligt utredningen bestå av en lagfaren ordförande, som bör vara eller ha varit ordinarie innehavare av domarämbete, en läkare som bör vara särskilt kunnig i psykiatri och en person med erfarenhet i allmänna värv.

I de fall då den ansvarige överläkaren enligt förslaget i princip skall vara behörig att besluta om utskrivning bör dock, anför utredningen, beslutet ankomma på utskrivningsnämnden, om överläkaren vid sjukhuset eller vårdchefen eller centralstyrelsens överläkare i hemlandstingskommunen begär det, om överläkaren vid sjukhuset anser framställning om utskrivning inte böra bifallas och den som gjort framställningen vidhåller denna, om sistnämnde överläkare anser utskrivning böra ske men patienten, om han fyllt 18 år, eller hans vårdnadshavare eller förmyndare motsätter sig utskrivning samt om utskrivningsnämnden i andra fall anser sig böra pröva frågan.

Vissa andra frågor

Utredningen föreslår att omsorger enligt nya lagen skall vara kostnadsfria för den enskilde. Om en utvecklingshämmad har inkomst av eget arbete och därför inte har rätt till förtidspension, skall han dock vara skyldig att utge skälig ersättning för kost och logi. Som ersättning för kostnad för vård eller försörjning skall huvudman kunna uppbära den utvecklingshämmades folkpension. Härom hänvisas till bestämmelserna i 10 kap. 3 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring. Därvid skall specialsjukhus anses som annan anstalt än sjukhus. Dessutom skall landstingskommun eller enligt Kungl. Maj:ts bestämmande annan huvudman kunna uppbära allmänt barnbidrag som utgår för psykiskt utvecklingshämmad. Denna rätt skall dock föreligga endast om kost och bostad bereds den för vilken bidraget utgår.

Utredningens lagförslag innehåller bestämmelser om besvär som i huvudsak motsvarar reglerna härom i 1954 års lag. Talan skall således få föras hos huvudtillsynsmyndigheten utan inskränkning till viss tid. Huvudtillsynsmyndighetens beslut om inskrivning eller vägrad utskrivning skall få överklagas hos Kungl. Maj:t.

Remissyttrandena

Allmänna synpunkter

Remissinstanserna anser i allmänhet att utredningens förslag i huvudsak är väl underbyggda och ägnade att läggas till grund för lagstiftning liksom att det behövs en ny lag på området. Ett fåtal remissinstanser är kritiskt inställda till vissa av förslagets principer.

Svenska landstingsförbundet konstaterar med tillfredsställelse att förbundets önskemål om en översyn av 1954 års lagstiftning i allt väsentligt har uppfyllts. Vissa svårtolkade författningsrum har ersatts med mer tydliga och fullständiga bestämmelser. Den nödvändiga samordningen med annan lagstiftning har därjämte genomförts på ett förtjänstfullt sätt. De olika materiella förslagen är sakligt välgrundade. Förbundet framhåller att landstingen i större eller mindre omfattning redan vidtagit åtgärder i betänkandets syften. Vårdmöjligheterna har utvidgats och förbättrats och de ekonomiska insatserna från huvudmännens sida har ökats i betydande grad. En omfattande nybyggnadsverksamhet har förekommit. Denna har bl. a. tagit sikte på att förbättra möjligheterna till omhändertagande och prövning av förskolbarn samt till yrkesutbildning och arbetsträning.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott anser, att de olika bestämmelserna i förslaget utformats klarare och fullständigare än i 1954 års lag. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har samma uppfattning.

Enligt *medicinalstyrelsens* mening innebär förslaget ett stort framsteg i förhållande till 1954 års lag. Det kodifierar på ett tillfredsställande sätt landstingens vårdansvar på detta område. Det är också överskådligt och så lättillgängligt som ämnets ganska komplicerade natur medger.

Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet anser att en modernisering och omorganisation av vårdområdet är mycket angelägen. De föreslagna åtgärderna innebär väsentliga fördelar för organisationen och utbyggnaden av vårdmöjligheterna. *Medicinska fakulteten vid Umeå universitet* anser det så mycket angelägnare att förslagen genomförs som de psykiskt utvecklingshämmade hittills ej tillnärmelsevis fått rättmätig del av de sociala omsorgerna. Enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* finns ett uppenbart behov av en snabb och kraftig upprustning. *Svenska fackläraförbundet* hoppas att verksamheten snarast reformeras enligt utredningens intentioner.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anser att förslaget är ett stort och betydelsefullt framsteg. Föreningen anser att omsorgerna enligt lagstiftningen skulle behöva beröra åtminstone dubbelt så många som f. n. Härtill kommer de krav på ökning av resurserna, som betingas av det växande barnantalet. *Särskolornas rektorsförening* uttalar, att förslagen i den mån de kan realiseras kommer att i väsentliga avseenden förbättra

de psykiskt utvecklingshämmades situation. *Sveriges psykologförbund* framhåller att de föreslagna förändringarna kan ge möjlighet till individuellt avpassad hjälp och ett adekvat utnyttjande av olika expertinsatser.

Svenska stadsförbundet anser, att de i nuvarande lagstiftning alltför hårt markerade skillnaderna mellan undervisning och vård samt mellan sluten och öppen verksamhet på ett smidigt och förtjänstfullt sätt ersatts med ett flexibelt system. Den psykiskt utvecklingshämmade synes komma att tillförsäkras inte endast ökade utvecklingsmöjligheter utan också en så fri boendeform som det är möjligt att förverkliga med hänsyn till hans ålder och utvecklingsnivå. Den positiva grundsyn som präglar utredningens synpunkter och förslag grundar sig på erfarenheter vunna i det praktiska arbetet kanske framför allt under senare år. Det är därför enligt förbundets mening naturligt att ett flertal verksamhetsformer av fakultativ och ny karaktär nu föreslås reglerade som obligatoriska uppgifter.

Några remissinstanser anser, att utredningen föreslagit en alltför långt gående detaljreglering av verksamheten. *Svenska landstingsförbundet* ifrågasätter om detta är nödvändigt. Förbundet framhåller, att en sådan form av reglering är väsensfrämmande för landstingens verksamhet. En alltför långt gående lagreglering synes förhindra en flexibel och smidig utveckling. Större rörelsefrihet måste enligt förbundets mening finnas inom flera områden av verksamheten inte minst med hänsyn till olika lokala förhållanden och till att flera verksamhetsformer ännu inte allmänt tillämpas. Dispositiva bestämmelser som ger möjlighet till alternativa organisationsformer borde ha införts i förslaget. Liknande synpunkter anförs av *förvaltningsutskotten i Hallands* och *Örebro läns landsting*. Enligt det sistnämnda förvaltningsutskottet bör lagstiftningen på området kunna begränsas till att reglera landstingens ansvar såsom huvudmän för behövliga omsorger om psykiskt utvecklingshämmade. Även *mentalsjukvårdsberedningen* ifrågasätter om det är lämpligt att i lag lämna detaljerade föreskrifter i olika avseenden.

Skolöverstyrelsen beklagar att frånvaron av särskilda direktiv begränsat utredningens möjligheter att mer allsidigt och förutsättningslöst behandla vissa viktiga spörsmål i samband med utredningsarbetet. Sålunda har utredningen inte funnit anledning att mer ingående överväga om det alltjämt måste finnas en särskild lag som reglerar utbildningsfrågorna för de psykiskt utvecklingshämmade och i samband därmed undersöka möjligheterna att inrymma för särskolorna behövliga bestämmelser i skollagen såsom skett för syn-, hörsel- och talskadade elever. Utredningen har inte heller ansett det ingå i sitt uppdrag att ompröva huvudmannaskapet för omsorgerna om de psykiskt utvecklingshämmade.

Svensk sjuksköterskeförening anser att i betänkandet redovisas åtskilliga mindre lyckade kompromisslösningar. Detta är i och för sig naturligt då omsorgerna om klientelet berör olika områden såsom undervis-

ning, socialvård, medicinsk vård och arbetsmarknadsfrågor. Enligt föreningens mening kan det inte råda något tvivel om att den medicinska delen av omsorgerna satts åt sidan för ett mera socialt och pedagogiskt tänkande. Detta har skett trots att inte endast orsakerna till psykisk utvecklingshämning utan även en väsentlig del av vården till stor del är en medicinsk fråga. Det är synnerligen angeläget att befintliga intressemotsättningar reduceras till ett minimum. Föreningen anser, att den föreslagna lagen inte kommer att medverka till en gynnsam och effektiv utveckling på vårdområdet, och hänvisar till att den alltför omfattande särlagstiftningen för mentalsjukvården direkt hindrat en gynnsam utveckling av denna vårdform.

Stadsfullmäktige i Göteborg anser att utredningen gått väl långt i sina strävanden att göra centralstyrelserna självförsörjande med resurser. Utredningen synes i stor utsträckning ha bortsett från möjligheterna att som ett led i omsorgerna om de psykiskt utvecklingshämmade utnyttja befintliga eller planerade specialresurser hos huvudmännen. Möjligheterna att utnyttja sidoordnade resurser är särskilt stora inom storstäderna med deras differentierade och starkt specialiserade verksamhet. Fullmäktige anser det olämpligt ur administrativ synpunkt att såsom föreslagits genom lagstiftning reglera åtgärder och förhållanden för en avgränsad grupp av handikappade utan tydlig förankring i en helhetssyn på den kommunala, statliga och enskilda rehabiliteringsverksamheten. I plan för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda bör kunna tas med även sådana resurser, som står till verksamhetens förfogande men sorterar under annan förvaltningsmyndighet än centralstyrelsen, och sådan myndighet bör även kunna få planläggningsansvar.

Vissa remissinstanser är skeptiska rörande möjligheterna att inom rimlig tid förverkliga utredningens intentioner. *Svenska stadsförbundet* understryker sålunda att erforderlig utbyggnad endast kan ske successivt och i den takt som utbildningskapaciteten för specialtjänster ökar och investeringsmöjligheterna medger. *Blekinge läns landstings förvaltningsutskott* uttalar, att förslaget i mångt och mycket ger uttryck åt ett önsketänkande, som illa rimmar med de riktlinjer i fråga om insatser på vårdsektorn vilka mot bakgrunden av samhällets begränsade ekonomiska och personella resurser anges av statsmakterna. *Kopparbergs läns landstings förvaltningsutskott* anser att det på grund av bristen på utbildad arbetskraft kan komma att dröja många år innan föreslagen organisation kan genomföras. Liknande synpunkter anförs av *Legitimerade sjukgymnasters förbund.*

Personkretsen

Utredningens förslag i fråga om avgränsningen av det klientel som skall omfattas av lagstiftningen har i huvudsak lämnats utan erinran vid remiss-

behandlingen. Förslaget om utbyte av beteckningen psykiskt efterbliven mot psykiskt utvecklingshämmad har däremot föranlett delade meningar. Förslaget har godtagits eller lämnats utan erinran av ett stort antal remissinstanser. Bland dessa märks *skolöverstyrelsen, medicinalstyrelsen, medicinska fakulteten vid Lunds universitet, Svenska landstingsförbundet, förvaltningsutskotten i flera läns landsting, Vårdföreståndarnas förening* och *Särskolornas rektorsförening.* I flera yttranden har dock framförts kritiska synpunkter. I några fall har andra benämningar förordats.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anser, att den föreslagna benämningen psykiskt utvecklingshämmad språkligt sett synes vara tämligen identisk med den nu använda. Enligt föreningens mening är dylika ändringar tämligen meningslösa i vad de avser att motverka en känsla av diskriminering hos klientelet. En ny beteckning kommer efter mycket kort tid att i det allmänna medvetandet få samma innebörd som den förutvarande. Det är praktiskt ofrånkomligt att vissa gränsfall känner sig diskriminerade av att benämningen anses tillämplig på dem. Täta förändringar i terminologin är även besvärande för den som skall tillämpa bestämmelserna.

Riksåklagaren har från principiell synpunkt inte något att invända mot att beteckningen psykiskt utvecklingshämmad används i fråga om dem som omfattas av den nya lagstiftningen. Då lagen blott avses omfatta fall där den intellektuella underutvecklingen är det dominerande draget synes dock för undvikande av missförstånd och oklarhet vid lagens tillämpning uttrycket intellektuellt utvecklingshämmad vara att föredra. Vad utredningen anfört mot denna beteckning förefaller ämbetet väga mindre tungt än angelägenheten av en korrekt och entydig terminologi.

Sveriges läkarförbund anser inte att utredningens argumentation för beteckningen psykiskt utvecklingshämmad är övertygande. Denna beteckning kan inte tas in i den nya lagen. Beteckningen utvecklingsstörd är däremot allmänt vedertagen och motsvarar bättre avsett betydelseinnehåll. Även *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* förordar uttrycket utvecklingsstörd. Förbundet hänvisar till att detta redan är väl inarbetat. Många föräldrar anser att uttrycket utvecklingshämmad har en mera nedsättande klang än utvecklingsstörd. Mot utredningens teoretiska argument kan anföras andra skäl av liknande art. Den psykiska retardationen är t. ex. i många fall inte allmän. En utvecklingsstörd, som är hämmad i vissa avseenden, kan i andra förete en god utveckling eller i varje fall ha goda utvecklingsmöjligheter. Uttrycket störning synes i sådana fall mer adekvat än uttrycket hämning. Det skulle vålla besvikelse inom stora delar av rörelsen för de utvecklingsstörda barnen om föreningens förslag inte skulle accepteras. Om man inte godtar förbundets förslag är det därför inte troligt att man får ett enhetligt språkbruk. Beteckningen psykiskt utvecklingsstörd kommer säkerligen fortfarande att användas för lång tid framåt, kanske alltid.

Gotlands läns landstings förvaltningsutskott ifrågasätter om inte en mer adekvat beteckning skulle vara brister i den intellektuella funktionen. Utskottet anser det mindre lyckligt att en term tillskapas som skall förena både en social bedömning och en medicinsk diagnos. Samma uppfattning har *Stockholms läns landstings förvaltningsutskott.*

Hovrätten för Nedre Norrland kan inte finna att psykiskt utvecklingshämmad skulle i högre grad än psykiskt efterbliven innefatta en adekvat och avgränsande bestämning av det klientel som åsyftas. Den erforderliga gränsdragningen och preciseringen i lagstiftningen får sökas på andra vägar. Hovrätten har svårt att instämma i utredningens uttalande att termen psykiskt utvecklingshämmad skulle ha den innebörden, att ingen kan betecknas som psykiskt utvecklingshämmad, om inte lagen är tillämplig på honom. Bortsett från att uttalandet synes bottna i ett cirkelresonemang torde begreppet i det allmänna språkbruket vara lika diffust som det hittintills använda. Enligt hovrättens mening finns det anledning befara att den av utredningen förordade beteckningen med tiden kommer att bli förbrukad på samma sätt som andra begrepp som haft samband med psykiska sjukdomar och defekter.

Rättspsykiatriska föreningen anser att uttrycket psykiskt utvecklingshämmad under inga förhållanden kan godtas i den nya lagen. Det utgör en snedvridning och missvisande inskränkning av ett begrepp med en betydligt vidare innebörd. Att inskränka begreppet till dem på vilka lagen är tillämplig står även i strid med medicinskt och allmänt språkbruk. Föreningen erinrar om att enligt betänkandet med förslag till mentalsjukvårdslag (SOU 1964:40) psykiska utvecklingshämningar omfattar både psykisk efterblivenhet eller oligofreni samt psykopati. Föreningen anser att utredningen hamnat i ett slags cirkelresonemang vid sina försök att precisera lagens tillämpningsområde. Om uttrycket utvecklingshämning skall godtas anser föreningen det nödvändigt med tillägget intellektuell för att skilja denna typ av utvecklingshämningar från andra. Efter mönster av gällande lag bör de intellektuellt utvecklingshämmade som är i behov av intagning i särskola eller på vårdhem betecknas som vissa intellektuellt utvecklingshämmade. Detta förslag är preliminärt med hänsyn till önskvärdheten av att i samtliga olika lagar uttrycket sinnesslö ersätts med en mer adekvat och mindre misskrediterande term. I stort sett liknande synpunkter anförs av *medicinska fakulteten vid Karolinska institutet,* som föreslår att uttrycket vissa intellektuellt utvecklingsstörda används.

Även *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser det nödvändigt att sambandet med begreppbildningen i annan lagstiftning uppmärksammas så att en fast och enhetlig terminologi kan åstadkommas. Enligt *medicinalstyrelsens* mening är det lämpligt om definitiv ståndpunkt kan tas i ett sammanhang till terminologin i samtliga de lagar där psykisk efterblivenhet eller sinnesslöhet nu förekommer.

Huvudmannaskapet

Utredningens förslag att landstingskommunerna och de landstingsfria städerna skall vara huvudmän för undervisning och vård av psykiskt utvecklingshämmade godtas eller lämnas utan erinran i flertalet remissyttranden.

Skolöverstyrelsen anser, att mångfalden av omsorger och de olika former av undervisning, vård och fostran som skall förekomma ger ett visst stöd för uppfattningen att behov finns av en gemensam huvudman för hela verksamheten. Elevantalet är jämförelsevis ringa. De olika verksamhetsgrenarna kräver ganska stort befolkningsunderlag. Landstingskommunen utgör enligt överstyrelsens mening i många fall en lämplig geografisk enhet för verksamheten.

Hallands läns landstings förvaltningsutskott framhåller, att det enhetliga huvudmannaskapet måste bli till fördel för vårdtagarens utveckling. *Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott* anser att den föreslagna ansvarsfördelningen i princip kan godkännas även om klientelet avsevärt vidgas.

I några remissyttranden uttalas sympatier för ett primärkommunalt huvudmannaskap för skolundervisningen av psykiskt utvecklingshämmade. *Socialstyrelsen* anser sålunda att målsättningen att varje barn skall ha rätt till den undervisning som det kan tillgodogöra sig, bäst tillgodoses om särskolorganisationen snarast möjligt ställs under samma ledning som det allmänna skolväsendet. *Örebro läns landstings förvaltningsutskott* anser att starka skäl inte minst av praktisk art kan anföras för att huvudmannaskapet för särskolundervisningen överförs på primärkommunerna när det gäller grundskolan.

Skolstyrelsen i Malmö anser att det finns anledning att ompröva om ett gemensamt huvudmannaskap för såväl undervisning som vård och omsorger i övrigt är rimligt. Ansvaret för all undervisning av psykiskt utvecklingshämmade bör vila på skolstyrelserna. *Stadsfullmäktige i Göteborg* föreslår, att huvudmannaskapet för undervisningen övervägs ytterligare under den fortsatta bearbetningen av utredningens förslag. *Kronobergs läns landstings förvaltningsutskott* anser att frågan bör utredas närmare.

Särskolornas rektorsförening avvisar däremot bestämt tanken på ett primärkommunalt huvudmannaskap för särskolorna. Även *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* liksom flertalet övriga remissinstanser, som berört frågan, stöder utredningens förslag att särskolundervisningen skall organiseras på landstingsplanet enligt samma principer som hittills.

Utredningens förslag att staten även i fortsättningen skall vara huvudman för viss undervisning av blinda och döva psykiskt efterblivna barn godtas eller lämnas utan erinran av alla remissinstanser utom *Särskolornas rektorsförening*. Vad utredningen anfört om landstingskommunernas skyldigheter att ge elever av denna kategori fortsatt utbild-

ning efter den statliga specialskolan har dock föranlett kritik i flera yttranden.

Svenska landstingsförbundet uttalar, att landstingen inte utan vidare kan ta på sig ansvaret för undervisning av blinda och döva över 17 år. Enligt förbundets mening bör en ingående analys göras för att utröna inom vilken organisation de bästa förutsättningarna kan skapas för detta klientel. Samma ståndpunkt intar *Svenska stadsförbundet.* Även *Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott* anser att frågan bör utredas innan lagbestämmelser utfärdas. Enligt utskottets mening har utredningen inte särskilt analyserat frågeställningarna rörande yrkesutbildningen för de syn- och hörselskadade psykiskt utvecklingshämmade. Ställning bör inte tas till huvudmannaskapsfrågan utan en föregående undersökning av antalet elever och den ur hela samhällets synpunkt mest effektiva formen för att bedriva utbildningen. Inte heller *förvaltningsutskotten i Älvsborgs läns* och *Gävleborgs läns landsting* kan biträda utredningens förslag. Ansvaret för de syn- och hörselskadade psykiskt utvecklingshämmades undervisning bör enligt dem bli kvar hos staten även efter det att eleverna uppnått 17 års ålder.

Utredningens synpunkter på enskilda institutioner för psykiskt utvecklingshämmade berörs i endast ett fåtal yttranden.

Svensk sjuksköterskeförening, som inte har något att invända mot att enskilda anstalter finns kvar också i fortsättningen, framhåller att alla sådana anstalter bör ingå i landstingens vårdplaner. *Medicinalstyrelsen* är tveksam om behovet av särskilda bestämmelser för de enskilda och kommunala inrättningar för psykiskt utvecklingshämmade som inte är upptagna i plan. *Stadsfullmäktige i Göteborg* anser att de enskilda anstalterna successivt bör överföras till samhälleliga organ.

Utredningens synpunkter i fråga om samverkan mellan landsting i deras verksamhet för de psykiskt utvecklingshämmade har godtagits vid remissbehandlingen.

Olika former av omsorger

Undervisning

Vad utredningen föreslagit i fråga om förskolundervisning av psykiskt utvecklingshämmade biträds eller lämnas utan erinran i samtliga remissyttranden. Utredningens mål att förskolundervisning bör bli tillgänglig för alla utvecklingshämmade som är mottagliga för sådan undervisning understryks liksom behovet av en kraftig upprustning på detta område. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* framhåller sålunda att enligt erfarenheterna av förbundets praktiska verksamhet ett stort otillfredsställt behov av sådan undervisning föreligger. Enligt förbundets mening måste dock vissa föräldrar övertygas om värdet av att deras barn så tidigt som möjligt får undervisning. En intensifierad upplysning är därför nödvändig. Dessutom bör transportservicen för sådana barn utvecklas.

Utredningens principiella inställning i fråga om vilka barn som bör få skolundervisning i särskola samt om differentiering av skolverksamheten på grundskola och träningsskola godtas eller lämnas utan erinran. I några yttranden förs dock kritiska synpunkter fram.

Örebro läns landstings förvaltningsutskott anser sålunda att utredningen vidgat undervisningsbegreppet alltför mycket. Med hänsyn till samhällets begränsade resurser och de undervisningsresultat som kan påräknas är det enligt utskottets mening ofrånkomligt att sätta en betydligt snävare gräns för träningsskolornas verksamhet än utredningen tänkt sig. *Skolstyrelsen i Malmö* framhåller att den hårda kategoriklyvningen av olika grupper utvecklingshämmade — i hjälpskola, särskolans grundskola och särskolans träningsskola — knappast synes motsvara den grundsyn som bör prägla behandlingen av detta problem. Styrelsen anser det angeläget att en alltför fast terminologi och kategoriuppdelning undviks.

Centralstyrelsen för undervisning och vård av psykiskt efterblivna i Kronobergs läns landsting, som anser att den föreslagna differentieringen på grundskola och träningsskola i stort sett är ändamålsenlig, framhåller att vissa svårigheter dock kan uppstå på grund av att heterogena grupper av barn kommer att tillföras träningsskolorna.

Utredningens synpunkter på samordningen av särskolundervisningen med den allmänna skolan mottas positivt av de flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan.

Skolöverstyrelsen framhåller att varje möjlighet att överbrygga gränserna mellan den vanliga skolan och särskolan måste eftersträvas. Överföring av elever i gränsskiktet mellan särskolan och den vanliga skolans hjälpundervisning mellan de båda skolformerna bör underlättas. Överstyrelsen anser det angeläget att man på längre sikt strävar att så långt möjligt inlemma utbildningen av de psykiskt utvecklingshämmade som en naturlig del av det skolväsende som omfattas av skollagen och därtill hörande bestämmelser. Överstyrelsen framhåller att utan en ständig strävan att genom konkreta åtgärder söka integrera utbildningen av de psykiskt utvecklingshämmade med utbildningen av icke-handikappade finns det en påtaglig risk för att den förstnämnda utbildningen kommer att släpa efter utvecklingen inom skolväsendet i övrigt.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott anser att samverkan mellan landstingen och primärkommunerna på undervisningens område bör regleras i lag. Samma uppfattning har *Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott,* som i stort sett ansluter sig till utredningens uppfattning att erfarenheterna av landstingens och primärkommunernas samarbete varit gynnsamma, men anser att en oreglerad samverkan på detta område kan få konsekvenser som inte är önskvärda.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn hälsar med tillfredsställelse tendensen under senare år att organisera särskolundervisningen som särskolklasser inbyggda i vanliga skolor. Enligt förbundet kommer det att i

ökad grad bli möjligt att utveckla externatformen, då enskilda särskolklasser lättare kan spridas ut i bebyggelsen. Denna utveckling står i överensstämmelse med den allmänna integrationssträvan som med rätta börjat göra sig gällande inom hela handikappundervisningen.

Särskolornas rektorsförening betecknar erfarenheterna av hittillsvarande samordningsförsök mellan särskolan och det allmänna skolväsendet som övervägande positiva. Föreningen är inte beredd gå med på att de — som utredningen hävdar — överallt skulle vara utomordentligt gynnsamma. Enligt föreningens mening finns det starka skäl att när det gäller träningsskolan gå mycket försiktigt fram med samordningen med grundskolan. Föreningen påpekar att det gäller elever på en relativt låg utvecklingsnivå och ofta med särpräglat beteende. Miljön kan bli alltför krävande och riskerna för ett olämpligt uppträdande från andra elever kan inte uteslutas. *Centralstyrelsen för undervisning och vård av psykiskt efterblivna i Blekinge län* förordar att en försöksverksamhet under längre tid anordnas för att ge svar på frågan om träningsskolan bör förläggas i anslutning till vanlig grundskola. Liknande synpunkter framförs av *Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskott.*

Mot utredningens förslag att ta bort nuvarande möjlighet för landstingen att överlåta ledningen av externatskola på skolstyrelsen i vederbörande skoldistrikt riktas invändningar av skolöverstyrelsen och vissa större städer. *Skolöverstyrelsen* anser att de av utredningen redovisade mindre goda erfarenheterna av sådan delegering beror på att planeringen av särskolans utveckling i viss utsträckning hämmats av att två myndigheter delat ansvaret och att planeringen för undervisningen och vården inte alltid kunnat samordnas. Förhållandena härvidlag blir delvis annorlunda med utredningens förslag om en viss gränsdragning mellan den direkta skolundervisningen samt boendeformerna och vården. Enligt överstyrelsens uppfattning skulle ett borttagande av den nuvarande överlåtelsemöjligheten vara till stort hinder för den integration av undervisningen som alltmer eftersträvas. *Stadsfullmäktige i Göteborg* finner utredningens förslag på denna punkt svårförståeligt. Utredningen har, säger fullmäktige, inte lämnat någon redovisning av vad de negativa erfarenheterna av nuvarande ordning skulle bestå i. Fullmäktige anser, att det särskilt i storstäderna skulle vara värdefullt, om externatklasser kunde ställas under ledning av skolmyndigheterna. Lagen bör utformas på sådant sätt att nu tillämpat system kan bibehållas. Det bör ej medföra några risker att medge huvudmännen att på detta område få disponera sina resurser utan bindande lagregler. *Centralstyrelsen för undervisning och vård av psykiskt efterblivna i Malmö* upplyser, att skolstyrelsen i staden under läsåret 1965/66 övertagit hela ansvaret för särskolbarnens skolgång. Centralstyrelsen förordar, att det i fortsättningen skall bli möjligt att låta en skolstyrelse överta även skolundervisningen av internatbarnen. *Skolstyrelsen i Malmö* framhåller, att med den utveckling

mot större kommunala enheter och en ökad integration av särskolundervisning med grundskola som nu pågår torde det kunna bli möjligt att realisera den föreslagna organisationen på andra håll.

Utredningens allmänna synpunkter på vikten av att bygga ut särskolans yrkesundervisning möter inte några invändningar i remissyttrandena. *Skolöverstyrelsen* understryker med skärpa vad utredningen anfört om behovet av ökade insatser för de utvecklingshämmade på detta område.

Flera remissinstanser anser att det bör vara möjligt att i viss utsträckning samordna särskolans yrkesundervisning med den allmänna yrkesundervisningen. *Örebro läns landstings förvaltningsutskott* framhåller sålunda att yrkesundervisning i de fall den kan utvecklas till mera omfattande åtgärder än yrkesträning bör samordnas med skolväsendet i övrigt i största möjliga omfattning. Liknande synpunkter anförs av *förvaltningsutskotten i Kronobergs läns* och *Västernorrlands läns landsting*. Enligt *skolöverstyrelsens* mening bör vissa särskolelever, vilkas intellektuella nivå står på gränsen mot hjälpklassklientelets, kunna prövas i yrkesskolans särskilda kurser för yrkesutbildning av hjälpklasselever. I lämplig omfattning bör yrkesutbildning av särskolelever kunna ske i yrkesskola.

Medicinska fakulteten vid Karolinska institutet finner det både riktigt och önskvärt med ett visst tillskott av elever från grundskolans hjälpklasser till särskolans yrkesutbildning. Fakulteten ifrågasätter dock huruvida dessa elever bör registreras och inskrivas som särskolelever. De måste i så fall vara så intellektuellt utvecklingshämmade som lagen avser. Samhällets institutioner för yrkesutbildning bör få utnyttjas av alla som behöver dem.

Utredningens förslag om särskild undervisning av psykiskt utvecklingshämmade har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Vad utredningen anfört i fråga om vuxenundervisning för psykiskt utvecklingshämmade har berörts i ett fåtal yttranden. *Centralstyrelsen för psykiskt efterblivna i Älvsborgs län* är kritisk mot att skyldigheten att meddela vuxenundervisning inte föreslås bli lagfäst. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* framhåller, att en utveckling av vuxenutbildningen för de psykiskt utvecklingshämmade är angelägen med hänsyn till de brister som tidigare utmärkt skolgången i barna- och ungdomsåren och till att många vuxna gått i hjälp- eller normalklass, där de inte kunnat tillgodogöra sig undervisningen. Hos vissa av dem inträder dessutom inte sällan en eftermognad, som bör utnyttjas.

Vård

Utredningens allmänna synpunkter och förslag i fråga om vård av psykiskt utvecklingshämmade har i huvudsak godtagits eller lämnats utan erinran i remissyttrandena. I vissa detaljfrågor har delvis avvikande synpunkter redovisats.

Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott anser att förslagen i stort sett överensstämmer med vad som redan beaktas vid nyplanering inom landstingsområdena. Realiserandet av de olika förslagen torde dock ta lång tid i anspråk med hänsyn till det ekonomiska läget och tillgången på utbildad personal. För att vårdsidans personalbehov skall kunna tillgodoses måste en intensifierad utbildning komma till stånd. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* ställer ett bestämt krav att omsorger av internatkaraktär får sådana resurser, bl. a. i fråga om personaltäthet och utbildning, att även föräldrar till svårt handikappade barn med förtroende kan lämna sina barn till denna vårdform.

Förslaget att skyddad sysselsättning för psykiskt utvecklingshämmade skall ingå i centralstyrelsens omsorger har gett upphov till delade meningar i remissyttrandena.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser att den s. k. normaliseringsprincipen, dvs. att så långt som möjligt söka utnyttja de resurser som redan finns på olika områden i samhället, också bör gälla de psykiskt utvecklingshämmade. Enligt styrelsens mening bör speciella enheter för skyddad sysselsättning av psykiskt utvecklingshämmade, som kan behövas t. ex. för att betjäna en större vårdinstitution, organiseras i anslutning till vanliga skyddade verkstäder. Förslaget att centralstyrelsen skall driva de speciella verkstäderna för psykiskt utvecklingshämmade bör endast bli aktuellt i ett fåtal fall. Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att ett organisatoriskt särskiljande inom landstingen av de skyddade verkstäderna för de psykiskt utvecklingshämmade bryter mot den pågående utvecklingen. Den innebär även driftsekonomiska nackdelar. Styrelsen förordar, att driften av dessa verkstäder handhas av landstingets arbetsvårdsorgan. Då speciella verkstäder anordnas bör arbetsplatserna vid dem stå till arbetsförmedlingarnas förfogande, så att en arbetsmarknadsmässig prövning blir en del av bedömningen vid nyanställning av arbetstagare. Arbetsmarknadsstyrelsen anser slutligen att skillnaden mellan skyddade verkstäder och andra verksamhetsformer för sysselsättning av psykiskt utvecklingshämmade bör komma till bättre uttryck i lagen än enligt utredningens förslag.

Stadsfullmäktige i Göteborg anser att det inte bör vara nödvändigt att bygga upp särskilda arbetsvårdsresurser för psykiskt utvecklingshämmade, om en differentierad arbetsvårdsorganisation redan finns. De psykiskt utvecklingshämmades behov av skyddad sysselsättning bör i mycket stor utsträckning kunna tillgodoses genom arbetsvårdens försorg. Även *förvaltningsutskotten i Hallands läns* och *Uppsala läns landsting* förordar en integrering med landstingets arbetsvårdsverksamhet.

Medicinalstyrelsen, som delar utredningens uppfattning att skyddad verksamhet inte kan bedrivas på samma sätt för psykiskt utvecklingshämmade som för andra partiellt arbetsföra, är tveksam, om man bör ta bort gällande statsbidragsvillkor att platser vid skyddad verkstad skall stå till

arbetsmarknadens förfogande. Styrelsen befarar, att den samordning av omsorger om psykiskt utvecklingshämmade, som utredningen eftersträvar, kommer att försämra den naturliga medverkan av arbetsvården. Denna är nödvändig för en fortsatt yrkesinriktad rehabilitering. Det är betydelsefullt att arbetsvårdens representanter mer än vad nu är fallet medverkar i det teamarbete som bör bedrivas vid varje vårdinstitution och skyddad verkstad. Enligt styrelsens mening tillvaratas utredningens intentioner bäst om medicinalstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamt utformar bestämmelser för planering och ledning av skyddad sysselsättning för psykiskt utvecklingshämmade.

Örebro läns landstings förvaltningsutskott framhåller att den skyddade sysselsättningen för psykiskt utvecklingshämmade bör bedrivas i nära samarbete med länsarbetsnämndernas arbetsvårdsavdelningar. Statsbidraget till verksamheten bör dock inte kombineras med något krav på att platserna skall stå till länsarbetsnämndens förfogande. De skyddade verkstäderna bör tillhöra centralstyrelsernas ansvarsområden. I liknande riktning uttalar sig bl.a. *förvaltningsutskotten i Göteborgs och Bohus läns* samt *Södermanlands läns landsting, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* och *Vårdföreståndarnas förening.*

I fråga om hemmavården anser *Vårdföreståndarnas förening* det nödvändigt med stadgande om det materiella innehållet i vårdformen och dess relation till andra omsorger.

Fritidsverksamhet

Utredningens uppfattning om betydelsen av en lämpligt ledd och innehållsrik fritidsverksamhet vitsordas eller lämnas utan erinran i remissyttrandena.

Medicinalstyrelsen anser att denna verksamhet är synnerligen viktig. Den bör ägnas speciell uppmärksamhet och tillräckliga resurser bör skapas för att fritiden skall kunna tillvaratas på rätt sätt. Detta gäller inte endast dem som vårdas internt utan kanske framförallt dem som vistas i öppen vård. *Skolöverstyrelsen* understryker särskilt vikten av att normaliseringsprincipen så långt möjligt tillämpas, dvs. att man i första hand strävar efter att föra in de utvecklingshämmade i det allmänna kulturlivet.

Boendeformer

Vad utredningen föreslagit i fråga om olika boendeformer har mött instämmande från dem som yttrat sig i frågan.

Några remissinstanser, bland dem *Svenska landstingsförbundet,* framhåller att man i ökad utsträckning bör anlita vård i enskilda hem. Man bör dock inte hysa alltför stor optimism om att denna vårdform alltid skall komma att stå till förfogande i behövlig utsträckning. Möjligheterna till sådan vård torde snarare komma att minska allteftersom urbaniseringen

fortsätter och dubbelarbetet inom familjerna ökar. Enligt *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* påverkar rekryteringssvårigheterna även det kvalitativa urvalet av de familjer som ställer sig till förfogande för familjevård. Om denna boendeform skall kunna bevaras på ett tillfredsställande sätt och därmed lätta trycket på andra resurser, måste ersättningarna i många fall göras mer attraktiva.

Inackorderingshemmen innebär enligt *Särskolornas rektorsförening* så uppenbara fördelar för en stor del av klientelet att de bör prövas. Föreningen är dock övertygad om att sammanhållna internat behövs även i fortsättningen för relativt stora grupper utvecklingshämmade. Enligt *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* har inackorderingshemmen framtiden för sig. Förbundet anser att det ligger ett värde i att själva begreppet liksom upplöst en del av sambandet mellan boendet och andra slag av omsorger. Det blir inte längre naturligt att ett särskolinternat blir en byggnad där eleverna både undervisas och bor. Skolan blir en skola som andra — till tjänst för elever som bor hos sina egna familjer och för elever som bor i anslutna inackorderingshem. På samma sätt kan ett vårdinternat konstrueras som en samling inackorderingshem jämte daghem, förskola, serviceenheter etc. vilka kan utnyttjas även av externa utvecklingsstörda. I båda fallen kan inackorderingshemmen så långt det är lämpligt integreras i den övriga bebyggelsen.

Utredningens förslag att inte längre behålla begreppet externa platser vid internatskolor samt att ta bort begreppet arbetshem lämnas utan erinran vid remissbehandlingen.

Frågan om korttidshem och kolonier berörs av *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn*. Förbundet anser att utredningen gett ett gott stöd åt korttidshemmen medan koloniverksamheten behandlats alltför knappt. Enligt förbundets mening måste det i lagen finnas ett krav på att dessa anordningar skall byggas ut i tillräcklig utsträckning. Förbundet har en rik erfarenhet av att det föreligger ett otillfredsställt behov på detta område. Verksamheten är särskilt av betydelse för glesbygderna, som brukar ha den största handikappfrekvensen. Många familjer, som inte vill överlämna utvecklingsstörda barn till vanliga internat, kan lättare övertygas om värdet av tillfällig vistelse på korttidshem av mindre dimensioner och med mera hemliknande förhållanden. Korttidshemmen kan därför vara ett rationellt medel att övertyga sådana familjer om värdet av omsorger i samhällelig regi över huvud taget.

Organisations- och personalfrågor

Centralstyrelse m. m.

Vad utredningen föreslagit om verksamhetens organisation har i huvudsak godtagits eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. På vissa punkter har dock kritiska synpunkter förts fram.

I fråga om centralstyrelsen för psykiskt utvecklingshämmade är några remissorgan tveksamma till att organisationen detaljregleras genom tvingande föreskrifter. *Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott* anser det lyckligt om lagen i detta avseende kunde ges en liknande utformning som sjukvårdslagen, så att huvudmännen fick större frihet att lägga upp organisationen på bästa sätt under hänsynstagande till sina behov och förhållanden. Även *Svenska landstingsförbundet* anser att huvudmännen bör ha frihet att utforma organisationen med hänsyn till lokalt betingade förhållanden. Förbundet framhåller, att det på vissa håll har uppstått behov av en annan organisation för den löpande verksamheten. Det kan sålunda vara motiverat att låta den externa undervisningen ombesörjas i särskilda specialklasser under skolstyrelsens direkta ledning, att i görligaste mån integrera förskolundervisningen med barnstugeverksamheten i övrigt och att låta verkstäder för skyddad sysselsättning ingå i den reguljära arbetsvårdsorganisationen. Även i fråga om specialsjukhusen har framställts krav att få frångå den föreslagna organisationsformen. Liknande synpunkter anförs av *stadsfullmäktige i Göteborg* samt *Älvsborgs läns, Västernorrlands läns* och *Gävleborgs läns landstings förvaltningsutskott*.

Svenska stadsförbundet anser, att det med hänsyn till svårigheten att överblicka det framtida sambandet med andra verksamhetsområden är motiverat att Kungl. Maj:t på särskild ansökan skall kunna bevilja dispens från huvudregeln om en odelad organisation. Samma uppfattning har *stadsfullmäktige i Stockholm* och *Göteborg*.

I vissa remissyttranden uttalas betänkligheter mot att vårdorganisationen för de psykiskt utvecklingshämmade skall underställas centralstyrelsen. Enligt *Svenska landstingsförbundets* mening borde frågan om integrering av vården av de psykiskt utvecklingshämmade i sjukvården mer ingående ha prövats och redovisats i betänkandet. Förbundet framhåller, att en isolering av vården av de utvecklingshämmade från sjukvårdsorganisationen i övrigt måste vara till nackdel ur såväl organisatoriska som sjukvårdsmässiga synpunkter. Det kan inte vara tillfredsställande ur psykologisk synpunkt att denna vårdgren genom sin isolering uppfattas som något särpräglat. I den mån sjukhusvård meddelas på institutioner för psykiskt utvecklingshämmade bör ett intimt samarbete råda mellan nämnda institutioner och sjukvården. Enligt förbundets mening talar bl. a. dessa skäl för en större integration mellan de olika vårdformerna.

Liknande synpunkter framförs av *Västerbottens läns, Skaraborgs läns* och *Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott*. Sistnämnda myndighet framhåller att det inte kan vara riktigt att en centralstyrelse skall utöva ledningen för de specialsjukhus som kan komma att inrättas för ett eller flera landsting eller för de särskilda avdelningar för psykiskt utvecklingshämmade, som kan komma att inrättas vid mentalsjukhus vars förvaltning handhas av särskild direktion eller styrelse.

Även *Sveriges läkarförbund* anser det tveksamt om det är en lämplig

organisation att ställa specialsjukhus för psykiskt utvecklingshämmade under centralstyrelsen. Det skulle troligen vara mer ändamålsenligt att i framtiden ansluta dessa sjukhus till regionsjukhusen med ökade möjligheter till allsidig medicinsk-psykiatrisk bedömning och rådgivning. Därmed skulle uppnås en kvalificerad och samlad medicinsk insats för alla patienter, som lagen omfattar. Enligt förbundets mening är det viktigare att utvidga och utveckla uppgifterna för specialsjukhusen än att skilja dem från mentalsjukvården, vilket inte innebär att bättre diagnostiska eller terapeutiska möjligheter erbjuds.

Svenska läkaresällskapet hyser oro inför det asociala psykiskt efterblivna vuxna klientelets isolering från mentalsjukvården. Sällskapet framhåller att det här på ett helt annat sätt än inom övriga vårdinstitutioner för psykiskt efterblivna rör sig om ett klientel som behöver medicinsk-psykiatrisk sjukhusvård. Sällskapet rekommenderar för detta klientel specialavdelningar inom mentalsjukhusens ram. För dessa bör samma lagstiftning gälla som för psykiskt sjuka. Liknande synpunkter anförs av *Rättspsykiatriska föreningen* och *medicinska fakulteten vid Karolinska institutet.*

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott vill inte skilja vården av de psykiskt utvecklingshämmade från den övriga sjukvårdsorganisationen. Utskottet framhåller att många psykiskt efterblivna har kroppsliga defekter och handikapp av olika slag, som kräver medicinsk behandling. Detta talar för att specialsjukhusen förläggs i anslutning till kroppssjukhus.

Mentalsjukvårdsberedningen föreslår att centralstyrelsens uppgifter inom i första hand vårdområdet övertas av landstingets sjukvårdsstyrelse. Beredningen betonar att strävandena mot integration mellan sjukvårdens olika former understryker betydelsen av en enhetlig ledning och samordning på området. Det kan befaras att en uppdelning på flera organ försvårar möjligheterna till en mer friktionsfri och ändamålsenlig lösning av förekommande frågor. Beredningen anser det vidare — med hänsyn till att tendensen att integrera vård och undervisning för de psykiskt utvecklingshämmade framdeles kommer att ytterligare accentueras — inte obefogat att tänka sig ett organisatoriskt närmande mellan sjukvårdsstyrelse och särskolväsende inom landstingsområdena.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn delar utredningens uppfattning att landstingets förvaltningsutskott inte bör fungera som centralstyrelse. Föreningen hyser också betänkligheter mot att någon av landstingets nämnder utses till centralstyrelse. Uppgifterna för centralstyrelsen är av sådan omfattning och betydelse, att ledamotskap i styrelsen ofta kan bli svårt att kombinera med andra landstingskommunala uppdrag. Liknande synpunkter anförs av *Särskolornas rektorsförening* och *Vårdföreståndarnas förening.* Sistnämnda förening vill starkt ifrågasätta om möjlighet att utse annan nämnd till centralstyrelse skall finnas kvar.

Ett antal remissinstanser vill inte godta benämningen centralstyrelse på det organ som skall utöva ledningen av landstingskommuns verksamhet för de psykiskt utvecklingshämmade. *Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott* anser att den föreslagna benämningen i analogi med vad som i övrigt gäller inom landstingsförvaltningen bör utbytas mot styrelse. Samma uppfattning har *Skaraborgs läns landstings förvaltningutskott*. *Centralstyrelsen för undervisning och vård av psykiskt efterblivna i Västernorrlands län* framhåller att när man i dagligt tal använder ordet centralstyrelse anger detta inte vad frågan gäller. Ordet centralstyrelse förekommer i många andra sammanhang. Det betecknar då verksamhet som omfattar hela landet. I anslutning till den av utredningen föreslagna beteckningen omsorger om psykiskt utvecklingshämmade förordar centralstyrelsen benämningen omsorgsstyrelse. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* anser att centralstyrelsen bör betecknas styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Förbundet tror att en sådan ändring skulle få viss psykologisk betydelse för föräldrar till utvecklingsstörda barn. Centralstyrelse är enligt förbundets uppfattning ett ord som ger intryck av maktbefogenheter.

Utredningens förslag i fråga om nämndorganisationen har föranlett invändningar i några remissyttranden.

Enligt *medicinalstyrelsen* ter det sig som en överorganisation med två olika slag av nämnder för specialsjukhusen, en för inskrivning och en för utskrivning. Man måste fråga sig om inte samma nämnd kan och bör ha båda dessa uppgifter. *Sinnessjuknämnden* erinrar om att utskrivningsnämnd vid mentalsjukhus handlägger såväl intagnings- som utskrivningsfrågor. Det synes därför inkonsekvent att för utvecklingshämmade på specialsjukhus lägga prövningen av dessa båda slags frågor på två olika händer. *Mentalsjukvårdsberedningen* anser att de olika utskrivningsnämnderna bör samordnas.

Enligt *Kronobergs läns landstings förvaltningsutskott* bör ordföranden i centralstyrelsens nämnd förordnas av landstinget och inte av länsstyrelsen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser däremot att ordföranden och hans suppleant samt vid behov tillfällig ersättare bör utses av hovrätt. Hovrätten är kritisk mot förslaget att ordföranden bör vara innehavare av ordinarie domartjänst. Detta innebär en skärpning i jämförelse med gällande lag, för vilken någon motivering inte lämnats.

Förslaget att vissa ledamöter i centralstyrelsens nämnd skall avlägga domared har mött invändningar i några yttranden. *Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott* ifrågasätter om bestämmelsen är nödvändig. Utskottet framhåller att sådan skyldighet inte är föreskriven för andra nämnder med lika grannlaga uppgifter. Liknande synpunkter anförs av *Kalmar läns södra landstings förvaltningsutskott*. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* avstyrker förslaget. Den föreslagna regeln är överflödig. Nämnden har visserligen uppgifter vid vilkas fullgörande rättssäkerhetssynpunkter gör sig gällande. Detta kan sägas vara fallet på många andra områden inom

den statliga och kommunala förvaltningen. I vårt land saknas varje tradition att använda domared på sådana områden.

Enligt *Sveriges advokatsamfunds* mening bör offentligt biträde kunna förordnas för tillvaratagande av den utvecklingshämmades rätt. Samfundet framhåller att man måste räkna med att den utvecklingshämmade ofta av ekonomiska skäl saknar möjlighet att själv välja eller över huvud taget få lämpligt biträde.

Personal

Vad utredningen föreslagit i fråga om personalorganisationen har i huvudsak godtagits vid remissbehandlingen. På några punkter har dock avvikande uppfattningar anförts. *Mentalsjukvårdsberedningen* är sålunda tveksam om det behövs någon särskolchef. Enligt beredningens mening är det mer rationellt att rektorerna får träda i särskolchefens ställe.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anser att huvudman bör vara skyldig att vid sidan av särskolchef och vårdchef inrätta befattning för särskild chef för öppen och halvöppen verksamhet. Utan en sådan chef kan det befaras att strävandena att stärka den öppna och halvöppna verksamheten inte kommer till sin rätt. Föreningen anser vidare att en fritidskonsulent bör finnas vid centralstyrelsen. Liknande synpunkter framförs av *Föreningen av kuratorer för psykiskt efterblivna och epileptiker* samt *Svensk kuratorsförening. Gotlands läns landsting* vill ha en föreskrift om föreståndare för hemmavården.

Statsbidrag

Åtskilliga remissinstanser betonar att ett genomförande av utredningens olika förslag kommer att medföra avsevärt ökade kostnader och att det därför är naturligt att statsbidragsgivningen vidgas.

Svenska landstingsförbundet och *Svenska stadsförbundet* anser att nuvarande kostnadsfördelning mellan huvudmännen och staten måste belysas ingående och kompletteras med en bedömning av den utgiftsökning som utredningens förslag medför innan statsbidragsfrågan slutligt avgörs. Det är angeläget att en omprövning av statsbidragets konstruktion allvarligt övervägs. Liknande synpunkter framförs av *Gävleborgs läns, Blekinge läns, Östergötlands läns* och *Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott.*

Hallands läns landstings förvaltningsutskott avstyrker bestämt de föreslagna punktstatsbidragen för vissa befattningshavares avlöning. Att införa nya sådana bidrag innebär ett stort steg bakåt i utvecklingen. Inom andra verksamhetsgrenar strävar man att få till stånd generella bidrag av enkel konstruktion. Det huvudsakliga syftet är därvid att på lämpligt sätt fördela kostnaderna mellan staten och landstingskommun. Formerna för statsbidragsgivningen på detta område bör enligt utskottets mening särskilt utredas med sikte på förenkling.

Stadsfullmäktige i Göteborg anser att en viktig förutsättning för att utredningens förslag skall kunna genomföras är att statsbidragen utökas till att omfatta av utredningen föreslagna nya tjänster. Enligt *Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott* bör driftbidraget till öppen vård av psykiskt utvecklingshämmade uppräknas högst väsentligt.

In- och utskrivning m. m.

Allmänt

Utredningens förslag om att förenkla in- och utskrivningsförfarandet vid särskolor och vårdanstalter för psykiskt utvecklingshämmade får ett positivt mottagande av remissinstanserna. Inga invändningar möter mot utredningens ståndpunkt att inskrivning också i fortsättningen skall grundas på särskolplikt eller skyldighet att ta emot vård liksom att inskrivning vid andra inrättningar än särskola, vårdhem eller specialsjukhus inte behöver regleras i lag. Bland de remissinstanser som har en allmänt positiv inställning till förslagen märks *Svenska landstingsförbundet* och *Svenska stadsförbundet*. Enligt de båda förbunden synes de föreslagna reglerna på ett tillfredsställande sätt beakta de enskildas integritet och rättssäkerhet.

Socialstyrelsen anser, att lika starka rättssäkerhetsgarantier är motiverade i dessa frågor som vid omhändertagande för sluten psykiatrisk vård. Bestämmelserna härom bör utgöra bakgrund till de nya reglerna om förfarandet.

Utredningens överväganden och förslag om en uppspårande verksamhet för psykiskt utvecklingshämmade berörs i några yttranden. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* framhåller att det är angeläget att — i avvaktan på att de i betänkandet diskuterade hälsoundersökningarna kommer till stånd — preliminära åtgärder vidtas bl. a. för att intensifiera samarbetet mellan barnavårdscentralerna samt obstetriska och pediatriska avdelningar. Därigenom skulle redan med nuvarande organisation alla barn som misstänks lida av utvecklingsstörning av något slag kunna kontrolleras och följas mera noggrant. För många, som inte tidigare upptäckts vid sådana undersökningar eller vid skolbarnsundersökningar, kommer problemet dock att kvarstå. Förbundet betonar att samverkan måste ske mellan centralstyrelserna och de primärkommunala organ — skolstyrelser, barnavårdsnämnder och socialnämnder — som har ansvaret för den uppspårande verksamheten. De primärkommunala nämnderna har dock andra uppgifter som för dem ter sig viktigare. Det kan därför lätt hända att de inte alltid lyckas helt fullgöra sina delar av åliggandet. Förbundet anser att det därför måste inskärpas, att centralstyrelserna inte får anses ha fullgjort sina förpliktelser i detta avseende endast genom att passivt ta emot anmälningar från kommunala organ, allmänhet och läkare. De måste tvärtom ta initiativ och aktivt verka för det samarbete som måste komma

till stånd. Medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen bör också vid behov ta initiativ till att intensifiera det uppspårande arbetet.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser i motsats till utredningen att vederbörande myndigheter och funktionärer bör åläggas att anmäla psykiskt utvecklingshämmade, som behöver omsorger enligt lagen, direkt till centralstyrelsen. Enligt *Svensk kuratorsförenings* mening bör frågan om anmälningsskyldighet allvarligt prövas.

I fråga om registrering av psykiskt utvecklingshämmade anser *Värmlands läns landstings förvaltningsutskott* att det bör föreskrivas att den som anmälts av skolstyrelse, barnavårdsnämnd eller socialnämnd skall registreras hos centralstyrelsen. Enligt *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* krävs en fullständig registrering av alla psykiskt utvecklingsstörda som behöver omsorger enligt lagen.

Utredningens förslag att nuvarande bestämmelser om intagning i särskola för observation och om provisorisk intagning på vårdanstalt skall tas bort har inte stött på något motstånd vid remissbehandlingen. *Skolstyrelsen i Malmö* anser dock att det bör vara möjligt att låta en elev delta i extern särskolundervisning utan att direkt bokföras som psykiskt utvecklingshämmad. Förutsättningen härför är att enighet nås mellan utredare och vårdnadshavare att pröva om särskolans arbetsformer passar bättre än hjälpskolans.

Särskolplikt

Utredningens förslag om särskolpliktens omfattning har allmänt godtagits eller lämnats utan erinran i remissyttrandena. Beträffande innebörden av skolplikten anför *skolöverstyrelsen,* att den i bestämmelserna om särskolplikt lägger in en skyldighet för samhället att ge den utvecklingshämmade en så god grundläggande utbildning som möjligt med hänsyn till rehabiliteringsbehovet. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* är inte helt övertygad om att inte ytterligare förbättringar skulle vinnas om man skilde bestämmelserna om särskolplikt från reglerna om vård av psykiskt utvecklingshämmade och närmare anslöt dem till de allmänna skolförfattningarna. Hovrätten anser det viktigt att bestämmelserna får en sådan avfattning att särskolplikten framstår som en utbyggnad av den allmänna skolplikten. Att huvudmannaskapet för särskolorna anförtros åt landstingskommunen beror på rent praktiska skäl och det kan inte vålla några olägenheter att reglerna i detta hänseende är gemensamma för särskolor och vårdinstitutioner. Hovrätten anser att det är en brist i utredningens förslag att gränsdragningen mellan skolplikt och särskolplikt inte anges. Erfarenheten visar att det just är i detta hänseende som konflikter kan uppkomma, därför att särskolplikten gäller för längre tid och kan medföra skolgång på en ort som är avlägsen från hemmet.

Inskrivning i särskola m. m.

Utredningens förslag i fråga om inskrivning i särskola lämnas i huvudsak utan erinran i remissyttrandena. I några yttranden förs dock vissa invändningar fram.

I fråga om anstånd med inskrivning i särskola anser *medicinska fakulteten vid Karolinska institutet* och *Svenska läkaresällskapet* att det i undantagsfall kan finnas skäl till anstånd under ett år utöver vad utredningen föreslagit. *Länsstyrelsen i Stockholms län* däremot anser att utredningens förslag på denna punkt knappast rimmar med vad som framhållits i betänkandet om vikten av att den utvecklingshämmade så tidigt som möjligt får behövlig undervisning och handledning.

Läkarutlåtande rörande den utvecklingshämmade bör enligt *Svenska läkaresällskapet* vara obligatoriskt vid intagning i särskola. För att bästa möjliga garantier skall kunna skapas för att förskolbarn med bristande förståndsutveckling skall erhålla en i alla avseenden tillfredsställande vård bör inskrivningen enligt sällskapets mening föregås av en undersökning på barnklinik och i de fall då så anses nödvändigt på mera specialiserade kliniker. Hos äldre förskolbarn och hos barn i skolåldern kan olika psykiska sjukdomstillstånd vara orsak till bristande förståndsutveckling. I dessa åldrar bör därför utlåtande utfärdas av barnpsykiater. Liknande synpunkter anförs av *Sveriges läkarförbund, medicinska fakulteten vid Karolinska institutet* och *Rättspsykiatriska föreningen.*

Hovrätten för Nedre Norrland ifrågasätter om inte i lagen borde tas in i varje fall en erinran om den utredning som bör förebringas för att inskrivning i särskola skall kunna ske. Då omhändertagande kan genomföras tvångsvis måste det enligt hovrättens mening vara ett oeftergivligt villkor att det tillförlitligen utretts att de i lagen uppställda förutsättningarna för sådant omhändertagande föreligger.

I fråga om förfarandet vid inskrivning i särskola hyser *medicinska fakulteten vid Karolinska institutet* förståelse för utredningens strävan att förenkla proceduren men är dock ytterst tveksam till förslaget att slopa vårdnadshavarens skriftliga medgivande till inskrivningen. Liknande synpunkter anförs av *Rättspsykiatriska föreningen,* som anser att utredningens förslag på denna punkt stämmer dåligt överens med strävandena att öka rättssäkerheten för de psykiskt utvecklingshämmade.

Utredningens förslag i fråga om beslutanderätten vid inskrivning i särskola godtas eller lämnas utan erinran i de flesta yttrandena. Några remissinstanser anser dock att beslutanderätten i vissa fall skall läggas på andra befattningshavare än utredningen föreslagit. Sålunda anser *Svenska läkaresällskapet* att särskilda bestämmelser skall gälla för inskrivning i specialsärskola. Enligt sällskapets mening bör rektor vid specialsärskolan och inte särskolchefen i det län varifrån eleven kommer i princip besluta om inskrivningen. Specialsärskolans rektor bör kunna påverka

elevsammansättningen vid den skola han förestår. Det föreligger även uppenbara risker för samarbetssvårigheter om beslutanderätten ligger hos särskolchefen i hemlandstinget. Även *Särskolornas rektorsförening* anser att beslutanderätten bör tillkomma rektor vid specialsärskola som bör samråda med skolläkaren. Föreningen framhåller att endast de för skolan ansvariga torde ha möjlighet att avgöra om en elev kan få adekvat undervisning och vård vid skolan samt bedöma hans utsikter att anpassas till kollektivet. Föreningen är helt övertygad om att det skulle kunna bli ödesdigra följder för hela skolan om en elev skulle tas in mot ledningens önskan.

Värmlands läns landstings förvaltningsutskott anser att beslut om inskrivning i särskola bör fattas av särskolchef och centralstyrelsens överläkare i förening.

Föreningen Sveriges häradshövdingar berör frågan om när beslut om inskrivning i särskola skall fattas av centralstyrelses nämnd. Föreningen anser att utredningens förslag är väl lösligt. Enligt utredningen skulle det räcka med att vårdnadshavaren, förmyndaren eller den utvecklingshämmade inte motsätter sig åtgärden för att inskrivning skall få beslutas av särskolchefen. Föreningen anser att det i varje fall bör krävas, att vederbörande klart underrättats om den ifrågasatta åtgärden och om möjligheten att påkalla behandling i nämnden. Det bör vidare uppmärksammas att i normalfallen båda föräldrarna är vårdnadshavare och förmyndare. Föreningen påpekar att utredningen förutsatt att om meningsskiljaktigheter uppstår vid verkställigheten av ett av särskolchefen fattat inskrivningsbeslut frågan skall hänskjutas till nämnden. Föreningen ifrågasätter starkt lämpligheten av att ett enligt lagens regler fattat beslut på detta sätt rivs upp och underställs nämnden, som ju inte är besvärsinstans.

Utskrivning från särskola

Utredningens förslag i fråga om utskrivning från särskola har med få undantag lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. *Mentalsjukvårdsberedningen* anser dock att rektor skall besluta härom i stället för särskolchefen, medan *Värmlands läns landstings förvaltningsutskott* anser att sådant beslut skall fattas av särskolchefen och centralstyrelsens överläkare i förening. *Hallands läns landstings förvaltningsutskott* anför, att centralstyrelsen i hemlandstinget ofördröjligen bör underrättas om utskrivning från specialsärskola.

Utredningens förslag att slopa nuvarande möjligheter till utskrivning på försök har föranlett vissa kommentarer. *Svenska läkaresällskapet* delar utredningens uppfattning att det inte är nödvändigt med regler om försöksutskrivning från särskola. Även *Svensk sjuksköterskeförening* anser att försöksutskrivning från särskola kan slopas. Enligt föreningens mening bör dock någon form av försöksutskrivning gälla för elever

vid specialsärskola, eftersom dessa oftare misslyckas med den sociala anpassningen.

Enligt *skolöverstyrelsens* mening måste det finnas möjlighet att utan hinder av in- och utskrivningsbestämmelser försöksvis placera en särskolelev i den vanliga skolans specialundervisning. Överstyrelsen framhåller att genom otillräckligt nyanserade bestämmelser om in- och utskrivning behålls en olämplig gränsdragning mellan särskolan och den vanliga skolan. Överstyrelsen påfordrar därför att bestämmelserna i detta avseende utformas så att de inte lägger hinder i vägen för en från elevernas synpunkt lämplig samordning mellan de båda skolformerna.

Skyldighet att ta emot vård

Utredningens uppfattning att det även i en ny lag bör finnas möjlighet till vård i vårdhem eller på specialsjukhus oberoende av samtycke samt att vårdtvånget bör begränsas till personer som fyllt 18 år godtas vid remissbehandlingen. *Riksåklagaren* framhåller dock att med utredningens förslag en domstol inte kommer att kunna överlämna den som är under 18 år direkt till vård i specialsjukhus. Rätten blir hänvisad att överlämna honom till vård enligt barnavårdslagen, varefter det ankommer på barnavårdsnämnd att vidta åtgärder för erforderlig vård enligt lagen angående omsorger om psykiskt utvecklingshämmade. Ämbetet anser inte att denna omgång är sakligt motiverad. Ämbetet förordar att även den som är under 18 år skall kunna överlämnas direkt till vård i specialsjukhus. Liknande synpunkter anförs av *Föreningen Sveriges häradshövdingar* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*.

De föreslagna indikationerna för omhändertagande oavsett samtycke har föranlett invändningar i några yttranden. *Socialstyrelsen* ifrågasätter om utformningen av indikationerna ger tillräcklig ledning för rättstillämpningen.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn anser att specialindikationerna för intagning delvis utformats olämpligt. Särskilt vänder sig förbundet mot indikationen »för ett sedeslöst liv». Uttrycket kan uppfattas som en brottsbeskrivning, vilket gör att intagning kommer att framstå som straff. Avsikten torde i stället vara att genom intagningen skydda den psykiskt utvecklingsstörde från sexuellt utnyttjande. Formuleringen i förslaget ger dock sken av att den moraliska bördan faller på den utvecklingsstörde och är därför olämplig. Förbundet erinrar om att indikationen saknas i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Enligt förbundets mening bör huvudalternativet vara att stryka indikationen i fråga om de psykiskt utvecklingsstörda. Vid behandlingen av sexuellt utnyttjade utvecklingsstörda bör tonvikten läggas på positiva åtgärder. I ett mindre antal fall kan det vara behov av ytterligare åtgärder, t. ex. om det visar sig omöjligt att på annat sätt befria en utvecklingsstörd från beroendet av en sutenör. Förbundet ifrågasätter om inte även sådana fall ryms under indikationen »saknar förmåga att

ta vård om sig». Skulle denna lösning inte accepteras bör indikationen »för ett sedeslöst liv» ersättas med ett annat uttryck, t. ex. »blir sexuellt otillbörligt utnyttjad av annan». En sådan indikation bör kringgärdas med utomordentligt starka begränsningar så att ett mer normalt sexualliv hos en utvecklingsstörd inte kan föranleda tvångsintagning. Förbundet har också betänkligheter mot indikationen »är farlig för annans personliga säkerhet eller egendom». Andra åtgärder än intagning oavsett samtycke bör även i detta fall komma i första hand. Vid våldsbrott bör i princip behandlingen inte vara hårdare när det gäller en utvecklingsstörd än någon annan i samma situation. När det gäller risker för annans egendom bör, om indikationen behålls, intagning oavsett samtycke liksom i fråga om psykiskt sjuka endast få ske efter domstols förordnande.

Även *mentalsjukvårdsberedningen* ställer sig tveksam till indikationen »för ett sedeslöst liv». För vissa utvecklingshämmade behövs enligt beredningen otvivelaktigt omhändertagande av detta skäl. Beredningen ifrågasätter dock om detta bör anses speciellt utmärkande för de psykiskt utvecklingshämmade. Oförmåga till följd av brister i det psykiska tillståndet eller den intellektuella kapaciteten att i alla avseenden föra ett socialt välanpassat liv behöver inte vara mindre framträdande för exempelvis vissa grupper psykiskt sjuka. En indikation av angiven lydelse har dock inte tagits med i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Enligt beredningens mening bör indikationen »saknar förmåga att ta vård om sig» i stället kunna användas. Tillämpningen av sistnämnda indikation skulle därigenom utvidgas i jämförelse med vad utredningen förutsatt. Beredningen förordar vidare att övriga av utredningen föreslagna indikationer kompletteras i anslutning till lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Farligheten för annans personliga säkerhet eller egendom bör även få avse farlighet för annans fysiska eller psykiska hälsa eller eget liv. Det synes också befogat att föra in indikationen »för ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt». Beredningen erinrar slutligen om att indikationen farlighet för annans egendom i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall utvidgats att omfatta annat av lagstiftningen skyddat intresse som inte avser annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa eller eget liv. Då det inte kan uteslutas att en sådan bestämmelse behövs, föreslår beredningen att indikationen tas med i lagen.

Hovrätten för Nedre Norrland anser det riktigast att i fråga om psykiskt utvecklingshämmade tillämpa samma specialindikationer som i fråga om psykiskt sjuka. Det är vidare enligt hovrätten önskvärt att specialindikationerna blir så utformade att domstolarna vid tillämpningen av 31 kap. brottsbalken har möjlighet att i varje särskilt fall välja den adekvata vårdformen. Även *sinnessjuknämnden* anser det motiverat med en viss överensstämmelse med lagstiftningen om de psykiskt sjuka.

Mot utredningens förslag att domstol skall kunna överlämna en utvecklingsstörd, som begått brott, till vård i specialsjukhus invänder *Föreningen*

Sveriges stadsdomare, att det inte kan anses lämpligt, att avgörandet om en person är psykiskt sjuk eller psykiskt utvecklingsstörd skall ankomma på domstol. Det torde enligt föreningen inte vara ogörligt att behålla det nuvarande systemet med en gemensam påföljd, så att det får ankomma på någon medicinsk myndighet att avgöra om den till vård överlämnade skall tas in på sjukhus för psykiatrisk vård eller på specialsjukhus. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att en patient bör kunna föras över från vård i specialsjukhus till sluten psykiatrisk vård och vice versa. Hovrätten anför vidare att domstol också bör få möjlighet att direkt överlämna åt organen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda att vidta erforderliga åtgärder i fråga om en utvecklingsstörd, som begått brott, detta som en motsvarighet till möjligheten att överlämna en psykiskt sjuk person till öppen psykiatrisk vård enligt 31 kap. 4 § brottsbalken.

Inskrivning i vårdhem och specialsjukhus

Utredningens förslag att vårdchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare skall besluta om inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus har mött invändningar i flera remissyttranden. Detta gäller särskilt inskrivning i specialsjukhus. *Mentalsjukvårdsberedningen* anser sålunda att vårdhemmets och specialsjukhusets läkare resp. överläkare bör ersätta vårdchefen vid in- och utskrivning.

Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet tar bestämt avstånd från förslagets bestämmelser i fråga om specialsjukhusen. Enligt fakultetens mening är det från många synpunkter inkonsekvent och olämpligt att ta från överläkaren beslutanderätten vid inskrivning men behålla den vid utskrivning. Fakulteten framhåller att specialsjukhusen bör driva en högt kvalificerad verksamhet på medicinsk grund, utföra forskningsarbete och fungera som centra för utbildning av olika personalkategorier inom vården av de utvecklingshämmade. Avgörandet om och när en patient lämpligen kan tas in på sjukhuset beror inte endast på patientens eget tillstånd utan även på den totala situationen inom sjukhuset, den aktuella tillgången på speciella undersöknings- och vårdresurser, den nyintagnes anpassning och inverkan på den patientgrupp han kommer att tillhöra m. m. Enligt fakultetens mening kan ingen annan än sjukhusets överläkare väga dessa faktorer mot varandra. Fakulteten finner det helt orimligt att den för sjukvården ansvarige läkaren inte själv skulle ha bestämmanderätt rörande patienternas intagning. Fakulteten föreslår att samma remissförfarande som vid regionsjukhusen tillämpas. Även *Svenska landstingsförbundet* och *Svenska stadsförbundet* anser att inskrivningsbefogenheten bör tillkomma sjukhusets läkare och inte vårdchefen. Samma uppfattning har *Svenska läkaresällskapet, Sveriges läkarförbund* och *Östergötlands läns landsting.*

Hovrätten för Nedre Norrland, som inte anser sig kunna godta att vårdbehovet slutligt prövas och beslut om intagning meddelas av annan än läkare

med psykiatrisk utbildning, framhåller att intagning på sjukhus oberoende av eget samtycke innebär ett ytterst allvarligt ingrepp i den enskildes frihet. Det kan vara tveksamt om beslutanderätten bör tillkomma centralstyrelsens överläkare eller överläkaren vid det specialsjukhus där patienten skall tas in. Enligt hovrättens mening talar övervägande skäl för det sistnämnda alternativet. Härigenom vinns också överensstämmelse med den ordning som sedan gammalt gäller inom mentalsjukvården.

Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott godtar utredningens uppfattning att landstinget i vårdtagarens hemort måste kunna utöva ett avgörande inflytande på hur de platser, som enligt avtal tillkommer landstinget, skall disponeras, men anser dock att överläkaren vid specialsjukhuset bör kunna vägra intagning på sjukhuset, om patienten inte tillhör den kategori av utvecklingshämmade för vilka sjukhuset är avsett. Även *stadsfullmäktige i Göteborg* anser att överläkaren vid specialsjukhuset bör kunna påverka patientsammansättningen på sjukhuset. *Medicinalstyrelsen* anser att det uttryckligen bör anges i lagen att samråd skall ske med överläkaren.

Vårdföreståndarnas förening anser att inskrivningsärenden bör prövas av vårdchef, centralstyrelsens överläkare samt föreståndare vid specialvårdhem eller överläkare vid specialsjukhus i förening.

Föreningen Sveriges stadsdomare förordar att bestämmelserna om inskrivning i specialsjukhus och utskrivning därifrån utformas såsom en hänvisning till motsvarande bestämmelser i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. En liknande inställning har *Svensk sjuksköterskeförening.*

I några yttranden har andra frågor rörande inskrivningsförfarandet berörts. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* yrkar att beslut om tvångsintagning på vårdhem eller specialsjukhus samt om utskrivning eller omplacering av tvångsintagen person skall motiveras skriftligen och att vårdnadshavaren eller förmyndaren skall få tillfälle att ta del av utredning och yttra sig i ärendet.

Utskrivning från vårdhem och specialsjukhus m. m.

Utredningens förslag om s l u t l i g u t s k r i v n i n g från specialsjukhus och vårdhem lämnas i huvudsak utan erinran. Viss kritik kommer dock fram på några punkter.

Enligt *mentalsjukvårdsberedningens* mening bör den frivilliga intagningen på vårdhem och specialsjukhus motsvaras av en rätt för patienten att lämna anstalten. En patient bör sålunda i dessa fall både kunna tas in och få lämna anstalten när han själv eller i förekommande fall hans vårdnadshavare eller förmyndare så önskar.

Riksåklagaren anser det inkonsekvent att utskrivningsnämnd skall pröva fråga om utskrivning och tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet för den som av domstol överlämnats till vård oberoende av brottets

beskaffenhet, medan motsvarande prövning för den som i anslutning till begånget brott tagits in i specialsjukhus utan lagföring endast skall ske om brottet riktats mot annans personliga säkerhet. Ämbetet förordar vidare bestämmelser om statsåklagares medverkan vid utskrivning.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anser att de föreslagna reglerna om utskrivning från vårdhem och specialsjukhus är utomordentligt svårtolkade på grund av de många olika förutsättningar m. m., som vävs ihop i en mångfald kombinationer. Bestämmelserna bör omarbetas i syfte att underlätta tillämpningen. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att bestämmelserna bör förenklas. Hovrätten förordar ett stadgande av innehåll att en patient, som tagits in oavsett samtycke, inte får hållas kvar längre än de omständigheter som föranlett omhändertagandet kvarstår.

Bibehållande av regler om utskrivning på försök förordas av *Svenska landstingsförbundet* och *Svenska stadsförbundet*, i varje fall när det gäller vård på specialsjukhus. Förbunden framhåller att sådana regler otvivelaktigt ökar benägenheten att så snart som möjligt låta patienterna övergå till friare vårdformer samtidigt som de vid akut behov möjliggör en omedelbar återintagning. En liknande inställning har *Gotlands läns landstings förvaltningsutskott* och *hovrätten för Nedre Norrland*. Hovrätten föreslår att bestämmelser om försöksutskrivning från specialsjukhus tas in efter mönster av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Hovrätten framhåller att det i många fall är ytterst vanskligt att bedöma om en intagen inte längre är i behov av vård på anstalt och kan skrivas ut. Det är då av stort värde att vid en missbedömning eller ett misslyckande snabbt kunna återföra den utskrivne. Det kan vara riktigt som utredningen anfört att något egentligt behov av försöksutskrivning inte föreligger när patienten tas om hand i annan vårdform eller på annat sätt blir föremål för centralstyrelsens omsorger. Saknas bestämmelser om försöksutskrivning och rätt att meddela föreskrifter om övervakning blir dock den eftervårdande verksamheten helt beroende av den utskrivnes beredvillighet att underkasta sig eftervård. Hovrätten befarar, att det i många fall kan komma att visa sig svårt att utan stöd av lagföreskrifter förmå patienten till medverkan.

Svenska läkaresällskapet hyser tveksamhet till förslaget att avskaffa försöksutskrivning för det asociala klientelet vid specialsjukhus.

Vissa andra frågor

Utredningens förslag att omsorger om de psykiskt utvecklingshämmade skall vara kostnadsfria föranleder erinringar i några remissyttranden. *Kronobergs läns landstings förvaltningsutskott* ifrågasätter om det är riktigt att utan vidare slopa avgiftsskyldigheten för alla psykiskt utvecklingshämmade. *Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott* avstyrker förslaget att slopa avgiftsskyldigheten för den som är över 21 år.

Medicinalstyrelsen anser det inte tillfredsställande att annan ersättning än pensionen inte kan tas ut av den som har partiell förtidspension. Styrelsen framhåller, att reduceringen av pensionen grundar sig på att viss varaktig försörjningsförmåga föreligger. Det är därför rimligt att var och en bidrar till sin försörjning allt efter inkomstens storlek. Steget från institutionsvård via inackorderingshem till att bo på egen hand underlättas med en mjukare övergång från hel försörjning till ekonomisk självständighet.

I fråga om besvär i intagnings- och utskrivningsfrågor ifrågasätts i några yttranden en minskning av antalet instanser. Enligt *mentalsjukvårdsberedningens* mening bör det övervägas att låta en nämnd med den sammansättning som angivits i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall fungera som gemensam besvärsinstans för såväl de i lagen berörda patienterna som psykiskt utvecklingshämmade. En sådan nämnd bör förstärkas vid prövning av besvärsfrågor rörande elever i särskola.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anser det otillfredsställande att frågor om frihetsberövande avgörs i andra instans av en rent administrativ myndighet utan domstolsinslag. Föreningen ifrågasätter om en sådan handläggning är väl förenlig med Europarådskonventionen om de mänskliga rättigheterna. Detta gäller i all synnerhet frågor om utskrivning från specialsjukhus, vilka f. n. handläggs av sinnessjuknämnden. Föreningen anser att besvär över beslut, som innefattar frihetsberövande, bör prövas av psykiatriska nämnden. I varje fall bör detta gälla beslut av utskrivningsnämnd vid specialsjukhus. I liknande riktning uttalar sig *medicinalstyrelsen.*

Enligt *sinnessjuknämnden* synes det följdriktigt att man för prövning i högre instans anlitar den myndighet, som har att i fråga om tvångsintagna på andra sjukhus väga de allmänna skyddssynpunkterna mot patienternas berättigade krav att inte hållas kvar längre än nödvändigt. Föreskrifterna om patienter på de nuvarande statliga mentalsjukhusen för efterblivna bör inte schematiskt passas in i reglerna för särskolor och andra inrättningar. Besvärsärendena bör handläggas av en myndighet med erfarenhet av likartade frågor. Sinnessjuknämnden föreslår att beslut i fråga om utskrivning från specialsjukhus skall överklagas till psykiatriska nämnden. Detta bör också gälla beslut om inskrivning i specialsjukhus, under förutsättning att de befogenheter som enligt utredningens förslag i dessa frågor tillagts centralstyrelsens nämnd i stället tillkommer utskrivningsnämnden vid sjukhuset.

Departementschefen

Allmänna synpunkter

Samhällets åtgärder för att bereda de psykiskt utvecklingsstörda tillfredsställande möjligheter till utbildning och vård har utvecklats mycket kraftigt sedan en särskild lagstiftning för denna grupp första gången beslöts år 1944. Den lag som antogs nämnda år avsåg undervisning och vård av sådana sinnesslöa barn som var tillgängliga för undervisning. Denna första lag avlöstes av den nu gällande 1954 års lag, som är tillämplig även på vuxna och på barn som inte kan tillgodogöra sig undervisning. Genom lagen infördes en i princip fullständig reglering av huvudmannaskapet för undervisningen och vården av de psykiskt efterblivna. Detta lades på landstingskommunerna utom i fråga om de svårskötta eller komplicerade fallen som staten förutsattes skola svara för. I samband med att huvudmannaskapet för mentalsjukvården överförts från staten till landstingskommunerna har också ansvaret för huvuddelen av de omsorger om psykiskt efterblivna som staten hade att svara för gått över på landstingskommunerna den 1 januari 1967. Alltjämt förekommer dock vård av psykiskt efterblivna som inte är omfattad av 1954 års lag fastän landstingskommunerna svarar för vården. Detta gäller vård som numera regleras av sjukvårdslagen och lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

I betänkandet Omsorger om psykiskt utvecklingshämmade har lagts fram förslag till ny lagstiftning på området. Den föreslagna lagen omfattar alla de särskilda omsorger — undervisning, vård och olika bostadsformer — som det allmänna skall tillhandahålla de psykiskt utvecklingshämmade. I denna del överensstämmer den föreslagna lagen i stort med 1954 års lag. Förslaget går dock längre. Bl. a. föreslås, att den nyssnämnda särskilda sjukhusvården av psykiskt efterblivna skall inordnas under den nya lagen. Utredningen har strävat efter att få fram en klarare och mera överskådlig författningstext än 1954 års lag innehåller. I detta syfte har vissa bestämmelser slopats och andra, särskilt reglerna om inskrivning och intagning, förenklats. Endast de omsorger som det enligt förslaget skall vara möjligt bereda någon oberoende av hans samtycke har reglerats närmare. Därvid har förutsättningarna för vissa åtgärder preciserats mera än f. n. I fråga om vilka omsorger som skall stå de psykiskt utvecklingshämmade till buds bygger utredningen i mycket på 1954 års lag och de erfarenheter och den utveckling som kommit fram under senare år. Vissa former av omsorger rekommenderas men anses inte böra åläggas huvudmännen som en förpliktelse. De nu-

varande skarpa gränserna mellan undervisning och vård samt mellan omsorger av öppen och omsorger av sluten karaktär har blivit mindre markerade i den föreslagna lagen. Utredningen har strävat efter ett flexibelt omsorgssystem, där mångfalden av kombinationsalternativ skall möjliggöra att varje utvecklingshämmad får just de omsorger han behöver, inte minst i pedagogiskt hänseende, utan att hans frihet inskränks mer än nödvändigt. Undervisningsverksamheten föreslås utvidgad. I fråga om huvudmannaskapet utgår utredningen från vad statsmakterna år 1963 beslöt härom i samband med huvudmannaskapsreformen för mentalsjukvården. Vad beträffar organisatoriska regler i övrigt skiljer sig den föreslagna lagen inte så mycket från 1954 års lag.

Under remissbehandlingen har utredningens förslag i väsentliga delar rönt ett gott mottagande. Särskilt har från många håll med tillfredsställelse uttalats att den föreslagna lagen är betydligt enklare och klarare än 1954 års lag. På det mera principiella planet har kommit fram olika uppfattningar främst när det gäller vissa organisatoriska och lagtekniska frågor. I förstnämnda hänseende bryter sig meningarna i någon mån i fråga om huvudmannaskapet för undervisningen och i särskild grad när det gäller den landstingskommunala organisationen. I lagtekniskt hänseende gäller det främst dispositionen av författningsstoffet. Vissa önskemål har förts fram om att reglerna om undervisning av psykiskt utvecklingshämmade skall föras in i de allmänna skolförfattningarna.

Inom ramen för den nuvarande lagstiftningen har huvudmännen för undervisningen och vården av de psykiskt efterblivna utvecklat dessa områden på ett förtjänstfullt sätt. Lagstiftningen gäller en betydelsefull sektor av den sociala och medicinska omvårdnaden i vårt land. Inte mindre än ca 22 000 psykiskt utvecklingsstörda kommer f. n. i åtnjutande av samhällsomsorger i någon form. Behovet av sådana omsorger torde inte vara fyllt därmed.

Någon anledning att gå ifrån den nuvarande principen att bygga omsorgerna för denna grupp av medborgare på lagstiftningens grund anser jag inte föreligga. Remissbehandlingen bekräftar riktigheten av denna uppfattning. Som jag nyss antytt innebär utredningens förslag i stor utsträckning en kodifiering av en utveckling som redan börjat. Denna utveckling bör enligt min mening främjas av lagstiftaren i möjlig mån. Bl. a. med hänsyn härtill anser jag att tiden nu är mogen att ersätta 1954 års lag med ny lagstiftning. Dispositionen av författningsstoffet hänger nära samman med den ställning man tar till frågan om huvudmannaskapet för särskolundervisningen. Bl. a. med hänsyn till att jag ämnar förorda landstingskommunalt huvudmannaskap för både undervisning och vård anser jag att en ny lag bör omfatta båda dessa grenar.

Den nya lag som jag ämnar föreslå, i huvudsak på grundval av utredningens förslag, förutses successivt medföra en betydande förbättring av omsorgerna om de utvecklingshämmade. Undervisningssektorn avses skola

breddas så att allt fler av de svårare skadade barnen blir föremål för systematisk pedagogisk verksamhet. Som ett led häri inordnas de nuvarande externa sysselsättningsavdelningarna för utvecklingshämmade i skolåldern under särskolan. Förskolundervisningen och yrkesundervisningen förutsätts bli utbyggda. Helt ny är en föreslagen skyldighet för huvudmännen att anordna s. k. särskild undervisning i hemmet eller på en vårdinrättning av en utvecklingshämmad, som på grund av rörelsehinder, sjukdom e. d. inte kan delta i vanligt kollektivt skolarbete. Huvudmännens skyldighet att ombesörja undervisning åt utvecklingshämmade med vissa komplicerande handikapp preciseras. På vårdsidan märks den nyheten, att huvudmännen enligt förslaget blir skyldiga att ge vård i hemmet åt utvecklingshämmad som behöver vård enligt den nya lagen men inte bör få den i inrättning som avses i lagen. Vidare blir daghemmen för barn och sysselsättningshemmen, som nu är frivilliga, obligatoriska för huvudmännen. I bostadshänseende införs som en nyhet skyldighet för huvudmännen att anordna inackorderingshem för utvecklingshämmade. Vidare är utredningens rekommendationer om vissa ytterligare omsorger enligt min mening ägnade att ge vägledning i vissa hänseenden om den önskvärda utvecklingen på något längre sikt av omsorgerna om de utvecklingshämmade. Den nya lagen kommer att medge flera kombinationsalternativ än som finns f. n. Vidare föreslås rättssäkerhetsgarantierna stärkta men förfarandet vid omhändertagande likväl i vissa avseenden betydligt förenklat.

Den nya lagen blir tämligen omfattande. Detta är en följd främst av att organisatoriska frågor behandlas i lagen och att beslutsförfarandet måste utformas på sådant sätt att rättssäkerhetssynpunkterna tillgodoses fullt ut. För det allt övervägande antal fall då någon tvekan eller några meningsskiljaktigheter inte föreligger i fråga om att en utvecklingsstörd bör beredas omsorg av ett visst slag, blir flertalet av dessa sistnämnda bestämmelser utan intresse.

Personkretsen

För att 1954 års lag skall vara tillämplig krävs dels att det föreligger allmän psykisk efterblivenhet och dels att denna efterblivenhet fått vissa sociala konsekvenser. Dessa konsekvenser beskrivs olika för tre skilda ålderskategorier. För barn under skolåldern krävs att de inte kan få tillfredsställande vård i enskilt hem, för andra barn under 18 år att de inte kan följa någon av den allmänna grundskolans undervisningsformer och för personer över 18 år att de inte kan ta vård om sig själva. Med begreppet »allmän psykisk efterblivenhet» åsyftas att någon hämmats i sina intellektuella helhetsfunktioner på grund av brister i det centrala nervsystemet. Hämningen skall vara hänförlig till utvecklingsperioden.

Enligt utredningens förslag skall den nya lagen avse dem, som på grund av hämmad förståndsutveckling behöver särskilda omsorger genom det allmänna. För dem som lagen är tillämplig på föreslås beteckningen »psykiskt utvecklingshämmade».

Som skäl för ett terminologibyte anför utredningen bl. a., att begreppet »psykisk efterblivenhet» så småningom fått en förringande innebörd. Utredningen framhåller också, att begreppet inte riktigt väl stämmer med den moderna uppfattningen att underutveckling i intellektuellt hänseende inte nödvändigtvis behöver innebära ett statiskt tillstånd.

Enligt min mening är det viktigt att den beteckning, som används för de människor det här gäller, inte ger ett obefogat pessimistiskt intryck. Det bör också beaktas att åtminstone en ny term, »psykiskt utvecklingsstörd», redan vunnit insteg i språkbruket och accepterats av många, enligt vad både utredningen och vissa remissinstanser påpekar. Jag anser att ett annat uttryck än »psykiskt efterbliven» bör användas i den nya lagen. Att som en del remissinstanser föreslår avvakta en terminologisk översyn, som spänner över all lagstiftning där begreppet »sinnesslö» e. d. förekommer, är enligt min uppfattning inte möjligt. En sådan översyn skulle få omfatta ett flertal olika författningsområden, som alla kan tänkas kräva speciella överväganden. F. n. bör alltså den nya terminologi som väljs föras in i den nya lagen och vissa närstående författningar. I övrigt får terminologin moderniseras allteftersom den berörda lagstiftningen ses över.

När det gäller utformningen av en ny terminologi har meningarna brutit sig under remissbehandlingen. Flera remissinstanser har med skärpa vänt sig mot förslaget att termen »psykiskt utvecklingshämmade» endast skall kunna avse dem som den nya lagen skall vara tillämplig på. Enligt kritiken bör man i stället här använda samma princip som i 1954 års lag, som enligt sin rubrik gäller *vissa* psykiskt efterblivna. I övrigt förefaller det väsentligen

råda enighet om att valet bör stå mellan orden »utvecklingshämmad» och »utvecklingsstörd» samt mellan bestämningarna »psykiskt» och »intellektuellt».

Jag medger att praktiska skäl kan tala för en särskild beteckning på dem som den nya lagen omfattar. Begrepppet »psykiskt efterbliven» används i två betydelser i 1954 års lag. I rubriken till lagen har begreppet en vidare innebörd än det har i lagtexten i övrigt, där det betyder sådana psykiskt efterblivna som lagen är tillämplig på. Några olägenheter av denna terminologiska dualism har emellertid inte försports. Den speciella innebörd, som utredningen vill ge termen »psykiskt utvecklingshämmad», stämmer knappast med vanligt språkbruk. Jag anser utredningens förslag i denna del mindre lämpligt. Jag anser vidare att man bör välja termen »utvecklingsstörd», som enligt utredningen redan accepterats i vida kretsar som ersättning för uttrycket »efterbliven». Även om ordet »intellektuell» teoretiskt sett är den mest korrekta bestämningen av de utvecklingsstörningar det här gäller, kan det enligt min åsikt lätt uppfattas som förklenande att beteckna någon som intellektuellt utvecklingsstörd, varför jag föredrar sammanställningen »psykiskt utvecklingsstörd». Jag förordar alltså att den nya lagen anges gälla omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Enligt utredningens förslag skall lagen vara tillämplig på psykiskt utvecklingsstörda som på grund av hämmad förståndsutveckling behöver samhällets omsorger för sin utveckling eller anpassning i samhället eller i övrigt. Med uttrycket »hämmad förståndsutveckling» avser utredningen en nedsättning av de intellektuella funktionerna som är hänförlig till utvecklingsperioden, varmed i allmänhet menas tiden fram till 16-årsåldern. Nedsättningen skall inte behöva vara allmän, dvs. ha drabbat förståndslivet i dess helhet. Inte heller skall nedsättningen nödvändigtvis behöva bero på brister i det centrala nervsystemet. Till skillnad mot vad som gäller nu skall alltså den nya lagen enligt utredningens förslag kunna vara tillämplig också när störningarna i den intellektuella utvecklingen beror på miljön eller någon kroppslig sjukdom, som inte berör det centrala nervsystemet, eller endast drabbat vissa delfunktioner.

Mot begreppet »hämmad förståndsutveckling» och vad utredningen anfört om dess innebörd har inte riktats någon invändning under remissbehandlingen och jag kan ansluta mig till utredningens förslag och argumentering i denna del.

När det sedan gäller den praktiskt sett viktigare frågan, hur höggradig den intellektuella funktionsnedsättningen skall vara för att den nya lagen skall vara tillämplig, anser utredningen att det inte är praktiskt möjligt att fastställa en viss bestämd intelligenskvot som övre gräns för lagens tillämpningsområde. Utredningen anför, att nedsättningen av de intellektuella funktionerna måste vara av mera betydande grad, eftersom nedsättningen skall ha framkallat behov av särskilda omsorger genom det allmänna. I fråga om

skolbarn uttalar dock utredningen särskilt att samma övre gräns bör gälla för tillämpningen av den föreslagna lagen som gäller enligt 1954 års lag.

Några remissinstanser anser, att den övre gränsen för den nya lagens tillämpningsområde inte blivit tillräckligt preciserad i förslaget. Från något håll efterlyses ett vägledande uttalande om den högsta intelligenskvot vid vilken den nya lagen i regel skall kunna tillämpas. I fråga om de sociala konsekvenserna noteras det å andra sidan på flera håll med tillfredsställelse, att utredningen vill ersätta de delvis ganska snäva formuleringarna härom i 1954 års lag med en mera allmän beskrivning.

För egen del vill jag erinra om att undervisnings- och vårdbehovet långt ifrån alltid står i relation till den intelligenskvot som kommer fram vid testning. Metoderna för sådana undersökningar utvecklas och förbättras visserligen ständigt men de är ändå utformade på sådant sätt, att proven inte ger en fullständig bild av den undersöktes totala kapacitet utan främst mäter vissa särskilda delar av den intellektuella förmågan. Olika testningsmetoder kan lämna från varandra avvikande resultat, utan att detta behöver vara särskilt anmärkningsvärt. Vissa egenskaper hos individen, såsom uthållighet och anpassningsförmåga, vilka kan vara av väsentlig betydelse vid bedömningen, kommer i många fall inte tillräckligt till uttryck vid testningarna.

Jag anser därför liksom utredningen att någon särskild precisering av den intellektuella funktionsnedsättning, som gör lagen tillämplig, t. ex. genom att man anknyter till en viss bestämd intelligenskvot, inte är praktiskt möjlig. Intelligenstestningar utgör givetvis ändå vanligen ett viktigt led vid den helhetsbedömning som måste äga rum i varje särskilt fall. I övrigt måste särskild vikt fästas vid om det föreligger behov av sådana särskilda omsorger genom det allmänna som lagen avser.

Om man liksom utredningen i fråga om den erforderliga graden av intellektuell funktionsnedsättning i viss mån hänvisar till kravet på sociala konsekvenser, kan det måhända synas betänkligt att ge beskrivningen av dessa konsekvenser en allmän, elastisk utformning.

En något tänjbar bestämning av lagens tillämpningsområde kan emellertid ha skäl för sig när det gäller rätt till omsorger och i varje fall är olägenheterna därav inte särskilt framträdande, även om huvudmännen naturligtvis måste kunna överblicka sina åligganden på området. Annorlunda förhåller det sig givetvis när det gäller skyldighet att underkasta sig undervisning eller vård. Jag kommer också att förorda särskild precisering av förutsättningarna för åtgärder som får genomföras oavsett samtycke, såväl i fråga om vård som i fråga om undervisning. I sistnämnda hänseende kommer jag att föreslå att utredningens förslag kompletteras så, att det uttryckligen framgår av lagtexten att i princip samma övre gräns för särskolplikten skall gälla som enligt 1954 års lag.

Vad angår barn under skolåldern och personer över denna ålder anser jag

att utredningens beskrivning av de sociala konsekvenser, som gör lagen tillämplig, bestämt är att föredra framför formuleringarna i 1954 års lag.

På de skäl jag nu anfört förordar jag att den nya lagen skall avse sådana psykiskt utvecklingsstörda som på grund av hämmad förståndsutveckling för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt behöver särskilda omsorger genom det allmänna. Med särskilda omsorger genom det allmänna avses i princip omsorger, som inte skall beredas individen enligt annan lagstiftning, t. ex. skollagen, sjukvårdslagen eller lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Med uttrycket »i övrigt» avses exempelvis att hämningen av förståndsutvecklingen medför behov av omsorger, vilkas uteblivande skulle äventyra den utvecklingsstördes hälsa.

F. n. undantas från tillämpningsområdet för 1954 års lag de som får sluten psykiatrisk vård eller är utskrivna på försök enligt 19 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Utredningen föreslår, att någon motsvarighet till detta undantag inte tas upp i den nya lagen. Den särskilda sjukhusvård av psykiskt efterblivna, som dessa får väsentligen på grund av sin efterblivenhet och som f. n. regleras av sjukvårdslagen och lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, föreslås falla under den nya lagen och beredas i s. k. specialsjukhus. Detta förslag stämmer med de intentioner som kom till uttryck vid tillkomsten av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och jag ansluter mig till det. Vad utredningen i övrigt i detta sammanhang anför om specialvård, t. ex. på grund av psykisk sjukdom, föranleder inte någon erinran från min sida. Den nya lagstiftningen om psykiskt utvecklingsstörda och lagstiftningen om psykiskt sjuka kan alltså vara att tillämpa samtidigt i fråga om en och samma person. Detta ökar möjligheterna att samordna olika omsorger om de psykiskt utvecklingsstörda och en förbättring här har länge ansetts påkallad.

Det nyss sagda åsyftar främst fall då en psykiskt utvecklingsstörd blir psykiskt sjuk och därför behöver sluten psykiatrisk vård av mera tillfällig art. När det föreligger en kombination av utvecklingsstörning och brister på känslo- och viljelivets områden torde man däremot normalt få välja mellan vård enligt den föreslagna lagen och sluten psykiatrisk vård. Detta val får träffas efter var bristernas tyngdpunkt ligger.

Huvudmannaskapet

Enligt utredningens förslag skall huvudmannaskapet för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda fortfarande ligga på landstingskommunerna utom när det gäller viss undervisning av psykiskt utvecklingsstörda med syn- eller hörselskada, som staten alltjämt skall ha hand om.

Flera remissinstanser anser att huvudmannaskapet för undervisningen av de psykiskt utvecklingsstörda bör flyttas över på primärkommunerna eller att denna fråga bör utredas närmare. Från något håll uttalas den meningen att endast den mera teoretiskt betonade delen av undervisningen bör läggas under primärkommunalt huvudmannaskap. Som motivering åberopas i allmänhet det önskvärda i att särskolundervisningen i så hög grad som möjligt integreras i det allmänna skolväsendet. Å andra sidan uttalar sig några remissinstanser, bl. a. Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, bestämt till förmån för fortsatt landstingskommunalt huvudmannaskap.

Enligt min mening saknas det inte skäl för att huvudmannaskapet för undervisningen av de psykiskt utvecklingsstörda läggs på primärkommunerna, som har hand om den allmänna skolundervisningen. En sådan ordning skulle vara i linje med vad som gäller i fråga om undervisning och vård av de rörelsehindrade barnen. Under senare år har allt fler externatskolor för psykiskt utvecklingsstörda uppförts i anslutning till eller inrymts i vanliga skolor. Erfarenheterna av denna integrering i fråga om skollokalerna, som främst gällt den teoretiskt inriktade särskolundervisningen, anses i allmänhet mycket goda. Utredningen föreslår också — och jag ämnar återkomma till detta — att man skall gå vidare på denna väg. Det kan givetvis invändas, att det är opraktiskt att en del av en skola lyder under en huvudman och en annan del under en annan huvudman. Det låter sig också sägas att tillgängliga lokal- och personresurser utnyttjas bäst om huvudmannen är densamme och att ett gemensamt huvudmannaskap skulle kunna underlätta en smidig övergång mellan olika undervisningsformer och därmed främja den allmänna målsättningen att varje barn skall få den undervisning det behöver och kan tillgodogöra sig.

Emellertid finner jag för min del att skälen för fortsatt landstingskommunalt huvudmannaskap för särskolundervisningen f. n. väger tyngre. Landstingskommunerna har en organisation på området som i det stora hela visat sig fungera väl. Det synes mindre välbetänkt att överge denna för den primärkommunala skolorganisationen i ett läge då den sistnämnda är starkt engagerad i stora nydaningsuppgifter på den allmänna skolans område. Skolenheterna för det klientel som det här gäller kräver stora upptag-

ningsområden. Detta gäller särskilt de kategorier som landstingskommunerna övertog ansvaret för från staten den 1 januari 1967. För dessa kategorier behövs regionindelning, dvs. upptagningsområden som består av flera landstingskommuner, och det kan i något fall t. o. m. tänkas att hela landet bör utgöra en region. Att under sådana förhållanden föra över huvudmannaskapet från en större geografisk enhet till en mindre förefaller mig inte lämpligt.

Härtill kommer att de psykiskt utvecklingsstörda i särskilt hög grad behöver omsorger av flera olika slag, undervisning, vård, bostad m. m., och ett gemensamt huvudmannaskap för alla dessa omsorger med en samlad överblick över hela fältet innebär då bestämda fördelar. Detta blir särskilt accentuerat om man, som utredningen föreslår och jag ämnar förorda, strävar efter att göra gränsen mellan undervisning och vård mindre markerad än f. n. Det är vidare ännu så länge i viss mån oklart hur långt den lokalmässiga integreringen av särskolundervisningen med den allmänna skolundervisningen lämpligen bör drivas. Någon uppdelning av huvudmannaskapet så, att primärkommunerna tar hand om den teoretiskt betonade särskolundervisningen, som ligger närmast den allmänna grundskolans verksamhet, medan återstoden av undervisningsverksamheten stannar hos landstingskommunerna, kan jag inte förorda f. n.

Såvitt jag förstår behöver ett landstingskommunalt huvudmannaskap inte medföra någon risk för pedagogisk isolering av särskolundervisningen, om man håller fast vid den gemensamma målsättningen att varje barn skall få den undervisning som det kan tillgodogöra sig och tar till vara de integrationsmöjligheter som erbjuder sig. Undervisningstekniska landvinningar inom det allmänna skolväsendet bör självfallet oberoende av huvudmannaskapet tillgodoföras särskolundervisningen i den mån det är möjligt med hänsyn till denna undervisnings speciella karaktär. Lärarutbildningen bör så långt det går vara gemensam för grundskolans specialundervisning och särskolan. Jag vill erinra om att särskolorna liksom det allmänna skolväsendet står under tillsyn av skolöverstyrelsen. Jag anser mig också kunna förutsätta, att landstingskommuner och primärkommuner utan särskild författningsreglering kommer att samarbeta så att tillgängliga resurser blir utnyttjade på bästa sätt. Särskilt är det viktigt — och jag skall återkomma till detta — att en elev smidigt och snabbt flyttas över från allmän grundskola till särskola och vice versa, när det är pedagogiskt motiverat. De psykologiska svårigheter av irrationell natur som lätt uppstår i dessa sammanhang får inte utgöra något hinder. Sådana problem är över huvud taget mer eller mindre ofrånkomligen förknippade med de gränsdragningar och kategoriklyvningar, som av pedagogiska och organisatoriska skäl i en eller annan form är nödvändiga, och dem måste man försöka lösa väsentligen genom upplysningsverksamhet och lämplig handläggning av de enskilda fallen.

Till det sagda kommer att en överflyttning av huvudmannaskapet för särskolundervisningen till primärkommunerna knappast torde kunna ske på grundval av utredningens betänkande. En sådan lösning skulle alltså kräva ytterligare utredningsverksamhet och dessutom ett omfattande kommunalt förberedelsearbete. Därvid skulle de inte obetydliga förslag till ändringar av nuvarande lagstiftning, som utredningen lagt fram och som i övervägande grad mottagits med tillfredsställelse under remissbehandlingen, inte kunna genomföras förrän längre fram i tiden.

Om jag alltså stannar för att nu förorda ett fortsatt landstingskommunalt huvudmannaskap för särskolundervisningen, vill jag emellertid för den skull på intet sätt utesluta, att utvecklingen på längre sikt kan tänkas böra gå mot ett primärkommunalt huvudmannaskap på detta område, sedan de reformer i fråga om den allmänna undervisningen, som nyligen beslutats eller är aktuella, genomförts och stabiliserats. Det är också sannolikt, att primärkommunerna successivt kommer att bli större och därigenom bättre ägnade att bära upp huvudmannaskapet för verksamhet med stora upptagningsområden. Jag är därför angelägen att inte över hövan binda den framtida utvecklingen när det gäller huvudmannaskapet för undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda. Jag vill redan nu förutskicka, att den nuvarande möjligheten att överlåta ledningen av särskola till lokal skolstyrelse enligt mitt förslag kommer att bibehållas och utvidgas.

I fråga om huvudmannaskapet för undervisningen av blinda och döva psykiskt utvecklingsstörda barn har vissa meningsskiljaktigheter kommit fram under remissbehandlingen.

Särskolornas rektorsförening anser att ett fortsatt statligt huvudmannaskap för en del av denna undervisning är omotiverat och att alltså landstingskommunerna bör överta hela denna undervisning. En sådan lösning skulle emellertid vara oförenlig med den huvudmannaskapsreform, som beslutades år 1963 på grundval av förhandlingar mellan staten och landstingskommunerna, och jag kan inte biträda föreningens förslag.

Jag anser således liksom utredningen att staten tills vidare alltjämt bör svara för undervisningen i den specialskola, som avses i 2 a § skollagen, av blinda och döva psykiskt utvecklingsstörda i åldrarna 7—17 år.

När det sedan gäller den vidare undervisningen och utbildningen av blinda och döva utvecklingsstörda har man från landstingskommunalt håll protesterat mot utredningens förslag att huvudmannaskapet för denna undervisning skall ligga på landstingskommunerna. Det uttalas bl. a. att landstingskommunerna inte utan vidare kan ta på sig ansvaret för denna undervisning samt att frågan om den mest lämpliga organisationen i varje fall bör utredas närmare, innan lagbestämmelser utfärdas.

Reformen år 1965 i fråga om undervisningen av bl. a. blinda och döva barn medförde en slutlig lösning bara av grundskolundervisningen för dem. Denna blev 10-årig och obligatorisk samt lades på staten. Frågorna om hur

den fortsatta undervisningen och utbildningen av dessa barn skulle organiseras lämnades i huvudsak öppna. Dessa problem är f. n. föremål för särskilda överväganden.

Jag vill för min del slå fast att ungdomar med det dubbla handikapp, som består i psykisk utvecklingsstörning och blindhet eller dövhet, givetvis bör ha en skolplikt som sträcker sig lika långt som för de enbart utvecklingsstörda eller till 21 eller i vissa fall 23 års ålder. För undervisning av blinda och döva krävs speciell metodik och särskilda resurser, samtidigt som psykisk utvecklingsstörning hos en elev självfallet också är av största betydelse för hur undervisningen av eleven bör bedrivas. De psykiskt utvecklingsstörda som också är blinda eller döva utgör en mycket liten grupp. Man måste enligt min mening söka undvika att splittra de särskilda undervisningsresurser som behövs för denna grupp. Sådana resurser finns nu i huvudsak inom den statliga specialskolan. Med hänsyn till det sagda anser jag, att staten tills vidare bör svara även för undervisningen av blinda eller döva särskolpliktiga i åldrarna över 17 år. Man får emellertid vara öppen för att resultatet av de överväganden, som jag nyss nämnde, kan ge anledning till en omprövning av detta ställningstagande. Att således den statliga specialskolan skall ha hand om undervisningen och utbildningen även av blinda och döva utvecklingsstörda över 17 år hindrar inte, att annan huvudmans pedagogiska resurser efter avtal mellan staten och denne utnyttjas för verksamheten, när det är lämpligt.

Jag vill i detta sammanhang något beröra gränsen mellan det statliga och det landstingskommunala ansvarsområdet i fråga om undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda. Till specialskolan bör hänföras de, som på grund av syn- eller hörselskada inte kan undervisas i särskola. Med detta åsyftar jag inte någon ändring i princip av vad som f. n. tillämpas i fråga om gränsdragningen mellan det statliga och det landstingskommunala ansvarsområdet, när det gäller undervisningen av blinda och döva psykiskt utvecklingsstörda i åldrarna 7—17 år. En motsvarande gränsdragning kommer att gälla även för åldrarna över 17 år. De syn- eller hörselskadade skall alltså i största möjliga utsträckning undervisas i särskolan, och endast när detta på grund av syn- eller hörselskadan inte är möjligt skall de hänvisas till den statliga specialskolan. Där skall de stanna endast så länge de fortfarande är oförmögna att följa undervisningen i särskolan.

För de utvecklingsstörda som skall gå i specialskolan bör staten vara skyldig att ordna bostad om det behövs. I praktiken torde det närmast bli fråga om bostad i elevhem.

F. n. finns det åtskilliga enskilda institutioner för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. De kan vara upptagna i en landstingskommuns plan för sådana omsorger (enskilda plananstalter) eller ha fått statligt godkännande utan att ha tagits upp i fastställd plan (riksanstalter). Det

finns emellertid också enskilda inrättningar som drivs helt vid sidan om 1954 års lag och som alltså varken är plananstalter eller riksanstalter.

Enligt utredningens bedömande kommer enskilda inrättningars platser att behövas under en lång följd av år, även om man på längre sikt bör räkna med att samhället har hand om alla omsorger om de psykiskt utvecklingsstörda. I fråga om de enskilda inrättningarnas betydelse för landstingskommunerna föreslår utredningen inte någon ändring i vad som gäller nu. Landstingskommunerna skall alltså fortfarande vid sin planläggning få utgå från de enskilda institutionernas resurser men det yttersta ansvaret för tillräckliga omsorger skall alltid åvila landstingskommunerna. Utredningens förslag i denna del har i huvudsak lämnats utan erinran under remissbehandlingen.

För egen del kan jag instämma i vad utredningen sålunda anför om de enskilda inrättningarna för psykiskt utvecklingsstörda.

Inte heller har jag någon invändning mot förslaget att en enskild inrättning inte skall få drivas utan myndighets godkännande, att den skall vara underkastad statlig tillsyn och att den skall kunna stoppas om den inte drivs på tillfredsställande sätt. Som utredningen anför bör de ekonomiska relationerna mellan landstingskommunerna och de enskilda inrättningarnas huvudmän liksom hittills i princip regleras genom avtal.

Vissa bestämmelser om samverkan mellan landsting i fråga om omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda finns i 1954 års lag. Sålunda kan landstingskommuner upprätta gemensam plan och även utan sådan plan förena sig om gemensamma inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda. Huvudmannaskapsreformen ökade starkt behovet av samverkan mellan olika landstingskommuner. Med hänsyn till att vissa omsorger kräver upptagningsområden, som är större än en landstingskommun, förutsattes det då huvudmannaskapsreformen beslöts, att behövliga regionvårdsplaner skulle upprättas. Mentalsjukvårdsberedningen lade i september 1965 fram förslag till regionindelning av vården av vissa grupper psykiskt utvecklingsstörda.

Utredningen anser, att det inte finns anledning att i den nya lagen om psykiskt utvecklingsstörda reglera den regionundervisning och regionvård som landstingkommunerna måste organisera, och hänvisar till att statsmakterna tidigare intagit samma ståndpunkt i fråga om regionsjukvården.

Utredningens uppfattning i denna del har inte mött några invändningar under remissbehandlingen och jag kan ansluta mig till vad utredningen föreslår. Den nya lagen bör alltså inte reglera de nödvändiga regionindelningarna och formerna för det samarbete som landstingskommunerna måste etablera i fråga om regioninstitutionerna. Det får bli landstingskommunernas och huvudtillsynsmyndigheternas sak att se till att dessa frågor löses på tillfredsställande sätt.

Olika former av omsorger

Undervisning

Enligt 1954 års lag sker undervisning av psykiskt utvecklingsstörda i särskola. Undervisningen omfattar förskolundervisning för barn under skolåldern, allmän teoretisk och praktisk skolundervisning för särskolpliktiga barn samt yrkesundervisning för särskolpliktiga som åtnjutit skolundervisning. Undervisningen skall i första hand ske externt men det skall också finnas internatskolor.

Även enligt utredningens förslag bör undervisning av psykiskt utvecklingsstörda meddelas i särskola. Sådan skola föreslås omfatta förskola, grundskola, som närmast motsvarar de nuvarande allmänt teoretiska klasserna, träningsskola, som närmast motsvarar de nuvarande allmänt praktiska klasserna och externa sysselsättningsavdelningarna, eller yrkesskola eller flera av dessa skolformer. Elever, som har svårt för att anpassa sig till verksamheten i skolan, skall enligt förslaget få specialundervisning i särskola eller specialsärskola. Motsvarande skall gälla elever för vilkas undervisning det behövs särskilda anordningar. Den som på grund av rörelsehinder, långvarig sjukdom e. d. inte kan delta i vanligt skolarbete skall kunna få särskild undervisning.

I fråga om verksamhetens omfattning utgår utredningen från att varje barn skall ha rätt till den undervisning som det kan tillgodogöra sig. Utredningen framhåller, att denna utgångspunkt medför att begreppet undervisning inom särskolan får en mycket vidsträckt innebörd. Det kommer att omfatta även en allmänt utvecklingsbefrämjande pedagogisk verksamhet, som syftar till att öva upp den utvecklingsstördes färdigheter och ge förmåga till social anpassning.

Det torde råda enighet om att förskolundervisning har särskilt stor betydelse för psykiskt utvecklingsstörda barn. En systematisk pedagogisk verksamhet som sätts in på ett så tidigt stadium som möjligt ökar i hög grad möjligheterna för dessa barn att tillgodogöra sig fortsatt undervisning. Jag anser att förskolundervisning bör bli ett självklart undervisningsled för alla psykiskt utvecklingsstörda barn som är mottagliga för sådan undervisning. Detta bör gälla oavsett om barnet kan förmodas bli tillgängligt för fortsatt undervisning eller inte. För att det uppställda målet skall nås behövs emellertid inte bara institutioner och utbildad personal utan också att föräldrarna är informerade om och positivt inställda till förskolundervisningen. Jag anser inte lämpligt att utsträcka skolplikten till psykiskt utvecklingsstörda barn under sju år. Den hittillsvarande utvecklingen torde dock visa

att i viss mån nya vägar måste sökas för att man skall få till stånd förskolundervisning för de psykiskt utvecklingsstörda barnen i tillräcklig omfattning. Huvudmännen måste aktivt verka för att utvecklingsstörda småbarn anmäls till och får börja i förskola. Detta innebär först och främst att huvudmännen skall försöka spåra upp de barn, som är utvecklingsstörda, på ett så tidigt stadium som möjligt. Därvid bör man i görlig mån utnyttja den personkännedom som finns hos barnavårdscentraler, barnavårdsnämnder, tjänsteläkare, distriktssköterskor, lärare samt andra myndigheter och tjänstemän. Dessutom bör man ta till vara möjligheterna att på barnstugor observera barnen och på ett tidigt stadium upptäcka eventuella utvecklingsstörningar. Till vissa frågor beträffande den uppspårande verksamheten återkommer jag vid behandlingen av inskrivning enligt den nya lagen. Vidare bör information om förskolundervisningen och dess betydelse ges till föräldrarna. Här som i många andra avseenden torde samarbete i lämplig omfattning med föräldraorganisationerna kunna visa sig fruktbringande.

Med anledning av ett uttalande under remissbehandlingen, att transportservicen åt förskolbarn bör utvecklas, vill jag som min uppfattning uttala, att psykiskt utvecklingsstörda förskolbarn inte bör vara sämre ställda i fråga om transporthjälp än andra särskolbarn. Det torde vara särskilt viktigt att barn i dessa åldrar i största möjliga utsträckning får bo kvar i sina hem.

Redan nu meddelas förskolundervisning i viss utsträckning vid vårdhemmen för barn. Enligt vad jag inhämtat är erfarenheterna av denna verksamhet gynnsamma. Jag förutsätter därför att den utvecklas ytterligare.

Skolundervisning av särskolpliktiga psykiskt utvecklingsstörda barn avser i princip åldrarna från 7 till omkring 17 år. Utredningen anför att utvecklingen under senare år bl. a. inneburit, att systematiserad undervisning eller sysselsättning ordnats för allt större grupper av de svårare skadade barnen, vilka tidigare betraktades som obildbara men numera anses mottagliga för praktisk undervisning och social träning. Utredningen vill att man skall gå vidare på denna väg och hänföra allt fler av dessa barn till särskolan. Närmast kommer särskolans träningsskola i fråga för dem. Den verksamhet som f. n. bedrivs för dessa ålderskategorier vid de externa sysselsättningsavdelningarna föreslås bli inordnad under träningsskolan.

Under remissbehandlingen har från något håll uttalats att utredningen vidgat undervisningsbegreppet alltför mycket med hänsyn till samhällets begränsade resurser och de undervisningsresultat som kan påräknas.

För egen del vill jag dock här ansluta mig till utredningen. Varje utvecklingsstörd bör ha rätt till de omsorger av pedagogiskt och annat slag som han behöver och kan tillgodogöra sig. De goda erfarenheter man synes ha haft av de senare årens systematiska undervisning eller sysselsättning av relativt svårt utvecklingsstörda barn förefaller mig uppmuntrande. Man bör bygga vidare på dessa erfarenheter och så fort det går i praktiken omsätta de resultat, som den psykologisk-pedagogiska forskningen kan komma fram

till. Vid den nödvändiga gränsdragningen mellan undervisning och vård, som alltså inte blir skarp, bör man enligt min mening av psykologiska och kanske också pedagogiska skäl inte ge undervisningsbegreppet en alltför snäv innebörd. Den gränsdragning jag nu berört utesluter inte att man bör ta till vara de möjligheter till vardagspedagogiska inslag, som yppar sig inom vårdverksamheten.

Under remissbehandlingen har uttalats vissa farhågor för att kategoriklyvningen av de utvecklingsstörda blir alltför markerad då de fördelas på den allmänna grundskolans hjälpundervisning, särskolans grundskola och särskolans träningsskola. Här måste man enligt min mening söka förena inbördes motstridiga synpunkter. Vissa gränsdragningar är uppenbarligen ofrånkomliga av praktiska hänsyn. Samtidigt är det av inte bara pedagogiska utan också psykologiska skäl väsentligt att dessa gränser blir så mjuka som möjligt. Elever bör snabbt och smidigt kunna flyttas från den ena undervisningsformen till den andra. Tillgängliga resurser bör kunna utnyttjas på bästa sätt. Den pedagogiska utvecklingen inom en undervisningsform får inte tillåtas släpa efter utvecklingen inom en annan. Kvarvarande fördomar och andra irrationella attityder i fråga om psykiska utvecklingsstörningar bör motverkas.

Med utgångspunkt från detta allmänna resonemang biträder jag i sak utredningens förslag att särskolans verksamhet skall differentieras på särskolans grundskola, avsedd för teoretisk undervisning, och särskolans träningsskola, avsedd för en mera praktiskt betonad undervisning som närmast syftar till att öva upp den utvecklingsstördes allmänna färdigheter och främja hans sociala anpassning. Begreppet grundskola bör emellertid reserveras för den grundskola som avses i skollagen. För särskolans teoretiska undervisning föreslår jag i stället termen skola för grundundervisning. Som jag tidigare anfört skall den pedagogiska verksamhet, som de externa sysselsättningsavdelningarna f. n. bedriver för de ålderskategorier det här gäller, hänföras till träningsskolan. Vad utredningen anför om vilka utvecklingsstörda som bör hänvisas till träningsskolan föranleder inte någon erinran från min sida.

När det sedan gäller att motverka de olägenheter av olika slag, som kategoriklyvningar kan medföra, har utredningen föreslagit att man skall anordna särskolans teoretiska undervisning i anslutning till grundskolenhet i så stor utsträckning som möjligt. Detta förslag har hälsats med tillfredsställelse under remissbehandlingen. För egen del finner jag det uppenbart att det bör följas. Det innebär klara pedagogiska och psykologiska fördelar som jag nyss antytt.

Samordningen av träningsskolan med grundskolan i lokalavseende inger större tveksamhet både hos utredningen och de remissinstanser som går in på problemet. På denna punkt är de praktiska erfarenheterna begränsade. Utredningen anser dock att det finns goda skäl att på försök samordna även

träningsskolan med grundskolan. Några remissinstanser, bl. a. särskolornas rektorsförening, ger dock uttryck för en något mera försiktig inställning härvidlag. För egen del anser jag det för tidigt att ta någon bestämd ställning till frågan. Som både utredningen och remissinstanserna påpekat kommer träningsskolan att få ett tämligen heterogent elevmaterial. Många elever kommer att ha en relativt låg intelligenskvot och ofta ha ett särpräglat beteende. Miljön i anslutning till den vanliga skolan kan tänkas bli alltför krävande för dem, även bortsett från att andra elever kan tänkas uppträda olämpligt mot dem. Å andra sidan föreligger ju, som jag nyss var inne på, starka skäl rent allmänt för en lokalmässig samordning med övriga skolformer. Man bör därför genom lämpligt anordnad försöksverksamhet söka skaffa sig de erfarenheter på området som man nu saknar.

En annan möjlighet att överbrygga gränserna mellan särskolan och den vanliga skolan anvisas av en bestämmelse i 6 § 1954 års lag, enligt vilken ledningen av externatskola kan överlåtas på skolstyrelsen i vederbörande skoldistrikt. Denna möjlighet vill utredningen ta bort. Under remissbehandlingen har särskilt skolöverstyrelsen och de landstingsfria städerna protesterat mot detta förslag. Centralstyrelsen för psykiskt utvecklingsstörda i Malmö förordar tvärtom, att överlåtelsemöjligheten skall utvidgas till att omfatta även internatskolor. Av de landstingsfria städernas remissyttranden framgår, att de f. n. helt eller delvis utnyttjat möjligheten enligt 6 § 1954 års lag. De är angelägna om att kunna bibehålla nuvarande ordning.

Som framgått tidigare anser jag visserligen att de utvecklingsstörda barnen f. n. praktiskt sett är mest betjänta av att undervisningen av dem fortfarande i princip ligger under landstingskommunalt huvudmannaskap. Men jag har också understrukit angelägenheten av att gränserna mellan särskolan och den vanliga skolan i praktiken blir så litet märkbara som möjligt. Jag förordar därför att det skall vara möjligt att överlåta ledningen av en särskola på skolstyrelsen i den kommun där särskolan är belägen. Med förslagets uppläggning, enligt vilken man i princip skiljer mellan boendeformer och övriga omsorger, innebär detta att överlåtelsemöjligheten kommer att omfatta även de nuvarande internatskolorna. Vad som kan överlåtas skall emellertid bara vara ledningen av undervisningen och det omedelbara ansvaret för undervisningslokalerna, inte ansvaret för erforderliga bostäder, exempelvis elevhem. Överlåtelsen innebär inte, att landstingskommunen befrias från sitt allmänna ansvar för att de psykiskt utvecklingsstörda i landstingskommunen får undervisning.

I den mån överlåtelsemöjligheten utnyttjas får skolstyrelserna ökade insikter i fråga om undervisning av psykiskt utvecklingsstörda, samtidigt som erfarenhet vinns av primärkommunal verksamhet på detta område. Slutligen innebär mitt förslag i denna del att jag i ett betydelsefullt avseende tillmötesgår ett grundläggande önskemål från huvudmannahåll, nämligen att huvudmännen skall få så stor organisatorisk handlingsfrihet som möjligt.

Liksom utredningen och ett flertal remissinstanser vill jag understryka yrkesundervisningens betydelse för de psykiskt utvecklingsstörda. Särskolans yrkesundervisning bör enligt min mening stå öppen för alla utvecklingsstörda ungdomar som behöver den, oavsett om de tidigare gått i särskola eller inte.

F. n. brukar man skilja mellan två olika huvudtyper av yrkesundervisning för psykiskt utvecklingsstörda, nämligen dels yrkesutbildning, som syftar till att ge eleverna fullständig utbildning i ett visst yrke, och dels yrkesträning, vars mål är begränsat till uppövning av allmän arbetsförmåga eller arbetsskicklighet inom ett begränsat område. Utredningen förordar en bred uppläggning för särskolans yrkesundervisning så att den svarar mot elevernas olika förmåga att tillgodogöra sig undervisning och anpassa sig socialt. Undervisningen bör omfatta såväl yrkesutbildning och yrkesträning som fortsatt teoretisk utbildning. Till dessa tankegångar ansluter jag mig. De ligger helt i linje med den allmänna princip för omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda som jag tidigare berört.

För yrkesutbildningen föreligger sannolikt ett så begränsat elevunderlag, att regional samverkan mellan flera landstingskommuner blir nödvändig, särskilt som man bör eftersträva en så omfattande differentiering på olika yrken som elevernas förutsättningar medger. Därvid bör man enligt min mening ta vara på de möjligheter som kan föreligga att samordna särskolans yrkesutbildning med den allmänna yrkesundervisningen. I själva verket torde de praktiska förutsättningarna för en resursmässig integration vara särskilt stora på detta område med hänsyn till att både den allmänna yrkesundervisningen och särskolans yrkesundervisning befinner sig under uppbyggnad i högre grad än grundskolundervisningen. Vid planering av nya allmänna yrkesskolor bör alltså även särskolans lokalbehov beaktas.

Jag vill slutligen understryka utredningens uttalande att särskolan i samverkan med arbetsförmedlingen och arbetsvården bör se till att eleverna efter avslutad undervisning placeras i arbetslivet, antingen i öppna marknaden eller i skyddad verksamhet. Allmän enighet torde råda om att denna viktiga del av omsorgerna om de psykiskt utvecklingsstörda måste ägnas ökad uppmärksamhet.

Utredningens förslag om specialundervisning i särskola eller undervisning i specialsärskola av psykiskt utvecklingsstörda med beteenderubbningar eller andra komplicerande handikapp, vilket har en liknande bestämmelse i skollagen som förebild, har inte föranlett någon erinran under remissbehandlingen. För min del biträder jag förslaget. Jag erinrar om att vissa utvecklingsstörda med gravare syn- eller hörselskada enligt mitt förslag skall tas om hand inom den statliga specialskolan.

Utredningens förslag om s. k. särskild undervisning är en nyhet som också har sin förebild i skollagen. Förslaget har lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Det utgör enligt min mening ett fram-

steg och jag ansluter mig till det. Särskild undervisning skall vid behov kunna meddelas i den utvecklingsstördes hem eller på en vårdinrättning där han är intagen. Som utredningen anför skall emellertid undervisning i första hand ske kollektivt, och endast när vanlig skolgång i ett enskilt fall är omöjlig eller olämplig skall särskild undervisning meddelas.

Jag ansluter mig till utredningens förslag att det skall vara obligatoriskt för landstingskommunerna att anordna förskolundervisning, grundundervisning, träningsundervisning och yrkesundervisning samt specialundervisning och särskild undervisning. Som utredningen föreslår bör även särskolundervisning som bedrivs vid vårdinrättningar eller i hemmet organisatoriskt hänföras till särskolan.

När det sedan gäller vuxenundervisning av psykiskt utvecklingsstörda kan jag helt instämma med utredningen i att sådan undervisning är mycket angelägen för att hjälpa dem till så normala livsbetingelser som möjligt. Det kan gälla att bota brister i den tidigare skolundervisningen, vilka orsakats t. ex. av placering i fel skolform, att ta till vara inträffad eftermognad eller helt enkelt att vidmakthålla tidigare kunskaper, men även i övrigt är vuxenundervisning av psykiskt utvecklingsstörda väl motiverad som allmänt utvecklingsbefrämjande. Det kan också uppstå behov av omskolning av en psykiskt utvecklingsstörd. Liksom utredningen anser jag dock att man inte nu bör ålägga landstingskommunerna att anordna vuxenundervisning för psykiskt utvecklingsstörda.

Vård

Gällande lag saknar närmare bestämmelser om innehållet i den vård som landstingskommunerna skall bereda de psykiskt utvecklingsstörda. Däremot reglerar lagen vilka vårdinrättningar som skall finnas. Obligatoriska är arbetshem, ålderdomshem eller platser för åldringar vid arbetshem, vårdhem för barn och vårdhem för vuxna.

Enligt utredningens lagförslag skall vården av de psykiskt utvecklingsstörda omfatta erforderlig social och medicinsk omvårdnad, lekterapi, arbetsterapi och skyddad sysselsättning. Som obligatoriska vårdinrättningar föreslås vårdhem och specialvårdhem, vilka närmast motsvarar de nu obligatoriska vårdanstalterna, samt daghem för barn, sysselsättningshem, verkstäder för skyddad sysselsättning och specialsjukhus. Specialvårdhemmen skall närmast vara avsedda för vissa psykiskt utvecklingsstörda som även har fysiska handikapp, t. ex. syn- eller hörselskada, och specialsjukhusen för vissa rörelsehindrade, asociala eller eljest särskilt svårskötta utvecklingsstörda. Specialsjukhusen motsvarar i huvudsak de nuvarande särskilda sjukhusen för psykiatrisk vård av psykiskt efterblivna.

Om en utvecklingsstörd behöver vård enligt lagen men av någon anledning

inte bör få den i en institution, skall han enligt utredningens förslag kunna få vården i sitt hem (hemmavård).

Utredningen föreslår, att det skall införas skyldighet för landstingskommunerna att anordna skyddad sysselsättning för psykiskt utvecklingsstörda. Utredningen föreslår vidare, att särskilda verkstäder för skyddad sysselsättning av psykiskt utvecklingsstörda skall inrättas, att dessa verkstäder skall drivas av centralstyrelserna samt att statsbidrag till verksamheten skall utgå utan villkor att platserna på verkstäderna står till den offentliga arbetsförmedlingens förfogande.

Att det kan behövas särskilda skyddade verkstäder för psykiskt utvecklingsstörda har godtagits under remissbehandlingen. Förslagen om att centralstyrelserna skall driva de skyddade verkstäderna och att dessa skall få statsbidrag utan villkor om att platserna står till arbetsförmedlingens förfogande har gett upphov till delade meningar. Arbetsmarknadsstyrelsen förordar att den skyddade sysselsättningen av psykiskt utvecklingsstörda integreras med landstingskommunernas allmänna arbetsvård. Verkstäderna bör alltså enligt styrelsens mening inte drivas av centralstyrelserna utan av landstingskommunernas allmänna arbetsvårdsorgan. Dessa senare skall emellertid samarbeta med centralstyrelserna när det gäller psykiskt utvecklingsstörda. Vidare bör enligt styrelsens mening platserna vid verkstäderna alltid stå till arbetsförmedlingens förfogande. Medicinalstyrelsen är tveksam om man bör ta bort statsbidragsvillkoret att platserna skall stå till arbetsförmedlingens förfogande. Styrelsen befarar att arbetsvårdens medverkan i så fall blir otillräcklig. Utredningens förslag stöds av bl. a. Riksförbundet för utvecklingsstörda barn. Några huvudmän går på arbetsmarknadsstyrelsens linje, några på utredningens.

Skyddad sysselsättning utgör f. n. en av verksamhetsformerna inom arbetsvården. Denna utgör i sin tur en del av samhällets verksamhet för rehabilitering av bl. a. handikappade. Denna rehabilitering är inledningsvis ofta av medicinsk art men övergår normalt successivt till att bli av alltmer social karaktär. På detta senare stadium kommer arbetsvården in i bilden. Den är i princip avsedd för alla handikappade som behöver den, vare sig handikappet är fysiskt eller psykiskt och i det senare fallet vare sig det är fråga om psykisk utvecklingsstörning eller ett handikapp av annan psykisk art. Något åliggande för någon att bedriva arbetsvård finns f. n. inte. Däremot kan statsbidrag utgå för sådan verksamhet enligt kungörelsen den 16 juni 1966 (nr 370) om statsbidrag till verkstäder inom arbetsvården. Bl. a. kan landstingskommun få bidrag. Enligt kungörelsen är arbetsvårdens verksamhetsformer arbetsprövning, arbetsträning och skyddad sysselsättning. Dessutom förekommer s. k. halvskyddad sysselsättning. Arbetsprövningen avser närmast att testa den handikappades arbetsförmåga samt klarlägga hans inriktning och möjligheter i arbetshänseende. Arbetsträningen

syftar till att öva upp den handikappades arbetsförmåga och arbetsskicklighet under en begränsad tid, i allmänhet högst sex månader. Skyddad sysselsättning är avsedd för handikappade som mera stadigvarande har svårt att få eller behålla ett arbete i öppna marknaden. Placering vid verkstad för skyddad sysselsättning innebär att den handikappade inlemmas i en miljö med industriell karaktär, där han i princip skall kunna stanna kvar under obegränsad tid. Verksamheten är där inriktad på produktion med så god ekonomisk lönsamhet som möjligt. Halvskyddad sysselsättning slutligen förekommer vid företag. Ett av villkoren för statsbidrag är att platserna på inrättning som avses i kungörelsen står till den offentliga arbetsförmedlingens förfogande. Tillsyn över verksamhet till vilken bidrag utgår utövas av arbetsmarknadsstyrelsen.

Att som utredningen föreslår ålägga landstingskommunerna att anordna skyddad sysselsättning för psykiskt utvecklingsstörda och således införa en lagstadgad rätt för dessa till sådana omsorger, medan en dylik rätt ännu inte tillkommer övriga handikappgrupper, är enligt min mening inte lämpligt. På de skäl arbetsmarknadsstyrelsen och medicinalstyrelsen anfört anser jag inte heller att särskilda statsbidragsvillkor bör föreskrivas för denna verksamhet.

Med hänsyn till att det är angeläget att psykiskt utvecklingsstörda får del av arbetsvård, särskilt skyddad sysselsättning, bör man enligt min mening räkna med att landstingskommunerna kommer att bygga ut sådan verksamhet för psykiskt utvecklingsstörda. Om primärkommunerna anordnar skyddad sysselsättning för andra kategorier handikappade, kan detta utgöra en särskild anledning för landstingskommunerna att koncentrera sin verksamhet i denna del på det utvecklingsstörda.

Kungörelsen om statsbidrag till verkstäder inom arbetsvården innehåller bara ett fåtal villkor av organisatorisk art. Verksamheten skall ledas av föreståndare och arbetsledare som arbetsmarknadsstyrelsen förklarat kompetenta. Vidare skall läkartillsyn ordnas på sätt som styrelsen godkänner. Slutligen skall platserna stå till arbetsförmedlingens förfogande. Däremot är det i övrigt utan betydelse för rätten till statsbidrag, om skyddad sysselsättning för psykiskt utvecklingsstörda drivs av centralstyrelse eller av annat landstingskommunalt organ. Här finns alltså möjlighet att ta hänsyn till de lokala förhållandena. Olika organisationsformer kan prövas. Vad som enligt min mening är viktigt är en nära samverkan mellan den offentliga arbetsförmedlingen, centralstyrelsen och landstingskommunens allmänna arbetsvårdsorgan samt, i förekommande fall, primärkommunalt arbetsvårdsorgan. Att arbetsmarknadsstyrelsen när det gäller psykiskt utvecklingsstörda bör samråda med medicinalstyrelsen och vid behov med skolöverstyrelsen är också självklart.

Som framgått kommer alltså enligt mitt förslag några bestämmelser om

skyddad sysselsättning inte att finnas i den nya lagen. Detta hindrar givetvis inte att skyddad sysselsättning av psykiskt utvecklingsstörda kombineras med omsorger enligt lagen, t. ex. i fråga om bostad.

I övrigt kan man i viss mån ha delade meningar om hur detaljerade den nya lagens bestämmelser om vård bör vara. Här har två olika principståndpunkter kunnat urskiljas under remissbehandlingen. Å ena sidan ser Riksförbundet för utvecklingsstörda barn gärna, att lagen relativt ingående föreskriver vilka olika vårdformer som skall förekomma. Å andra sidan fruktar man från huvudmannahåll en alltför stel reglering som skulle kunna binda utvecklingen och därmed rentav vara till skada för verksamheten. Det förefaller emellertid knappast finnas delade meningar på det principiella planet om vad vården av de psykiskt utvecklingsstörda bör omfatta.

Som utredningen framhåller bör vården av de psykiskt utvecklingsstörda syfta till att på bästa möjliga sätt anpassa dem till omvärlden. Även jag anser att vården bör omfatta behövlig personlig och medicinsk omvårdnad, lekterapi och arbetsterapi. Vidare behövs i många fall talterapi och sjukgymnastik. Några närmare bestämmelser om vad vården bör omfatta bör dock enligt min mening inte tas in i lag. Detta skulle bl. a. kunna leda till inte önskvärda motsatsslut. Med sikte på nyssnämnda mål för vården bör landstingskommunerna med hjälp av tillsynsmyndigheterna utveckla denna i enlighet med vetenskapens rön och vunna erfarenheter.

Däremot anser jag det lämpligt att lagen innehåller en kortfattad bestämmelse om vilka vårdinrättningar som skall finnas. Dessa bör enligt min mening vara vårdhem, specialsjukhus, daghem för barn och sysselsättningshem. För utvecklingsstörda som behöver vård i vårdhem med särskilda anordningar, t. ex. blinda och döva utvecklingsstörda, bör vidare finnas specialvårdhem.

Vad utredningen anför om d a g h e m och s y s s e l s ä t t n i n g s h e m ansluter jag mig till. I fråga om dessa inrättningar innebär mitt förslag den ändringen i förhållande till nuläget, att de blir obligatoriska i stället för fakultativa.

Vissa psykiskt utvecklingsstörda behöver särskilt kvalificerade medicinska omsorger. Sådan vård bör meddelas på s p e c i a l s j u k h u s. De utvecklingsstörda det här gäller är närmast vissa rörelsehindrade, vidare sådana som bör vårdas för sig, därför att de är asociala eller av annan orsak, samt höggradigt utvecklingsstörda som är svårskötta. Till specialsjukhus enligt nya lagen bör bl. a. hänföras de nuvarande särskilda sjukhusen för psykiskt utvecklingsstörda.

Utredningens förslag att landstingskommunerna skall vara skyldiga att bereda h e m m a v å r d har inte i och för sig föranlett några invändningar under remissbehandlingen. Jag biträder förslaget i denna del och kan ansluta mig till vad utredningen anför i detta sammanhang. Under remissbehandlingen har från något håll anförts, att det materiella innehållet i denna vård-

form är obestämt. Man kan emellertid enligt min mening knappast göra någon precisering av hemmavården utöver vad som framgår av sammanhanget, nämligen att det i princip skall vara fråga om omsorger som en utvecklingsstörd egentligen skulle ha fått i inrättning som avses i lagen men som han av särskilda skäl i möjlig omfattning i stället får i sitt hem. Härutöver bör hemmavård naturligtvis i särskilt hög grad kombineras med stöd och råd till föräldrarna.

Fritidsverksamhet

Av 1954 års lag eller dess förarbeten framgår inte om anordnande av fritidsverksamhet ingår i de omsorger som landstingskommunerna enligt lagen skall bereda de psykiskt utvecklingsstörda. I 4 § särskolereglementet föreskrivs emellertid att elever vid internatskola skall beredas lämplig fritidssysselsättning.

Utredningen understryker starkt att fritidsverksamheten är mycket betydelsefull och att det därför är angeläget att den ökas. Under remissbehandlingen har samma uppfattning uttalats från flera håll. Utredningen vill dock inte föreslå, att landstingskommunerna åläggs att anordna fritidsverksamhet för de psykiskt utvecklingsstörda, utan nöjer sig med en rekommendation.

För egen del vill jag helt instämma i vad utredningen anför om fritidsverksamhetens stora betydelse och det angelägna i att den utvecklas. Det gäller inte minst att söka bryta den utvecklingsstördes isolering. Vid byggnadsplanering bör lämpligen behovet av lokaler för fritidssysselsättning beaktas. Det är särskilt viktigt att försöksverksamhet inleds på de punkter där man ännu så länge saknar praktisk erfarenhet. Jag tänker här särskilt på de utvecklingsstörda som skrivits ut och arbetar i öppna marknaden. Samarbete bör sökas med sammanslutningar som sysslar med fritidsverksamhet av olika slag. Det blir en uppgift för tillsynsmyndigheterna att hjälpa huvudmännen att lägga upp fritidsverksamheten för de utvecklingsstörda. F. n. bör särskild fritidsverksamhet inte åläggas huvudmännen som en skyldighet.

Boendeformer

Enligt 1954 års lag skall behovet av särskolundervisning i första hand tillgodoses genom extern undervisning. För stad med minst 25 000 invånare skall externatundervisning alltid vara anordnad. I övrigt skall finnas internatskolor. Under vissa förutsättningar kan särskolelev utackorderas i familjevård eller skrivas ut på försök från särskolan. Försöksutskrivning kan kombineras med bestämmelse att den utvecklingsstörde skall bo i inackorderingshem eller lämpligt enskilt hem. Den som skrivits in vid vårdanstalt skall i första hand utackorderas i familjevård eller försöksutskrivas till öppen vård.

Detta företräde för omsorger av öppen natur vill utredningen i princip behålla. Som framgått är gällande bestämmelser om verksamhetens art och innehåll i stor utsträckning sammanflätade med föreskrifter om institutioner och boendeformer. Enligt utredningen bör i den nya lagen boendeformerna behandlas för sig och övriga verksamhetsformer för sig, utom i viss mån när det gäller vårdhem och specialsjukhus. Utredningen föreslår att psykiskt utvecklingsstörda, som inte kan bo i eget hem men inte behöver bo i vårdhem eller specialsjukhus, skall beredas bostad i annat enskilt hem, inackorderingshem eller elevhem. Dessutom rekommenderar utredningen särskilda bostadslägenheter, korttidshem och kolonier.

Vad utredningen föreslår i denna del har under remissbehandlingen hälsats med tillfredsställelse, och jag kan för min del ansluta mig till utredningen.

Genom att man alltmer skiljer mellan boendeformer å ena sidan och övrig verksamhet, exempelvis undervisning, å andra sidan och så mycket som möjligt genomför detta betraktelsesätt i praktiken gör man de utvecklingsstördas tillvaro mera lik andra människors, vilket jag anser ytterst önskvärt. Man får också ett mera flexibelt omsorgssystem med många olika kombinationsalternativ och kan alltså lättare ge varje utvecklingsstörd vad just han behöver. Detta medför att gränsen mellan öppen och sluten vård blir mindre markerad än f. n.

Liksom utredningen anser jag att man i första hand bör tillämpa så öppna omsorgsformer som möjligt. Ju yngre ett utvecklingsstört barn är desto mer angeläget är det i allmänhet att barnet får bo kvar i sitt hem. För många vuxna utvecklingsstörda bör det slutliga målet i fråga om boendeform vara en egen bostad. Om den utvecklingsstörde inte kan bo i eget hem, bör man undersöka om han kan få bo i annat enskilt hem som kan godkännas.

Ett alternativ som enligt min mening har framtiden för sig utgör i n a c k o r d e r i n g s h e m m e n. De kan utformas på olika sätt, för kortare vistelse närmast av övergångskaraktär eller för mera stadigvarande boende, och förenas med ett större eller mindre mått av tillsyn m. m.

Även om det alltså i och för sig är önskvärt med så öppna omsorgsformer som möjligt vill jag understryka, att man i varje enskilt fall får väga boendeformen mot behovet av andra omsorger och möjligheten att bereda dessa på bästa sätt. Även vid landstingskommunernas planering av omsorgerna om de utvecklingsstörda, vid vilken bostadsfrågorna självfallet inte kan behandlas isolerade från övriga omsorgsformer, är en motsvarande avvägning nödvändig. Vad utredningen i detta sammanhang anför om särskolor och e l e v h e m föranleder inte någon erinran från min sida. Det är självfallet i princip önskvärt att eleverna reser hem över veckosluten i så stor utsträckning som möjligt. Det bör därför vid behov finnas femdagarshem eller femdagarsplatser i fråga om vilka det förutsätts att eleven under veckosluten bor utanför elevhemmet, om inte något särskilt hinder möter. Även under ferierna

bör eleverna naturligtvis i största möjliga utsträckning bo utanför elevhemmet.

Vad utredningen i detta sammanhang anför om differentiering av vårdanstalterna och om verksamheten där föranleder inte någon erinran från min sida.

Organisations- och personalfrågor

Centralstyrelse m. m.

Utredningens förslag, som i denna del i huvudsak överensstämmer med gällande ordning, innebär att ett särskilt landstingskommunalt förvaltningsorgan, centralstyrelsen, skall ha hand om i princip alla omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Detta förslag har under remissbehandlingen fått stöd särskilt från Riksförbundet för utvecklingsstörda barn. Enligt utredningens förslag skall det alltjämt vara möjligt att till centralstyrelse utse en landstingskommunal nämnd som har hand om andra uppgifter.

Vissa av de remissinstanser, som utgår från landstingskommunalt huvudmannaskap för alla omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, har fört fram andra lösningar i fråga om det landstingskommunala förvaltningsorganet än utredningen föreslår. Ett gemensamt drag för dessa är att de syftar till ett organisatoriskt närmande till sjukvården. Längst går mentalsjukvårdsberedningen som synes anse att ansvaret för inte bara vården utan också undervisningen av de utvecklingsstörda bör läggas på sjukvårdsstyrelserna. Dessa skulle på tjänstemannaplanet förses med den behövliga pedagogiska sakkunskapen och centralstyrelserna skulle alltså tas bort. Vissa landsting har förordat att vården av de utvecklingsstörda inordnas under sjukvårdsorganisationen. Denna uppfattning har särskilt understrukits i fråga om specialsjukhusen. Enligt läkarorganisationernas mening bör dessa sjukhus inte isoleras från den allmänna sjukvården. Allmänt har från landstingshåll framförts önskemål om att få så stor handlingsfrihet som möjligt i organisatoriskt hänseende. Tvingande detaljreglering anses böra undvikas.

Jag har i det föregående förordat att huvudmannaskapet för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda fortfarande skall ligga på landstingskommunerna. Dessa omsorger har i vissa avseenden nära anknytning till sjukvården, som landstingskommunerna också är huvudmän för. Det kan låta sig sägas att man bör fullfölja det enhetliga huvudmannaskapet för sjukvård och omsorger om psykiskt utvecklingsstörda med att ha ett enda förvaltningsorgan för all denna verksamhet. Emellertid omfattar omsorgerna om de utvecklingsstörda ett mycket viktigt pedagogiskt inslag. Hos de nuvarande centralstyrelserna finns erfarenheter av både undervisning och vård av psykiskt utvecklingsstörda. Jag förordar som huvudregel även i fortsättningen att det skall finnas ett särskilt landstingskommunalt förvaltningsorgan för omsorgerna om de utvecklingsstörda. Skiftande lokala förhållanden kan emellertid utgöra skäl för särskilda organisatoriska anordningar, och det kan vara olämpligt att alltför mycket binda den framtida utveck-

lingen. Jag har därför förståelse för huvudmännens önskemål om organisatorisk handlingsfrihet. En sådan handlingsfrihet inryms i utredningens förslag att en landstingskommunal nämnd, som har hand om andra uppgifter, skall kunna utses till förvaltningsorgan också för omsorgerna om de psykiskt utvecklingsstörda. Jag förordar detta förslag. Det torde i allmänhet närmast vara sjukvårdsstyrelsen som här bör komma i fråga. Vidare förordar jag, som tidigare framgått, att landstingskommunen skall kunna överlåta ledningen av särskola på den lokala skolstyrelsen.

Specialsjukhusen utgör ett särskilt problem i detta sammanhang. De nuvarande särskilda sjukhusen för psykiskt utvecklingsstörda ingick tidigare i den statliga mentalsjukvårdsorganisationen. Den 1 januari 1967 övertogs denna i princip av landstingskommunerna och de särskilda sjukhusen för psykiskt utvecklingsstörda utom Vipeholms sjukhus inordnades då provisoriskt under sjukvårdslagen och kom alltså att ingå i den allmänna landstingskommunala sjukvårdsorganisationen. Jag har i ett tidigare avsnitt förordat att dessa sjukhus skall höra till vårdorganisationen enligt den nya lagen. Vården vid specialsjukhusen får självfallet inte standardmässigt släpa efter den allmänna sjukvården. Vid regionplaneringen för specialsjukhusen kan det på längre sikt befinnas lämpligt att ansluta dem till de allmänna regionsjukhusen. Dessa regionala sjukhus skulle då ha resurser för en allsidig och kvalificerad medicinsk-psykiatrisk diagnostik och terapi. Jag förordar med hänsyn härtill att landstingskommunen skall kunna besluta att ledningen av specialsjukhus skall utövas av sjukvårdsstyrelsen. Den kompetensfördelning mellan denna styrelse och det särskilda förvaltningsorganet för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda som ett sådant beslut för med sig kan landstingskommunen själv fastställa närmare. Det särskilda förvaltningsorganet för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda skall dock alltid ha en allmän överblick över samtliga dessa omsorger.

Det särskilda förvaltningsorganet för de utvecklingsstörda kallas f. n. centralstyrelse. Liksom utredningen och flera remissinstanser anser jag denna benämning föga idealisk. Jag biträder här ett förslag från Riksförbundet för utvecklingsstörda barn om att förvaltningsorganet skall betecknas styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Denna benämning torde för den mera vardagliga användningen kunna förkortas till omsorgsstyrelse.

Vad utredningen anför om det särskilda förvaltningsorganets sammansättning, tillsättning och arbetsformer samt i fråga om organ som är gemensamma för flera landstingskommuner föranleder inte någon erinran från min sida. Det är självfallet angeläget att omsorgsstyrelsen och dess tjänstemän har ett gott samarbete med föräldraföreningarna för utvecklingsstörda barn och andra handikapporganisationer samt goda kontakter med de utvecklingsstördas vårdnadshavare och förmyndare.

Vissa ärenden med inslag av tvång gentemot den enskilde, t. ex. om in-

eller utskrivning, handläggs f. n. av en särskild delegation inom centralstyrelsen. Delegationen består av en lagfaren ordförande, som länsstyrelsen utser, och två—fyra andra ledamöter, som centralstyrelsen utser inom sig.

Utredningen föreslår en särskild nämndorganisation för vissa frågor. Enligt förslaget skall ett organ motsvarande centralstyrelsens delegation alltjämt finnas och kallas centralstyrelsens nämnd. Dessutom skall det enligt förslaget finnas en särskild utskrivningsnämnd vid specialsjukhus med en sammansättning som motsvarar den som gäller för utskrivningsnämnderna enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Ledamot av nämnd skall ha avlagt domared eller motsvarande försäkran och skall vara underkastad reglerna om domarjäv. När det gäller förfarandet inför nämnd föreslår utredningen vissa bestämmelser i fråga om muntlig handläggning, rätt att anlita biträde m. m. som i huvudsak har motsvarighet i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Särskolan är en av de undervisningsformer som samhället tillhandahåller för att alla barn och ungdomar skall kunna få den undervisning de behöver och kan tillgodogöra sig. Ur denna synpunkt kan det te sig mindre tilltalande att omgärda särskolan med relativt omfattande bestämmelser av processuell karaktär. Å andra sidan måste beaktas, att särskolplikten är avsevärt längre än den vanliga skolplikten, att särskolelever inte sällan måste bo utanför föräldrahemmet för att kunna få adekvat undervisning samt att tveksamma diagnosfrågor kan uppstå. Allt detta kräver att särskild hänsyn tas till rättssäkerhetsintresset, vilket man också ansåg vid tillkomsten av 1954 års lag. I normala fall bör förfarandet vid in- och utskrivning m. m. vara så likt det som tillämpas vid andra skolor som möjligt. Men för de tveksamma eller kontroversiella fallen måste ett prövningsförfarande stå till buds som tillfredsställer högt ställda anspråk på rättssäkerhet. Detta gäller naturligtvis också för vårdsektorn, där rättssäkerhetssynpunkterna får ökad praktisk betydelse i och med att de särskilda sjukhusen för psykiskt utvecklingsstörda inordnas under den nya lagen som specialsjukhus.

Mot denna bakgrund anser jag liksom utredningen och de remissinstanser som yttrat sig i frågan, att det bör finnas en särskild nämndorganisation för prövning av vissa ärenden om in- och utskrivning m. m. enligt den nya lagen. Det bör emellertid kunna räcka med en typ av nämnd. Jag föreslår att den kallas beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda och får en sammansättning som i princip motsvarar vad utredningen föreslår för centralstyrelsens nämnd. Det är naturligtvis önskvärt att en läkare, helst en psykiater, ingår i beslutsnämnden. Omsorgsstyrelsens överläkare bör dock inte få vara ledamot av nämnden. Det bör vara möjligt att utse mer än en beslutsnämnd i en landstingskommun. Med hänsyn till det anförda bör det vara möjligt för Kungl. Maj:t att medge avsteg från kravet på att andra ledamöter av beslutsnämnd än ordföranden skall vara ledamöter eller suppleanter i omsorgsstyrelsen. I övrigt bör de organisatoriskt-processuella bestämmelserna

om beslutsnämnden enligt min mening i stor utsträckning få samma innehåll som reglerna om utskrivningsnämnd i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Detta innebär att jag i huvudsak biträder vad utredningen föreslår i denna del. De frågor som utredningen avser för utskrivningsnämnderna vid specialsjukhusen får prövas av beslutsnämnd i den landstingskommun där sjukhuset är beläget.

Personal

Enligt 1954 års lag skall det finnas en rektor för landstingskommunens särskolväsende, en vårdföreståndare för dess vårdanstalter samt en föreståndare för och en ansvarig läkare vid varje särskola och varje vårdanstalt. Dessutom skall centralstyrelsen ha en läkare till sitt förfogande. Några ytterligare bestämmelser om personal innehåller inte lagen. Emellertid medför lagen givetvis en principiell skyldighet för huvudmannen att ha den personal som behövs för att verksamheten skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt.

Utredningen föreslår inte några större ändringar i fråga om lagbestämmelserna. Rektorn skall dock enligt förslaget kallas särskolchef, vårdföreståndaren vårdchef och föreståndaren för särskola rektor. Särskolchefen skall inte samtidigt behöva vara rektor för särskola. Vid specialsjukhusen föreslås gälla samma bestämmelser om läkare som vid andra sjukhus.

För egen del kan jag i princip ansluta mig till vad utredningen föreslår. Bestämmelser om särskolchef, vårdchef, överläkare hos styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, överläkare vid specialsjukhus, rektor för särskola, föreståndare för vårdhem, skolläkare och läkare vid vårdhem måste finnas i lagen med hänsyn till de beslutsfunktioner, som enligt min mening bör vila på dessa tjänstemän och som jag återkommer till. Att sjukvårdslagens bestämmelser om läkare vid sjukhus blir tillämpliga vid specialsjukhusen anser jag lämpligt. I huvudsak bör några ytterligare bestämmelser om personal inte tas in i den nya lagen. Huvudmännen är naturligtvis ändå liksom nu skyldiga att ha den personal som behövs för att de skall kunna fullgöra sina åligganden enligt lagen. Prognoser över personalbehovet på längre sikt bör göras upp och utbildningsbehovet beaktas under medverkan från tillsynsmyndigheternas sida.

Jag har i det föregående föreslagit att landstingskommunerna skall åläggas åtskilliga omsorger om de utvecklingsstörda och jag har rekommenderat flera andra former av omsorger. Jag vill emellertid i detta sammanhang inte underlåta att framhålla, att den utbyggnad som bör ske givetvis kommer att ta sin tid, inte minst med hänsyn till knappheten på personal.

Statsbidrag

Enligt kungörelsen den 10 december 1954 om statsbidrag till driftkostnader vid särskolor och vårdanstalter för vissa psykiskt efterblivna utgår

dels bidrag med 95 % av kostnaderna för löner till rektorer och lärare vid särskolor, dels platskostnadsbidrag med vissa belopp för internatplatser vid särskolor och vårdanstalter, för elever i externatundervisning och för psykiskt efterblivna som är utackorderade i kontrollerad familjevård. Enligt prop. 1967: 1 (bil. 7 s. 138) skall platskostnadsbidraget avlösas genom ett allmänt driftbidrag till hälso- och sjukvården. Vidare utgår anordningsbidrag enligt kungörelsen den 10 december 1954 (nr 738) om statsbidrag till uppförande eller inrättande av särskolor och vårdanstalter för vissa psykiskt efterblivna.

Utredningen har föreslagit att det nuvarande personalkostnadsbidraget på 95 % av lönerna till rektorer och lärare vid särskolor utsträcks till nya personalkategorier på både undervisnings- och vårdsidan. Förslaget innebär en ökad kostnad för statsverket på ca 15 milj. kr. per år.

De nuvarande principerna för fördelningen av personalkostnaderna mellan staten och huvudmännen bör enligt min mening inte ändras. Jag kan därför inte tillstyrka utredningens förslag om utökade statsbidrag.

In- och utskrivning m. m.

Allmänt

Tendensen inom svensk socialvård i vidsträckt mening går i riktning mot en allt aktivare, mer uppsökande verksamhet. En sådan verksamhet är särskilt viktig i fall då tidigt insatta omsorger kan eliminera eller minska fortsatt behov av dem. Jag tänker här bl. a. på de handikappade barnen. Ju yngre barnet är när adekvat terapi mot handikappet sätts in, desto större är i allmänhet utsikterna till förbättring. De utvecklingsstörda barnen utgör inte något undantag. Jag har tidigare talat om hur betydelsefullt det är att ett utvecklingsstört barn blir föremål för lämplig pedagogisk verksamhet redan innan barnet uppnår skolpliktig ålder. En av förutsättningarna för detta är att den rätta diagnosen ställs så tidigt som möjligt. Det är olyckligt om ett utvecklingsstört barn inte uppmärksammas av myndigheterna förrän barnet skall skrivas in i grundskola eller t. o. m. senare.

Landstingskommunerna bör, som jag sagt tidigare, söka spåra upp de barn, som kan antas vara utvecklingsstörda, på ett så tidigt stadium som möjligt. Detta är också av betydelse för landstingskommunernas planering av omsorgerna om de utvecklingsstörda. I denna uppspårande verksamhet bör omsorgsstyrelserna samarbeta med barnavårdscentraler, barnstugor, organ för den psykiska barna- och ungdomsvården, provinsialläkare, distriktssköterskor och barnkliniker. Som utredningen anför bör dessa myndigheter och organ, när de under sin verksamhet kommer i beröring med barn som kan förmodas vara utvecklingsstörda, söka förmå barnets vårdnadshavare att vända sig till omsorgsstyrelsen. Det är därvid viktigt att vårdnadshavaren blir ordentligt informerad om vilka omsorger som står till buds och om betydelsen av tidigt insatta åtgärder.

Utredningen har övervägt om nämnda myndigheter och organ bör åläggas att göra anmälan till omsorgsstyrelsen, när de träffar på ett barn som kan antas vara utvecklingsstört, men utredningen vill inte f. n. föreslå detta. Också enligt min mening bör det samarbete, som jag nyss förordat, vara till fyllest. Någon skyldighet att göra anmälan bör därför inte införas. Möjligheterna att utan sådan anmälningsskyldighet spåra upp psykiskt utvecklingsstörda barn kommer att öka om en allmän hälsokontroll av barn i fyraårsåldern kommer till stånd. Jag vill vidare erinra om att ett utvecklingsstört barn under vissa förutsättningar kan tas om hand för samhällsvård och på den vägen skall kunna beredas behövliga omsorger enligt den nya lagen liksom enligt 1954 års lag. Enligt 93 § barnavårdslagen skall myndigheter vilkas verksamhet berör barnavården m. fl. ofördröjligen till barna-

vårdsnämnd anmäla sådant som de i sin verksamhet fått reda på och som kan föranleda nämndens ingripande. Ett nära samarbete mellan barnavårdsnämnderna och omsorgsstyrelserna är angeläget. I det följande återkommer jag närmare till barnavårdsnämndernas skyldigheter när det gäller psykiskt utvecklingsstörda.

Den uppspårande verksamheten är särskilt viktig när det gäller barn i förskolåldern, men jag vill understryka att landstingskommunerna givetvis bör vara aktivt verksamma för att alla utvecklingsstörda skall få den vård och hjälp de behöver.

I 1954 års lag finns bestämmelser om registrering av utvecklingsstörda som faller under lagen. Registreringen sker på det sättet att utvecklingsstörda som bör få undervisning skrivs in vid särskola och andra utvecklingsstörda skrivs in vid vårdanstalt. I samband därmed eller senare bestäms den konkreta utformningen av de omsorger som bör beredas i det särskilda fallet. Det sker genom beslut om intagning i externat- eller internatskola av den som skrivits in vid särskola eller, annorlunda uttryckt, inregistrerats inom undervisningssektorn och genom beslut om öppen vård eller intagning på vårdanstalt av den som skrivits in vid vårdanstalt, dvs. inregistrerats inom vårdsektorn. För inskrivning vid särskola eller vårdanstalt krävs att anmälan för sådan registrering gjorts av någon som enligt lagen är behörig till det. I tveksamma fall kan intagning i särskola ske för observation utan föregående beslut om inskrivning. Slutligen kan enligt 1954 års lag provisorisk intagning på vårdanstalt äga rum i avvaktan på inskrivning vid vårdanstalt.

Utredningen anser att dessa bestämmelser bör förenklas. Systemet med både inskrivnings- och intagningsbeslut skall enligt förslaget tas bort. Den nya lagen bör enligt utredningen inte innehålla några bestämmelser om registrering av utvecklingsstörda, motsvarande de nuvarande reglerna om inskrivning vid särskola och vårdanstalt. Däremot föreslås regler om intagning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus. Utredningen föreslår att man här använder termen inskrivning i särskola, vårdhem och specialsjukhus. Någon formell anmälan för sådan inskrivning skall inte behövas. Vidare skall man kunna fatta särskilt beslut i fråga om särskolelevs bostad. Förfarandet när andra omsorger än nu nämnts skall beredas behöver enligt utredningens mening inte lagregleras. Utredningen anser att någon motsvarighet till de nuvarande bestämmelserna om intagning i särskola för observation och om provisorisk intagning på vårdanstalt inte behövs i den nya lagen.

Enligt utredningens mening har omsorgsstyrelsen för att kunna fullgöra sina skyldigheter mot de utvecklingsstörda behov av någon form av registrering eller bokföring, så snart omsorgsstyrelsen får kännedom om någon som behöver omsorger enligt lagen. En sådan registrering bör emellertid enligt utredningen inte regleras i lag.

Utredningens förslag i dessa delar har i allt väsentligt hälsats med till-

fredsställelse under remissbehandlingen. Från något håll har dock anförts att man alltjämt utan inskrivning i särskola bör kunna pröva, om undervisning i sådan skola passar bättre för en elev än undervisning i hjälpklass.

För min del kan jag ansluta mig till utredningens förslag i de delar det nu är fråga om. Vad särskilt beträffar frågan om registrering av utvecklingsstörda är det självklart, att omsorgsstyrelsen bör anteckna den som kan antas behöva omsorger enligt lagen. Som framgår av vad jag tidigare sagt måste målet vara att omsorgsstyrelsen har en överblick över alla psykiskt utvecklingsstörda inom landstingskommunen. Detta är av vikt både för omsorgsstyrelsens allmänna planering av omsorgerna och för att styrelsen skall kunna följa de särskilda fallen och vid behov ta initiativ till de omsorger som den enskilde utvecklingsstörde behöver.

När det gäller frågan om intagning i särskola för observation vill jag återknyta till vad jag tidigare anfört om betydelsen av att gränsen mellan särskolan och grundskolan blir så omärklig som möjligt. Man bör i görlig mån utan formaliteter smidigt kunna pröva olika undervisningsformer för att så fort som möjligt finna den som passar den enskilde eleven bäst. Det bör därför inte möta hinder att en elev i grundskolan, om vårdnadshavaren går med på det, försöksvis placeras i särskola under kortare tid utan att skrivas in där. Med hänsyn till att vårdnadshavarens samtycke skall krävas behöver någon bestämmelse om sådan försöksplacering i särskola inte tas in i lagen.

Liksom utredningen anser jag att bestämmelser om provisorisk intagning på vårdanstalt inte behövs.

Särskolplikt

Enligt 1954 års lag är en psykiskt utvecklingsstörd, som kan tillgodogöra sig teoretisk eller praktisk undervisning vid särskola, skolpliktig vid sådan skola fr. o. m. det kalenderår, under vilket han fyller sju år, under så lång tid som han behöver sådan undervisning, dock inte längre än t. o. m. det kalenderår, under vilket han fyller 21 år. Om det föreligger synnerliga skäl kan särskolplikten förlängas, dock längst t. o. m. det kalenderår, under vilket den utvecklingsstörde fyller 23 år. Av lagens 1 § framgår, att särskolplikten bara omfattar barn under 18 år, som på grund av allmän psykisk utvecklingsstörning inte kan följa grundskolans vanliga undervisning eller hjälpundervisning, och personer över 18 år, som av samma orsak inte kan ta vård om sig själva. Skolpliktsbestämmelserna i 1954 års lag anses i princip inte gälla psykiskt utvecklingsstörda som är blinda eller döva. Dessa utvecklingsstörda har i stället samma skolplikt som andra barn, som på grund av syn-, hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskolan, dvs. fr. o. m. höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år, längst t. o. m. vårterminen det kalenderår, då barnet fyller 17 år.

Ett förslag av utredningen att blinda och döva utvecklingsstörda skall ha

samma skolplikt som andra utvecklingsstörda har jag i det föregående anslutit mig till.

I övrigt har utredningen inte föreslagit några principiella ändringar av skolpliktsbestämmelserna i 1954 års lag. Särskolplikten bör dock enligt utredningen anpassas efter läsåret och alltså liksom enligt skollagen börja med ingången av en höstterminen och sluta med utgången av en vårtermin. Den utvidgning av undervisningsbegreppet, som utredningen föreslår och som jag i det föregående förordat, kommer emellertid att medföra särskolplikt för åtskilliga barn, som hittills ansetts alltför utvecklingsstörda för att vara särskolpliktiga. Gränsen nedåt för särskolplikten kommer att vara föga skarp. I fråga om särskolpliktens övre gräns åsyftar utredningen i princip inte någon ändring av vad som gäller nu. Utredningens förslag i denna del torde innebära, att endast den skall vara särskolpliktig som på grund av hämmad förståndsutveckling inte kan följa undervisningen i grundskolan eller den allmänna yrkesundervisningen. Det sist sagda har dock inte kommit till direkt uttryck i utredningens förslag till lagtext.

Mot utredningens förslag i fråga om särskolplikten, som i huvudsak inte mött några invändningar under remissbehandlingen, har jag ingen annan invändning än att gränsdragningen mellan allmän skolplikt och särskolplikt uttryckligen bör anges i lagen. Att gränsen nedåt för särskolplikten blir tämligen obestämd kan knappast undvikas och torde inte ha någon egentlig betydelse i praktiken. Jag förordar alltså att en psykiskt utvecklingsstörd, som kan tillgodogöra sig undervisning men inte kan följa undervisningen inom det allmänna skolväsendet, skall vara särskolpliktig fr. o. m. höstterminen det kalenderår, då han fyller sju år, så länge han behöver undervisning, dock längst t. o. m. vårterminen det kalenderår, då han fyller 21 år. Om det föreligger synnerliga skäl skall särskolplikten kunna förlängas, dock längst t. o. m. vårterminen det kalenderår, då den utvecklingsstörde fyller 23 år.

Inskrivning i särskola m. m.

Som framgått av det anförda skiljer 1954 års lag mellan å ena sidan inskrivning vid särskola och å andra sidan intagning på viss särskola. Inskrivningen är det principiella beslutet varigenom den utvecklingsstörde registreras inom undervisningssektorn. Inskrivningen förutsätter en anmälan av behörig person till centralstyrelsen. Vårdnadshavaren är alltid behörig att göra en sådan anmälan. Om vårdnadshavaren inte anmäler ett särskolpliktigt barn för inskrivning vid särskola, åligger det skolstyrelsen att se till att anmälan görs. Barnavårdsnämnden kan göra anmälan i fråga om barn som tagits om hand enligt barnavårdslagen eller som fyllt 16 år. Har ett barn tagits in på särskola för observation, skall centralstyrelsens rektor eller läkare eller skolläkaren göra anmälan om det behövs. En anmälan skall vara åtföljd av bl. a. läkarintyg.

Anmälan skall i första hand prövas av centralstyrelsens rektor. Rektors prövning skall avse frågorna om barnet är hänförligt under 1954 års lag och, i så fall, om det skall skrivas in vid särskola. Innan rektor beslutar skall han samråda med centralstyrelsens läkare. I vissa fall skall dock ärendet hänskjutas till centralstyrelsens delegation. Detta skall ske då centralstyrelsens läkare begär det och då rektor anser att inskrivning vid särskola bör ske men vårdnadshavaren inte medgivit åtgärden. Om rektor finner att barnet är hänförligt under 1954 års lag men inte kan tillgodogöra sig undervisning i särskola, skall ärendet överlämnas till centralstyrelsens läkare och dess vårdföreståndare, som i förening skall besluta om barnet skall skrivas in vid vårdanstalt. Detta återkommer jag till i det följande.

Ett barn som skrivits in vid särskola skall tas in på externatskola eller, om detta med hänsyn till barnets bosättningsort och övriga förhållanden inte är lämpligt, på internatskola. Intagning av särskolpliktig kan dock få anstå i högst två år, om det finns skäl till det. Beslut i intagningsfrågor meddelas av centralstyrelsen eller dess rektor.

Slutligen kan anmärkas att 1954 års lag innehåller en bestämmelse enligt vilken rektors beslutanderätt enligt lagen kan i fråga om viss särskola delegeras till skolans föreståndare. Enligt vad jag inhämtat har dock denna delegationsmöjlighet inte utnyttjats.

Enligt utredningens förslag skall inskrivning i särskola avse viss skola och innebära att den utvecklingsstörde skall få undervisning vid den skolan. Om det därvid, med hänsyn till svårigheterna att dagligen färdas mellan den inskrivnes hem och skolan eller annat förhållande, är påkallat att den inskrivne bor i annat enskilt hem än det egna, i inackorderingshem eller i elevhem, skall det enligt utredningens förslag kunna beslutas att den inskrivne skall bo i sådant hem. Ett sådant beslut skall kunna fattas i samband med inskrivningen eller senare.

Vad utredningen föreslagit har inte mött någon invändning under remissbehandlingen. För min del vill jag också ansluta mig till utredningen i denna del. Det innebär bl. a. att man här fullföljer det särskiljande mellan å ena sidan undervisningen och å andra sidan boendeformerna, som jag tidigare förordat och som är ägnat att göra de utvecklingsstörda skolbarnens situation mera lik andra skolbarns.

Den som är särskolpliktig bör som utredningen föreslår skrivas in i särskola. Ett undantag bör emellertid göras för sådana blinda eller döva psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av syn- eller hörselskadan inte kan följa undervisningen i särskola. Dessa utvecklingsstörda skall fullgöra sin skolplikt i den statliga specialskolan. En annan sak är att det behövs sådana kontakter mellan hemlandstingskommunen och specialskolan, att hemlandstingskommunen är beredd att vid behov ta hand om den utvecklingsstörde, när denne skall lämna specialskolan.

Ett utvecklingsstört barn som inte uppnått skolpliktig ålder skall enligt

utredningens förslag, som jag ansluter mig till, kunna skrivas in i särskola, om vårdnadshavaren går med på det eller om barnet är omhändertaget för samhällsvård. Detta innebär inte någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller nu.

Utredningen föreslår att en särskolpliktig psykiskt utvecklingsstörd skall kunna få anstånd med inskrivning under ett år, om det föreligger särskilda skäl till det. Utredningen uttalar, att möjligheten att bevilja anstånd bör utnyttjas med stor återhållsamhet. Förslaget innebär jämfört med 1954 års lag, att den längsta tiden för anstånd skärs ned från två till ett år samt att förutsättningarna för anstånd i viss mån skärps.

Några remissinstanser har framfört avvikande mening i fråga om möjligheten att bevilja anstånd med inskrivning i särskola. En länsstyrelse vill helt ta bort denna möjlighet. Å andra sidan anförs det från läkarhåll, att det i undantagsfall kan finnas skäl till anstånd under två år.

För egen del anser jag att utredningens förslag i fråga om anstånd innefattar en lämplig avvägning och jag ansluter mig till förslaget. Detta ställningstagande innebär att man i fråga om tidslängden vinner överensstämmelse med skollagens bestämmelser om uppskov med obligatorisk skolgång.

Ett förslag av utredningen att en psykiskt utvecklingsstörd, som får godtagbar enskild undervisning, skall befrias från att gå i särskola har sin förebild i skollagen och har inte framkallat någon reaktion under remissbehandlingen. Jag har inte någon erinran mot förslaget.

För inskrivning i särskola skall som sagt någon anmälan inte vara nödvändig. Skolstyrelserna skall enligt utredningens förslag verka för att särskolpliktiga får undervisning i särskola.

Slopandet av det formella kravet på anmälan för inskrivning är enligt min mening ägnat att understryka, att huvudmännen skall vara aktivt verksamma för att de utvecklingsstörda skall få de omsorger som de behöver. Vidare blir bestämmelser om behörighet att göra anmälan överflödiga. I praktiken kommer måhända flertalet inskrivningar även i fortsättningen att äga rum efter anmälan av vårdnadshavaren, skolstyrelsen, barnavårdsnämnden eller annan. Men huvudmannen skall också kunna ta eget initiativ. Innan inskrivning i sådant fall sker skall frågan naturligtvis ha diskuterats med vårdnadshavaren, i den mån detta är möjligt. I de flesta fall torde då samförstånd uppnås.

Jag har inte något att invända mot vad utredningen anför om skolstyrelsernas åligganden, när det gäller att se till att ett barn, som kan antas vara särskolpliktigt, får den undervisning det behöver. Jag vill särskilt understryka, att ovidkommande hänsyn inte får hindra att anmälan för inskrivning i särskola sker när en sådan anmälan kan antas vara sakligt befogad. För att skolstyrelserna skall kunna fullgöra sina skyldigheter enligt nya lagen bör de liksom f. n. ha rätt att ombesörja att den, som är i särskolpliktig ålder och eventuellt behöver undervisning i särskola, genomgår de

undersökningar som behövs för att man skall kunna bedöma om inskrivning i särskola bör ske.

I fråga om förfarandet innebär utredningsförslaget att vårdnadshavares medgivande till inskrivning inte behöver vara skriftligt. Under remissbehandlingen har det från medicinskt håll ansetts äventyrligt att slopa kravet på skriftlighet. Andra remissinstanser som uttalar sig i frågan hälsar däremot detta förslag med stor tillfredsställelse. För egen del ansluter jag mig till utredningen på denna punkt. Önskemålet att vinna så stor överensstämmelse som möjligt med förfarandet vid inskrivning i grundskola är så starkt att eventuella betänkligheter får vika. Besked om inskrivning i särskola när medgivande till inskrivningen föreligger bör kunna ges på samma sätt som då meddelande lämnas om inskrivning i grundskola.

Det råder enighet om att läkarutlåtande bör vara obligatoriskt vid inskrivning i särskola. För egen del anser jag detta krav så grundläggande att det bör slås fast i den nya lagen, liksom fallet är i 1954 års lag. Läkarutlåtandet bör i varje särskilt fall grundas på en så ingående undersökning som behövs för att säkerställa diagnosen och klarlägga behovet av omsorger.

När det gäller beslutanderätten i fråga om inskrivning i särskola föreslår utredningen en ordning som i princip överensstämmer med vad som nu gäller i fråga om inskrivning vid särskola. Vissa avvikelser finns dock. Enligt utredningens förslag skall fråga om inskrivning i särskola avgöras av särskolchefen efter samråd med omsorgsstyrelsens överläkare. I vissa fall skall dock frågan hänskjutas till beslutsnämnden. Det skall ske då särskolchefen eller överläkaren begär det och då vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 16 år, inte är ense med särskolchefen, antingen nu denne vill skriva in den utvecklingsstörde i särskola eller inte. Om beslutsnämndens beslut inte kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, skall dess ordförande enligt förslaget kunna avgöra ärendet interimistiskt.

Det kan anmärkas att de tjänstemän och den nämnd som avses är särskolchefen och omsorgsstyrelsens överläkare samt beslutsnämnden i den landstingskommun, där den utvecklingsstörde är bosatt (hemlandstingskommunen). Vad nyss sagts skall enligt utredningens förslag också gälla i fråga om förlängning av särskolplikten och befrielse från skolgången. När det gäller förlängning av skolplikten för elev i specialsärskola föreslås dock en särskild regel, enligt vilken frågan skall avgöras av skolans rektor efter samråd med skolläkaren resp. av beslutsnämnden i den landstingskommun, där särskolan är belägen (värdlandstingskommunen). De regler om beslutanderätt som jag nu redogjort för skall enligt utredningens förslag äga motsvarande tillämpning när det gäller fråga om särskolelevs bostad.

Utredningens förslag i fråga om beslutanderätten i de fall jag nyss nämnt har i princip godtagits eller lämnats utan erinran under remissbehandlingen.

För min del kan jag också i huvudsak ansluta mig till vad utredningen föreslår.

Några remissinstanser har dock kommit med invändningar på vissa punkter. Detta gäller särskilt inskrivning i specialsärskola. En sådan fråga anses på några håll böra avgöras av rektorn för specialsärskolan och inte av särskolchefen i elevens hemlandstingskommun. Det anförs bl. a. att en specialsärskolas rektor bör kunna påverka elevsammansättningen vid den skola han förestår och att endast de för skolan ansvariga torde ha möjlighet att avgöra om en elev kan få adekvat undervisning och vård vid skolan samt bedöma hans utsikter att anpassas till kollektivet där.

Som framgår av det föregående är specialsärskolor avsedda för utvecklingsstörda som har svårt att anpassa sig till skolarbete eller som lider av sådana somatiska handikapp att det behövs särskilda anordningar för deras undervisning. På grund av elevernas fåtalighet blir det här fråga om inrättningar av regional karaktär. Det finns f. n. några skolor som enligt den nya lagen avses bli specialsärskolor. För dessa bar staten ansvaret före den 1 januari 1967. Beslut om intagning i sådan skola fattades då av skolans egna organ. Nämnda dag gick ansvaret för skolorna över på landstingskommunerna och skolorna inordnades under 1954 års lag. Det blev därmed enligt huvudregeln hemlandstingskommunens organ, centralstyrelsen eller dess rektor, som skall besluta om intagning i dessa skolor. Det är i princip sistnämnda ordning som enligt utredningens förslag skall gälla även i fortsättningen. Eftersom det i allmänhet torde vara hemlandstingskommunens särskolchef som bäst känner en utvecklingsstörd, vars inskrivning i specialsärskola aktualiseras, vill jag i huvudsak ansluta mig till utredningens förslag. Emellertid bör enligt min mening remisskritiken i viss mån beaktas. Jag förordar att det skall vara hemlandstingskommunens särskolchef som beslutar om inskrivning i specialsärskola men att han dessförinnan skall samråda inte bara med omsorgsstyrelsens överläkare i hemlandstingskommunen utan också med specialsärskolans rektor. Vidare bör även den sistnämnde kunna få inskrivningsfrågan hänskjuten till prövning av beslutsnämnd. Behörig nämnd i sådan fråga bör vara beslutsnämnden i värdlandstingskommunen.

Vidare har under remissbehandlingen från något håll anförts att beslut om inskrivning i särskola bör fattas av särskolchefen och omsorgsstyrelsens överläkare i förening. För min del anser jag dock liksom utredningen att bara en tjänsteman bör ha det formella avgörandet. Det behövliga läkarinflytandet är säkerställt genom kravet på samråd och genom att överläkaren kan föra ärendet till beslutsnämnden. Mitt förslag på denna punkt överensstämmer med vad som nu gäller i fråga om inskrivning vid särskola.

Utredningens förslag om när prövning av beslutsnämnd skall ske innebär i flera avseenden en utvidgning i förhållande till 1954 års lag. Även särskolchefen skall sålunda kunna påkalla nämndens prövning. Sådan prövning skall vidare äga rum, om vårdnadshavaren anser att en åtgärd som särskol-

chefen motsätter sig bör komma till stånd. Slutligen skall också inställningen hos den det gäller vara av betydelse, om denne fyllt 16 år. På en punkt innebär dock utredningens förslag enligt en uppfattning som kommit till uttryck under remissbehandlingen en ökad risk för oklarhet i praktiken jämfört med vad som gäller nu. Enligt 1954 års lag skall fråga om inskrivning vid särskola prövas av centralstyrelsens delegation bl. a. om centralstyrelsens rektor anser att inskrivning bör ske men vårdnadshavaren inte medgivit åtgärden. Detta motsvaras i utredningens förslag av en föreskrift om nämndprövning, när vårdnadshavaren inte är ense med särskolchefen. Detta har uppfattats så att vårdnadshavaren direkt skall motsätta sig inskrivning för att nämndprövning skall komma till stånd.

Enligt min mening bör dock utredningens förslag inte medföra några olägenheter i praktiken. Som jag tidigare anfört bör omsorgsstyrelsens tjänstemän ha goda kontakter med vårdnadshavarna och där så är möjligt diskutera tänkbara åtgärder med dem. Därvid bör de förvissa sig om vårdnadshavarens inställning till en ifrågasatt åtgärd. Vårdnadshavaren bör givetvis också underrättas om möjligheten att påkalla beslutsnämndens prövning. I de fall då vårdnadshavarens attityd förblir oklar bör beslutsnämndens prövning begäras. Jag förordar utredningens förslag i fråga om nämndprövningen. Inställningen hos den det gäller bör dock vara relevant redan när denne fyllt 15 år. Av skäl som jag återkommer till föreslår jag nämligen denna åldersgräns på vårdsidan och för enkelhetens skull bör den gälla också på undervisningssidan.

Utredningens förslag om beslutanderätt i fråga om särskolelevs bostad förefaller mig inte fullt klart när det gäller elev i specialsärskola. Jag förordar att bestämmelserna om behörighet att meddela beslut om inskrivning i särskola skall äga motsvarande tillämpning i fråga om särskolelevs bostad. Det innebär att beslut i bostadsfråga fattas av särskolchefen i hemlandstingskommunen, sedan denne samrått med omsorgsstyrelsens överläkare och, när det gäller någon som skrivs in eller redan är inskriven i specialsärskola, med skolans rektor. När samråd sålunda skall äga rum med rektor för specialsärskola kan denne påkalla, att bostadsfrågan prövas av beslutsnämnd i värdlandstingskommunen. De regler som jag nu angett måste emellertid förses med ett undantag. Som framgår av det följande förordar jag att bestämmelser om utskrivning på försök behålls i den nya lagen. I samband med att undervisningen i särskola tas upp på nytt efter försöksutskrivning kan det bli aktuellt att fatta beslut i fråga om elevens bostad. Det är enligt min mening lämpligast att bostadsfrågan i ett sådant fall avgörs av den som beslutar i fråga om försöksutskrivning, dvs. enligt mitt förslag i regel särskolans rektor efter samråd med skolläkaren. Till dessa spörsmål återkommer jag senare.

Vad utredningen föreslår om behörighet för beslutsnämndens ordförande att meddela interimistiskt beslut i brådskande fall föranleder inte någon erinran från min sida.

För sådana blinda eller döva utvecklingsstörda, som på grund av syn- eller hörselskadan inte kan följa undervisningen i särskola, bör som jag tidigare antytt skollagens bestämmelser om undervisning i specialskola gälla i tillämpliga delar i stället för reglerna om särskola. Frågan om en elev är skolpliktig även efter den i skollagen föreskrivna åldersgränsen för blinda och döva barn i allmänhet bör i första hand avgöras av den lokala styrelsen för specialskolenheten. För att prövningsmöjligheterna skall motsvara dem som står andra utvecklingsstörda till buds föreslår jag att en sådan fråga om särskolplikt, om den är kontroversiell, skall avgöras av beslutsnämnd i den landstingskommun, där specialskolenheten är belägen.

En konsekvens av utredningens förslag att beslut om inskrivning i särskola skall avse viss skola, dvs. en bestämd organisatorisk enhet inom landstingskommunens särskolväsende motsvarande skolenhet enligt skolstadgan, blir att en elev som skall flytta från en särskola till en annan skall skrivas ut slutligt från den förstnämnda skolan och skrivas in i den sistnämnda. Vid en sådan ny inskrivning behövs inte något nytt läkarintyg om inte omständigheterna påkallar att nytt intyg anskaffas, vilket ofta torde vara fallet när överflyttning till specialsärskola aktualiseras.

Utredningen föreslår att frågor om uttagning till specialundervisning eller hänvisning till annan skolform i samma särskola skall avgöras av skolans rektor. Om en sådan fråga är kontroversiell föreslås den dock kunna prövas av beslutsnämnd. Detta förslag har lämnats utan erinran under remissbehandlingen och jag ansluter mig till det. Nämndprövningen i fråga om elev i specialsärskola bör ankomma på beslutsnämnd i värdlandstingskommunen.

Utskrivning från särskola

En särskolelev som antas kunna tillgodogöra sig undervisningen i grundskolan kan enligt 1954 års lag skrivas ut på försök från särskolan. Vidare kan försöksutskrivning äga rum som förberedelse till slutlig utskrivning. Försöksutskrivning kan kombineras med tillsyn och särskilda föreskrifter. Om fortsatt utbildning vid särskola anses behövas kan den försöksutskrivne tas in igen i sådan skola. Beslut om åtgärder som nu nämnts meddelas av särskolans föreståndare. Fråga om utskrivning på försök avgörs dock av centralstyrelsens delegation i vissa fall.

Den som skrivits in vid särskola skall enligt 1954 års lag skrivas ut slutligt, när han inte längre kan hänföras till någon av de grupper av psykiskt utvecklingsstörda som anges i lagens 1 §. Vidare skall den som skrivits in vid särskola skrivas ut slutligt från skolan, om han flyttas över till vårdanstalt och skrivs in där. Dessutom skall slutlig utskrivning från särskola alltid ske när särskolplikten upphör. Slutlig utskrivning beslutas i regel av centralstyrelsens rektor efter skolläkarens hörande.

Fråga om utskrivning, både slutlig och på försök, skall prövas av centralstyrelsens delegation, om detta begärs av inskriven som fyllt 16 år eller hans förmyndare eller vårdnadshavare eller av, bland andra, centralstyrelsens rektor eller läkare eller skolans föreståndare. Delegationen skall dessutom på eget initiativ pröva fråga om utskrivning av internatelev, när denne fyller 18 år. Delegationen kan också i andra fall ta upp utskrivningsfråga till prövning.

Utskrivning enligt 1954 års lag kan beslutas utan särskild framställning. Det åligger enligt lagen föreståndare och läkare vid särskolor att fortlöpande följa de intagnas psykiska utveckling och vid lämpliga tidpunkter pröva om utskrivning kan ske. I fråga om den som tagits in i särskola och som fyllt 16 år skall sådan prövning ske minst en gång om året. Prövning av utskrivningsfrågan kan även påkallas av den inskrivne, om han fyllt 16 år, och av hans förmyndare eller vårdnadshavare samt av centralstyrelsens läkare.

Utredningen anser att bestämmelser om utskrivning på försök från särskola inte behövs i den nya lagen. Eftervården anses kunna säkras genom en bestämmelse av innebörd, att det i samband med utskrivning skall prövas om andra omsorger som avses i lagen bör beredas eleven efter utskrivningen. Och om det visar sig att en utvecklingsstörd som skrivits ut behöver fortsatt undervisning, får han skrivas in på nytt om rekvisiten för inskrivning är uppfyllda. Det eventuella behovet av ett snabbt ingripande avser utredningen att tillgodose genom att beslutsnämndens ordförande skall kunna besluta interimistiskt.

I fråga om tidpunkten för utskrivning föreslår utredningen en lagbestämmelse av innebörd, att utskrivning skall ske senast vid utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år eller, om särskolplikten förlängts, vid den tidpunkt som angetts i förlängningsbeslutet. Motivledes tilllägger utredningen att utskrivning bör ske, så snart man har anledning att anta att den utvecklingsstörde inte längre behöver eller kan tillgodogöra sig undervisning i särskola. Från nyssnämnda lagbestämmelse föreslår utredningen det undantaget att en elev skall få slutföra påbörjad yrkesutbildning även efter utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller 23 år, om han går med på det. Barn som inte uppnått skolpliktig ålder och inte är omhändertaget för samhällsvård skall enligt utredningens förslag skrivas ut, när vårdnadshavaren begär det.

Beslut om utskrivning från vanlig särskola skall enligt utredningens förslag i regel meddelas av särskolchefen efter samråd med omsorgsstyrelsens överläkare och beslut om utskrivning från specialsärskola av skolans rektor efter samråd med skolläkaren. I vissa fall, i princip de tveksamma eller kontroversiella, skall dock utskrivningsfrågan prövas av beslutsnämnd. Utskrivning skall liksom nu kunna ske utan särskild framställning. De relativt utförliga bestämmelserna i 1954 års lag i fråga om officialprövning av utskrivningsfrågor bör enligt utredningen inte få någon motsvarighet i den nya

lagen. Utredningen anser dock att frågan om utskrivning även i fortsättningen bör prövas vid lämpliga tidpunkter och minst en gång om året. Bestämmelser härom bör enligt utredningen meddelas i administrativ ordning.

Under remissbehandlingen har utredningens förslag i fråga om utskrivning från särskola föranlett diskussion egentligen bara när det gäller möjligheten till utskrivning på försök. I ett yttrande anförs att någon form av försöksutskrivning alltjämt bör finnas för elever i specialsärskola, eftersom dessa oftare än andra särskolelever misslyckas med den sociala anpassningen. Skolöverstyrelsen understryker att det måste finnas möjlighet att utan hinder av in- och utskrivningsbestämmelser försöksvis placera en särskolelev i den vanliga skolans specialundervisning.

Jag har i det föregående framhållit vikten av en god samordning mellan de olika undervisningsformer som samhället tillhandahåller. En elev bör kunna föras över från en undervisningsform till en annan så snabbt och smidigt som möjligt, när detta är motiverat av elevens behov. Jag har därför bl. a. föreslagit, att en elev i grundskolan skall kunna placeras på försök i särskola under kortare tid utan att skrivas in där, om vårdnadshavaren går med på det. Det är självfallet lika viktigt, att en överföring i motsatt riktning sker så snart det finns utsikter till att en särskolelev skall kunna tillgodogöra sig en mera krävande undervisning eller utbildning än den som ges i särskolan. Slår dessa förhoppningar fel får eleven gå tillbaka till särskolan.

Om man bara har en form för utskrivning och alltså måste göra en ny inskrivning vid elevens återgång till särskola, tror jag det finns en viss risk för att den önskvärda rörligheten mellan de olika skolformerna hämmas. Å andra sidan anser jag inte att den som är inskriven i särskola bör kunna flyttas över till grundskola helt formlöst enligt den nya lagen, även om det bara gäller en överflyttning på försök. En sådan överflyttning bör principiellt kunna ske även utan vårdnadshavarens samtycke. En lämplig avvägning torde nås om man behåller möjligheten till utskrivning på försök. Jag förordar därför att en särskolelev liksom f. n. skall kunna skrivas ut på försök för prövning av om han kan tillgodogöra sig grundskolans undervisning eller yrkesutbildning av annat slag än som ges i särskolan.

I andra fall än dem jag nyss syftat på bör den normala utskrivningsformen vara slutlig utskrivning. Emellertid kan det ibland föreligga särskild tveksamhet eller finnas ett speciellt stort behov av eftervårdande verksamhet och av möjlighet till snabba ingripanden. Jag tänker här främst på särskolelever med mera uttalade sociala anpassningssvårigheter. Med hänsyn till det sagda förordar jag att utskrivning på försök skall kunna ske även i annat fall än då det gäller att pröva elevens förmåga att följa undervisning, om det föreligger särskilda skäl till det.

Eftersom syftet är att främja den eftervårdande verksamheten bör utskrivning på försök enligt min mening avse viss tid, högst sex månader. För-

söksutskrivningen bör dock kunna förlängas med högst sex månader åt gången. En särskolelev som skrivs ut på försök bör liksom nu kunna åläggas att iaktta särskilda föreskrifter, t. ex. i fråga om bostad, och ställas under tillsyn av lämplig person. Undervisningen i särskola bör kunna tas upp igen, om förhållandena påkallar det. I samband därmed bör beslut kunna fattas i fråga om elevens bostad.

Jag förordar att särskolans rektor efter samråd med skolläkaren skall besluta i fråga om utskrivning på försök och om nyssnämnda spörsmål i samband därmed. Tveksamma eller kontroversiella fall bör prövas av beslutsnämnd. Frågor om återupptagande av undervisning i särskola och frågor som sammanhänger därmed bör dock inte få föras till beslutsnämnd. Rektors beslut i sådana frågor bör kunna verkställas genast.

Förekomsten av bestämmelser om utskrivning på försök gör det lättare att utforma en fullständig reglering av tidpunkten för s l u t l i g u t s k r i v n i n g. Jag förordar som huvudregel att en särskolelev skall skrivas ut slutligt, när särskolplikten upphör, eller således när någon av förutsättningarna för särskolplikt brister. Detta är fallet, om eleven visar sig inte vara tillgänglig för undervisning eller om det visar sig att han kan tillgodogöra sig en mera krävande undervisning än särskolans eller när han inte längre behöver undervisning eller när föreskriven ålders- eller tidsgräns passeras. Som utredningen föreslår bör dock en elev kunna få slutföra påbörjad yrkesutbildning även efter särskolpliktens slut om han går med på det. Vidare bör ett barn, som inte uppnått skolpliktig ålder och inte är omhändertaget för samhällsvård, skrivas ut slutligt när vårdnadshavaren begär det.

När det gäller behörigheten att besluta i fråga om slutlig utskrivning kan jag i allt väsentligt ansluta mig till vad utredningen föreslår. Sådant beslut bör särskolchefen alltså fatta efter samråd med omsorgsstyrelsens överläkare. I fråga om elev i specialsärskola bör dock skolans rektor besluta efter samråd med skolläkaren. Omsorgsstyrelsen bör få uppdra åt rektor för vanlig särskola att besluta i stället för särskolchefen, efter samråd med skolläkaren. Innan rektor beslutar om slutlig utskrivning bör han samråda med särskolchefen i elevens hemlandstingskommun. Fråga om utskrivning bör dock prövas av beslutsnämnd, om särskolchefen, omsorgsstyrelsens överläkare, rektorn för särskolan eller skolläkaren begär det eller om meningsskiljaktighet i frågan uppstått mellan den som annars beslutar och vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, om han fyllt 15 år, eller om nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan. Gäller det elev i specialsärskola bör prövningen ankomma på beslutsnämnd i värdlandstingskommunen.

Vad utredningen anför i fråga om officialprövning av fråga om utskrivning kan jag i huvudsak ansluta mig till. Jag anser dock att det uttryckligen bör föreskrivas i lagen, att fråga om utskrivning skall prövas fortlöpande. Sär-

skild prövning av sådan fråga bör kunna påkallas av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den saken gäller, om han fyllt 15 år. I samband med utskrivning bör prövas om andra omsorger som avses i lagen bör beredas eleven efter utskrivningen.

Skyldighet att ta emot vård

Enligt 1954 års lag skall psykiskt utvecklingsstörd, som inte är särskolpliktig och som fyllt 16 år, vara underkastad öppen vård eller vård på vårdanstalt. I fråga om barn under 16 år hänvisar lagen till bestämmelserna i barnavårdslagen om omhändertagande för samhällsvård. Den som skrivits in vid vårdanstalt skall i första hand få öppen vård. Endast om den utvecklingsstörde oundgängligen behöver anstaltsvård får sådan vård komma till stånd. På arbetshem eller ålderdomshem för utvecklingsstörda får utvecklingsstörda bara tas in efter medgivande av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den utvecklingsstörde själv, om han är myndig. På vårdhem enligt 1954 års lag kan däremot en utvecklingsstörd tas in även utan sådant medgivande. Vårdhem skall finnas dels för utvecklingsstörda barn och dels för höggradigt utvecklingsstörda vuxna, som inte kan vårdas i arbetshem eller ålderdomshem. Endast sådana vuxna som lider av höggradig utvecklingsstörning kan alltså enligt 1954 års lag tas in på vårdanstalt oberoende av samtycke.

Vissa utvecklingsstörda vårdas på särskilda sjukhus. Dessa sjukhus skall enligt utredningsförslaget, som jag anslutit mig till, kallas specialsjukhus. Denna vård regleras f. n. i sjukvårdslagen och kan beredas med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Enligt 1 § sistnämnda lag får den, som lider av psykisk sjukdom, varmed f. n. psykisk utvecklingsstörning jämställs, beredas sluten psykiatrisk vård oberoende av eget samtycke, om sådan vård är oundgängligen påkallad med hänsyn till sjukdomens art och grad och till att någon av vissa specialindikationer är för handen till följd av sjukdomen. Dessa indikationer är a) att den sjuke uppenbarligen saknar sjukdomsinsikt och kan få sitt tillstånd avsevärt förbättrat genom vården eller avsevärt försämrat om vården uteblir, b) att den sjuke är farlig för annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa eller för eget liv, c) att den sjuke är ur stånd att ta vård om sig själv, d) att den sjuke har ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt och e) att den sjuke är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse än personlig säkerhet och hälsa. Indikationen e) får bara användas när domstol överlämnar någon till sluten psykiatrisk vård. Sådant överlämnande kan enligt 31 kap. 3 § brottsbalken ske i fråga om den, som begått brottslig gärning, om han kan beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

I fråga om vård i vårdhem eller specialsjukhus föreslår utredningen till en början att en utvecklingsstörd som behöver sådan vård skall få den, om vårdnadshavaren, förmyndaren eller den utvecklingsstörde själv, om han är myndig, samtycker till det eller om den utvecklingsstörde är omhänder-

tagen för samhällsvård. För dessa fall skall det alltså inte krävas att den utvecklingsstörde oundgängligen behöver vården. Mot detta förslag har någon erinran inte framförts under remissbehandlingen och jag ansluter mig till det.

Utredningen anser att det måste finnas möjlighet att bereda vård i vårdhem eller specialsjukhus oavsett samtycke av den utvecklingsstörde eller företrädare för honom. Begreppet vårdhem enligt utredningens förslag omfattar såväl arbetshem och ålderdomshem som vårdhem enligt 1954 års lag. Skyldigheten att ta emot vård skall enligt förslaget bara omfatta utvecklingsstörda som fyllt 18 år. Ett barn under 18 år skall alltså kunna beredas vård i vårdhem eller specialsjukhus utan vårdnadshavarens samtycke bara om barnet är omhändertaget för samhällsvård enligt barnavårdslagen. Detta motsvarar regleringen i 1954 års lag där åldersgränsen dock är 16 år. Däremot innebär förslaget i denna del en principiell ändring när det gäller vård i specialsjukhus, eftersom lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall inte innehåller någon åldersgräns för omhändertagande. Vidare föreslår utredningen att det nuvarande kravet på att vården skall vara oundgängligen påkallad alltjämt skall gälla för vård oberoende av samtycke.

Utredningen föreslår att, utöver det sagda, någon av vissa specialindikationer skall vara uppfylld för att vård skall få komma till stånd oavsett samtycke. Vården skall enligt förslaget vara oundgängligen påkallad med hänsyn till att den utvecklingsstörde antingen saknar förmåga att ta vård om sig eller för ett sedeslöst liv eller är farlig för annans personliga säkerhet eller egendom. Som en konsekvens av förslaget att den nuvarande slutna psykiatriska vården av psykiskt utvecklingsstörda skall inordnas under den nya lagen som vård i specialsjukhus föreslår utredningen sådan ändring i brottsbalken, att domstol skall få möjlighet att överlämna en psykiskt utvecklingsstörd till vård i specialsjukhus. För att ett sådant överlämnande skall få ske skall krävas, att alla rekvisiten enligt nya lagen för inskrivning oavsett samtycke är uppfyllda.

Utredningens uppfattning att det måste finnas vissa möjligheter att bereda vård i vårdhem eller specialsjukhus oberoende av samtycke har inte mött invändningar under remissbehandlingen. För min del anser jag också, att sådan möjlighet fortfarande måste finnas när det gäller vård i specialsjukhus. Även om det praktiska behovet av att kunna bereda vård i vårdhem oberoende av samtycke är relativt ringa, anser jag inte heller tillrådligt att avstå från denna möjlighet. Att begreppet vårdhem kommer att utvidgas enligt nya lagen och omfatta också de nuvarande arbetshemmen och ålderdomshemmen torde inte behöva möta några betänkligheter, eftersom förutsättningarna för att bereda vård oavsett samtycke blir snävt utformade.

Mot utredningens förslag om begränsning av skyldigheten att ta emot vård till dem som fyllt 18 år har några remissinstanser riktat den invändningen, att förslaget leder till att en utvecklingsstörd i åldern mellan 15 och

18 år som begått brott inte kommer att kunna överlämnas till vård i specialsjukhus direkt av domstol. Domstolen blir hänvisad att överlämna den utvecklingsstörde till vård enligt barnavårdslagen, varefter det ankommer på barnavårdsnämnd att anmäla den utvecklingsstörde för omsorger enligt den nya lagen. En sådan omgång anses inte sakligt motiverad. Denna anmärkning är enligt min mening berättigad. F.n. kan en domstol överlämna en utvecklingsstörd, som är mellan 15 och 18 år gammal, till sluten psykiatrisk vård. Motsvarande möjlighet bör enligt min mening alltjämt finnas. För att inte onödigtvis komplicera regelsystemet förordar jag att den föreslagna generella 18-årsgränsen i stället får bli en generell 15-årsgräns.

För att inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus skall få ske oberoende av samtycke bör vidare liksom nu krävas, att vården är oundgängligen påkallad. Med denna förutsättning bör, som utredningen anför, avses att vårdbehovet är klart dokumenterat och att någon annan utväg än sådan vård rimligtvis inte står till buds.

Vård oberoende av samtycke bör enligt min mening liksom f. n. endast få beredas den, vars utvecklingsstörning är mera höggradig. Jag anser det lämpligt att, som skett i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, detta kommer till direkt uttryck i lagtexten genom ett krav på att vården skall vara oundgängligen påkallad med hänsyn till utvecklingsstörningens grad.

Utredningens förslag att dessutom någon av vissa specialindikationer skall föreligga för att vård skall få beredas oberoende av samtycke har inte i och för sig mött någon invändning under remissbehandlingen. Förslaget innebär en ytterligare rättssäkerhetsgaranti och jag ansluter mig till det. Bestämmelser av motsvarande slag finns i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

När det gäller utformningen av specialindikationerna har emellertid viss kritik riktats mot utredningens förslag under remissbehandlingen. Detta gäller särskilt indikationen »för ett sedeslöst liv». Att det i vissa fall av sexuell vidlyftighet hos psykiskt utvecklingsstörda kan föreligga ett behov av omhändertagande till skydd för den utvecklingsstörde förefaller det visserligen inte råda delade meningar om. Men detta behov anses kunna tillgodoses genom att man begagnar sig av indikationen »saknar förmåga att ta vård om sig». Från något håll anses formuleringen av förstnämnda indikation antyda ett moraliskt klander. Även i fråga om specialindikationerna i övrigt innehåller remisskritiken krav på en närmare anslutning till motsvarande regler i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Utvecklingsstörda är enligt utredningen ofta lättledda och kan därför lättare än andra utnyttjas sexuellt av samvetslösa personer. Behovet av en möjlighet till omhändertagande i vissa sådana fall oberoende av samtycke har också vitsordats under remissbehandlingen. Indikationen »saknar förmåga att ta vård om sig» finns också i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och avser där att den sjuke inte förmår sörja för sin

rent personliga omvårdnad i fråga om föda, kläder, hygien o. dyl. Indikationen bör inte ges en annan innebörd i den nu föreslagna lagen. Det behövs alltså en särskild indikation, som dock bör få en något annorlunda ordalydelse än utredningen föreslagit. Jag förordar att omhändertagandemöjligheten får avse utvecklingsstörda som inte kan skydda sig själva mot att bli sexuellt utnyttjade och vill understryka att bestämmelserna skall tolkas restriktivt.

I övrigt anser jag att indikationerna b)—e) i 1 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall lämpligen kan användas också i den nya lagen, även om de i vissa delar kanske inte har så stor praktisk betydelse i fråga om utvecklingsstörda. Dessa indikationer skall givetvis ha samma innebörd i den nya lagen som i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (se prop. 1966:53 s. 168—172). Indikationen »har ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt» torde inte helt sakna praktisk betydelse när det gäller utvecklingsstörda och bör därför inte utelämnas. Indikationen e), som i huvudsak avser farlighet för annans egendom, bör bara få åberopas av domstol vid överlämnande till vård enligt brottsbalken. Detta medför, att den inte kan föranleda vård i vårdhem utan bara i specialsjukhus.

Förhandenvaron av specialindikation skall vara orsakad av utvecklingsstörningen. Detta bör enligt min mening uttryckligen framgå av den nya lagen på samma sätt som ett motsvarande orsakssamband uttryckligen krävs i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

När domstol f. n. överlämnar en psykiskt utvecklingsstörd till sluten psykiatrisk vård tar domstolen inte ställning till om vården skall beredas på något av de särskilda sjukhusen för psykiskt utvecklingsstörda eller på annat sjukhus. Denna fråga avgörs i stället på verkställighetsstadiet av medicinalstyrelsen. Utredningens förslag om överlämnande till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda som en särskild påföljd medför däremot att det blir domstolen som får bedöma den nämnda frågan. Mot detta har en remissinstans invänt, att spörsmålet knappast ägnar sig för prövning av domstol.

När man inordnar den slutna psykiatriska vård, som f. n. bereds utvecklingsstörda väsentligen på grund av deras utvecklingsstörning, under den nya lagen som vård i specialsjukhus, anser jag det riktigt att lösa frågan om sambandet med brottsbalken i princip så som utredningen föreslår. Domstolen har redan nu enligt 31 kap. 3 § brottsbalken att med hjälp av föreskriven sakkunnigbevisning och övrig utredning i målet ta ställning till frågor av väsentligen medicinsk karaktär. Att ytterligare en sådan fråga tillkommer bör inte vara ägnat att inge alltför stora betänkligheter. Jag föreslår alltså att den nuvarande påföljden överlämnande till sluten psykiatrisk vård delas upp på dels överlämnande till sluten psykiatrisk vård, som i princip är avsett för psykiskt sjuka och med dem jämställda psykiskt ab-

norma, dels överlämnande till vård i specialsjukhus, som i princip är avsett för psykiskt utvecklingsstörda.

Ett val mellan dessa båda påföljdsformer får göras i sådana fall, där det föreligger både utvecklingsstörning och annan psykisk abnormitet. Avgörande för valet får bli, om det är hämningen av förståndsutvecklingen eller annan form av psykisk avvikelse som mest präglar den tilltalade. Den vårdform bör väljas som bäst kan tillgodose det föreliggande vårdbehovet.

För bedömning av påföljdsfrågan kommer domstolen normalt att ha ledning av ett utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning, i vilket skall anges om sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus oberoende av samtycke kan komma i fråga. Om båda dessa vårdformer i något fall anses tillämpliga bör utlåtandet ange vilken av dem som bör väljas. F. ö. kan domstolen liksom nu inhämta yttrande av medicinalstyrelsen när det är påkallat. Att den rättspsykiatriska undersökningen blir direkt inriktad bl. a. på frågan om sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus bör väljas, bör i sin mån främja den differentiering i vårdhänseende mellan psykiskt utvecklingsstörda och andra psykiskt abnorma som är viktig för vårdresultatet.

Om någon som överlämnats till sluten psykiatrisk vård och placerats i ett sjukhus för psykiskt utvecklingsstörda anses i stället mera varaktigt böra vårdas exempelvis inom psykopatvården, kan han enligt nu gällande lag föras över dit inom ramen för domstolens förordnande. Mitt förslag leder till ändring på denna punkt. Detta torde emellertid sakna större praktisk betydelse. Det problem jag nu berört torde komma upp i ytterst få fall. Den möjligheten står då öppen att den, som av domstol överlämnats till vård i specialsjukhus men visar sig mera varaktigt inte kunna få den mest adekvata vården där, skrivs ut från specialsjukhuset och bereds sjukhusvård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, förutsatt att rekvisiten enligt sistnämnda lag är uppfyllda. På motsvarande sätt kan den som överlämnats till sluten psykiatrisk vård skrivas ut och beredas vård i specialsjukhus enligt den nu föreslagna lagen.

Den omständigheten att en person som är psykiskt utvecklingsstörd gjort sig skyldig till brott behöver naturligtvis inte innebära, att han behöver vård i specialsjukhus. Med anledning av ett uttalande under remissbehandlingen har jag övervägt, om domstol bör kunna överlämna en utvecklingsstörd även till andra omsorger enligt nya lagen, t. ex. vård i vårdhem. Vidare skulle man kunna tänka sig att den nuvarande möjligheten att överlämna en utvecklingsstörd till öppen psykiatrisk vård ersätts med en möjlighet för domstolen att överlämna den utvecklingsstörde till omsorger enligt nya lagen utan angivande av någon särskild omsorgsform. Det skulle sedan ankomma på organen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda att ta ställning till vilka omsorger som borde beredas den utvecklingsstörde. Jag har dock inte funnit tillräckliga skäl att föreslå några sådana regler som jag nu

nämnt. Särskilt genom möjligheten att döma till skyddstillsyn och i samband därmed ålägga den dömde att underkasta sig viss vård eller utbildning finns det enligt min mening ändå tillräckliga praktiska utvägar att få till stånd omsorger enligt nya lagen om en utvecklingsstörd, som begått brott, utan att denne för den skull överlämnas till vård i specialsjukhus.

I det följande kommer jag att föreslå bestämmelser om utskrivning från vårdhem och specialsjukhus som i huvudsak motsvarar reglerna om utskrivning enligt sjukvårdslagen och lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Jag vill därför slutligen beröra förhållandet mellan inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus på grund av samtycke och sådan inskrivning oberoende av samtycke, som inte sker efter överlämnande av domstol. Att vederbörligt medgivande till inskrivning föreligger skall inte utgöra något absolut hinder mot att i undantagsfall inskrivning oberoende av samtycke kommer till användning, om förutsättningarna föreligger härför. Att ett förfarande för sådan inskrivning inletts hindrar å andra sidan inte, att inskrivning sker på grund av samtycke om ett sådant ges på detta stadium. Vad jag anfört i fråga om valet av intagningsform under förarbetena till lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (prop. 1966:53 s. 154) bör kunna tjäna till ledning även i detta sammanhang. Det problem jag nu berört torde dock ha betydligt mindre praktisk betydelse när det gäller utvecklingsstörda än i fråga om psykiskt sjuka.

Inskrivning i vårdhem och specialsjukhus

Liksom i fråga om inskrivning vid särskola förutsätts vid inskrivning vid vårdanstalt enligt 1954 års lag en anmälan av behörig person eller behörigt organ. Vårdnadshavaren är alltid behörig att göra anmälan. I övrigt kan för olika fall anmälan göras av barnavårdsnämnden, socialnämnden, förmyndaren, centralstyrelsens läkare, centralstyrelsens rektor eller föreståndare för särskola. Barnavårdsnämnden och socialnämnden kan föranstalta om behövlig läkarundersökning. Anmälan skall vara åtföljd av bl. a. läkarintyg. Fråga om inskrivning vid vårdanstalt avgörs av centralstyrelsens läkare och dess vårdföreståndare i förening. Frågan skall dock hänskjutas till centralstyrelsens delegation, om läkaren och vårdföreståndaren inte kan enas, om vårdnadshavaren inte medgivit åtgärden, om det begärs av den det gäller och denne fyllt 18 år samt, i fråga om den som är över 21 år, om han själv eller hans förmyndare inte gått med på inskrivning. Den som skrivits in vid vårdanstalt skall, som jag tidigare sagt, i första hand få öppen vård. Bara om det är oundgängligt får han tas in på vårdanstalt. Dessa frågor avgörs i regel också av vårdföreståndaren i samråd med centralstyrelsens läkare. I tveksamma eller kontroversiella fall beslutar delegationen.

Intagning på sjukhus kan ske dels enligt den fria intagningsformen, dels med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Intagning enligt sistnämnda lag är förhållandevis ingående reglerad och sker

antingen efter ansökan eller på grund av domstols förordnande enligt 31 kap. 3 § brottsbalken.

Utredningens förslag i fråga om inskrivning i vårdhem och specialsjukhus innefattar kraftiga förenklingar jämfört med 1954 års lag och lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Någon anmälan eller ansökan skall inte krävas för inskrivning och därmed behövs inte några bestämmelser om behörighet att göra anmälan eller ansökan. Läkarintyg skall däremot krävas. Om det är fråga om inskrivning oberoende av samtycke skall läkaren i intyget ta ställning till förhandenvaron av förutsättningarna för sådan inskrivning. Samtycke till inskrivning skall inte behöva vara skriftligt. Även utan att något ingripande enligt barnavårdslagen framstår som befogat skall barnavårdsnämnd enligt förslaget verka för att barn som kan antas behöva vård enligt den föreslagna lagen får sådan vård. I fråga om utvecklingsstörda som fyllt 18 år skall socialnämnd i princip vara skyldig att vidta motsvarande åtgärder. För ändamål som nu nämnts skall nämnderna vara berättigade att föranstalta om behövliga undersökningar. Beslutanderätten i fråga om inskrivning i vårdhem och specialsjukhus skall enligt utredningens förslag tillkomma hemlandstingskommunens vårdchef, som skall samråda med omsorgsstyrelsens överläkare innan han beslutar. På begäran av vårdchefen eller överläkaren skall dock frågan prövas av beslutsnämnden i hemlandstingskommunen. Detsamma skall gälla om vårdnadshavaren, förmyndaren eller den utvecklingsstörde, om han fyllt 18 år, inte är ense med vårdchefen. I brådskande fall skall nämndens ordförande kunna besluta interimistiskt.

Om någon genom lagakraftvunnen dom överlämnats till vård i specialsjukhus, skall det enligt utredningens förslag åligga vårdchefen i den dömdes hemlandstingskommun att utan dröjsmål skriva in honom i sådant sjukhus. Detta skall vara en ren verkställighetsåtgärd och inte innefatta någon vårdbehovsprövning. Är den dömde redan inskriven i specialsjukhus, skall han i fortsättningen anses inskriven på grund av domen.

Utredningens förslag har i huvudsak godtagits eller lämnats utan erinran under remissbehandlingen utom när det gäller beslutanderätten.

Om man undantar sistnämnda fråga kan jag i huvudsak ansluta mig till vad utredningen föreslår. Inskrivning i vårdhem och specialsjukhus bör alltså kunna ske utan ansökan. Samtycke till inskrivning behöver inte vara skriftligt. Jag vill i övrigt hänvisa till vad jag anfört i dessa frågor i avsnittet om inskrivning i särskola. Läkarintyg bör vara obligatoriskt. Detta bör uttryckligen framgå av lagtexten. Vad utredningen anför om intygets innehåll godtar jag.

Betänkligheter har under remissbehandlingen förts fram mot utredningens förslag att vårdchefen skall besluta om inskrivning i specialsjukhus, låt vara efter samråd med omsorgsstyrelsens överläkare. För egen del anser jag att remisskritiken på denna punkt är berättigad. Jag förordar därför

att fråga om inskrivning i specialsjukhus skall avgöras av överläkaren vid sjukhuset. Denna ordning överensstämmer med vad som tillämpas vid andra sjukhus och torde inte behöva försvåra det nödvändiga landstingskommunala samarbetet i fråga om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Jag tror inte heller att man behöver befara, att den enskilda landstingskommunens möjligheter att sörja för de utvecklingsstörda som bor inom landstingskommunen skall bli sämre med mitt förslag än med utredningens. Att inskrivningsfrågan i vissa fall skall prövas av beslutsnämnd återkommer jag strax till.

I fråga om den som domstol överlämnat till vård i specialsjukhus anser jag att medicinalstyrelsen även i fortsättningen bör anvisa visst specialsjukhus i vilket den dömde skall skrivas in av överläkaren.

Jag förordar vidare utredningens förslag att vårdchefen bör besluta om inskrivning i vårdhem efter samråd med omsorgsstyrelsens överläkare. Med anledning av en anmärkning under remissbehandlingen och i analogi med vad jag föreslagit i fråga om specialsärskolor förordar jag att samråd också skall ske med vårdhemmets föreståndare, när det gäller inskrivning i specialvårdhem.

Som utredningen föreslår bör fråga om inskrivning i vårdhem och i specialsjukhus i vissa fall avgöras av beslutsnämnd. Det bör ske då vårdchefen eller omsorgsstyrelsens överläkare i hemlandstingskommunen begär det och då vårdnadshavaren, förmyndaren eller den det gäller, om han fyllt 15 år, inte är ense med den som eljest beslutar. I fråga om innebörden av att de nämnda personerna inte är ense hänvisar jag till vad jag anfört i avsnittet om inskrivning i särskola. Sänkningen av åldersgränsen i förhållande till utredningens förslag är att se mot bakgrunden av den åldersgräns som jag föreslagit i fråga om skyldighet att ta emot vård. Vidare bör föreståndare för specialvårdhem och överläkare vid specialsjukhus kunna påkalla beslutsnämndens prövning av fråga om inskrivning i vårdhemmet eller sjukhuset. Fråga om inskrivning i specialvårdhem eller specialsjukhus bör prövas av beslutsnämnd i värdlandstingskommunen. I andra fall bör det vara beslutsnämnd i hemlandstingskommunen som är behörig. I brådskande fall bör nämndens ordförande kunna besluta interimistiskt.

Utskrivning från vårdhem och specialsjukhus m. m.

Som jag tidigare anfört skall den som skrivits in vid vårdanstalt enligt 1954 års lag i första hand få öppen vård. Det sker genom att han utackorderas i familjevård eller skrivs ut på försök till öppen vård. Dessa åtgärder kan vidtas redan i samband med inskrivningen eller också sedermera i fråga om den som till en början vårdats på vårdanstalt. Utskrivning på försök kan kombineras med tillsyn och särskilda föreskrifter. Om vård på vårdanstalt visar sig nödvändig kan den utvecklingsstörde tas in på sådan anstalt. Beslut i dessa frågor meddelas i regel av vårdföreståndaren i samråd med

centralstyrelsens läkare. I vissa fall prövas fråga om utskrivning på försök av centralstyrelsens delegation.

Den som skrivits in vid vårdanstalt skall enligt 1954 års lag omedelbart skrivas ut slutligt, om han inte längre kan hänföras till någon av de grupper av psykiskt utvecklingsstörda som lagen är tillämplig på. Om den inskrivne flyttas över till särskola och skrivs in där skall han skrivas ut slutligt från vårdanstalten. Slutlig utskrivning beslutas i regel av vårdföreståndaren och anstaltsläkaren i samråd.

Fråga om utskrivning, både slutlig och på försök, skall prövas av centralstyrelsens delegation, om detta begärs av inskriven som fyllt 16 år eller hans förmyndare eller vårdnadshavare eller av, bland andra, vårdföreståndaren, centralstyrelsens läkare eller vårdanstaltens föreståndare. Delegationen kan också i andra fall ta upp utskrivningsfråga till prövning.

Utskrivning enligt 1954 års lag kan beslutas utan särskild framställning. Det åligger enligt lagen föreståndare och läkare vid vårdanstalten att fortlöpande följa de intagnas psykiska utveckling och vid lämpliga tidpunkter pröva om utskrivning kan ske. Prövning av utskrivningsfrågan kan också begäras av den inskrivne, om han fyllt 16 år, och av hans förmyndare eller vårdnadshavare samt av centralstyrelsens läkare.

Den som vårdas med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall genast skrivas ut, om förutsättningarna enligt 1 § lagen för att ge honom sådan vård inte längre föreligger. Frågan om utskrivning skall prövas fortlöpande.

Enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall får vidare en patient skrivas ut på försök, om det föreligger särskilda skäl till det och det inte medför fara för annans personliga säkerhet eller hans eget liv.

Sluten psykiatrisk vård bereds också utan stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. För vården gäller då endast sjukvårdslagens regler och någon kvarhållningsrätt finns inte. Om patienten begär att bli utskriven skall han alltså skrivas ut.

Utredningen anser att regler om utskrivning på försök från vårdhem eller specialsjukhus inte längre behövs. Utskrivning från en sådan inrättning bör enligt utredningen ske när patienten inte längre behöver vård där. I fråga om barn, som inte fyllt 18 år och inte är omhändertaget för samhällsvård, bör utskrivning vara obligatorisk då vårdnadshavaren gör framställning därom. Utskrivning av den, som fyllt 18 år och inte är omhändertagen för samhällsvård, bör ske på begäran av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den inskrivne själv, om han är myndig, allt under förutsättning att vården inte är oundgänglig. En patient i specialsjukhus som inte oundgängligen behöver vård där bör enligt förslaget också skrivas ut på begäran av vårdchefen eller omsorgsstyrelsens överläkare i patientens hemlandstingskommun. Föreståndare och läkare vid vårdhem samt överläkare vid specialsjukhus

bör liksom f. n. vara skyldiga att noggrant följa de inskrivnas utveckling och vid lämpliga tidpunkter bedöma om utskrivning kan ske. Utredningen anser dock att föreskrifter härom kan meddelas administrativt. Patient som fyllt 18 år bör kunna begära särskild prövning av utskrivningsfrågan.

Jag förordar att utskrivningsreglerna utformas så att man liksom när det gäller den slutna psykiatriska vården skiljer mellan en fri intagningsform och intagning oavsett samtycke.

Slutlig utskrivning av den som skrivits in i vårdhem eller specialsjukhus på grund av samtycke bör alltså ovillkorligen äga rum, när vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten själv, om han är myndig, begär det. Den fria inskrivningsformen skall alltså inte få förvandlas till inskrivning oberoende av samtycke, således medan patienten fortfarande är inskriven i vårdhem eller specialsjukhus. Till den fria inskrivningsformen i den nya lagens mening hör också det fallet, att den utvecklingsstörde är omhändertagen för samhällsvård och skrivits in i vårdhem eller specialsjukhus på grund av framställning från barnavårdsnämnden. Så länge samhällsvården varar gäller inte vad jag nyss sagt om att vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten själv, om han är myndig, har ovillkorlig rätt att få till stånd utskrivning, men om samhällsvården upphör får de omedelbart denna rätt.

Den som skrivits in i vårdhem eller specialsjukhus enligt den fria inskrivningsformen skall skrivas ut ex officio, när han inte längre behöver vården. Jag ansluter mig inte till utredningens förslag om att patient i specialsjukhus i vissa fall skall skrivas ut även på begäran av vårdchefen eller omsorgsstyrelsens överläkare i patientens hemlandstingskommun. Detta förslag torde hänga samman med utredningens förslag, att vårdchefen i hemlandstingskommunen skall besluta om inskrivning i specialsjukhus, och går mindre väl ihop med min ståndpunkt att inskrivningsfrågan skall avgöras av specialsjukhusets överläkare.

Den som skrivits in i vårdhem eller specialsjukhus oberoende av samtycke bör ofördröjligen skrivas ut slutligt, om förutsättningar för att bereda honom vård oberoende av samtycke inte längre föreligger. Den specialindikation, som i huvudsak avser farlighet för annans egendom, bör i överensstämmelse med vad som gäller enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall inte få åberopas för kvarhållande i andra fall än när domstol överlämnat patienten till vård.

Allmänt vill jag ansluta mig till utredningens uttalande att en patient inte bör hållas kvar i vårdhem eller specialsjukhus, om sådana anordningar kan vidtas att han rimligtvis bör kunna vistas utanför vårdhemmet eller sjukhuset utan att i nära anslutning till en utskrivning åter bli i oundgängligt behov av omhändertagande. Framstår en motsatt utveckling som sannolik bör slutlig utskrivning inte ske.

Liksom när det gäller särskola anser jag att möjligheten till utskrivning på försök bör behållas. Detta är särskilt av vikt i fråga om vissa patienter på specialsjukhusen, för vilka eftervården är synnerligen betydelsefull och ofta krävande samtidigt som sluten vård i princip bör avlösas av en mera öppen vård så fort som möjligt. Möjligheten att skriva ut på försök torde visserligen inte få så stor praktisk betydelse för vårdhemmens patienter men enligt min mening bör dessa ändå inte undantas. Däremot bör mitt förslag i fråga om den fria inskrivningsformen föranleda att utskrivning på försök bara får avse patienter som skrivits in i vårdhem eller specialsjukhus oberoende av samtycke. Jag förordar att utskrivningsreglerna i fråga om dessa patienter även i övrigt utformas i nära anslutning till motsvarande bestämmelser i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Jag vill i detta sammanhang ta upp frågan om förflyttning av patient mellan olika vårdinrättningar som nu avses. Som utredningen föreslår bör en sådan omplacering ske enligt reglerna om in- och utskrivning. Nytt läkarintyg bör inte krävas i andra fall än när detta påkallas av omständigheterna, något som ofta torde vara fallet när överflyttning från vanligt vårdhem till specialvårdhem eller specialsjukhus aktualiseras. I fråga om den som är inskriven enligt den fria inskrivningsformen vill jag understryka att denne inte får skrivas ut från en inrättning och in i en annan på sådant sätt, att den fria inskrivningsformen förvandlas till inskrivning oberoende av samtycke. Anses en omplacering av en sådan patient nödvändig men vägrar vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten själv, om han är myndig, att lämna sitt samtycke, får detta tolkas som en begäran om utskrivning. Patienten skall då skrivas ut. Först därefter kan frågan om inskrivning oberoende av samtycke tas upp till prövning. Sker detta får nytt läkarintyg skaffas.

Enligt 1954 års lag kan en utvecklingsstörd inte vara inskriven vid särskola och vårdanstalt på en gång. Utredningens förslag synes mig böra föranleda en annan ståndpunkt för den nya lagens del. Den som är inskriven i vårdhem eller specialsjukhus och får undervisning där bör också vara inskriven i den särskola som svarar för undervisningen.

I samband med utskrivning från vårdhem eller specialsjukhus bör som utredningen föreslår prövas, om andra omsorger som avses i nya lagen bör beredas patienten efter utskrivningen. Utskrivning från specialsjukhus och specialvårdhem bör planeras och eftervården därefter bedrivas i nära samråd mellan sjukhusets överläkare eller hemmets föreståndare och vårdchefen i hemlandstingskommunen.

Beslutanderätten i fråga om utskrivning från vårdhem bör enligt utredningens förslag tillkomma vårdchefen efter samråd med omsorgsstyrelsens överläkare. När det gäller patient i specialvårdhem bör dock utskrivningen ankomma på hemmets föreståndare efter samråd med dess

läkare. I vissa fall bör det åligga centralstyrelsens nämnd att pröva frågor om utskrivning från vårdhem. Detta bör ske om vårdchefen, omsorgsstyrelsens överläkare, föreståndaren eller läkaren vid vårdhemmet begär det, om vårdchefen eller föreståndaren, när han har beslutanderätten, anser att framställning om utskrivning inte bör bifallas och den som gjort framställningen vidhåller den samt om vårdchefen eller föreståndaren, när han har beslutanderätten, anser att utskrivning bör ske men vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten, om han fyllt 18 år, motsätter sig utskrivningen. Även i andra fall bör nämnden enligt förslaget kunna pröva fråga om utskrivning. Gäller det specialvårdhem skall prövningen ankomma på nämnden i värdlandstingskommunen.

Utredningens förslag i fråga om behörighet att förordna om utskrivning från vårdhem har inte föranlett någon remisskritik och jag kan i princip ansluta mig till det. Patientens egen inställning bör dock, här som eljest enligt mitt förslag, vara relevant redan när patienten fyllt 15 år.

Med sistnämnda modifikation och ett par andra kan jag också godta utredningens förslag i fråga om behörighet att avgöra fråga om utskrivning från specialsjukhus.

Sådan behörighet bör alltså i första hand tillkomma överläkaren. I vissa fall bör dock utskrivningsfrågan alltid prövas av beslutsnämnd i värdlandstingskommunen. Detta bör gälla samma grupper som dem för vilka beslutanderätten enligt 17 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall tillkommer utskrivningsnämnd, dvs. dem som överlämnats till vård enligt domstols beslut och vissa med dem jämställda. Om en sådan patient ger till känna att han inte vill vara inskriven i specialsjukhuset eller om överläkaren finner anledning till utskrivning, bör överläkaren genast anmäla detta till nämnden.

I de fall då överläkaren i princip skall vara behörig att besluta om utskrivning bör dock beslutet ankomma på beslutsnämnden, om överläkaren vid sjukhuset eller vårdchefen eller omsorgsstyrelsens överläkare i hemlandstingskommunen begär det, om överläkaren vid sjukhuset anser att framställning om utskrivning inte bör bifallas och den som gjort framställningen vidhåller den, om överläkaren anser att utskrivning bör ske men patienten, om han fyllt 15 år, eller hans vårdnadshavare eller förmyndare motsätter sig utskrivning samt om beslutsnämnden i andra fall anser sig böra pröva frågan.

Om beslutanderätten när det gäller utskrivning på försök bör enligt min mening samma regler gälla som i fråga om annan utskrivning från vårdhem eller specialsjukhus. Fråga om återintagning efter försöksutskrivning bör dock inte få föras till beslutsnämnd. Sådant beslut bör kunna verkställas genast.

Som framgått av det anförda skall utskrivning från vårdhem och specialsjukhus liksom f. n. kunna ske ex officio. I lagen bör uttryckligen föreskri-

vas att frågan om utskrivning skall prövas fortlöpande. Vårdnadshavaren, förmyndaren eller den utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, bör kunna påkalla särskild prövning av frågan.

Enligt utredningen ligger det i sakens natur att överläkaren vid specialsjukhus och föreståndaren för vårdhem får besluta huruvida en patient skall få vistas på egen hand utom inrättningens område. För detta anses några föreskrifter i lag inte behövliga. För de patienter i specialsjukhus som överläkaren inte skall kunna skriva ut själv föreslår dock utredningen en lagbestämmelse enligt vilken det i princip skall vara utskrivningsnämnden vid sjukhuset som ger en sådan patient tillstånd att vistas på egen hand utanför sjukhusområdet.

För egen del kan jag i huvudsak biträda utredningens förslag. Det bör vara beslutsnämnd i värdlandstingskommunen som beslutar. Reglerna bör utformas i anslutning till motsvarande bestämmelser i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Vissa andra frågor

Enligt 1954 års lag är undervisning och vård av särskolelev och av den som är inskriven vid vårdanstalt och inte fyllt 21 år kostnadsfri. Huvudman får dock uppbära allmänt barnbidrag som utgår för den utvecklingsstörde enligt 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag. Dessutom gäller enligt 10 kap. 3 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring och kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension att, om en pensionsberättigad under hel månad får kostnadsfri undervisning eller vård vid särskola eller vårdanstalt enligt 1954 års lag, huvudmannen får uppbära den pensionsberättigades folkpension för månaden. Han skall dock ge den pensionsberättigade ett visst fickpenningbelopp. Utgår barntillägg för den utvecklingsstörde får huvudmannen i princip också uppbära detta. Detsamma gäller bidragsförskott, som utgår till utvecklingsstörd, enligt 9 § tredje stycket lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott och kungörelsen den 21 maj 1964 (nr 144) med vissa bestämmelser angående tillämpningen av lagen om bidragsförskott.

Från nyssnämnda regel om kostnadsfri undervisning och vård gör 1954 års lag det undantaget, att den som skrivits ut på försök eller utackorderats i familjevård skall ersätta kostnaderna för vården i den utsträckning centralstyrelsen bestämmer.

För vård på vårdanstalt av en utvecklingsstörd som fyllt 21 år skall enligt 1954 års lag erläggas avgift, som fastställs av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

För sådana utvecklingsstörda som får sluten psykiatrisk vård gäller i princip sjukvårdslagens bestämmelser om vårdavgift, som innebär att huvudmannen kan bestämma efter vilka grunder och till vilket belopp vårdavgift skall erläggas. Enligt kungörelsen den 9 december 1966 (nr 631) om avgiftsfri vård på sjukhus i vissa fall skall dock vård på sjukhus på grund av psykisk utvecklingsstörning vara kostnadsfri för den som inte fyllt 21 år och inte åtnjuter förtidspension enligt lagen om allmän försäkring.

Utredningen föreslår att omsorger enligt nya lagen skall vara kostnadsfria för den enskilde. Om en utvecklingsstörd har inkomst av eget arbete och därför inte har rätt till förtidspension skall han dock vara skyldig att utge skälig ersättning för kost och logi. Som ersättning för kostnad för vård eller försörjning skall huvudman kunna uppbära den utvecklingsstördes folkpension. Härom hänvisas till bestämmelserna i 10 kap. 3 § lagen om allmän försäkring. Därvid föreslås att specialsjukhus skall anses som annan anstalt än sjukhus. Dessutom skall huvudman enligt förslaget kunna

uppbära allmänt barnbidrag vilket utgår för psykiskt utvecklingsstörd som bor i elevhem, vårdhem, specialsjukhus, inackorderingshem eller på huvudmannens bekostnad i enskilt hem.

Utredningens förslag har godtagits eller lämnats utan erinran av de flesta remissinstanserna. Från några håll har dock gjorts gällande att skälig avgift bör få tas ut av en utvecklingsstörd som har inkomst av eget arbete, även om den utvecklingsstörde har partiell förtidspension.

Den nyssnämnda remisskritiken bör enligt min mening beaktas. I övrigt kan jag med några smärre modifikationer godta utredningens förslag. Avgift bör alltså i princip inte utgå för omsorger enligt nya lagen. Skälig ersättning bör dock få tas ut för kost och för logi som tillhandahålls en utvecklingsstörd, som har inkomst av eget arbete. Detta bör gälla under förutsättning att den utvecklingsstörde inte har rätt till hel förtidspension eller ålderspension. Om det behövs bör närmare bestämmelser om dessa avgifters storlek kunna meddelas av Kungl. Maj:t. Huvudman bör i princip kunna uppbära folkpension, barntillägg, allmänt barnbidrag och bidragsförskott som ersättning för en utvecklingsstörd som bor i elevhem, vårdhem, specialsjukhus, inackorderingshem eller på huvudmannens bekostnad i enskilt hem. Regler härom bör dock inte tas in i den nya lagen utan det sagda bör framgå av bestämmelserna om allmän försäkring, allmänna barnbidrag och bidragsförskott. I fråga om barnbidrag behövs för detta ändamål en ändring av 7 § lagen om allmänna barnbidrag. I nya lagen bör dock föreskrivas, att specialsjukhus skall anses som annan anstalt än sjukhus vid tillämpning av 10 kap. 3 § lagen om allmän försäkring.

Närmare föreskrifter om vad som skall ingå i de avgiftsfria omsorgerna, t. ex. bestämmelser om fria resor, bör liksom f. n. meddelas av Kungl. Maj:t.

Besvär över beslut i fråga om omsorger enligt 1954 års lag får anföras hos huvudtillsynsmyndigheten, alltså på skolsidan skolöverstyrelsen och på vårdsidan medicinalstyrelsen. Någon särskild besvärstid gäller inte. Behörig att föra talan är den som saken rör. Innebär beslutet att inskrivning vägrats får det också överklagas av skolstyrelsen, barnavårdsnämnden eller socialnämnden. Mot huvudtillsynsmyndighetens beslut får talan föras bara i vissa fall, nämligen om beslutet innebär att någon skall skrivas in vid särskola eller vårdanstalt eller tas in på vårdhem eller att framställning om slutlig utskrivning lämnats utan bifall. Talan förs hos Kungl. Maj:t och prövas i regeringsrätten.

Enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall kan läkares beslut överklagas, om läkaren tagit in någon på sjukhus eller beslutat att den som tagits in skall stanna kvar på sjukhuset, om läkaren lämnat begäran om tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet helt eller delvis utan bifall eller återkallat sådant tillstånd, om läkaren avslagit

ansökan om utskrivning eller om utskrivning på försök, om läkaren i samband med utskrivning på försök ålagt patient att iaktta särskilda föreskrifter eller ställt honom under tillsyn eller om läkaren återintagit patient under utskrivning på försök. Talan förs hos utskrivningsnämnden. Över nämndens beslut får besvär anföras, om nämnden ogillat besvär över beslut om intagning eller kvarhållande, om nämnden avslagit ansökan om utskrivning eller om utskrivning på försök eller ogillat besvär över läkares beslut om avslag på en sådan ansökan eller om nämnden i samband med utskrivning på försök ålagt patient att iaktta särskilda föreskrifter eller ställt honom under tillsyn eller lämnat besvär över läkares beslut i sådana frågor helt eller delvis utan bifall. Talan förs hos psykiatriska nämnden vars avgörande inte kan överklagas. Psykiatriska nämnden består av lagfaren ordförande som är eller varit innehavare av ordinarie domartjänst, två läkare som är särskilt kunniga i psykiatri och två personer med erfarenhet i allmänna värv.

Utredningen föreslår bestämmelser om besvär som i huvudsak motsvarar fullföljdsreglerna i 1954 års lag.

Förslaget har mött vissa invändningar under remissbehandlingen. Enligt dessa bör huvudtillsynsmyndigheten och Kungl. Maj:t som besvärsinstanser helt eller delvis ersättas av psykiatriska nämnden, som eventuellt bör få en särskild sammansättning när det gäller särskolfrågor.

Enligt min mening bör remisskritiken beaktas. Psykiatriska nämnden trädde den 1 januari 1967 i sinnessjuknämndens ställe. Den är speciellt avsedd för prövning i sista instans av administrativa frihetsberövanden på grund av psykisk abnormitet. Bestämmelserna om nämndens sammansättning och om förfarandet inför nämnden är utformade så, att rättssäkerheten skall bli tillgodosedd i så hög grad som möjligt. Jag förordar att besvär över beslut enligt nya lagen, som innebär inskränkning i individens frihet, i princip skall prövas av psykiatriska nämnden som sista instans. Gäller det en särskolfråga bör därvid en av läkarna i nämnden ersättas med ledamot som har särskild erfarenhet av undervisning av psykiskt utvecklingsstörda.

Även beslut varigenom omsorg enligt nya lagen vägrats bör kunna överklagas. Ett sådant ärende bör dock inte handläggas av psykiatriska nämnden. Det förefaller lämpligast att talan i sådana fall förs hos huvudtillsynsmyndigheten. Detsamma bör gälla beslut varigenom någon tagits ut till specialundervisning eller hänvisats till annan skolform i samma särskola, eftersom man i dessa fall knappast kan tala om någon ny frihetsinskränkning. Huvudtillsynsmyndighetens beslut i dessa frågor bör inte få överklagas, vilket stämmer med 1954 års lag och utredningens förslag. Besvär över beslut varigenom omsorg enligt 1954 års lag vägrats har varit sällsynta. Bl. a. med hänsyn härtill torde några olägenheter i praktiken inte behöva befaras av den dualism i besvärsordningen som jag föreslår.

Talan bör få föras utan inskränkning till viss tid. Behöriga att föra talan bör vara vårdnadshavaren, förmyndaren eller den som beslutet rör, om han fyllt 15 år. Mot beslut varigenom inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus vägrats bör, som utredningen föreslår, talan också få föras av skolstyrelsen, barnavårdsnämnden eller socialnämnden.

Beslut av lokal styrelse för den statliga specialskolan bör dock överklagas enligt regler som motsvarar dem som finns i skollagen. Som framgår av vad jag tidigare anfört (s. 103) blir detta emellertid inte aktuellt när det är fråga om särskolplikt efter utgången av vårterminen det kalenderår då elev fyller 17 år.

Förslaget föranleder viss ändring i 2 § 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt. Denna fråga torde få anmälas av chefen för justitiedepartementet i annat sammanhang.

Utredningen föreslog att den nya lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1967. Detta förslag var det enligt min mening inte möjligt att genomföra men i prop. 1966: 132 räknade jag med att ny lagstiftning på grundval av utredningens betänkande skulle kunna träda i kraft den 1 januari 1968. Sedermera har emellertid kommit fram önskemål från huvudmannahåll om uppskov någon tid med den nya lagstiftningens införande. Vidare har skolöverstyrelsen i remissyttrande över förslag till särskolstadga och vårdstadga föreslagit att de nya organisatoriska bestämmelserna om särskola sätts i kraft den 1 juli 1968. Som skäl har överstyrelsen åberopat behovet av tid för nödvändiga förberedelser och att det är olämpligt att nya bestämmelser om särskolan träder i kraft under löpande läsår.

Dessa önskemål och synpunkter bör enligt min mening beaktas. Huvudmannaskapsreformen den 1 januari 1967 för den psykiatriska sjukvården och omsorgerna om de komplicerat utvecklingsstörda har medfört många nya problem för landstingskommunerna. Det kan därför uppstå svårigheter för dem om redan ett år senare en helt ny författningsreglering i fråga om psykiskt utvecklingsstörda införs. Med hänsyn härtill och till vad skolöverstyrelsen anfört förordar jag att den nya lagen sätts i kraft den 1 juli 1968.

Specialmotivering

I överensstämmelse med de riktlinjer som dragits upp i det föregående har inom socialdepartementet upprättats förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen, förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken och förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen om allmänna barnbidrag. Vidare har inom departementet upprättats förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen, förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken, förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, förslag till lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt, förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister, förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål och förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet såsom *bilaga 1*.

Utöver vad tidigare anförts torde följande böra nämnas om förslagen.

Förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

2 §.

Enligt denna paragraf blir bosättningen avgörande för fördelningen av landstingskommunernas ansvar för psykiskt utvecklingsstörda. I vissa fall kan den åtgärd som vidtas för en utvecklingsstörd medföra att han kommer att bo utanför landstingskommunen, exempelvis i en inrättning som är gemensam för flera landstingskommuner eller för hela landet eller i annat enskilt hem än det egna. Bosättningen vid den tidpunkt då åtgärden vidtas bör därvid vara avgörande för vilken landstingskommun som har ansvaret enligt 2 §. Det ekonomiska ansvaret bör således inte övergå på värdlandstingskommunen genom en sådan ändring av bostadsorten.

Vid bedömning av frågan var en person skall anses bosatt kan i övrigt ledning hämtas från folkbokföringens bestämmelser om rätt kyrkobokföringsort. En person kan alltså i regel anses bosatt på den ort där han är kyrkobokförd.

3 §.

Denna paragraf gäller undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda och de inrättningar som skall finnas för den. Företrädesvis skall förskola vara

avsedd för barn under skolåldern, skola för grundundervisning och träningsskola för barn i åldern 7—ca 17 år samt yrkesskola för ungdom över sistnämnda ålder. Om en elev behöver undervisning i en skolform som inte motsvarar elevens ålder, skall åldersgränsen dock inte hindra att eleven deltar i denna undervisning.

Med syn- och hörselskada avses detsamma som enligt skollagen, dvs. i fråga om hörselskada dels varje nedsättning av hörsel oavsett orsak och dels talrubbningar som orsakats av hörselskada (jfr prop. 1965: 118 s. 11).

5 §.

Uttrycket »annat enskilt hem» i paragrafen syftar på hem som utses och godkänns av befattningshavare hos omsorgsstyrelsen. Vid vistelse i sådant hem står styrelsen för kostnaderna gentemot den som förestår hemmet. Den nuvarande distinktionen mellan utackordering i familjevård och övrigt boende i annat enskilt hem än det egna slopas.

6 §.

Förordnar Kungl. Maj:t att det skall finnas flera beslutsnämnder i en landstingskommun kan Kungl. Maj:t också, om det behövs, föreskriva hur ärendena skall fördelas mellan dessa nämnder.

8 §.

Reglerna om organisationsplan överensstämmer i stort med dem i 1954 års lag. Ett speciellt skäl för att behålla dem är, att man genom planerna kan få besked om vilka inrättningar som är särskolor, specialsärskolor, vårdhem, specialvårdhem etc. Dessa förhållanden har betydelse för beslutanderätten i fråga om in- och utskrivning.

Att plan fortlöpande skall anpassas efter behovet av omsorger och att även ändring av plan skall fastställas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer torde inte behöva uttryckligen föreskrivas i lagen. Detsamma gäller det förhållandet att plan eller ändring av plan skall kunna fastställas att gälla för viss tid eller tills vidare.

10 §.

För att en inrättning skall föreligga bör i allmänhet förutsättas att det finns en särskild lokal för ändamålet och att särskild personal är anställd. Vid internat bör man liksom i fråga om enskilda sjukhem räkna med att en inrättning föreligger om det finns minst tre platser.

18 §.

Ordförande i beslutsnämnd bör liksom ordförande i utskrivningsnämnd enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall förordnas av Kungl. Maj:t. Det synes lämpligt att tillfällig ersättare för ordföranden förordnas av länsstyrelsen.

19 §.

Självfallet bör den som ärendet avser inte vara närvarande vid beslutsnämndens sammanträde om det kan vara till skada för honom. Barn torde därför endast undantagsvis böra närvara. Nämnden bör i varje särskilt fall avgöra om personlig närvaro är lämplig.

21 §.

Både skriftlig och muntlig utredning får förebringas inför beslutsnämnden. Nämnden bör inte avslå en begäran om att någon skall höras annat än om det kan antas att hörandet kommer att sakna betydelse. Även om den som ärendet avser är närvarande vid nämndens sammanträde, bör nämnden kunna besluta att han skall lämna sammanträdeslokalen, exempelvis om den som skall höras av rädsla eller annan anledning inte vågar uttala sig eller om hans uppgifter kan påverkas på annat sätt.

Kostnaden för förhör enligt denna paragraf torde få belasta det under andra huvudtiteln upptagna förslagsanslaget Ersättning till domare, vittnen och parter.

22 §.

För det fall att beslutsnämnd består av mer än tre ledamöter bör den vara beslutsför med ordförande och två andra ledamöter.

24 §.

Synnerliga skäl för förlängning av särskolplikten enligt paragrafens andra stycke är för handen om det för den utvecklingsstördes framtid måste anses vara väsentligt, att han får fortsatt yrkesundervisning inom särskolans ram, eller om det i något fall måste anses vara av stor vikt för en försöksutskriven utvecklingsstörd, att han får fortsatt tillsyn genom särskolans försorg. Att en utvecklingsstörd skrivits ut slutligt från särskola eller över huvud taget inte gått i särskola tidigare hindrar inte att man beslutar om förlängd särskolplikt för honom. Flera förlängningsbeslut kan fattas.

25 §.

Ett särskilt skäl för anstånd med inskrivning i särskola kan vara att den utvecklingsstörde är fysiskt klen. Enbart den omständigheten att den utvecklingsstörde inte nått sådan mognad att han kan följa särskolans grund- eller träningsundervisning bör inte utgöra tillräcklig anledning till uppskov med inskrivning i särskola om han lämpligen kan placeras i förskola.

När ett barn som inte uppnått skolpliktig ålder skrivs in i särskola kommer det givetvis bara i fråga att placera barnet i förskola.

Vanligen är båda föräldrarna vårdnadshavare. För inskrivning enligt paragrafens andra stycke krävs då i princip samtycke av dem båda. Har en av dem uttryckligen samtyckt till inskrivning och uppger han att den andre

också går med på inskrivning, kan det dock ofta vara befogat att utgå från att även den andre samtyckt.

27 §.

Anser sig särskolchefen inte kunna bifalla en begäran om inskrivning, som skolstyrelse gjort enligt 53 §, bör han hänskjuta frågan till beslutsnämnden.

32 §.

Uppdrag att i särskolchefens ställe besluta i fråga om slutlig utskrivning från vanlig särskola bör normalt ges bara till heltidsanställd särskolrektor.

33 §.

De bestämmelser i skollagen som åsyftas i paragrafens första stycke är främst 23 § andra stycket, 24 § andra och tredje styckena, 25—28 §§, 28 a §, 31 § andra stycket, 32 § andra stycket, 33—35, 38, 39 och 39 a §§.

Specialskolan omfattar f. n. tio årskurser. För de blinda och döva utvecklingsstörda kommer specialskolan på grund av nya lagen dessutom att omfatta de ytterligare årskurser som behövs med hänsyn till att dessa utvecklingsstörda med skolplikt till 21 eller i undantagsfall 23 års ålder skall få all sin undervisning i specialskolan.

34 §.

För att inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus skall kunna grundas på en myndig utvecklingsstörds eget samtycke fordras, att den utvecklingsstörde förstår vad saken gäller och kan anses vara i stånd att ge ett giltigt samtycke.

36 §.

Anser sig vårdchefen inte kunna bifalla en begäran om inskrivning i vårdhem, som barnavårdsnämnd eller socialnämnd gjort enligt 53 §, bör han hänskjuta frågan till beslutsnämnden.

44 §.

I denna paragraf anges uttömmande de beslut i fråga om omsorger enligt den nya lagen som får överklagas.

Enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall kan närmare angivna beslut av läkare överklagas hos utskrivningsnämnden. I vissa fall får utskrivningsnämnds beslut överklagas hos psykiatriska nämnden. I regel föreligger alltså ett treinstanssystem: tjänsteman — utskrivningsnämnd — psykiatriska nämnden. Några frågor stannar dock i mellaninstansen och vidare är utskrivningsnämnden första instans i vissa utskrivningsfrågor.

Enligt 1954 års lag är den första instansen anordnad på ett i princip an-

norlunda sätt. I regel sker avgörandena på tjänstemannaplanet men tveksamma eller kontroversiella frågor skall hänskjutas till centralstyrelsens delegation som första instans.

Som framgått av den allmänna motiveringen är den första instansen enligt den nya lagen i regel anordnad på motsvarande sätt som enligt 1954 års lag. Andra och sista instans när det gäller skyldighet för någon att underkasta sig omsorger är i princip psykiatriska nämnden. Den praktiska skillnaden i förhållande till treinstanssystemet enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall blir dock liten. Även enligt nya lagen kommer frågorna i regel att prövas i första hand på tjänstemannaplanet, i andra hand av beslutsnämnd och slutligen av psykiatriska nämnden, när talan får föras dit. Betydelsefullt är att kontroversiella fall enligt den nya lagen obligatoriskt skall prövas av beslutsnämnd. Det sagda gäller f. ö. också i fråga om rätt till omsorger, fastän den andra och sista instansen då i stället är huvudtillsynsmyndigheten.

Som framgått av det anförda kommer de beslut som skall prövas av psykiatriska nämnden eller huvudtillsynsmyndigheten i regel att ha fattats av beslutsnämnd, eftersom tjänstemans ställningstagande normalt skall prövas av sådan nämnd om det är kontroversiellt eller blir det innan det verkställts. Att en tjänstemans beslut om inskrivning blir kontroversiellt först sedan det verkställts torde bli sällsynt. Det normala sättet att få en ändring till stånd i sådana fall torde f. ö. bli en begäran om utskrivning. I vissa fall blir det dock ofrånkomligt att psykiatriska nämnden direkt prövar en tjänstemans beslut, främst när det gäller återintagning efter utskrivning på försök samt sådana permissionsfrågor som inte obligatoriskt skall avgöras av beslutsnämnd enligt 43 §.

När besvär skall prövas av psykiatriska nämnden kommer i processuellt hänseende att gälla de regler om förfarandet inför nämnden som finns i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Mot beslut om inskrivning i specialsjukhus efter överlämnande av domstol får talan inte föras enligt den nya lagen, eftersom påföljdsfrågan bara skall prövas i brottmålet.

Formuleringen »särskolplikt eljest ålagts» syftar på fall när beslutsnämnd enligt 33 § prövat frågan om särskolplikt för en elev i den statliga specialskolan.

46 §.

Det ligger i sakens natur att talan enligt paragrafens andra stycke förs av den primärkommunala nämnd som enligt 53 § skall verka för att en sådan omsorg som vägrats kommer till stånd.

47 §.

Talan får föras av den som beslutet rör inom tid som anges i lagen den 4 juni 1954 (nr 355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets

beslut eller således inom tre veckor från det att klaganden fick del av beslutet.

50 §.

För inskrivning i specialsjukhus efter överlämnande av domstol behövs inte läkarintyg enligt den nya lagen. Enligt lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål får nämligen domstol inte förordna att någon skall överlämnas till vård i specialsjukhus utan att rättspsykiatrisk undersökning företagits eller viss annan medicinsk utredning finns tillgänglig. Ett exemplar av utlåtandet över den rättspsykiatriska undersökningen och av de övriga handlingar i brottmålet som kan vara av intresse ur vårdsynpunkt bör sändas till specialsjukhuset.

Bestämmelserna i andra stycket syftar till att omsorgsbehovet i de fall som där avses skall prövas av två läkare oberoende av varandra.

51 §.

Bestämmelsen i tredje stycket har en motsvarighet i 18 § tredje stycket lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

54 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om handräckning. När det i paragrafen som förutsättning för handräckning anges att någon inte inställer sig vid viss inrättning, avses i fråga om utvecklingsstörda barn och andra som inte råder över sig själva att vårdnadshavare eller förmyndare underlåtit att vidta eller medverka till den åtgärd som avses med handräckningen.

När det gäller någon som skrivits in i vårdhem eller specialsjukhus på grund av samtycke kan handräckning normalt inte komma i fråga, eftersom han eller hans ställföreträdare har ovillkorlig rätt att få till stånd utskrivning. Men om den utvecklingsstörde utan tillstånd avvikit från vårdhemmet eller specialsjukhuset eller inte återvänder dit efter permission och man inte har anledning att tolka det inträffade som en behörig begäran om utskrivning, bör det inte vara uteslutet att få polisens medverkan till att den utvecklingsstörde förs tillbaka till inrättningen.

För inställelse i eller återförande till inackorderingshem eller enskilt hem kan handräckning inte lämnas.

Av andra stycket framgår att tjänstemans beslut om inskrivning inte kan verkställas genom handräckning. Visar det sig när beslutet skall genomföras att lämnat medgivande till inskrivningen inte vidhålls, får tjänstemannen hänskjuta ärendet till beslutsnämnden om han anser att inskrivning bör komma till stånd oberoende av samtycke. För att kunna verkställas genom handräckning skall ett beslut om inskrivning vara fattat av beslutsnämnd eller besvärsmyndighet eller, interimistiskt, av ordförande i beslutsnämnd. Däremot kan tjänstemans beslut om återupptagande av un-

dervisningen i särskola efter utskrivning på försök och bostadsbeslut i samband därmed samt beslut om återintagning i vårdhem eller specialsjukhus efter utskrivning på försök genast verkställas genom handräckning.

Det bör beaktas att besvärsmyndighet kan besluta om inhibition enligt 48 §.

57 §.

Med enskild inrättning eller verksamhet avses i denna paragraf sådan som drivs av annan än staten, landstingskommun (landstingsfri stad) eller primärkommun.

58 §.

Paragrafen har utformats i anslutning till motsvarande bestämmelser i barnavårdslagen, lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård och lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp. Tystnadsplikten omfattar främst dem som är eller varit ledamöter eller suppleanter i omsorgsstyrelse eller beslutsnämnd och dem som är eller varit anställda i den verksamhet som avses i lagen samt dem som är eller varit ledamöter eller suppleanter i sjukvårdsstyrelse, skolstyrelse, barnavårdsnämnd, socialnämnd, lokal styrelse för specialskola eller psykiatriska nämnden, såvitt gäller de sistnämnda organens verksamhet för psykiskt utvecklingsstörda enligt lagen.

Övergångsbestämmelser

Den föreslagna lagen avser som nämnt träda i kraft den 1 juli 1968.

Psykiskt utvecklingsstörd som vid ikraftträdandet får sluten psykiatrisk vård på ett sjukhus, som vid nämnda tidpunkt skall bli specialsjukhus, skall anses inskriven i specialsjukhuset enligt nya lagen. Har den slutna psykiatriska vården beretts honom enligt den fria intagningsformen skall han anses inskriven i specialsjukhuset enligt 34 § nya lagen. Har däremot vården beretts patienten med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall han anses inskriven enligt 35 § nya lagen.

Är den utvecklingsstörde vid ikraftträdandet utskriven på försök enligt 19 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, skall han anses utskriven på försök från specialsjukhus enligt nya lagen. En konsekvens av detta är att han också får anses inskriven med stöd av 35 § nya lagen i det sjukhus, varifrån han skrivits ut på försök. Om den utvecklingsstörde skrivs ut på försök för sex månader exempelvis den 1 maj 1968 återstår den 1 juli 1968 fyra månaders försöksutskrivning enligt nya lagen. Innan denna tid går ut måste frågan om fortsatt försöksutskrivning eller annan åtgärd prövas på nytt.

Psykiskt utvecklingsstörd som vid ikraftträdandet går i särskola skall anses inskriven i skolan enligt nya lagen. Det gäller även den som är

intagen för observation i särskola enligt 15 § 1954 års lag. Är en utvecklingsstörd intagen i arbetshem eller ålderdomshem enligt 1954 års lag skall han anses inskriven i vårdhemmet enligt 34 § nya lagen. Är han intagen i vårdhem enligt 1954 års lag skall han anses inskriven där enligt 35 § nya lagen. Den som är provisoriskt intagen i vårdanstalt enligt 1954 års lag skall dock alltid anses inskriven enligt 34 § nya lagen.

Utvecklingsstörd som vid ikraftträdandet är inskriven vid särskola men skrivits ut på försök eller utackorderats i familjevård skall anses utskriven på försök från särskola enligt nya lagen. Försöksutskrivning på grund av denna bestämmelse får dock vara högst sex månader från nya lagens ikraftträdande. Inom denna tid måste således frågan om fortsatt försöksutskrivning eller annan åtgärd tas upp till prövning. Utskrivningen på försök får anses ha skett från den särskola i vilken den utvecklingsstörde senast har gått. En konsekvens av detta är att den utvecklingsstörde får anses inskriven i den skolan enligt nya lagen.

Enligt nya lagen får landstingskommuner inte längre ha gemensam omsorgsstyrelse. En annan sak är att det kan utses en särskild styrelse för en gemensam inrättning. Emellertid bör de huvudmän, som har gemensam centralstyrelse vid ikraftträdandet, få behålla motsvarande ordning även därefter och då också ha gemensam beslutsnämnd. Enligt 59 § kan Kungl. Maj:t föreskriva hur dessa gemensamma organ skall utses, i den mån nya lagen inte ger besked härom, och annars får huvudmännen själva komma överens i dessa frågor.

För tiden innan nya planer fastställts enligt 8 § kan Kungl. Maj:t med stöd av näst sista stycket i övergångsbestämmelserna föreskriva bl. a. vilka inrättningar som skall vara specialsärskolor, specialvårdhem och specialsjukhus enligt nya lagen.

Tionde stycket i övergångsbestämmelserna syftar till att undvika inte önskvärda driftavbrott vid ikraftträdandet.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)

All undervisning av sådana psykiskt utvecklingsstörda som avses i lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda skall i fortsättningen vara reglerad i den lagen. Att 33 § lagen i vissa avseenden hänvisar till skollagen är en annan sak. Om det sagda utgör 6 § tredje stycket skollagen en erinran.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken

30 kap.

7 §.

Ändringen i paragrafen är en följd av förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

31 kap.

3 §.

Ändringen har kommenterats i den allmänna motiveringen (s. 110—112).

Enligt 11 § lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff gäller vissa inskränkningar i möjligheterna att verkställa eller fatta beslut om förvandling av böter i fråga om bl. a. den, som efter förordnande enligt 31 kap. 3 § brottsbalken tagits in på sjukhus för vård. Dessa inskränkningar kommer att gälla både dem som överlämnats till sluten psykiatrisk vård och dem som överlämnats till vård i specialsjukhus.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken

Att bestämmelsen, som motsvarar utredningens förslag, omfattar även det fallet att vård i vårdhem kommer till stånd torde få praktisk betydelse främst i sådana fall då en utvecklingsstörd gjort sig skyldig till en enstaka, mera bagatellartad brottslighet som knappast behöver beaktas vid bedömande av hans vårdbehov.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Ändringarna är följdändringar till förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Enligt andra stycket övergångsbestämmelserna till lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall jämställs psykisk efterblivenhet i princip med psykisk sjukdom vid lagens tillämpning, tills Kungl. Maj:t bestämmer annat. Som framgått av den allmänna motiveringen är den slutna psykiatriska vård, som f. n. bereds utvecklingsstörda väsentligen på grund av deras utvecklingsstörning, avsedd att inordnas under lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. Därvid skall de nuvarande särskilda sjukhusen för psykiskt utvecklingsstörda bli specialsjukhus enligt sistnämnda lag.

Emellertid förekommer det f. n. i viss utsträckning att psykiskt utvecklingsstörda vårdas för sin utvecklingsstörning på annat sjukhus än sådant som är avsett för utvecklingsstörda. Det är i och för sig angeläget att dessa utvecklingsstörda förs över till specialsjukhus. I vissa fall kan emellertid en sådan överflyttning vara ogörlig eller olämplig. Det bör då inte föreligga något hinder mot att den utvecklingsstörde stannar kvar för fortsatt psykiatrisk vård på det sjukhus där han vårdas den 1 juli 1968, trots att detta sjukhus inte blir specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda. Den nyssnämnda övergångsbestämmelsen till lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall bör därför inte tas bort. Bestämmelsen bör dock inte få föranleda

nyintagning för sluten psykiatrisk vård. Den behövliga begränsningen av bestämmelsens räckvidd jämfört med vad som gäller nu kan nås genom föreskrifter som meddelas av Kungl. Maj:t. Jag ämnar föreslå sådana föreskrifter.

Övriga lagförslag

Övriga lagförslag är väsentligen att se som följdändringar till förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Hemställan

Det föreliggande förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda torde till en betydande del vara av sådan beskaffenhet att det jämlikt 87 § regeringsformen bör underställas lagrådets granskning. Lagrådets utlåtande över förslaget bör därför inhämtas. Detta gäller också övriga lagförslag som upprättats i detta ärende med undantag av förslagen till lag om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) och lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag. Under hänvisning till det anförda får jag hemställa att lagrådets utlåtande inhämtas genom utdrag av protokollet över förslagen till

1) *lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda;*

2) *lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319);*

3) *lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken;*

4) *lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken;*

5) *lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet;*

6) *lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt;*

7) *lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister;*

8) *lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål;*

9) *lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.*

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Förslag

till

Lag

angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Denna lag avser psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av hämmad förståndsutveckling för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt behöver särskilda omsorger genom det allmänna.

2 §.

Landstingskommun skall bereda psykiskt utvecklingsstörda som är bosatta inom landstingskommunen undervisning, vård och omsorger i övrigt enligt denna lag, i den mån annan icke drar försorg härom.

Staten sörjer för undervisning av psykiskt utvecklingsstörda som avses i 3 § fjärde stycket. I samband därmed bereder staten dem omsorger enligt 5 §.

Lagens bestämmelser om landstingskommun äger motsvarande tillämpning på stad som icke tillhör landstingskommun, om annat ej föreskrives särskilt eller framgår av sammanhanget.

3 §.

Undervisning av psykiskt utvecklingsstörda meddelas i särskola. I samband därmed skall eleverna beredas den personliga och medicinska omvårdnad som behöves. Särskola omfattar förskola, skola för grundundervisning, träningsskola eller yrkesskola eller flera av dessa skolformer.

För psykiskt utvecklingsstörda, som kan gå i särskola men har svårt att anpassa sig till verksamheten i skolan eller för vilkas undervisning fordras särskilda anordningar, meddelas specialundervisning i särskola eller undervisning i specialsärskola.

För psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av rörelsehinder, långvarig sjukdom eller liknande omständighet ej kan deltaga i särskolans vanliga arbete, anordnas särskild för dem lämpad undervisning.

Undervisning av sådana psykiskt utvecklingsstörda som på grund av syn- eller hörselskada icke kan följa undervisningen i särskola meddelas i specialskola som avses i 2 a § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)[1].

[1] Lydelse se 1965:247.

4 §.

För vård av psykiskt utvecklingsstörda skall finnas vårdhem, specialsjukhus, daghem för barn och sysselsättningshem. För utvecklingsstörda som behöver vård i vårdhem med särskilda anordningar skall finnas specialvårdhem.

Psykiskt utvecklingsstörd, som behöver vård enligt denna lag men ej bör erhålla den i inrättning som avses i första stycket, skall tillhandahållas vård i hemmet.

5 §.

Psykiskt utvecklingsstörda, som ej kan bo i eget hem men icke behöver bo i vårdhem eller specialsjukhus, skall beredas bostad i annat enskilt hem, inackorderingshem eller elevhem.

Organisation m. m.

6 §.

Ledningen av landstingskommuns verksamhet enligt denna lag utövas av en styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Till sådan styrelse får utses nämnd som handhar andra landstingskommunens förvaltningsuppgifter.

Landstingskommun äger överlåta ledningen av särskola på skolstyrelsen i den kommun där särskolan är belägen.

Landstingskommun äger besluta att ledningen av specialsjukhus skall utövas av landstingskommunens sjukvårdsstyrelse.

Drives inrättning för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda av landstingskommuner gemensamt, får särskild styrelse utses att för inrättningen fullgöra de uppgifter som annars ankommer på styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda.

För vissa uppgifter som anges särskilt i denna lag finnes i landstingskommun en beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda eller, om Konungen bestämmer det, flera sådana nämnder.

7 §.

Hos styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda skall finnas tjänster som särskolchef, vårdchef och överläkare.

8 §.

Landstingskommun skall upprätta plan för ordnandet av omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. I plan skall upptagas de inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda som behöves. Plan kan vara gemensam för flera landstingskommuner.

Plan fastställes av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Plan kan fastställas även om behovet av platser för vissa psykiskt utveck-

lingsstörda i landstingskommunen tills vidare tillgodoses i enskild inrättning, som ej upptagits i planen men som godkänts enligt 10 §.

9 §.

I den mån medel ej tillhandahålles på annat sätt, skall landstingskommun svara för kostnaderna för sådan i plan upptagen inrättning som drives av annan än landstingskommunen i den utsträckning platserna är avsedda för landstingskommunen.

10 §.

Annan än staten får driva inrättning för psykiskt utvecklingsstörda endast om den är godkänd i den ordning Konungen bestämmer. Utan sådant godkännande får annan än staten eller landstingskommun icke heller i övrigt driva verksamhet, som innefattar mottagande av psykiskt utvecklingsstörda för yrkesmässigt bedriven undervisning eller vård som ej meddelas enligt avtal med landstingskommun.

Drives godkänd inrättning eller verksamhet icke på tillfredsställande sätt eller föreligger annat uppenbart missförhållande och sker ej rättelse, kan godkännandet återkallas. Beslut härom går omedelbart i verkställighet, om annat ej förordnas.

11 §.

Särskola skall stå under ledning av en rektor. För vårdhem, daghem, sysselsättningshem, inackorderingshem och elevhem skall finnas föreståndare.

Vid de inrättningar som anges i första stycket skall finnas en läkare som är ansvarig för den medicinska vården.

12 §.

I fråga om specialsjukhus gäller 11—13, 16, 17, 20—23, 33 och 34 §§ sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) i tillämpliga delar. Därvid anses sjukhuset som lasarett samt styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda som sjukvårdsstyrelse, om icke ledningen av sjukhuset på grund av beslut enligt 6 § tredje stycket utövas av sjukvårdsstyrelsen, och som direktion, om icke sjukvårdsstyrelsen utövar ledningen av sjukhuset eller särskild direktion finnes.

Särskilt utsedd direktion kan vara gemensam för specialsjukhus och annat sjukhus.

13 §.

Högsta tillsynen över den verksamhet som bedrives enligt denna lag utövas av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen med den fördelning av uppgifterna som Konungen bestämmer. För varje inrättning för psykiskt

utvecklingsstörda skall en av dessa myndigheter vara huvudtillsynsmyndighet.

Under skolöverstyrelsen har länsskolnämnden inseende över den verksamhet som överstyrelsen har högsta tillsynen över.

Styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. m.

14 §.

Ledamöter och suppleanter i särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda väljes av landstinget eller stadsfullmäktige till det antal landstinget eller stadsfullmäktige bestämmer. Antalet ledamöter får dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt om det begäres av minst så många väljande som motsvarar det tal vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val gäller särskilda föreskrifter. Sker val av suppleanter icke proportionellt, skall även bestämmas den ordning i vilken suppleanterna skall inkallas till tjänstgöring.

För särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger i landstingskommun bestämmelserna i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), i Stockholm bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50) och i annan stad som ej tillhör landstingskommun bestämmelserna i 32—42 §§ och 45 § andra och tredje styckena kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) motsvarande tillämpning. I protokoll behöver dock upptagas endast förteckning över närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

För styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda i Stockholm gäller dessutom vad stadsfullmäktige föreskriver med iakttagande av bestämmelserna i kommunallagen för Stockholm.

15 §.

Till sammanträde med styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda skall särskolchefen, vårdchefen och styrelsens överläkare kallas.

Till sammanträde med skolstyrelse, vid vilket avses förekomma ärende som rör särskola under skolstyrelsens ledning, skall särskolchefen och överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda kallas.

Till sammanträde med sjukvårdsstyrelse, vid vilket avses förekomma ärende som rör specialsjukhus under sjukvårdsstyrelsens ledning, skall vårdchefen och överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda kallas.

När särskolchefen, vårdchefen eller överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda är närvarande vid sammanträde, äger han deltaga i överläggningarna men ej i besluten och få sin mening antecknad i protokollet.

16 §.

Styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda skall

verka för att psykiskt utvecklingsstörda inom landstingskommunen får de omsorger som de behöver,

planlägga och samordna landstingskommunens verksamhet enligt denna lag samt verka för att den utvecklas på tillfredsställande sätt,

handha ledningen av de inrättningar för utvecklingsstörda som drives och den verksamhet i övrigt för dem som utövas av landstingskommunen, om annat ej följer av beslut enligt 6 § andra, tredje eller fjärde stycket,

utöva lokal tillsyn över andra inrättningar för utvecklingsstörda enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar,

för landstinget framlägga de förslag angående omsorgerna om de utvecklingsstörda som finnes påkallade.

Beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda

17 §.

Beslutsnämnd består av lagfaren ordförande som bör vara eller ha varit innehavare av ordinarie domartjänst samt ytterligare två eller fyra ledamöter, som skall vara ledamöter eller suppleanter i styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, om Konungen ej medger annat. Särskolchef, vårdchef eller överläkare hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda får ej vara ledamot av nämnden.

För ledamot av beslutsnämnd finnes en eller flera suppleanter.

Vid hinder för både ordförande och suppleant för honom kan tillfällig ersättare utses.

Bestämmelserna om ledamot gäller även suppleant och tillfällig ersättare.

18 §.

Ordförande i beslutsnämnd förordnas av Konungen för högst fyra år i sänder. Tillfällig ersättare förordnas av länsstyrelsen. Övriga ledamöter utses av landstinget.

Innan ledamot börjar tjänstgöra, skall han ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

Läkare som tjänstgör vid specialsjukhus får icke som ledamot deltaga i handläggningen av ärende som gäller inskrivning i det sjukhus där han tjänstgör eller som rör patient på sjukhuset. Om jäv mot ledamot gäller i övrigt bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

19 §.

Vid sammanträde med beslutsnämnd skall den som ärendet avser vara närvarande, om särskilda skäl icke föranleder annat. Föres talan av annan

än honom, skall den som för talan beredas tillfälle att närvara, om särskilda skäl icke föranleder annat.

Vid sammanträde med nämnden skall särskolchefen, vårdchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och, om ärendet rör specialsjukhus, överläkaren vid sjukhuset närvara, om särskilda skäl icke föranleder annat.

20 §.

I ärende hos beslutsnämnd äger den som för talan anlita biträde. Visar biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han olämplig av annan orsak, skall nämnden avvisa honom.

21 §.

I ärende hos beslutsnämnd får förhör anordnas med den som kan antagas ha upplysningar av betydelse att lämna.

Vid förhöret skall den som ärendet avser vara närvarande, om särskilda skäl icke föranleder annat.

I fråga om ersättning till den med vilken förhör anordnas äger bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittnen motsvarande tillämpning. Ersättningen skall stanna på statsverket.

22 §.

Beslutsnämnd får avgöra ärende endast om ordföranden och minst två andra ledamöter är närvarande.

Rättegångsbalkens regler om omröstning i överrätt i fråga om ansvar äger motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden.

Nämndens beslut skall innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det icke är obehövligt.

23 §.

Kan prövning av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda icke avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, äger nämndens ordförande meddela beslut som avses i 27 §, 28 § första stycket eller 36 §.

Beslut som ordföranden fattat med stöd av första stycket länder omedelbart till efterrättelse och gäller tills vidare i väntan på nämndens prövning. Nämndens prövning skall ske utan dröjsmål och senast tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

Inskrivning i särskola och utskrivning därifrån m. m.

24 §.

Psykiskt utvecklingsstörd, som kan tillgodogöra sig undervisning men icke kan följa undervisningen inom det allmänna skolväsendet, är särskol-

pliktig från och med höstterminen det kalenderår, då han fyller sju år, så länge han behöver undervisning, dock längst till och med vårterminen det kalenderår då han fyller 21 år. Föreligger synnerliga skäl, kan särskolplikten förlängas till och med vårterminen det kalenderår, då han fyller 23 år.

25 §.

Särskolpliktig psykiskt utvecklingsstörd skall inskrivas i särskola, om annat ej följer av 33 §. Med inskrivningen får dock anstå under ett år, om särskilda skäl föreligger.

Utvecklingsstört barn som icke uppnått skolpliktig ålder får inskrivas i särskola, om vårdnadshavaren samtycker till det eller om barnet är omhändertaget för samhällsvård.

26 §.

Får psykiskt utvecklingsstörd enskild undervisning, som väsentligen motsvarar den undervisning han skulle ha fått i särskola, skall han befrias från skolgång.

Har psykiskt utvecklingsstörd befriats från skolgång, skall prövas om han får tillfredsställande undervisning. Uteblir han från prövning utan godtagbar orsak eller finnes undervisningen otillfredsställande och vinnes ej rättelse, skall han inskrivas i särskola.

27 §.

Om inskrivning i särskola, förlängning av särskolplikten och befrielse från skolgången beslutar särskolchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda samt, i fråga om inskrivning i specialsärskola, med skolans rektor. På begäran av särskolchefen eller överläkaren eller, i fråga om inskrivning i specialsärskola, skolans rektor eller när vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, icke är ense med särskolchefen, prövas dock frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda. Därvid prövas fråga om inskrivning i specialsärskola av beslutsnämnd i den landstingskommun, där skolan är belägen.

Vad som sägs i första stycket om särskolchef, överläkare och beslutsnämnd skall i fråga om förlängning av särskolplikten för elev i specialsärskola avse skolans rektor och läkare samt beslutsnämnd i den landstingskommun där skolan är belägen.

28 §.

Är det med hänsyn till svårigheter att dagligen färdas mellan hemmet och skolan eller annat förhållande påkallat att den som är inskriven i sär-

skola bor i annat enskilt hem än det egna, i inackorderingshem eller i elevhem, får i samband med inskrivningen eller senare beslutas att han skall bo i sådant hem.

I fråga om beslut som avses i första stycket äger bestämmelserna i 27 § om inskrivning i särskola motsvarande tillämpning om annat ej följer av 32 §.

29 §.

Om uttagning till specialundervisning eller hänvisning till annan skolform i samma särskola beslutar skolans rektor. Är vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, om han fyllt 15 år, icke ense med rektor, prövas dock frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda. För elev i specialsärskola prövas frågan av beslutsnämnd i den landstingskommun, där särskolan är belägen.

30 §.

Elev i särskola får utskrivas på försök för prövning av om han kan tillgodogöra sig undervisningen inom det allmänna skolväsendet. Utskrivning på försök får ske även i annat fall, om särskilda skäl föreligger.

Utskrivning på försök skall avse viss tid, högst sex månader, som kan förlängas med högst sex månader åt gången. Eleven får åläggas att iakttaga särskilda föreskrifter och ställas under tillsyn av lämplig person.

Undervisningen i särskola får återupptagas, om förhållandena påkallar det. Därvid får fattas beslut i fråga som avses i 28 §.

31 §.

Elev i särskola skall utskrivas slutligt, när särskolplikten upphör. Med eget samtycke får dock elev beredas tillfälle att efter nämnda tidpunkt slutföra påbörjad yrkesutbildning.

Barn som icke uppnått skolpliktig ålder och ej är omhändertaget för samhällsvård skall utskrivas slutligt, när vårdnadshavaren begär det.

32 §.

Beslut i fråga som avses i 30 § meddelas av särskolans rektor efter samråd med skolans läkare.

Om slutlig utskrivning från särskola beslutar särskolchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. I fråga om elev i specialsärskola beslutar dock skolans rektor efter samråd med skolans läkare. Styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger uppdraga åt rektor för särskola att efter samråd med skolans läkare besluta om slutlig utskrivning.

Fråga som avses i 30 § första eller andra stycket eller i 31 § prövas dock av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda, om

särskolchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, rektorn för särskolan eller skolans läkare begär det,

meningsskiljaktighet i frågan uppstått mellan den som enligt första eller andra stycket äger besluta och vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, om han fyllt 15 år,

nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan.

I fråga om specialsärskola avser bestämmelserna i tredje stycket beslutsnämnd i den landstingskommun där skolan är belägen.

33 §.

För särskolpliktig psykiskt utvecklingsstörd, som avses i 3 § fjärde stycket, gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i skollagen om undervisning i specialskola i stället för 26—32 §§.

Fråga om särskolplikt efter utgången av vårterminen det kalenderår då elev fyller 17 år prövas av den lokala styrelsen för specialskolenheten. Uppstår meningsskiljaktighet i denna fråga mellan styrelsen och vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, prövas frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda i den landstingskommun där specialskolenheten är belägen.

Med eget samtycke får psykiskt utvecklingsstörd elev i specialskolan beredas tillfälle att slutföra påbörjad yrkesutbildning efter det att hans särskolplikt upphört.

Inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus och utskrivning därifrån m. m.

34 §.

Psykiskt utvecklingsstörd som behöver vård i vårdhem eller specialsjukhus skall beredas sådan vård, om vårdnadshavaren, förmyndaren eller, om den utvecklingsstörde är myndig, han själv samtycker till det eller om han är omhändertagen för samhällsvård.

35 §.

Psykiskt utvecklingsstörd som fyllt 15 år får oberoende av samtycke som avses i 34 § beredas vård i vårdhem eller specialsjukhus, om vården är oundgängligen påkallad med hänsyn till utvecklingsstörningens grad och till att han till följd av utvecklingsstörningen

a) är farlig för annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa eller för eget liv,

b) är ur stånd att taga vård om sig själv,

c) är ur stånd att skydda sig själv mot att bli sexuellt utnyttjad eller

d) har ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt.

Vård i specialsjukhus på grund av domstols förordnande enligt 31 kap. 3 § brottsbalken får beredas även när vården är oundgängligen påkallad med hänsyn till, förutom utvecklingsstörningens grad, att den utvecklingsstörde till följd av utvecklingsstörningen är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse som icke avses i första stycket under a.

36 §.

Om inskrivning i vårdhem beslutar vårdchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och, när det gäller specialvårdhem, med vårdhemmets föreståndare.

Om inskrivning i specialsjukhus beslutar överläkaren vid sjukhuset.

På begäran av vårdchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, föreståndaren för specialvårdhemmet eller överläkaren vid specialsjukhuset eller när vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, icke är ense med den som enligt första eller andra stycket äger besluta, prövas dock frågan av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda. Därvid prövas fråga om inskrivning i specialvårdhem eller specialsjukhus av beslutsnämnd i den landstingskommun, där inrättningen är belägen.

37 §.

Har någon genom lagakraftvunnen dom överlämnats till vård i specialsjukhus, skall medicinalstyrelsen föranstalta om att han utan dröjsmål inskrives i sådant sjukhus. Är den psykiskt utvecklingsstörde redan inskriven i sådant sjukhus, skall han i fortsättningen anses inskriven på grund av domen.

38 §.

Den som inskrivits i vårdhem eller specialsjukhus enligt 34 § skall utskrivas, när han icke längre behöver vården.

Om patienten icke är omhändertagen för samhällsvård skall han också utskrivas när vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten själv, om han är myndig, begär det.

39 §.

Den som inskrivits i vårdhem eller specialsjukhus med stöd av 35 § får utskrivas på försök, om särskilda skäl föreligger och det icke medför fara för annans personliga säkerhet eller hans eget liv.

Utskrivning på försök skall avse viss tid, högst sex månader, som kan förlängas med högst sex månader åt gången. Patienten får åläggas att iakttaga särskilda föreskrifter och ställas under tillsyn av lämplig person.

Den som utskrivits på försök får återintagas i vårdhemmet eller på specialsjukhuset, om förhållandena påkallar det.

40 §.

Den som inskrivits i vårdhem eller specialsjukhus med stöd av 35 § skall ofördröjligen utskrivas slutligt, om förutsättningar enligt nämnda paragraf för att bereda honom vård icke längre föreligger. Den omständigheten att patienten är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse, som icke avses i 35 § första stycket under a, får icke utgöra grund för kvarhållande i annat fall än när patienten beretts vård på grund av domstols förordnande.

41 §.

Fråga som avses i 38—40 §§ och som rör patient i vårdhem prövas av vårdchefen efter samråd med överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda eller, i fråga om patient i specialvårdhem, av föreståndaren efter samråd med hemmets läkare.

Fråga som avses i 38 §, 39 § första eller andra stycket eller i 40 § prövas dock av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda, om

vårdchefen, överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda eller föreståndaren eller läkaren vid vårdhemmet begär det,

meningsskiljaktighet i frågan uppstått mellan den som enligt första stycket äger besluta och vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten, om han fyllt 15 år,

nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan.

I fråga om specialvårdhem avser bestämmelserna i andra stycket beslutsnämnd i den landstingskommun där vårdhemmet är beläget.

42 §.

Fråga som avses i 38—40 §§ och som rör patient i specialsjukhus prövas av överläkaren vid sjukhuset. Om särskilda skäl föreligger, äger överläkaren beträffande viss patient överlåta på annan läkare vid sjukhuset att besluta om återintagning enligt 39 § tredje stycket.

Fråga som avses i 38 §, 39 § första eller andra stycket eller i 40 § prövas dock av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda i den landstingskommun där sjukhuset är beläget, om

överläkaren vid sjukhuset eller vårdchefen eller överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda i den landstingskommun där patienten är bosatt begär det,

meningsskiljaktighet i frågan uppstått mellan överläkaren vid sjukhuset och vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten, om han fyllt 15 år,

nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan.

Beslutsnämnd prövar alltid fråga som avses i 39 § första eller andra

stycket eller i 40 §, om frågan gäller patient, som av domstol överlämnats till vård i specialsjukhus eller som i annat fall beretts vård i specialsjukhus med stöd av 35 § och som under inflytande av psykisk utvecklingsstörning begått brott mot annans personliga säkerhet, för vilket åtal icke väckts, eller som varit intagen i fångvårdsanstalt för undergående av påföljd för brott och under tiden för anstaltsvården eller i samband med att denna upphört inskrivits i specialsjukhus med stöd av 35 § och icke skall återföras till anstalten.

När patient som avses i tredje stycket ger till känna att han icke vill vara inskriven i sjukhuset eller när anledning föreligger till utskrivning av patienten, skall överläkaren ofördröjligen anmäla det hos nämnden.

43 §.

För patient i specialsjukhus som avses i 42 § tredje stycket prövar beslutsnämnd i den landstingskommun, där sjukhuset är beläget, fråga om tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet under viss del av dygnet eller tillfälligt under visst antal dygn. Sådant tillstånd får meddelas endast om patientens vistelse utom sjukhusområdet icke medför fara för annans personliga säkerhet eller patientens eget liv. Tillstånd får förbindas med särskilda föreskrifter.

Nämnden äger i fråga om viss patient överlåta på överläkaren vid sjukhuset att besluta om tillstånd.

Överläkaren får återkalla tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet, om förhållandena påkallar det. Om särskilda skäl föreligger, äger han i fråga om viss patient överlåta på annan läkare vid sjukhuset att återkalla tillstånd.

Besvär m. m.

44 §.

Mot beslut varigenom

någon inskrivits i särskola eller vårdhem eller i specialsjukhus i annat fall än som avses i 37 §,

särskolplikt eljest ålagts,

särskolelev ålagts att bo i annat enskilt hem än det egna, i inackorderingshem eller i elevhem,

ansökan om befrielse från skolgången i särskola avslagits,

begäran om tillstånd att vistas på egen hand utom elevhem, vårdhem eller specialsjukhus avslagits helt eller delvis eller sådant tillstånd återkallats,

ansökan om utskrivning från särskola, vårdhem eller specialsjukhus avslagits,

undervisning i särskola återupptagits eller återintagning i vårdhem eller specialsjukhus skett efter utskrivning på försök,

någon i samband med utskrivning på försök ålagts att iakttaga särskilda föreskrifter eller ställts under tillsyn

får talan föras genom besvär hos den psykiatriska nämnd som avses i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Mot beslut som avses i 23 § första stycket får dock talan icke föras.

Mot beslut varigenom omsorg enligt denna lag vägrats eller någon uttagits till specialundervisning eller hänvisats till annan skolform i samma särskola får talan föras hos huvudtillsynsmyndigheten genom besvär, om annat ej framgår av tredje stycket.

Mot beslut av lokal styrelse för specialskolan får talan föras hos länsskolnämnden genom besvär.

I övrigt får talan icke föras mot beslut i fråga om omsorger om någon enligt denna lag.

45 §.

Mot psykiatriska nämndens beslut eller huvudtillsynsmyndighetens beslut enligt 44 § får talan icke föras.

Mot länsskolnämndens beslut får talan föras hos Konungen genom besvär.

46 §.

Talan enligt 44 § eller 45 § andra stycket får föras av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den som beslutet rör, om han fyllt 15 år.

Mot beslut, varigenom inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus vägrats, får talan också föras av skolstyrelsen, barnavårdsnämnden eller socialnämnden.

Talan enligt 44 § första eller andra stycket får föras utan inskränkning till viss tid.

Besvären skall inges till den som meddelat beslutet.

47 §.

Talan mot beslut, varigenom beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda avvisat biträde eller utlåtit sig om ersättning som avses i 21 § tredje stycket, föres hos psykiatriska nämnden genom besvär.

Besvären skall inges till beslutsnämnden.

48 §.

Beslut som avses i 30 § tredje stycket eller 39 § tredje stycket samt beslut av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda länder omedelbart till efterrättelse. Myndighet som har att pröva besvär äger dock i avvaktan på sitt slutliga avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av beslut, som överklagats hos myndigheten.

49 §.

När psykiatriska nämnden handlägger ärende, som rör särskolplikt eller i annat avseende elev i särskola, skall en av läkarna i nämnden ersättas med ledamot som har särskild erfarenhet av undervisning av psykiskt utvecklingsstörda.

Övriga bestämmelser

50 §.

Vid bedömning av fråga om inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus skall läkarintyg och de andra handlingar Konungen föreskriver vara tillgängliga. Detta gäller dock icke, när domstol överlämnat någon till vård i specialsjukhus.

För inskrivning i särskola utan samtycke av vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, eller för inskrivning i vårdhem med stöd av 35 § får icke godtagas läkarintyg som är utfärdat av överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. För inskrivning i specialsjukhus med stöd av 35 § får icke godtagas läkarintyg som är utfärdat av läkare som tjänstgör vid sjukhuset.

51 §.

Frågan om utskrivning från särskola, vårdhem eller specialsjukhus skall prövas fortlöpande.

Vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingsstörde, om han fyllt 15 år, får göra ansökan om utskrivning.

Beslutsnämnd är icke skyldig att pröva ansökan om utskrivning, förrän tre månader förflutit från prövningen av tidigare ansökan.

52 §.

I samband med utskrivning från särskola, vårdhem eller specialsjukhus skall prövas om andra omsorger som avses i denna lag bör beredas eleven eller patienten efter utskrivningen.

53 §.

Skolstyrelse skall vidtaga åtgärder för att den som är i särskolpliktig ålder och kan antagas behöva undervisning i särskola erhåller sådan undervisning.

Barnavårdsnämnd skall, utöver vad som följer av barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), vidtaga åtgärder för att den som ej fyllt 18 år och som kan antagas behöva vård enligt denna lag beredes sådan vård.

Socialnämnd skall, om det ej ankommer på barnavårdsnämnden, vidtaga åtgärder för att den som fyllt 18 år och kan antagas behöva vård enligt denna lag beredes sådan vård.

Skolstyrelse, barnavårdsnämnd och socialnämnd äger ombesörja undersökning, som behöves för att vidtaga åtgärd enligt denna paragraf.

54 §.

Polismyndighet skall lämna handräckning på begäran av

1) särskolchef eller rektor för särskola, om den som är i särskolpliktig ålder och inskrivits i särskola icke inställer sig i skolan eller i elevhem där han skall bo eller icke återvänder, sedan beslut fattats enligt 30 § tredje stycket,

2) vårdchef eller föreståndare för vårdhem, om den som inskrivits i hemmet icke inställer sig där eller icke återvänder, sedan beslut fattats enligt 39 § tredje stycket,

3) överläkare vid specialsjukhus, om den som inskrivits i sjukhuset icke inställer sig där eller icke återvänder, sedan beslut fattats enligt 39 § tredje stycket,

4) särskolchef, vårdchef, rektor för särskola, föreståndare för vårdhem eller överläkare vid specialsjukhus för att återföra inskriven, som avvikit från särskola, elevhem, vårdhem eller specialsjukhus eller som icke återvänder till elevhem, vårdhem eller specialsjukhus sedan tid för tillstånd att vistas på egen hand utom inrättningen löpt ut eller tillståndet återkallats,

5) kommunal myndighet som anges i 53 §, om någon icke inställer sig till undersökning som han skall genomgå enligt 53 §.

Handräckning enligt första stycket 1, 2 eller 3 får lämnas endast om det beslut som den begärda handräckningen avser skall lända till efterrättelse omedelbart.

Om särskilda skäl föreligger får överläkare vid specialsjukhus beträffande viss patient överlåta på annan läkare vid sjukhuset att begära handräckning.

55 §.

Vad som sägs i denna lag om överläkare vid specialsjukhus avser även biträdande överläkare som anförtrotts särskild sjukavdelning.

56 §.

Avgift utgår icke för omsorger enligt denna lag. Av den som icke är berättigad till folkpension i form av hel förtidspension eller ålderspension och som har inkomst av eget arbete får dock uttagas skälig ersättning för kost och för bostad, som tillhandahålles honom.

Vid tillämpning av 10 kap. 3 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring anses specialsjukhus som annan anstalt än sjukhus.

57 §.

Den som driver enskild inrättning eller verksamhet i strid mot bestämmelserna i 10 § första stycket, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som hjälper någon som är inskriven i specialsjukhus med stöd av

35 § att avvika från sjukhuset, dömes till böter eller fängelse i högst två år. För försök dömes till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

58 §.

Den som är eller varit verksam inom den verksamhet för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda som avses i denna lag får ej obehörigen yppa vad han därvid erfarit om enskilds personliga förhållanden.

Den som bryter mot första stycket dömes, om gärningen ej är belagd med straff i brottsbalken, till böter eller fängelse i högst ett år.

59 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av huvudtillsynsmyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968, då lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall upphöra att gälla.

Psykiskt utvecklingsstörd, som vid ikraftträdandet erhåller sluten psykiatrisk vård på specialsjukhus, skall anses inskriven i specialsjukhuset enligt bestämmelse i nya lagen som motsvarar den med stöd av vilken han intagits på sjukhuset. Är den psykiskt utvecklingsstörde utskriven på försök enligt 19 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, skall han anses utskriven på försök enligt nya lagen.

Har psykiskt utvecklingsstörd genom lagakraftvunnen dom, som meddelats före ikraftträdandet, överlämnats till sluten psykiatrisk vård, äger medicinalstyrelsen besluta att han skall vårdas i specialsjukhus. Fattas sådant beslut skall bestämmelserna i 37 § tillämpas.

Psykiskt utvecklingsstörd, som vid ikraftträdandet är intagen i särskola eller vårdanstalt, skall anses inskriven där enligt bestämmelser i nya lagen som motsvarar dem med stöd av vilka han intagits i skolan eller anstalten.

Psykiskt utvecklingsstörd, som vid ikraftträdandet är försöksutskriven eller utackorderad i familjevård enligt 18 § lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, skall anses utskriven på försök enligt 30 § nya lagen, dock för högst sex månader räknat från ikraftträdandet.

Centralstyrelse som avses i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall för återstoden av centralstyrelsens mandatperiod utgöra styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, om landstinget eller stadsfullmäktige ej beslutar annat.

Landstingskommuner som vid ikraftträdandet har gemensam centralstyrelse får ha gemensam styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och gemensam beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda.

Plan som avses i 8 § inges för fastställelse senast den dag Konungen bestämmer.

Godkännande enligt äldre bestämmelser av inrättning för psykiskt utvecklingsstörda skall gälla tills annat föreskrives av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer eller följer av beslut som fattats enligt 10 § andra stycket.

Den som intill den 1 juli 1968 mottagit psykiskt efterblivna för yrkesmässigt bedriven undervisning eller vård utan att verksamheten varit upptagen i plan eller godkänd enligt 2 § fjärde stycket lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall anses ha fått godkännande enligt 10 § nya lagen till och med december månad 1968, om myndighet som har att meddela sådant godkännande icke beslutar annat.

Så länge Vipeholms sjukhus drives av staten får plan som avses i 8 § fastställas, även om den icke upptager platser för sådana psykiskt utvecklingsstörda som kan beredas plats i nämnda sjukhus. Under samma tid skall Vipeholms sjukhus anses som specialsjukhus vid tillämpning av nya lagen, i den mån annat icke följer av bestämmelser som Konungen meddelar.

I fråga om besvär över beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger meddela de övriga föreskrifter, som behöves i samband med ikraftträdandet av denna lag.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)

Härigenom förordnas, att 6 § skollagen den 6 juni 1962[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
6 §.	
Med skola — — — — — — — — — — särskilt angivet.	
Vad i — — — — — — — — — — barnet står.	
Beträffande undervisningen av vissa psykiskt *efterblivna gäller vad därom är särskilt stadgat.*	*Om undervisning* av vissa psykiskt *utvecklingsstörda gälla bestämmelser i lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 6 § se 1965:247.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken

Härigenom förordnas, att 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
30 kap.	
7 §.	
Befinnes att den dömde är i varaktigt behov av sluten psykiatrisk vård och beredes honom efter utgången av minsta tiden sådan vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, må interneringsnämnden förordna om interneringens upphörande.	Befinnes att den dömde är i varaktigt behov av sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* och beredes honom efter utgången av minsta tiden sådan vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,* må interneringsnämnden förordna om interneringens upphörande.
31 kap.	
3 §.	
Kan den som begått brottslig gärning, enligt vad som framgår av föreskriven medicinsk utredning, beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, må rätten, om den finner behov av sådan vård föreligga, förordna att han skall överlämnas till	Kan den som begått brottslig gärning, enligt vad som framgår av föreskriven medicinsk utredning, beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller vård i specialsjukhus med stöd av 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utveck-*

[1] Senaste lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § se 1966:295.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
sluten psykiatrisk vård. Om gärningen icke begåtts under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må dock sådant förordnande meddelas allenast såframt särskilda skäl äro därtill.	*lingsstörda,* må rätten, om den finner behov av sådan vård föreligga, förordna att han skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.* Om gärningen icke begåtts under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur, att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, må dock sådant förordnande meddelas allenast såframt särskilda skäl äro därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Innehåller utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning, som avgivits före ikraftträdandet, att den misstänkte kan beredas vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, skall rätten, om skäl föreligger till det, inhämta yttrande av medicinalstyrelsen huruvida vård i specialsjukhus bör komma i fråga.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 20 kap. 7 § rättegångsbalken[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
20 kap.	
7 §.	
Åklagare må — — — väckes; eller	Åklagare må — — — väckes; eller
4. om brottet uppenbarligen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, samt sluten psykiatrisk vård kommer till stånd utan lagföring och åtal ej är påkallat av särskilda skäl.	4. om brottet uppenbarligen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, samt sluten psykiatrisk vård *eller vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* kommer till stånd utan lagföring och åtal ej är påkallat av särskilda skäl.

Beslut jämlikt — — — — — — — — — — av riksåklagaren.
Beslut att — — — — — — — — — — finnas föreligga.
Närmare föreskrifter — — — — — — — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse se 1966:296.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Härigenom förordnas, att 3, 5 och 18 §§ lagen den 4 juni 1964 om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
3 §.	
Förordnande om intagning — — — och säkerhet.	
Ej må — — — — — — — — — — arbetsanstalt meddelas	
a) om han är i behov av sluten psykiatrisk vård eller vård på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare,	a) om han är i behov av sluten psykiatrisk vård, *vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* eller vård på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare,
b) om han dömts — — — — — — — — — kan verkställas.	
Förordnande om någons — — — — — — eller internering.	
Om flera — — — — — — — — — för böter.	
5 §.	
Förekommer anledning — — — — — — och övervakningsnämnd.	
Den som avses med utredningen skall, såvida icke anledning uppenbarligen saknas, undersökas av läkare. Av utlåtande över läkarundersökningen skall framgå, huruvida den undersökte är i behov av sluten psykiatrisk vård.	Den som avses med utredningen skall, såvida icke anledning uppenbarligen saknas, undersökas av läkare. Av utlåtande över läkarundersökningen skall framgå, huruvida den undersökte är i behov av sluten psykiatrisk vård *eller vård i vårdhem eller specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.*
Den som skall — — — — — — — — — hans inställande.	

[1] Senaste lydelse av 3, 5 och 18 §§ se 1966:297.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
18 §.	
Skall den — — — — — — — — — — anses förfallet.	
Om intagen skall undergå fängelse kortare tid än sex månader, så ock om domstol överlämnat intagen till sluten psykiatrisk vård eller vård enligt lagen om nykterhetsvård och han till följd därav skall intagas för sluten psykiatrisk vård eller tvångsintagas på vårdanstalt, skall verkställigheten eller vården så länge den pågår träda i stället för behandlingen i arbetsanstalt.	Om intagen skall undergå fängelse kortare tid än sex månader, så ock om domstol överlämnat intagen till sluten psykiatrisk vård, *vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* eller vård enligt lagen om nykterhetsvård och han till följd därav skall intagas för sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus* eller tvångsintagas på vårdanstalt, skall verkställigheten eller vården så länge den pågår träda i stället för behandlingen i arbetsanstalt.
I kvarhållningstiden — — — — — — villkorligt utskriven.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt

Härigenom förordnas, att 27 § lagen den 6 maj 1964 om behandling i fångvårdsanstalt[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
27 §.	
Sjuknar intagen, — — — — — — — — — — vid anstalten.	
För undersökning — — — — — — — — — — lämplig vård.	
När det — — — — — — — — — — särskilda föreskrifter.	
Om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall meddelas bestämmelser i *särskild lag.*	Om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *och vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* meddelas bestämmelser i *särskilda lagar.*
Tid varunder — — — — — — — — — — skäl föreligga.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 27 § se 1966:293.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 22 maj 1963 om allmänt kriminalregister[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
2 §.	
Registret skall — — — — — — — — — — eller internering;	
2. överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller	2. överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård *eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller
3. erhållit anstånd — — — — — — av förvandlingsstraff.	
Har brott, — — — — — — — — — — i registret.	
I registret — — — — — — — — — — eller beslutet.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 2 § se 1966:299.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Härigenom förordnas, att 3, 5 och 7 §§ lagen den 16 juni 1966 om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
3 §.	
Rätten får ej förordna att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård utan att rättspsykiatrisk undersökning företagits. *Detta gäller dock ej beträffande den som* är intagen på sjukhus med stöd av beslut enligt 9 § andra stycket lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller på grund av domstols förordnande eller *som* är utskriven på försök enligt 19 § samma lag, *om det enligt* utlåtande av medicinalstyrelsen är uppenbart att fortsatt vård *kan beredas honom* med stöd av *lagen.*	Rätten får ej förordna att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård *eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda* utan att rättspsykiatrisk undersökning företagits. *Förordnande som avses i första stycket behöver dock ej föregås av rättspsykiatrisk undersökning om den misstänkte* är intagen på sjukhus *för sluten psykiatrisk vård* med stöd av beslut enligt 9 § andra stycket lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller på grund av domstols förordnande eller är utskriven på försök enligt 19 § samma lag *eller är inskriven i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda med stöd av 35 § lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. I sådant fall är det tillräckligt att i målet föreligger* utlåtande av medicinalstyrelsen *enligt vilket det* är uppenbart

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
	att *den misstänkte kan beredas* fortsatt vård med stöd av *lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller med stöd av 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.*
5 §.	
Utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning skall, om annat ej följer av rättens beslut, innehålla uttalande dels om förutsättningarna för att bereda den misstänkte vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, dels om den misstänktes sinnesbeskaffenhet vid gärningens begående. Anser undersökningsläkaren att den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet bör bli föremål för annan åtgärd än sluten psykiatrisk vård, skall detta anmärkas.	Utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning skall, om annat ej följer av rättens beslut, innehålla uttalande dels om förutsättningarna för att bereda den misstänkte vård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller vård i specialsjukhus med stöd av 35 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,* dels om den misstänktes sinnesbeskaffenhet vid gärningens begående. Anser undersökningsläkaren att den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet bör bli föremål för annan åtgärd än sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus,* skall detta anmärkas.
Undersökningsläkaren skall — — — — — — — — — — sina uttalanden.	
7 §.	
Den som — — — — — — — — — — eller häkte.	
Har misstänkt, som är häktad, för rättspsykiatrisk undersökning förvarats på annan plats än i häkte, skall han återföras till häktet så snart undersökningen avslutats. Är han enligt undersökningsläkarens utlåtande i behov av sluten psykiatrisk vård, skall han i stället förvaras på rättspsykiatrisk klinik.	Har misstänkt, som är häktad, för rättspsykiatrisk undersökning förvarats på annan plats än i häkte, skall han återföras till häktet så snart undersökningen avslutats. Är han enligt undersökningsläkarens utlåtande i behov av sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus,* skall han i stället förvaras på rättspsykiatrisk klinik.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
Har rätten förordnat att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård och därvid förklarat att han skall vara häktad, skall han vårdas på rättspsykiatrisk klinik eller psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong till dess han intages på sjukhus enligt 12 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Han får, även sedan domen i målet vunnit laga kraft, hindras att lämna kliniken eller avdelningen och i övrigt underkastas det tvång som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården eller för att skydda honom själv eller omgivningen.	Har rätten förordnat att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård *eller vård i specialsjukhus* och därvid förklarat att han skall vara häktad, skall han vårdas på rättspsykiatrisk klinik eller psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong till dess han intages på sjukhus enligt 12 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall *eller på specialsjukhus*. Han får, även sedan domen i målet vunnit laga kraft, hindras att lämna kliniken eller avdelningen och i övrigt underkastas det tvång som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården eller för att skydda honom själv eller omgivningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Härigenom förordnas, att 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
1 §.	
Den som — — — — — — — — — — — — under b).	
Med psykisk sjukdom jämställes i denna lag psykisk abnormitet, som icke är psykisk sjukdom eller *psykisk efterblivenhet.*	Med psykisk sjukdom jämställes i denna lag psykisk abnormitet, som icke är psykisk sjukdom eller *utgöres av hämning i förståndsutvecklingen.*
Vård beredes — — — — — — — — — — sådan kommun.	
Vad som — — — — — — — — — — särskild sjukavdelning.	
4 §.	
Ansökan om — — — — — — — — — — om intagning.	
Läkare vid sjukhus eller klinik, där sluten psykiatrisk vård icke meddelas, eller vid sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka eller *föreståndare vid särskola eller vårdanstalt för psykiskt efterblivna* får göra ansökan i fråga om den för vars vård han svarar. Militär chef, dock lägst kompanichef eller motsvarande chef, får göra ansökan beträffande den som står under hans befäl.	Läkare vid sjukhus eller klinik, där sluten psykiatrisk vård icke meddelas, eller vid sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka eller *specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller rektor för särskola eller föreståndare för vårdhem för psykiskt utvecklingsstörda* får göra ansökan i fråga om den för vars vård han svarar. Militär chef, dock lägst kompanichef eller motsvarande chef, får göra ansökan beträffande den som står under hans befäl.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
I fråga — — — — — — — — —	han står.
Beträffande den — — — — — — — — —	utskriven därifrån.
Konungen äger — — — — — — — — —	tillhör krigsmakten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242)

Härigenom förordnas, att 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
1 §.	
3 m o m. Bestämmelserna i denna lag gälla icke sådan vård av psykiskt *efterblivna, varom är särskilt stadgat.*	3 m o m. Bestämmelserna i denna lag gälla icke sådan vård av psykiskt *utvecklingsstörda, som avses i lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, i vidare mån än som föreskrives i sistnämnda lag.*
I fråga om annan vård av psykiskt efterblivna äger Konungen meddela föreskrifter som avvika från bestämmelserna i denna lag.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 1 § 3 mom. se 1966:625.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 26 juli 1947 om allmänna barnbidrag[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
7 §.	
Där vid — — — — — — — — — — den bidragsberättigade.	
Vad i första stycket sägs om kommunalt organ skall, *såvitt avser vård å anstalt för epileptiker,* äga motsvarande tillämpning å landstingskommun eller, efter Konungens bestämmande, annan *som driver sådan anstalt,* oavsett att ersättning *för vården* ej må uttagas av barnet eller annan enskild person.	Vad i första stycket sägs om kommunalt organ skall äga motsvarande tillämpning å landstingskommun *och stad som ej tillhör sådan kommun* eller, efter Konungens bestämmande, annan *huvudman i fråga om allmänt barnbidrag för barn som bor i elevhem, vårdhem, specialsjukhus eller inackorderingshem, som avses i lagen den 1967 (nr) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, eller åtnjuter omsorger enligt nämnda lag och bor i enskilt hem på huvudmannens bekostnad eller vårdas på anstalt för epileptiker,* oavsett att ersättning ej må uttagas av barnet eller annan enskild person.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1968.

---

[1] Senaste lydelse av 7 § se 1957:173.

Utredningens förslag till
Lag angående omsorger om psykiskt utvecklingshämmade

Inledande bestämmelse

1 §.

Denna lag avser dem som på grund av hämmad förståndsutveckling för sin utbildning eller anpassning i samhället eller i övrigt behöva särskilda omsorger genom det allmänna (psykiskt utvecklingshämmade).

Handhavandet av omsorgerna om psykiskt utvecklingshämmade

2 §.

Landstingskommun åligger att bereda psykiskt utvecklingshämmade, som äro bosatta inom landstingskommunen, undervisning, vård och omsorger i övrigt enligt denna lag, i den mån icke annan drager försorg härom.

Staten sörjer för viss undervisning av psykiskt utvecklingshämmade med syn- eller hörselskada.

Lagens bestämmelser om landstingskommun äga motsvarande tillämpning på stad som icke tillhör landstingskommun, om ej annat föreskrives särskilt eller framgår i övrigt.

3 §.

Ledningen av landstingskommuns verksamhet enligt denna lag utövas av en centralstyrelse för omsorger om psykiskt utvecklingshämmade. Till centralstyrelse får utses nämnd som handhar andra uppgifter.

Vid centralstyrelse skola finnas befattningar som särskolchef, vårdchef och centralstyrelsens överläkare.

4 §.

Undervisning av psykiskt utvecklingshämmade meddelas i särskola. I samband därmed skola de beredas erforderlig social och medicinsk omvårdnad. Särskola skall omfatta förskola, grundskola, träningsskola eller yrkesskola eller flera av dessa skolformer.

För psykiskt utvecklingshämmade, som kunna gå i skola men ha svårt att anpassa sig till verksamheten i skolan eller för vilkas undervisning fordras särskilda anordningar, skall meddelas specialundervisning i särskola eller specialsärskola.

För psykiskt utvecklingshämmade, som på grund av rörelsehinder, långvarig sjukdom eller liknande omständighet ej kunna deltaga i vanligt skolarbete, skall anordnas särskild för dem lämpad undervisning.

5 §.

Vård av psykiskt utvecklingshämmade skall omfatta erforderlig social och medicinsk omvårdnad, lekterapi, arbetsterapi och skyddad sysselsättning. För vården skola finnas vårdhem, daghem för barn, sysselsättningshem och verkstäder för skyddad sysselsättning. För utvecklingshämmade som behöva vård i vårdhem med särskilda anordningar skola finnas specialvårdhem.

För psykiskt utvecklingshämmade, som på grund av vanförhet behöva särskild medicinsk vård eller som på grund av asocialitet eller annan orsak svårligen kunna vårdas tillsammans med andra samt för höggradigt utvecklingshämmade, som äro så svårskötta att de behöva särskild vård, skola anordnas specialsjukhus.

Psykiskt utvecklingshämmad, som behöver vård enligt första stycket men ej bör beredas vården i inrättning som anges i denna paragraf, skall genom centralstyrelsens försorg tillhandahållas erforderliga omsorger i hemmet (hemmavård).

6 §.

För psykiskt utvecklingshämmade som ej kunna bo i eget hem skall, om de ej behöva bo i vårdhem eller specialsjukhus, bostad beredas i annat enskilt hem, inackorderingshem eller elevhem för särskolelever eller inackorderingshem för andra psykiskt utvecklingshämmade.

7 §.

För landstingskommun skall Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer, efter förslag av landstinget, fastställa plan för ordnandet av omsorgerna om psykiskt utvecklingshämmade. I plan skola upptagas skolor, vårdhem, specialsjukhus, daghem, sysselsättningshem, verkstäder, inackorderingshem och elevhem som anges i 4—6 §§, med erforderligt antal platser. Plan må vara gemensam för flera landstingskommuner.

Plan skall fortlöpande anpassas efter behovet av omsorger. Även ändring av plan fastställes av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer. Plan eller ändring i plan må fastställas att gälla för viss tid.

Plan må fastställas även om behovet av platser för vissa psykiskt utvecklingshämmade i landstingskommunen tills vidare tillgodoses i enskild inrättning, som ej upptagits i planen men som i den ordning Konungen bestämmer godkänts för mottagande av psykiskt utvecklingshämmade.

8 §.

Det åligger landstingskommun att, i den mån medel ej tillhandahållas på annat sätt, bestrida kostnaderna för annan tillhörig inrättning som upp-

tagits i plan, i den utsträckning platserna där äro avsedda för landstingskommunens behov.

9 §.

Annan än statlig inrättning för psykiskt utvecklingshämmade får ej drivas utan att vara upptagen i plan eller godkänd i den ordning Konungen bestämmer. Detsamma gäller enskild verksamhet i övrigt, vilken innefattar yrkesmässigt mottagande av psykiskt utvecklingshämmade för undervisning eller vård som ej meddelas enligt avtal med landstingskommunen.

Drives inrättning eller verksamhet som avses i första stycket icke på tillfredsställande sätt eller föreligger annat uppenbart missförhållande och sker ej rättelse, äger myndighet som Konungen bestämmer återkalla meddelat godkännande eller förbjuda fortsatt verksamhet. Beslut härom går omedelbart i verkställighet, om ej annat förordnas.

10 §.

Särskola skall stå under ledning av en rektor. För vårdhem, daghem, sysselsättningshem, verkstad för skyddad sysselsättning, inackorderingshem och elevhem skola finnas föreståndare.

Vid de inrättningar, som anges i första stycket, skall finnas en läkare som är ansvarig för den medicinska vården.

11 §.

I fråga om specialsjukhus, som avses i 5 § andra stycket, skola 13, 16, 17, 20—23, 33 och 34 §§ sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) gälla i tillämpliga delar. Därvid anses centralstyrelsen som sjukvårdsstyrelse och direktion, om särskild sådan ej finnes, samt sjukhuset som lasarett.

12 §.

Högsta tillsynen över den verksamhet som bedrives enligt denna lag utövas av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen med den fördelning mellan dem av uppgifter och befogenheter som Konungen bestämmer. För varje inrättning för psykiskt utvecklingshämmade skall en av dessa myndigheter vara huvudtillsynsmyndighet.

Tillsyn över skyddad sysselsättning som bedrives enligt denna lag utövas även av arbetsmarknadsstyrelsen.

Under skolöverstyrelsen har länsskolnämnden inseende över undervisningen av psykiskt utvecklingshämmade i landstingskommunen.

Centralstyrelse

13 §.

Ledamöter och suppleanter i särskild centralstyrelse väljas av landstinget eller stadsfullmäktige till det antal landstinget eller stadsfullmäktige bestämmer. Antalet ledamöter får dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt om det begäres av minst så många väljande som motsvara

det tal vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val gälla särskilda föreskrifter. Sker val av suppleanter icke proportionellt, skall även bestämmas den ordning i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

För särskild centralstyrelse äga i landstingskommun bestämmelserna i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen, i Stockholm bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm och i annan stad som ej tillhör landstingskommun bestämmelserna i 32—42 §§ och 45 § andra och tredje styckena kommunallagen motsvarande tillämpning. I protokoll behöver dock upptagas endast förteckning över närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

För centralstyrelsen i Stockholm gäller dessutom vad stadsfullmäktige föreskriva med iakttagande av bestämmelserna i kommunallagen för Stockholm.

14 §.

Till centralstyrelsens sammanträden skola kallas särskolchefen, vårdchefen och centralstyrelsens överläkare. De äga deltaga i överläggningarna men ej i besluten och få sin mening antecknad i protokollet.

15 §.

Det åligger centralstyrelsen att

verka för att psykiskt utvecklingshämmade inom landstingskommunen beredas de omsorger som de behöva,

planlägga och samordna de omsorger för vilka landstingskommunen svarar enligt denna lag samt verka för att de utvecklas på tillfredsställande sätt,

handha ledningen av de inrättningar som drivas och den verksamhet i övrigt som utövas av landstingskommunen för utvecklingshämmade,

utöva lokal tillsyn över andra inrättningar för utvecklingshämmade enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar,

för landstinget eller stadsfullmäktige framlägga de förslag angående omsorgerna om de utvecklingshämmade som finnas påkallade.

16 §.

Drives inrättning för omsorger om psykiskt utvecklingshämmade av landstingskommuner gemensamt, må särskild styrelse utses att för inrättningen fullgöra de uppgifter som annars ankomma på centralstyrelse.

Nämnder

17 §.

För vissa uppgifter som anges särskilt i denna lag skall för landstingskommun finnas en centralstyrelsens nämnd. Den består av en lagfaren ord-

förande som bör vara eller ha varit innehavare av ordinarie domartjänst samt ytterligare minst två och högst fyra ledamöter som utses av landstinget bland centralstyrelsens ledamöter eller suppleanter. Ordföranden förordnas av länsstyrelsen för högst fyra år i sänder.

Vid de specialsjukhus som Konungen bestämmer skall finnas en utskrivningsnämnd. Den består av en lagfaren ordförande som bör vara eller ha varit innehavare av ordinarie domartjänst, en läkare som bör vara särskilt kunnig i psykiatri och en person med erfarenhet i allmänna värv. Läkare som är anställd vid specialsjukhus får ej vara ledamot av utskrivningsnämnd vid sjukhuset. Ledamot av utskrivningsnämnd förordnas av länsstyrelsen för högst fyra år i sänder.

För ledamot av centralstyrelsens nämnd och utskrivningsnämnd skall finnas en eller flera suppleanter. Bestämmelserna om ledamot gälla även suppleant.

18 §.

Innan ledamot av nämnd börjar tjänstgöra, skall han ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

I fråga om jäv mot ledamot gälla bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

19 §.

Vid sammanträde med nämnd skall den som ärendet avser vara närvarande om det kan ske utan olägenhet. Föres talan av annan än honom, skall den som för talan beredas tillfälle att närvara, om icke särskilda skäl äro däremot.

Vid sammanträde med centralstyrelsens nämnd skola särskolchefen, vårdchefen och centralstyrelsens överläkare närvara, om icke särskilda skäl föranleda annat. Vid sammanträde med utskrivningsnämnd skall överläkaren vid specialsjukhuset närvara, om icke särskilda skäl föranleda annat.

20 §.

I ärende hos nämnd äger den som för talan anlita biträde. Visar biträde oskicklighet eller oförstånd eller befinnes han vara olämplig på annat sätt, skall nämnden avvisa honom.

21 §.

Vid sammanträde med nämnd må den höras som antages kunna lämna upplysningar av betydelse. Därvid skall den som ärendet avser vara närvarande, om icke särskilda skäl föranleda annat.

I fråga om ersättning till den som hörts enligt första stycket skola bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittnen äga motsvarande tillämpning. Ersättningen skall stanna på statsverket.

22 §.

Nämnd får företaga ärende till prövning endast om samtliga ledamöter eller suppleanter äro närvarande.

Såsom nämnds beslut gäller den mening som de flesta förena sig om eller, vid lika röstetal, den mening ordföranden biträder.

Beslut som nämnd meddelar skall innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det icke är obehövligt.

Inskrivning i särskola och utskrivning därifrån

23 §.

Psykiskt utvecklingshämmad som kan tillgodogöra sig undervisning är särskolpliktig från och med höstterminen det kalenderår, då han fyller sju år, så länge han behöver undervisning, dock längst till och med vårterminen det kalenderår, då han fyller 21 år.

Föreligga synnerliga skäl, må särskolplikten förlängas till och med vårterminen det kalenderår, då den utvecklingshämmade fyller 23 år.

24 §.

Särskolpliktig psykiskt utvecklingshämmad skall inskrivas i särskola. Med inskrivningen får dock anstå under ett år, om särskilda skäl föreligga.

Utvecklingshämmat barn som icke uppnått skolpliktig ålder får inskrivas i särskola om vårdnadshavaren samtycker därtill eller barnet är omhändertaget för samhällsvård.

25 §.

Bereds psykiskt utvecklingshämmad enskild undervisning, som väsentligen motsvarar den undervisning han skulle ha fått i särskola, skall han befrias från skolgång.

Har psykiskt utvecklingshämmad befriats från skolgång, skall prövas om han får tillfredsställande undervisning. Uteblir han från prövning utan giltigt förfall eller finnes undervisningen otillfredsställande och vinnes ej rättelse på annat sätt, skall han inskrivas i särskola.

26 §.

Om inskrivning i särskola, förlängning av särskolplikten eller befrielse från skolgången beslutar särskolchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare. På begäran av särskolchefen eller överläkaren samt då vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingshämmade, om han fyllt 16 år, icke är ense med särskolchefen, prövas dock frågan av centralstyrelsens nämnd.

Vad som sägs i första stycket om särskolchefen, centralstyrelsens överläkare och centralstyrelsens nämnd skall i fråga om förlängning av särskol-

plikten för elev i specialsärskola avse skolans rektor och läkare samt centralstyrelsens nämnd i den landstingskommun, där särskolan är belägen.

27 §.

Är det med hänsyn till möjligheterna att dagligen färdas mellan hemmet och skolan eller annat förhållande påkallat att den som är inskriven i särskola bor i annat enskilt hem än det egna, i inackorderingshem eller i elevhem, må i samband med inskrivningen eller senare beslutas att han skall bo i sådant hem. I fråga om behörighet att meddela sådant beslut äger 26 § motsvarande tillämpning.

28 §.

Om uttagning till specialundervisning eller hänvisning till annan skolform i samma särskola beslutar skolans rektor. Är vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven själv, om han fyllt 16 år, icke ense med rektor om beslutet, prövas dock ärendet av centralstyrelsens nämnd.

29 §.

Utskrivning från särskola skall ske senast vid utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år eller, om särskolplikten förlängts, vid den tidpunkt som angivits i förlängningsbeslutet. Med eget samtycke får dock elev beredas tillfälle att även efter utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller 23 år, slutföra påbörjad yrkesutbildning.

Barn som icke uppnått skolpliktig ålder och ej är omhändertaget för samhällsvård skall utskrivas, när vårdnadshavaren begär det.

I samband med utskrivning skall prövas om andra omsorger som avses i denna lag böra beredas eleven efter utskrivningen.

30 §.

Om utskrivning av elev från särskola beslutar särskolchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare. I fråga om elev i specialsärskola beslutar skolans rektor efter samråd med skolläkaren. Centralstyrelsen äger uppdraga åt rektor för särskola att i särskolchefens ställe efter samråd med skolläkaren besluta i fråga om utskrivning. Utskrivning får ske utan särskild framställning och kan begäras av vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, om han fyllt 16 år.

Fråga om utskrivning från särskola prövas dock av centralstyrelsens nämnd, om

särskolchefen, centralstyrelsens överläkare, rektor för särskolan eller skolläkaren begär det,

särskolchefen eller rektor, när han har beslutanderätten, anser framställning om utskrivning icke böra bifallas och den som gjort framställningen vidhåller denna,

särskolchefen eller rektor, när han har beslutanderätten, anser utskrivning böra ske men vårdnadshavaren, förmyndaren eller eleven, om han fyllt 16 år, motsätter sig utskrivningen,

nämnden i andra fall finner att den bör pröva frågan.

I fråga om utskrivning från specialsärskola avse bestämmelserna i andra stycket centralstyrelsens nämnd i den landstingskommun, där särskolan är belägen.

Inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus samt utskrivning därifrån

31 §.

Psykiskt utvecklingshämmad som behöver vård i vårdhem eller specialsjukhus skall beredas sådan vård, om vårdnadshavaren, förmyndaren eller, om den utvecklingshämmade är myndig, han själv samtycker därtill eller om han är omhändertagen för samhällsvård.

Utvecklingshämmad som fyllt 18 år skall utan samtycke som avses i första stycket beredas vård i vårdhem eller specialsjukhus, om vården är oundgängligen påkallad med hänsyn till att den utvecklingshämmade saknar förmåga att taga vård om sig, för ett sedeslöst liv eller är farlig för annans personliga säkerhet eller egendom.

32 §.

Om inskrivning i vårdhem eller specialsjukhus beslutar vårdchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare. På begäran av vårdchefen eller överläkaren samt då vårdnadshavaren, förmyndaren eller den psykiskt utvecklingshämmade, om han fyllt 18 år, icke är ense med vårdchefen, prövas dock frågan av centralstyrelsens nämnd.

33 §.

Har någon genom lagakraftvunnen dom överlämnats till vård i specialsjukhus, åligger det vårdchefen i den landstingskommun, där den som överlämnats till vård är bosatt, att utan dröjsmål inskriva honom i sådant sjukhus. Är han redan inskriven i sådant sjukhus, skall han i fortsättningen anses inskriven på grund av domen.

34 §.

När patient icke längre behöver vård i vårdhem eller specialsjukhus, skall han utskrivas. Den som ej är omhändertagen för samhällsvård skall utskrivas, om han icke fyllt 18 år, på begäran av vårdnadshavaren samt, om han fyllt 18 år och icke oundgängligen behöver vården, på begäran av vårdnadshavaren, förmyndaren eller honom själv, om han är myndig. Patient i specialsjukhus som icke oundgängligen behöver vård där skall utskrivas även på begäran av vårdchefen eller centralstyrelsens överläkare i den landstingskommun, där patienten är bosatt.

Patient som fyllt 18 år äger påkalla prövning av frågan om han bör utskrivas.

I samband med utskrivning skall prövas om andra omsorger som avses i denna lag böra beredas patienten efter utskrivningen.

35 §.

Om utskrivning från vårdhem beslutar vårdchefen efter samråd med centralstyrelsens överläkare. I fråga om patient i specialvårdhem beslutar föreståndaren efter samråd med hemmets läkare.

Fråga om utskrivning från vårdhem prövas dock av centralstyrelsens nämnd, om

vårdchefen, centralstyrelsens överläkare, föreståndaren eller läkaren vid vårdhemmet begär det,

vårdchefen eller föreståndaren, när han har beslutanderätten, anser framställning om utskrivning icke böra bifallas och den som gjort framställningen vidhåller denna,

vårdchefen eller föreståndaren, när han har beslutanderätten, anser utskrivning böra ske men vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten, om han fyllt 18 år, motsätter sig utskrivningen,

nämnden i andra fall anser att den bör pröva frågan.

I fråga om utskrivning från specialvårdhem avse bestämmelserna i andra stycket centralstyrelsens nämnd i den landstingskommun, där vårdhemmet är beläget.

36 §.

Om utskrivning från specialsjukhus beslutar överläkaren vid sjukhuset.

Fråga om utskrivning från specialsjukhus prövas dock av utskrivningsnämnden vid sjukhuset, om

patienten av domstol överlämnats till vård i specialsjukhus eller under inflytande av psykisk utvecklingshämning begått brott mot annans personliga säkerhet vilket icke blivit åtalat,

överläkaren vid sjukhuset eller vårdchefen eller centralstyrelsens överläkare i den landstingskommun, där patienten är bosatt, begär det,

överläkaren vid sjukhuset anser framställning om utskrivning icke böra bifallas och den som gjort framställningen vidhåller denna,

överläkaren vid sjukhuset anser utskrivning böra ske men vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten, om han fyllt 18 år, motsätter sig utskrivning,

utskrivningsnämnden i andra fall anser att den bör pröva frågan.

I fall då beslutanderätten tillkommer utskrivningsnämnden, skall överläkaren ofördröjligen göra anmälan hos nämnden, när patienten ger tillkänna att han icke vill vara inskriven i sjukhuset eller överläkaren finner anledning till utskrivning.

37 §.

För patient i specialsjukhus, som av domstol överlämnats till vård eller under inflytande av psykisk utvecklingshämning begått brott mot annans personliga säkerhet, för vilket åtal icke väckts, beslutar utskrivningsnämnden vid sjukhuset om tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet under viss del av dygnet eller tillfälligt under visst antal dygn. Nämnden äger i fråga om viss patient överlåta sin beslutanderätt på överläkaren vid sjukhuset.

Överläkaren äger återkalla även utskrivningsnämndens beslut om tillstånd som avses i första stycket.

Särskilda bestämmelser

38 §.

Det åligger skolstyrelsen att vidtaga åtgärder för att den som är i särskolpliktig ålder och kan antagas behöva undervisning i särskola erhåller sådan undervisning. Styrelsen äger därvid ombesörja att han genomgår erforderliga undersökningar.

Det åligger barnavårdsnämnden att utöver vad som framgår av barnavårdslagen vidtaga åtgärder för att barn som kan antagas behöva vård enligt denna lag beredes sådan vård. Barnavårdsnämnden äger därvid ombesörja att barnet genomgår erforderliga undersökningar.

Det åligger socialnämnden, om det ej ankommer på barnavårdsnämnden, att vidtaga åtgärder för att den som fyllt 18 år och kan antagas behöva vård enligt denna lag beredes sådan vård. Socialnämnden äger därvid ombesörja, att han genomgår erforderliga undersökningar.

39 §.

Kan prövning av centralstyrelsens nämnd icke avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, äger nämndens ordförande meddela beslut som avses i 26, 27 eller 32 §.

Beslut som ordföranden fattat med stöd av första stycket länder omedelbart till efterrättelse och gäller tills vidare i avbidan på nämndens prövning. Nämndens prövning skall ske utan dröjsmål och senast tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

40 §.

Centralstyrelsens nämnd eller utskrivningsnämnd är icke skyldig att pröva begäran om utskrivning, förrän tre månader förflutit från prövningen av tidigare begäran.

41 §.

Ledamot och suppleant i centralstyrelsens nämnd eller utskrivningsnämnd samt den som är anställd i den verksamhet som avses i denna lag

får ej till obehörig yppa vad han i sin nämnda egenskap erfarit om enskilds personliga förhållanden.

Undervisnings- och vårdkostnader

42 §.

Omsorger enligt denna lag äro kostnadsfria för den enskilde. Av den som har inkomst av eget arbete och till följd därav icke är berättigad till folkpension i form av förtidspension får dock uttagas skälig ersättning för bostad och kost, som tillhandahållas honom.

Landstingskommun eller enligt Konungens bestämmande annan huvudman äger uppbära allmänt barnbidrag för psykiskt utvecklingshämmad som bor i elevhem, vårdhem, specialsjukhus, inackorderingshem eller på huvudmannens bekostnad i enskilt hem. I fråga om rätt att uppbära folkpension såsom ersättning för kostnad för vård eller försörjning gälla bestämmelserna i 10 kap. 3 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, varvid specialsjukhus anses som annan anstalt än sjukhus.

Besvär och handräckning m. m.

43 §.

Talan mot beslut i fråga om inskrivning i särskola, vårdhem eller specialsjukhus, utskrivning från sådan inrättning, tillstånd att på egen hand vistas utom inrättning, förlängning av särskolplikten, befrielse från skolgången i särskola, särskolelevs bostad, uttagning till specialundervisning, hänvisning till annan skolform i samma särskola eller beslut varigenom annan omsorg vägrats får utan inskränkning till viss tid föras hos huvudtillsynsmyndigheten genom besvär. Talan mot beslut, varigenom inskrivning vägrats, får föras, förutom av den som beslutet rör, av skolstyrelsen, barnavårdsnämnden eller socialnämnden. Beslut av centralstyrelsens nämnd eller utskrivningsnämnd länder omedelbart till efterrättelse. Huvudtillsynsmyndigheten äger i avvaktan på slutligt avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av sådant beslut.

Mot beslut, varigenom centralstyrelsens nämnd eller utskrivningsnämnd avvisat biträde eller utlåtit sig om ersättning som avses i 21 § andra stycket, äger den beslutet rör inom tre veckor från det han fick del av beslutet föra särskild talan genom besvär hos huvudtillsynsmyndigheten.

Besvär skola ingivas till den som meddelat beslutet.

44 §.

Talan mot huvudtillsynsmyndighetens beslut, varigenom någon inskrivits i särskola, vårdhem eller specialsjukhus eller framställning om utskrivning

lämnats utan bifall, må föras genom besvär hos Konungen. Huvudtillsynsmyndighetens beslut länder omedelbart till efterrättelse.

Mot andra beslut som huvudtillsynsmyndigheten meddelat enligt 43 § får talan ej föras.

45 §.

Polismyndighet skall lämna handräckning på begäran av

särskolchefen eller rektor för särskola, om särskolpliktig som inskrivits i särskolan icke fullgör skolgången,

vårdchefen eller föreståndare för vårdhem, i vilket psykiskt utvecklingshämmad inskrivits, om han icke inställer sig där,

överläkaren vid specialsjukhus, i vilket utvecklingshämmad inskrivits, om han icke inställer sig där,

särskolchefen, vårdchefen, rektor för särskola, föreståndare för vårdhem eller överläkaren vid specialsjukhus för att återföra utvecklingshämmad som olovligen håller sig undan från särskola, elevhem, vårdhem eller specialsjukhus,

kommunal myndighet som anges i 38 §, om någon icke inställer sig till undersökning som han skall genomgå enligt 38 §.

46 §.

Den som driver enskild inrättning eller verksamhet i strid mot 9 § dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Den som hjälper någon att avvika från specialsjukhus, där han inskrivits enligt denna lag, dömes till dagsböter eller fängelse i högst två år. För försök dömes till ansvar enligt bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

47 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelar Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, huvudtillsynsmyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Genom lagen upphäves lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna.

Psykiskt efterbliven, som enligt 2 kap. sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321) eller med tillämpning av 47 § 3 mom. samma lag i dess lydelse före den 1 januari 1965 eller på grund av domstols förordnande enligt 31 kap. 3 § brottsbalken är intagen för vård på sådant sinnessjukhus som efter ikraftträdandet blir specialsjukhus, skall anses inskriven i specialsjukhuset enligt nya lagen.

Psykiskt efterbliven, som vid ikraftträdandet är intagen i särskola eller vårdanstalt, skall anses inskriven där enligt nya lagen.

Landstingskommuner som vid ikraftträdandet ha gemensam centralstyrelse må behålla denna ordning även därefter.

Senast två år efter ikraftträdandet skola planer som avses i 7 § underställas för fastställelse.

Till dess Vipeholms sjukhus blir specialsjukhus enligt denna lag får plan som avses i 7 § nya lagen fastställas, även om den ej upptager platser för sådana psykiskt utvecklingshämmade som kunna beredas plats i nämnda sjukhus. Under samma tid skola bestämmelserna om specialsjukhus och utskrivningsnämnd i 17—22, 31—34, 36, 37, 39—41 samt 43—46 §§ nya lagen gälla för Vipeholms sjukhus.

I fråga om besvär över beslut som meddelats före ikraftträdandet gälla äldre bestämmelser.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 30 maj 1967.

Närvarande:

f. d. justitierådet LIND,
justitierådet SÖDERLUND,
regeringsrådet ÅBJÖRNSSON,
justitierådet BRUNNBERG.

Enligt lagrådet den 16 mars 1967 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 februari 1967, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) *lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,* 2) *lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),* 3) *lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken,* 4) *lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken,* 5) *lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,* 6) *lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt,* 7) *lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister,* 8) *lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål* och 9) *lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.*

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsfiskalen Carl Herman Bergh.

Lagrådet yttrade:

Lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

1 §.

Lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna gäller inte dem som får sluten psykiatrisk vård eller är utskrivna på försök enligt 19 § lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Någon motsvarande undantagsbestämmelse har icke upptagits i den nu föreslagna lagen. Den nya lagstiftningen om psykiskt utvecklingsstörda och lagstiftningen om psykiskt sjuka kan alltså vara att tillämpa samtidigt i fråga om en och samma person. Enligt uttalande i motiven ökar detta

möjligheterna att samordna olika omsorger om de psykiskt utvecklingsstörda och en förbättring här har länge ansetts påkallad.

Den föreslagna ordningen med samtidig tillämpning av olika regelsystem torde i vissa fall kunna föranleda tvekan om hur samordningen rent faktiskt skall komma till stånd. Lagrådet avser här sådana fall där en psykiskt utvecklingsstörd, som är föremål för vård eller andra omsorger enligt den nu föreslagna lagen, blir psykiskt sjuk och måste beredas vård enligt 1966 års lag om sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Denna lag innehåller särskilda regler om permission och utskrivning på försök. Det ligger i sakens natur att om patienten erhållit permission enligt reglerna i 1966 års lag detta beslut måste respekteras även av de myndigheter som har att handlägga frågor rörande patienten enligt omsorgslagen. Den omständigheten att vederbörande under den tid han är intagen för sluten psykiatrisk vård även är underkastad bestämmelserna i omsorgslagen bör alltså inte få medföra att frågan om permission skall omprövas enligt denna senare lag.

Utskrivning på försök från sluten psykiatrisk vård bör icke ske i sådana fall då patienten är inskriven i vårdhem eller specialsjukhus enligt 35 § omsorgslagen. Något behov att under en prövotid följa patienten torde ej föreligga i dessa fall eftersom patienten efter utskrivning enligt 1966 års lag skall erhålla fortsatt vård i vårdhemmet eller på specialsjukhuset. Vad under förarbetena (se prop. 1966: 53 sid. 197) till lagen om sluten psykiatrisk vård i vissa fall uttalats därom att det inte bör finnas något formellt hinder att använda utskrivning på försök från sådan vård även om patienten skall återföras till anstalt av något slag torde därför ej äga tillämpning för nu förevarande fall.

15 §.

I denna paragraf torde böra upptagas även regler om vilka tjänstemän som skall kallas till sammanträde med sådan för landstingskommuner gemensam särskild styrelse som avses i 6 § fjärde stycket. Uppenbarligen bör härvid komma ifråga vederbörande särskolchefer, vårdchefer och överläkare hos styrelser för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, dock endast i den mån vid sammanträdet avses skola förekomma ärende angående inrättning inom sådan tjänstemans verksamhetsområde. Lagrådet föreslår att andra och tredje styckena slås samman till ett stycke och ges följande lydelse:

»Till sammanträde med skolstyrelse, sjukvårdsstyrelse eller styrelse som avses i 6 § fjärde stycket skall särskolchef, vårdchef och överläkare hos styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda kallas, om vid sammanträdet avses skola förekomma ärende som rör inrättning inom tjänstemannens verksamhetsområde.»

19 §.

I första stycket av denna paragraf ges bestämmelse av innehåll att, för det

fall att annan än den ärendet avser för talan, som regel skall beredas tillfälle för honom att närvara vid det sammanträde med beslutsnämnden då ärendet behandlas. Under föredragningen inför lagrådet har upplysts att stadgandet endast avser vårdnadshavare eller förmyndare. Denna innebörd av föreskriften synes böra komma till tydligt uttryck i lagtexten genom att orden »annan än honom» utbyts mot »vårdnadshavare eller förmyndare».

I andra stycket av paragrafen anges vissa befattningshavare som skall närvara vid sammanträde med beslutsnämnd. Emellertid kan såsom framgår av 32 och 41 §§ även andra befattningshavare än de angivna begära nämndens prövning av frågor som regleras av den föreslagna lagstiftningen. Det kan givetvis i många fall vara lämpligt att även sådan befattningshavare är närvarande vid sammanträden med nämnden när dessa ärenden behandlas. En bestämmelse härom bör ges i förevarande stycke förslagsvis genom ett tillägg av följande lydelse: »Detsamma gäller annan befattningshavare som begärt nämndens prövning av ärendet.»

22 §.

Omröstningsregeln i andra stycket har utformats i överensstämmelse med motsvarande stadgande i 34 § andra stycket lagen den 16 juni 1966 om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Med hänsyn till att beslutsnämnden även har att fatta beslut i ersättningsfrågor bör den föreslagna avfattningen av regeln jämkas. Förslagsvis kan nu förevarande bestämmelse ges följande lydelse: »Vad enligt 29 kap. rättegångsbalken gäller angående omröstning i överrätt äger motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden.» Sker sådan jämkning, bör även nyssnämnda stadgande i 1966 års lag omformuleras.

23 §.

Förevarande paragraf innehåller stadgande om rätt för beslutsnämndens ordförande att meddela vissa beslut, om nämndens prövning icke kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet. Beslutet länder omedelbart till efterrättelse och gäller tills vidare i väntan på nämndens prövning. I sista punkten av andra stycket föreskrivs att nämndens prövning skall ske utan dröjsmål och senast tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

Vad som sålunda stadgas får anses medföra att ordförandens beslut förfaller om någon prövning av nämnden icke ägt rum inom den föreskrivna tiden. I detta avseende kan göras jämförelse med vad som enligt 24 § andra stycket barnavårdslagen gäller i fråga om underställning av vissa beslut av barnavårdsnämnd, se NJA II 1960 sid. 450.

25 §.

I motiven till denna paragraf behandlas det fall att, då båda föräldrarna är vårdnadshavare och samtycke krävs av dem båda, endast en av dem ut-

tryckligen samtyckt till inskrivning men denne uppger att den andre går med därpå. Departementschefen anför att det då ofta kan vara befogat att utgå ifrån att även den andre samtyckt. Spörsmålet har betydelse även i andra situationer, t. ex. vid inskrivning enligt 34 §. Enligt lagrådets mening är det visserligen önskvärt att ärenden om lagens tillämpning i de enskilda fallen handläggs på ett personligt sätt utan tyngande former. Samtycke, i de fall då sådant krävs, är emellertid en viktig förutsättning för inskrivning. Frågan om vilken utredning som bör fordras om att samtycke lämnats får i varje särskilt fall under tjänsteansvar bedömas av den som har att besluta om inskrivning.

27 §.

I anslutning till denna paragraf har departementschefen uttalat att, om särskolchefen inte anser sig kunna bifalla en begäran om inskrivning, som skolstyrelse gjort enligt 53 §, han bör hänskjuta frågan till beslutsnämnden. Enligt lagrådets mening bör detsamma gälla om särskolchefen inte anser sig kunna bifalla en framställning från barnavårdsnämnd om inskrivning.

28 §.

I paragrafen regleras möjligheterna att besluta om särskolelevs bostadsförhållanden. En placering av eleven utanför det egna hemmet får ske om detta är påkallat med hänsyn till svårigheter att dagligen färdas mellan hemmet och skolan eller annat förhållande. I remissprotokollet har inte närmare angivits vad som åsyftas med uttrycket »annat förhållande». Utredningen har däremot gjort vissa uttalanden som kan tjäna till vägledning vid tolkningen. Sålunda framhåller utredningen att inskrivning i särskola skall avse viss skola och att redan vid detta avgörande boendefrågan bör beaktas. En vägledande princip sägs böra vara, att eleven om möjligt skall bo kvar i det egna hemmet. Det tillfogas att om skolan ligger på sådant avstånd från elevens hemort att han inte lämpligen kan färdas dit dagligen eller om han av annat skäl inte kan fullgöra skolgången under det att han bor hemma, det blir nödvändigt att lösa boendefrågan på annat sätt.

Enligt lagrådets uppfattning är det oklart om en placering utanför det egna hemmet är avsedd att kunna få ske även av den anledningen, att förhållandena i hemmet bedöms vara mindre tillfredsställande. Utredningens uttalanden synes närmast tyda på att man inte tänkt sig att den myndighet som beslutar om inskrivning skall ingå på en allmän bedömning av förhållandena i hemmet utan begränsa sin prövning till sådana omständigheter som mera direkt kan påverka skolgången, såsom skolvägens längd o. dyl. Då det är betydelsefullt att förhållandet mellan barnavårdsnämndens möjligheter att ingripa enligt barnavårdslagen och inskrivningsmyndighetens befogenheter enligt den nu aktuella lagen klarläggs, får lagrådet hemställa om ett förtydligande.

34 §.

Denna paragraf och den följande anger förutsättningarna för intagning i vårdhem eller specialsjukhus. Det kan i detta sammanhang vara anledning att erinra om den ordning som gäller beträffande intagning på sjukhus av psykiskt sjuka, en ordning som för övrigt äger tillämpning för närvarande även i fråga om psykiskt utvecklingsstörda.

Fri intagning — i princip grundad på den sjukes eget samtycke — sker enligt sjukvårdslagen tämligen formlöst. *Intagning oberoende av eget samtycke* får äga rum enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall om där angivna förutsättningar, hänförliga till den sjukes tillstånd, är för handen. Vid framläggandet av förslaget till den sistnämnda lagen anslöt sig departementschefen till några gjorda kommittéuttalanden. Enligt dessa borde *den fria intagningsformen* kunna användas så snart den sjuke inte uttryckligen motsätter sig intagningen och det hänvisades härvid till att vissa psykiskt sjuka kan vara mer eller mindre likgiltiga för hur det förfars med dem eller på grund av omtöcknings- eller förvirringstillstånd ur stånd att uttrycka några önskemål; ytterligare angavs att om patientens inställning sedermera blir den att han motsätter sig fortsatt vård, några olägenheter som regel inte torde behöva befaras om det visar sig nödvändigt att skriva ut honom.

Den antagna lagtexten och motiveringen till denna anger ej att samtycke till intagning kan lämnas av annan än den sjuke och ändå vara att anse som dennes eget samtycke i lagens mening. Grunden till att så icke desto mindre kan vara fallet är beträffande föräldrar och andra vårdnadshavare att finna i den vårdnad de har att utöva. Motsvarande gäller beträffande förmyndares omsorg om omyndigförklarads person.

De befogenheter som tillkommer en vårdnadshavare förblir inte oförändrade under hela den tid vårdnaden varar. Ju mer ett barn med åldern får förmåga av självständig bedömning, dess större betydelse måste, även rättsligt, tilläggas dess uttalade vilja. Det torde anses att medan föräldrar äger bestämma vistelseorten för mindre barn, man har att beträffande barn som nått en ålder av 15 år och däröver ta hänsyn till barnets egen vilja rörande vistelseort. Särskild återhållsamhet är påkallad vid inskränkning i någon betydelsefull medborgerlig frihet, såsom mera varaktigt frihetsberövande. — I detta sammanhang kan göras jämförelse med den mycket diskuterade frågan om betydelsen av ett barns vilja när det gäller verkställighet av dom avseende vårdnaden av barnet. Enligt förslag, som föreligger till lagrådets granskning, skall, om barnet fyllt femton år, verkställighet icke ske mot dess vilja utan att länsstyrelsen finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa, och detsamma skall gälla om barnet ännu ej fyllt femton år men nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt. — Ytterligare kan i sammanhanget förtjäna omnämnas den ändring som vid den nu gällande barnavårdslagens tillkomst företogs i dess 31 §. I sin ursprungliga

form innebar paragrafen att vårdbehövande som ej fyllt 18 år kunde, då föräldrarna avlidit eller övergivit honom, eller på begäran av föräldrarna eller med deras samtycke, omhändertas för samhällsvård även om han själv motsatte sig sådan åtgärd. På hemställan av lagrådet, som härvidlag delvis följde remissyttrande av utredningen om administrativa frihetsberövanden, tillfogades emellertid bestämmelse att den som fyllt 15 år fick, om ej särskilda skäl föranledde annat, endast efter eget samtycke omhändertas enligt paragrafen.

Den ordning som gäller för psykiskt sjuka torde i enlighet med det sagda kunna sammanfattningsvis anges sålunda. Underårig eller omyndigförklarad kan bli intagen enligt *den fria intagningsformen* på grund av samtycke av vårdnadshavaren resp. förmyndaren, men i vissa fall fordras samtycke av den sjuke själv. Dessa fall får antas vara då den sjuke, i regel äldre än femton år, uppnått tillräcklig mognad. I överensstämmelse med de förut återgivna, av departementschefen biträdda kommittéuttalandena behöver enbart frånvaro av sådant samtycke icke då nödvändigtvis tillerkännas betydelse. Den sjukes inställning kommer i beaktande företrädesvis då han uttryckligen motsätter sig intagning.

Det nu föreliggande förslaget avviker inom sitt tillämpningsområde från denna ordning. Så snart den utvecklingsstörde står under annans vårdnad eller är omyndigförklarad är hans uttalade vägran utan verkan för intagningsfrågan och vårdsnadshavarens resp. förmyndarens samtycke tillräckligt för att *fri intagning* får komma till stånd. Förslaget medger alltså inte något undantag för den kategori utvecklingsstörda som nått viss mognad.

Såvitt lagrådet kan finna, lämnar förarbetena ej någon upplysning om anledningen till att denna ståndpunkt intas. Möjligen utgår förslaget från att, när det gäller utvecklingsstörda, denna kategori enligt sakens natur måste vara av så ringa omfattning att den icke behöver tas i beräkning. Uppgifter som stöder ett sådant antagande saknas emellertid. Här kan erinras om departementschefens uttalande i motiveringen till 34 §. Beträffande eget samtycke av myndig utvecklingsstörd sägs att det fordras att han förstår vad saken gäller och kan anses vara i stånd att ge ett giltigt samtycke. Tydligt är att om en 21-åring kan ha denna förmåga, så kan vara fallet även med den som inte uppnått denna ålder. Och vad omyndigförklarad angår, kan ju förklaringen vara föranledd av bristande ekonomiskt förstånd som ej utesluter förmåga att handha personliga angelägenheter. Icke heller kan lämnas ur sikte att intagning enligt förslaget regelmässigt lär bli av längre varaktighet och att omyndig utvecklingsstörd icke har någon ovillkorlig rätt själv att påkalla utskrivning från den fria intagningen. Härtill kommer att handräckning enligt 54 § skall lämnas även vid fri intagning. Som ytterligare påpekande kan erinras om att, vid den formella handläggningen av ärenden enligt lagen, betydelse i åtskilliga sammanhang just tilläggs den omständigheten att den saken gäller fyllt 15 år.

Man får givetvis inte bortse från att intagning är avsedd att ske till den utvecklingsstördes bästa och att den grundläggande förutsättningen är att han behöver vård. Detsamma kan emellertid med lika rätt sägas om psykiskt sjuka. De omsorger om psykiskt utvecklingsstörda som sker i form av intagning på vårdhem eller specialsjukhus innefattar påtagligen ett moment av frihetsberövande. Hänsyn till den enskildes rättssäkerhet föranleder att vid *den fria intagningen* allt rimligt utrymme skall lämnas för hans egen uttalade vilja. Intagning mot hans vilja bör däremot i princip följa reglerna i 35 § om *intagning oberoende av samtycke*. Lagrådet anser att om utvecklingsstörd, som nått 15 års ålder och har sådan förståndsmognad och omdömesförmåga att han är i stånd till en rimlig bedömning av ett samtyckes innebörd och verkan, uttryckligen motsätter sig intagning, *den fria intagningsformen* icke får grundas endast på samtycke av vårdnadshavare eller förmyndare. En begäran om utskrivning skall då under motsvarande förutsättningar ovillkorligen bifallas (38 §). — En bedömning av den utvecklingsstördes förmåga i angivet hänseende kan vid intagning lämpligen ske i samband med prövningen om han behöver vård.

Förevarande paragraf — 34 § — innebär vidare, att om den utvecklingsstörde är omhändertagen för samhällsvård, det varken fordras samtycke av honom själv eller av hans vårdnadshavare eller förmyndare för att *fri intagning* skall få äga rum. Det kan antas vara förutsatt att framställning i någon form skall ha skett från barnavårdsnämnden, jfr 53 § andra stycket. Här må anmärkas att, såsom i det föregående berörts, omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § barnavårdslagen i princip fordrar eget samtycke om den som skall omhändertas fyllt 15 år. Blir en sådan underårig föremål för åtgärd enligt den nu förevarande 34 § i den föreslagna lagstiftningen kan han genom att begära samhällsvårdens upphörande undanröja förutsättningen för tillämpning av paragrafen. Det problem som här ovan varit på tal med avseende å kollision mellan å ena sidan samtycke från vårdnadshavare eller förmyndare och å andra sidan vägran från 15-årig utvecklingsstörd blir alltså när det gäller omhändertagande för samhällsvård aktuellt endast beträffande annan samhällsvård än enligt 31 § barnavårdslagen.

Utgångspunkten för bestämmande av barnavårdsnämndens befogenheter mot den omhändertagne har tidigare varit att de icke sträckte sig längre än föräldrarnas gentemot deras barn. Den nya barnavårdslagstiftningen innebär att befogenheterna inte längre begränsas på detta sätt utan i stället gjorts beroende av vad den omhändertagnes behandling kräver. Barnavårdsnämnden har sålunda enligt 41 § barnavårdslagen rätt att underkasta den omhändertagne den begränsning i rörelsefriheten som betingas av syftet med omhändertagandet.

Med hänsyn härtill synes det följdriktigt att, såsom förslaget anger, den som är omhändertagen för samhällsvård kan intas på vårdhem eller specialsjukhus mot sin vilja. Detta gäller även om han undantagsvis är myndig.

I enlighet med det sagda förordar lagrådet att paragrafen erhåller förslagsvis följande formulering:

»Vård i vårdhem eller specialsjukhus skall beredas psykiskt utvecklingsstörd som är i behov därav, efter hans eget samtycke om han är myndig och annars efter samtycke av vårdnadshavaren eller förmyndaren. Den som fyllt femton år och nått sådan mognad att hans vilja bör beaktas får dock beredas vård endast om han själv samtycker därtill.

Psykiskt utvecklingsstörd som är omhändertagen för samhällsvård skall om han behöver vård i vårdhem eller specialsjukhus beredas sådan vård.»

35 §.

I den allmänna motiveringen har departementschefen berört det fall att någon som av domstol överlämnats till vård i specialsjukhus anses i stället böra mera varaktigt vårdas inom psykopatvården. Det framhålles att han enligt nu gällande lag kan föras över dit inom ramen för domstolens förordnande. Den föreslagna lagstiftningen leder, påpekas det, till ändring på denna punkt men problemet anses komma upp i ytterst få fall. Enligt vad som anges kan då den som domstol överlämnat till vård i specialsjukhus skrivas ut därifrån och beredas sjukhusvård med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, förutsatt att rekvisiten enligt sistnämnda lag är uppfyllda.

I anledning härav kan framhållas att den från specialsjukhus utskrivne icke kan överlämnas till sluten psykiatrisk vård med stöd av 1 § e) i den omförmälda lagen. Därför fordras nämligen beslut av domstol, och det domstolsbeslut som föreligger i fallet avser vård i specialsjukhus och kan således ej åberopas.

Vad angår innehållet av sista stycket i förevarande paragraf torde detta komma till klarare uttryck, om den inledande huvudsatsen fick förslagsvis följande jämkade lydelse: »Vård i specialsjukhus oberoende av samtycke får beredas även — — — under a). Vården får dock endast beredas med stöd av domstols förordnande enligt 31 kap. 3 § brottsbalken.»

38 §.

Med hänvisning till vad som anförts under 34 § hemställer lagrådet att slutorden i andra stycket ersätts med »när det begäres av vårdnadshavaren, förmyndaren eller patienten själv om han är myndig eller fyllt 15 år och nått sådan mognad att hans vilja bör beaktas».

44 §.

Enligt denna paragraf och 47 § kan talan föras hos psykiatriska nämnden. I motiven har uttalats att i processuellt hänseende skall gälla de regler om förfarandet inför den psykiatriska nämnden som finns i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Enligt lagrådets mening bör en ut-

trycklig bestämmelse härom upptas i nu förevarande lag. Ett sådant stadgande kan lämpligen införas såsom ett andra stycke i 49 § och förslagsvis ges följande lydelse: »Vid handläggning inför nämnden gäller i övrigt i tilllämpliga delar 29 § och 31—34 §§ lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.»

49 §.

Lagrådet hänvisar till vad lagrådet anfört vid 44 §.

50 och 54 §§.

I sista stycket av 53 § tilläggs skolstyrelse, barnavårdsnämnd och socialnämnd rätt att ombesörja undersökning som behövs för att vidtaga åtgärd enligt paragrafen. Såsom framgår av motiven, åsyftas här läkarundersökning, testning och annan undersökning som erfordras för att bedöma behovet av undervisning eller vård enligt lagen. Om den som skall genomgå undersökning inte inställer sig, kan skolstyrelsen, barnavårdsnämnden eller socialnämnden begära handräckning enligt 54 § första stycket 5).

Med hänsyn till vad under föredragningen upplysts torde det vara lämpligt att även omsorgsstyrelsens tjänstemän, nämligen särskolchefen, vårdchefen och styrelsens överläkare, erhåller befogenhet att föranstalta om undersökning av ifrågavarande slag och begära handräckning för att få undersökningen till stånd. I förstnämnda hänseende synes bestämmelse kunna tas in i 50 §. Rätten att begära handräckning torde kunna stadgas genom en utvidgning av föreskriften i 54 § första stycket. Lagrådet hemställer, *dels* att i 50 § tilläggs ett tredje stycke av följande lydelse »Särskolchef, vårdchef och överläkare hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger ombesörja undersökning som behöves för att bedöma fråga om inskrivning som sägs i första stycket», *dels ock* att 54 § första stycket 5) erhåller följande avfattning »5) tjänsteman eller myndighet som anges i 50 § sista stycket eller 53 §, om någon icke inställer sig till undersökning som han skall genomgå enligt nämnda lagrum».

I samband med ändringen i 50 § torde paragrafens andra stycke böra jämkas i formellt avseende.

Övergångsbestämmelser

Genom regeln i tredje stycket av övergångsbestämmelserna ges möjlighet för medicinalstyrelsen att besluta om vård i specialsjukhus av en psykiskt utvecklingsstörd, som genom lagakraftvunnen dom, som meddelats före ikraftträdandet överlämnats till sluten psykiatrisk vård. Uppenbarligen har därvid förutsatts att den nya lagens regler skall tillämpas, sedan sådant beslut givits, och inte de som innefattas i lagen om sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Exempelvis skall fråga om utskrivning behandlas av beslutsnämnd

och inte av utskrivningsnämnd. Att övergångsbestämmelsen har den angivna innebörden synes böra tydligt framgå av lagtexten. Detta kan förslagsvis ernås genom att andra meningen i stycket ges följande lydelse: »Fattas sådant beslut skall anses som om patienten av domstol genom lagakraftvunnen dom överlämnats till vård i specialsjukhus.» Lagrådet förordar att stadgandet utformas i enlighet härmed.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Förslaget föranleder ingen erinran. Om i enlighet med vad lagrådet anfört vid 22 § förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda detta lagrum jämkas, bör dock även 34 § i 1966 års lag omformuleras. En sådan omformulering föranleder också ändringar i rubriken och ingressen till nu förevarande lagförslag.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 30 juni 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, ODHNOFF, WICKMAN

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till *lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319), lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken, lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken, lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt, lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister, lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål* och *lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.*

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

De ändringar som lagrådet föreslagit i 15, 19, 22, 34, 35, 38, 49, 50 och 54 §§ samt övergångsbestämmelserna förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda bör i sak godtas. Tillägget till 19 § andra stycket bör dock innehålla att nämndens prövning begärts med stöd av bestämmelse i lagen. Jag vill göra den anmärkningen att ett särskilt skäl att behandla ett ärende utan att viss tjänsteman är närvarande kan vara att reseavståndet är alltför stort i förhållande till inställelsens betydelse.

I fråga om 15 § vill jag tillägga att samtliga inrättningar som avses i den föreslagna lagen får anses falla inom verksamhetsområdet för överläkaren hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda.

I anslutning till förslaget i 28 § att beslut om att en särskolelev skall bo i annat enskilt hem än det egna, i inackorderingshem eller i elevhem skall kunna fattas, om det är påkallat med hänsyn till svårigheter att dagligen färdas mellan det egna hemmet och skolan eller annat förhållande, har lagrådet begärt ett förtydligande för att klarlägga förhållandet mellan barnavårdsnämnds möjligheter att ingripa enligt barnavårdslagen och inskrivningsmyndighetens befogenheter enligt förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Jag vill understryka att en särskolelev om möjligt bör bo kvar i det egna hemmet. Placering utanför detta bör dock kunna ske med stöd av omsorgslagen, om det är påkallat för att eleven över huvud taget skall kunna få den undervisning han behöver eller för att han skall kunna tillgodogöra sig den på tillfredsställande sätt. Olika yttre faktorer kan påverka den utvecklingsstördes möjligheter att få eller dra nytta av särskolundervisning. En särskilt praktisk situation har angetts i den remitterade lagtexten, nämligen att det — av geografiska skäl eller sådana skäl i kombination med andra omständigheter — är svårt för den utvecklingsstörde att dagligen färdas mellan hemmet och skolan. Även andra faktorer kan emellertid vara av betydelse, däribland förhållandena i hemmet. Det torde inte vara möjligt att dra en klar gräns mellan barnavårdsnämndernas kompetensområde och inskrivningsmyndighetens i fråga om placering av en särskolelev utanför det egna hemmet. Man bör undvika att snävt begränsa inskrivningsmyndighetens kompetensområde. Syftet med dess åtgärder i fråga om en elevs boendeförhållanden bör dock vara att trygga hans skolgång. Barnavårdsnämnden befrias inte från sin skyldighet att ingripa till skydd för barnet enligt barnavårdslagen.

Vad lagrådet i övrigt anfört i fråga om förslaget till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda föranleder ingen erinran från min sida.

Utöver de av lagrådet föreslagna ändringarna bör vissa redaktionella jämkningar göras i förslaget. Vidare bör benämningen »medicinalstyrelsen» i det remitterade förslaget bytas ut mot »socialstyrelsen», eftersom denna beteckning är avsedd att användas för den centrala förvaltningsmyndighet som den 1 januari 1968 skall ersätta socialstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Lagrådets förslag om ändring av 34 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall bör genomföras. I samband härmed bör lagförslaget benämnas förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att anta *dels* de i det föregående nämnda lagförslagen med angivna ändringar, *dels ock* de vid statsrådsprotokollet den 17 februari 1967 fogade förslagen till *lag om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242)* och *lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag.*

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Innehållsförteckning

Sid.

Propositionen 1

Propositionens huvudsakliga innehåll 1
Lagförslagen 4
Förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda 4
Förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) ... 21
Förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken 22
Förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken 24
Förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet 25
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt 27
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister 28
Förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål 29
Förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall 32
Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) 34
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag 35

Utdrag av statsrådsprotokollet den 17 februari 1967 36

Huvuddragen av gällande bestämmelser 37

Utredningen 43
Personkretsen 43
Huvudmannaskapet 46
Olika former av omsorger 49
Undervisning 49
Vård 53
Fritidsverksamhet 55
Boendeformer 56
Organisations- och personalfrågor 58
Centralstyrelse m. m. 58
Personal 59
Statsbidrag 60
In- och utskrivning m. m. 61
Allmänt 61
Särskolplikt 62
Inskrivning i särskola m. m. 63
Utskrivning från särskola 65
Skyldighet att ta emot vård 67
Inskrivning i vårdhem och specialsjukhus 69
Utskrivning från vårdhem och specialsjukhus m. m. 70
Vissa andra frågor 72

Remissyttrandena ... 73
Allmänna synpunkter ... 73
Personkretsen ... 75
Huvudmannaskapet ... 78
Olika former av omsorger ... 79
Undervisning ... 79
Vård ... 82
Fritidsverksamhet ... 84
Boendeformer ... 84
Organisations- och personalfrågor ... 85
Centralstyrelse m. m. ... 85
Personal ... 89
Statsbidrag ... 89
In- och utskrivning m. m. ... 90
Allmänt ... 90
Särskolplikt ... 91
Inskrivning i särskola m. m. ... 92
Utskrivning från särskola ... 93
Skyldighet att ta emot vård ... 94
Inskrivning i vårdhem och specialsjukhus ... 96
Utskrivning från vårdhem och specialsjukhus m. m. ... 97
Vissa andra frågor ... 98

Departementschefen ... 100
Allmänna synpunkter ... 100
Personkretsen ... 103
Huvudmannaskapet ... 107
Olika former av omsorger ... 112
Undervisning ... 112
Vård ... 117
Fritidsverksamhet ... 121
Boendeformer ... 121
Organisations- och personalfrågor ... 124
Centralstyrelse m. m. ... 124
Personal ... 127
Statsbidrag ... 127
In- och utskrivning m. m. ... 129
Allmänt ... 129
Särskolplikt ... 131
Inskrivning i särskola m. m. ... 132
Utskrivning från särskola ... 138
Skyldighet att ta emot vård ... 142
Inskrivning i vårdhem och specialsjukhus ... 147
Utskrivning från vårdhem och specialsjukhus m. m. ... 149
Vissa andra frågor ... 155

Specialmotivering ... 159

Departementschefens hemställan ... 168

Bilaga 1 169
Förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda 169
Förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) ... 186
Förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken 187
Förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken 189
Förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet 190
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 27 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt 192
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister 193
Förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål 194
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall 197
Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § 3 mom. sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) 199
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag 200

Bilaga 2 201
Utredningens förslag till lag angående omsorger om psykiskt utvecklingshämmade 201

Lagrådets utlåtande 214
Utdrag av statsrådsprotokollet den 30 juni 1967 224

ESSELTE AB, STHLM 67
614809